

**Latvijas Universitātes
Bibliotēka
laikmetu griežos**

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
BIBLIOTĒKA

**Latvijas
Universitātes Bibliotēka
laikmetu griežos**

LU Akadēmiskais apgāds

UDK 02: 378.4(474.3)(091)
LA 811

Latvijas Universitātes Bibliotēka laikmetu griežos /
sast. Mārīte Saviča ; bibliogr. red. Diāna Paukšēna ;
LU Bibliotēka. – Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2007. – 160 lpp.

Sastādītāja **Mārīte Saviča**
Bibliogrāfiskā redaktore **Diāna Paukšēna**

Literārā redaktore **Vija Kaņepe**
Maketu un vāka dizainu veidojusi **Andra Liepiņa**

© Latvijas Universitāte, 2007

ISBN 978-9984-802-85-X

Saturs

Autori	6
Priekšvārds.....	7
<i>Andris Šnē</i> No namnieku dārziem līdz neogotiskai savrupmājai: apbūves veidošanās LU Bibliotēkas ēkas vietā Rīgā, Kalpaka bulvārī 4	9
<i>Georgs Briežkalns</i> Latvijas Universitātes Bibliotēkas ēkas vēstures lappuses	19
<i>Georgs Briežkalns</i> Rīgas Politehnikuma, Rīgas Politehniskā institūta un Latvijas Augstskolas bibliotēkas no 1862. līdz 1919. gadam	34
<i>Gita Treide</i> Latvijas Universitātes Bibliotēka no 1920. līdz 1944. gadam	57
LU Centrālā bibliotēka no 1920. līdz 1940. gadam	57
LU Centrālā bibliotēka no 1940. līdz 1944. gadam	75
<i>Gita Treide</i> LU fakultāšu bibliotēkas no 1920. līdz 1944. gadam	100
<i>Gita Treide</i> Latvijas Universitātes Bibliotēka no 1944. līdz 1962. gadam	123
Universitātes Bibliotēkas telpas un krājums	123
Universitātes Bibliotēkas darbinieki (1944–1962)	143
Universitātes Bibliotēka un grāmatu krājuma cenzēšana (1944–1962)	149

AUTORI

Andris Šnē

Dr. hist. LU Vēstures un filozofijas fakultātes docents

Georgs Briežkalns

Mag. hist.

Gita Treide

Mag. soc. sc.

PRIEKŠVĀRDS

Jūsu rokās ir nonākusi pirmā apkopojošā publikācija „Latvijas Universitātes Bibliotēka laikmetu griežos”, kas veltīta Latvijas Universitātes Bibliotēkas vēsturiskai izpētei. Doma par šī izdevuma sagatavošanu dzima 2004. gada oktobrī, kad, sanākot kopā vairākiem bibliotēkas vadošajiem speciālistiem, tika izteikta atziņa, ka Universitātes Bibliotēkai ir nepieciešams apkopot savas Bibliotēkas vēsturi. Jau pirmās sarunas laikā tika izteiktas interesantas idejas par grāmatas struktūru un tās hronoloģiskajām robežām. Šogad noslēdzās Bibliotēkas vēstures izpētes pirmais posms, un mēs ar patiesu gandarījumu varam atvērt šo pirmo rakstu krājumu, kurā sniegts Bibliotēkas darbības vēsturisks izklāsts līdz 1962. gadam.

Grāmatā nozīmīga vieta ierādīta Rīgas Politehnikuma, Rīgas Politehniskā institūta un Latvijas Augstskolas Bibliotēkas izpētei, jo LU Bibliotēka ir šo iestāžu vēsturiskā mantiniece.

Šogad aprit apaļa jubileja, kopš Bibliotēkas galvenā ēka atrodas Kalpaka bulv. 4. Kopš tālā 1957. gada ir pagājuši tieši 50 gadi, tāpēc šajā rakstu krājuma divi raksti ir veltīti tieši Bibliotēkas ēkas vēsturei, jo šīs ēkas īpašnieks bija vēsturiska persona – Ludvigs Vilhelms Kerkoviuss – Rīgas pilsētas galva. Šajos gados Rīgas pilsētas galvas nams ir bijis skaists arhitektūras, bet studējošai jaunatnei – izglītības un kultūras simbols. Mūsdienu informācijas sabiedrības laikmets šim simbolam izvirza citas prasības, tāpēc LU rektors Mārcis Auziņš par vienu no savām darbības prioritātēm ir izvirzījis uzsākt šīs ēkas renovācijas darbus, tādējādi 2007. gadu var uzskatīt par zīmīgu gadu ēkas 133 gadu pastāvēšanas vēsturē (ēka uzcelta 1874. gadā).

Krājuma būtiskākā daļa veltīta LU Centrālās bibliotēkas un nozaru bibliotēku darbības raksturojumam no 1920. līdz 1962. gadam.

Šī pētījuma galvenais mērķis ir sniegt ieskatu Bibliotēkas vēsturē, domās pieminēt tos bibliotēkas darbiniekus, kuru darbs šo gadu laikā palīdzējis LU Bibliotēkai kļūt par vadošo Latvijas augstskolu bibliotēku saimē.

Sirsniņgs paldies rakstu krājuma autoriem un visiem, kuru atbalsts ir palīdzējis tapt šim izdevumam. Krājums ieņems savu vietu bibliotēku zinātnes vēstures izpētē un sniegs radošu iedvesmu otra rakstu krājuma sagatavošanai par LU Bibliotēkas vēsturi no 1963. gada līdz mūsdienām.

Mārīte Saviča

ANDRIS ŠNĒ

NO NAMNIEKU DĀRZIEM LĪDZ NEOGOTISKAI SAVRUPMĀJAI: APBŪVES VEIDOŠANĀS LU BIBLIOTĒKAS ĒKAS VIETĀ RĪGĀ, KALPAKA BULVĀRĪ 4

Rīgas pilsētas sirds kopš pilsētas pirmsākumiem 13. gs. bijusi Vecrīga, kuru ilgus gadsimtus ietvēra nocietinājumu mūris, ko papildināja zemes vaļņi. Ārpus pilsētas vaļņiem veidojās priekšpilsētas, to apbūve un infrastruktūra. Līdz 16. gs. gan apdzīvotība ārpus pilsētas bija mazskaitlīga un nenozīmīga.

Viduslaikos rīdziniekiem pilsētas apkaimē bija iekopti sakņu un augļu dārzi, kā arī Rīgas lauku novadā ierīkoja komunālās ganības (lopu ganības un zosu ganības). Jau Indriķa hronikā minēti pilsētnieku ganāmpulki Rīgas tuvumā, bet viduslaiku beigās izveidojās pat īpaša ganību pārvalde, kas kopš 15. gs. bija pakļauta Rīgas Lielajai ģildei.¹

Uz ziemeļiem no pilsētas, līdzās ganībām, nozīmīgākais objekts bija Kubes kalns, kas atradies tag. Esplanādes vietā. Kubes jeb Smilšu kalns tiek identificēts ar Rīgas kalnu vai Seno kalnu (*Mons Antiquus*), kas minēts jau 13. gs. 20. gadu beigās sarakstītajā Indriķa hronikā.² Atsevišķi pētnieki izteikuši atziņu, ka tā vietā atradies vietējo iedzīvotāju pilskalns.³ Pie šī kalna 1198. gadā notika krustnešu un lībiešu kauja, kurā krita otrais Rīgas bīskaps Bertolds. Sākotnēji tā apkārtnē bijis mežs un smilšainas kāpas, bet 14. gs. dokumentos minēts: kalns iznomāts un uz tā atradušies biškoki. Viduslaiku beigās Rīgas namnieki Smilšu kalnā un tā apkārtnē bija ierīkojuši laukus un izmantoja tā tuvumā esošās pļavas (daži no apstrādātajiem laukiem bijuši tik lieli, ka dēvēti par muižiņām vai muižām).⁴

Kubes kalns atzīmēts arī vairākos izcilā Baltijas vāciešu kultūrvēsturnieka un novadpētnieka Johana Kristofa Broces (1742-1823) zīmējumos – 1657. gada skicē redzams, ka Kubes kalnā ierīkota kapsēta, savukārt gravīrā, kas attēlo poļu un sakšu 1700. gada Rīgas aplenkumu, palisāžu ietvertā Kubes kalna tuvumā atzīmētas dzirnavas. Rīgas priekšpilsētas vēl 18. gs. sākumā pārsvarā aizņēma pilsētnieku augļu un sakņu dārzi.⁵

Pēc Rīgas nonākšanas zviedru pakļautībā tās priekšpilsētas 1626. gadā norobežoja ar palisādēm, kuras veidoja Rīgas ārējo nocietinājumu joslu, kas sākās pie Sv. Jura hospitāļa (tas atradies netālu no Kubes kalna) un beidzās lejpus Lastādijai pie Daugavas. Rīgas priekšpilsētu vēsturē nozīmīgs bija 1772. gads, kad sāka īstenot 1769. gadā Pēterburgā un Maskavā izstrādāto Rīgas izbūves projektu. Lai nostiprinātu pilsētas nocietinājumu sistēmu un neļautu iespējamam ienaidniekam piekļūt pilsētas valnim, vaļņa priekšā izveidoja 130 asu (400 metru) platu neapbūvētu joslu – esplanādi jeb glasi (līdz tag. Elizabetes ielai). 1772. gadā vienas dienas laikā esplanādei paredzētajā teritorijā nojauc visu apbūvi (ap 100 ēkas), atstājot daudzus cilvēkus bez pajumtes.⁶ 1784./1785. gadā noraka arī Kubes kalnu, no kura bija iespējams pārraudzīt un ar lielgabaliem apšaudīt pilsētu, bet ar iegūto zemi uzpildīja esplanādi.⁷ Palisāžu sistēma sasniedza jau tag. Matīsa ielu, taču tās bija grūti uzturamas, un 1808. gadā palisādes, kuras tobrīd savu militāro nozīmi jau bija zaudējušas, tika nojauktas. 1784. gadā Rīgas priekšpilsētas sadalīja trīs administratīvās daļās, no kurām zemes abpus tag. Brīvības bulvārim ietvēra Ģertrūdes, vēlākā Pēterburgas priekšpilsēta.

Kādreizējā viduslaiku pilsētas teritorija un struktūra modernizācijas laikmetā vairs neatbilda pilsētas izplešanās un attīstības tendencēm. 1857. gada 26. augustā Krievijas cārs Aleksandrs II atļāva nojaukt lielos zemes vaļņus ap Rīgas pilsētu, un tā paša gada 5. novembrī militārā pavēlniecība nodeva militāros nocietinājumus Rīgas rātes rīcībā. Lai gan nojaukšanas darbi sākās jau pēc desmit dienām, tie līdzekļu trūkuma dēļ ieilga līdz 1863. gadam.⁸ Līdz ar vaļņu nolīdzināšanu tika apvienota Iekšrīga jeb Vecrīga un Ārrīga, bet bijušais nocietinājumu grāvis tika pārveidots par pilsētas kanālu.

Pēc vaļņu nojaukšanas esplanādē ierīkoja ielas. 1860. gadā ierīkoto ielu gar karavīru apmācības laukumu nosauca par Esplanādes ielu, kas stiepās no Aleksandra ielas (tag. Brīvības bulvāra) līdz Nikolaja ielai (tag. Kr. Valdemāra ielai), 1870. gados tā tika pārdēvēta par Esplanādes bulvāri, bet 1885. gadā – par Totlēbena bulvāri. Nodibinoties Latvijas Republikai, iela 1923. gadā ieguva Kalpaka bulvāra nosaukumu (1941. gadā tas savukārt tika pārdēvēts par Komunāru bulvāri).⁹

Mūsdienu Kalpaka bulvārim iepretim esošā Esplanāde ilgu laiku tika izmantota militārām mācībām un parādēm, tajā norisinājās Baltijas lauksaimniecības izstādes (1865., 1871. un 1889. gadā), 1888. gadā pēc J. F. Baumaņa projekta tajā tika uzcelts III Latvijas Vispārējo dziesmu svētku pagaidu koncertnams, bet 1901. gadā Esplanādē tika rīkota Rīgas 700 gadu jubilejas izstāde. 1902. gadā uzsākta laukuma ārējā perimetra apzaļumošana pēc G. F. F. Kūfalta projekta, starpkaru periodā 1920.–1930. gados vairākkārtīgi būvētas pagaidu estrādes dažādu svētku norisēm, bet 1950.–1952. gadā tajā iekārtoti apstādījumi.¹⁰ Savukārt zemesgabals Kalpaka bulvāra un Reimersa ielas stūrī tika apbūvēts tikai 1984. gadā, kad tajā tiek uzcelta ekskluzīva un moderna viesnīca (tag. „Reval Hotel Rīdzene”, paplašināta 1998.–1999. gadā).¹¹

Intensīva mūra ēku celtniecība priekšpilsētās aizsākās 19. gs. pēdējā ceturksnī. 1860. gados bulvāru lokā tika uzceltas tikai dažas ēkas, bet tad sāka

celt daudzstāvu namus. Līdz 1870. gadiem bulvāru apbūvē dominēja divu un trīs stāvu ēkas, kādas bija arī Jāņa Frīdriha Baumaņa projektētās dzīvojamās savrupmājas – Mencendorfa nams Raiņa bulvārī 9 un Kerkoviusa nams Kalpaka bulvārī 4.¹²

J. F. Baumanis (1834. gada 4. jūnijs – 1891. gada 31. marts) tiek uzskatīts par pirmo latviešu profesionālo arhitektu ar akadēmisko izglītību. 1860.–1862. gadā J. F. Baumanis ar arhitekta L. Bonšteta atbalstu studēja Berlīnes Būv akadēmijā, bet 1862.–1863. gadā – Pēterburgas Ķeizariiskajā Mākslas akadēmijā¹³ (1865. gadā ieguva tās arhitekta diplomu). Jau mācību laikā kopā ar studiju biedru R. Pflūgu viņš izstrādāja Vidzemes bruņniecības nama (tag. Saeimas ēkas) projektu, kas tika īstenots 1863.–1867. gadā. Pēc studijām Baumanis atgriezās Rīgā, uzsākot aktīvu projektēšanu un plašu praksi, no 1870. līdz 1880. gadam būdams arī Vidzemes guberņas arhitekts. J. F. Baumanis bija arī aktīvs gan sabiedrisko organizāciju darbinieks, gan nacionālās jaunlatviešu kustības dalībnieks – viņš bija viens no Rīgas Arhitektu biedrības (1879. gadā) un Rīgas Latviešu biedrības dibinātājiem (1868. gadā; priekšsēdētājs 1872.–1875. gadā), piedalījās Pirmo latviešu dziesmu svētku organizēšanā un norisēs, kā arī darbojies Rīgas vingrotāju biedrībā.¹⁴

Starp Baumaņa ievērojamākajiem darbiem (kopumā viņš projektējis ap pusotra simtu ēku) atzīmējamas ēkas A. Kalniņa ielā 6 un 8, Elizabetes ielā 18 un 20, Merķeļa ielā 4 (cirks), 5, 7 un 9, Raiņa bulvārī 27, 29 (Lomonosova ģimnāzija) un 31 (Apgabaltiesas ēka, tag. Augstākās tiesas nams), Kr. Barona iela 1 (Aleksandra ģimnāzija, tag. Latvijas Mūzikas akadēmija), Amatnieku biedrības nams Vaļņu un Audēju ielas stūrī (gājis bojā Otrā pasaules kara laikā); pēc viņa projektiem celtas arī 17 baznīcas Vidzemē un Dienvidigaunijā. Nozīmīgāko J. F. Baumaņa arhitektūras mantojuma daļu veido lielās sabiedriskās ēkas.¹⁵ Tomēr tieši tagadējo Rīgas bulvāru teritorijā Baumanis ir darbojies visintensīvāk. Pēc J. F. Baumaņa projektiem ir uzcelta apmēram trešā daļa no visām Rīgas bulvāru loka ēkām, kopumā 54 dzīvojamās un sabiedriskās ēkas Rīgas bulvāros celtas pēc viņa projektiem (salīdzinājumam, piemēram, K. Felsko ir autors 19 ēkām bulvāru lokā, H. Šēls – 13, bet R. Pflūgs – 12 ēkām).¹⁶ Kā atzīmējis arhitektūras vēstures pētnieks J. Krastiņš, bulvāru loka apbūvei „Felsko radīja mugurkaulu, Baumanis – seju”.¹⁷

Nams Kalpaka bulvārī 4, ko J. F. Baumanis projektēja pilsētas galvam Ludvigam Vilhelmam Kerkoviusam, bija viena no izteiksmīgākajām bulvāru loka dzīvojamajām ēkām. Mūsdienās ēka iekļauta valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā kā valsts nozīmes arhitektūras piemineklis. Tā tika celta brīvā gruntsgabalā (9. grupa, 19. grunts) pēc 1874. gada 16. martā apstiprināta projekta. 1878. gada 10. aprīlī apstiprinātais projekts paredzēja piebūvētu ieejas daļu un iebraucamos vārtus.¹⁸ Baumanis arī projektējis Kalpaka bulvāra 4 ēkai līdzās esošos daudzstāvu īres namus Brīvības bulvārī 19 un 21 un Natālijas Emmas Mencendorfas savrupmāju (tag. Francijas Republikas vēstniecības ēka) Raiņa bulvārī 9. Abas īres namu ēkas celtas 1876. gadā eklektisma stilā, savukārt Raiņa bulvārī 9 izvietotā savrupmāja veidota greznās piesātinātās

neorenesanses un neobaroķa formās (ēķa celta 1872.–1876. gadā).¹⁹ Tomēr jāpiekrīt, ka ēķa Kalpaka bulvārī 4 nevainojami iekļaujas stilistiski atšķirīgu ēķu vidū, veidojot kompozicionāli vienotu ansambli.²⁰

19. gs. otrajā pusē dominējošais stils arhitektūrā bija eklektisms, kas centās atdzīvināt un bagātināt līdz tam valdošo klasicisma stila arhitektūru. Eklektisma arhitektūrā plaši tika izmantoti dažādu vēsturisko stilu izteiksmes līdzekļi un formas, veidojot neogotikas, neorenesanses u.c. stilus. Kā vairākkārtīgi atzīmējuši Latvijas arhitektūras vēsturnieki, termini 'eklektisms' un 'historisms' ir savstarpēji saistīti, taču nebūtu korekti sašaurināt historismu līdz eklektismam, kas bija viens no historisma paveidiem, kurš arī sakņojās vēsturiskajās formās.²¹

Nams Kalpaka bulvārī 4 tika veidots izteismīgās neogotiskās formās. Mākslas strāvojums 'gotikas atdzimšana' sākās Anglijā 18. gs. vidū, lai gan gotiskas formas tika izmantotas jau 17. gs. 20. gados (atzīmēsim, ka Latvijas teritorijā tas ir baroķa stila ziedu laiks). Tomēr jau 19. gs. pirmajā ceturksnī Latvijas teritorijā, piemēram, Mazstraupes viduslaiku pils pārbūvē 1820. gados, izmantoja gotiskas formas, bet 1835.–1841. gadā veiktā Ēdoles viduslaiku pils rekonstrukcija jau iezīmēja neogotiskās tradīcijas veidošanos. Savukārt neogotikas attīstībai sabiedrisko ēķu celtniecībā pamatus lika Lielās ģildes uzcelšana (1853.–1859. gads, arhitekts K. Beine). Jaunas vēsmas Latvijas arhitektūrā ievadīja 1870. gadi, kas saistījās ar atteikšanos no pārmērīga dekora par labu racionālākam formu un materiāla lietojumam.²²

Neogotikas formas J. F. Baumanis izmantoja arī vairākās citās ēķās – Kalpaka bulvārī 5, Merķeļa ielā 12 un 17/19, Basteja bulvārī 10, Raiņa bulvārī 33, savukārt Kr. Valdemāra ielas 8 namā gotikas formas traktētas pavisam abstrakti un brīvi.²³ Spilgtās neogotikas formās, izmantojot Ziemeļvācijas un Baltijas Hanzas reģionam viduslaikos raksturīgo ķieģeļu gotikas tradīciju, 1902.–1905. gadā pēc arhitekta V. Bokslafa projekta celta arī Kerkoviusa namam tuvumā esošā Biržas komitejas Komerckolas (tag. Latvijas Mākslas akadēmija) ēķa Kalpaka bulvārī 13, kurā gan jūtamas arī jūgendstila iezīmes.²⁴

Savrupmāja Kalpaka bulvārī 4 veidota kā trīsstāvu ēķa, sekojot neogotikas stila piļu asimetriskajai uzbūves shēmai. Neogotikas arhitektūras pētnieks arhitekts J. Zilgalvis norāda, ka četrstāvu izbūve ēķas „vienā malā asociējas ar torni, šajā daļā izveidots arī erkens, bet divailu vārti atgādina lieveni.”²⁵ Ēķa projektēta kā sava laika tipiska savrupmāja ar diviem pagalmiem, no kuriem viens veidots kā neliels slēgts dārzs ar ieeju tikai no īpašnieka dzīvokļa, bet otrs kā saimniecības pagalms ar stalli un ratnīcu. Zem ēķas visā tās apjomā izbūvēts velvots pagrabs. Nedaudz vēlāk ēķai piebūvēts vienstāva ieejas vestibila apjoms.²⁶

Ēķas fasādes (gan pret Kalpaka bulvāri, gan abas sānu fasādes) sedz bagātīgs apmetumā veidots neogotiskais dekors angļu gotikas tradīcijās – otrajā stāvā vērojamas smailarkas pārsedzes logu apmalēs, bet ēķas fasādi noslēdz plata, ar dzeguļiem dekorēta atika. Šķiet, nav realizēta paredzētā lentveida

rustika pirmajā stāvā, tādējādi gan vēl vairāk tiek pastiprināta fasādes vertikālitate, dekoru intensitātei ievērojami pieaugot dzegas virzienā.²⁷ Sākotnējais fasādes krāsojums, kas konstatēts pirmā stāva līmenī, bijis dzeltenīgs (tādas bijušas arī logu apmales), savukārt ēkas cokols krāsots brūnganīgā tonī. Fasādē pret Kalpaka bulvāri saglabājušies visi sākotnējie logi ar pirmējo aprikojumu, pirmajā stāvā arī sākotnējie iekšējie slēgi.²⁸

Savrupmājā bija vairāki dzīvokļi – katrā no trim stāviem atradās liels labiekārtots desmitistabu dzīvoklis ar atsevišķām ‘melnajām’ jeb sētas kāpnēm un ‘meitas’ jeb kalpones istabu pie virtuves. Dzīvokļu plānojums katrā stāvā bija identisks, tikai saimniekam paredzētās telpas atradās pirmajā stāvā, bet otrā un trešā stāva dzīvokļi bija izīrējami. Ēkas projektā pirmā stāva (partera) telpām minētas arī to funkcijas – priekštelpa, kabinets, uzgaidāmā telpa, zāle, kamīna istaba, ēdamistaba (tā izvietota centrā), dzīvojamā istaba, četras guļamistabas, virtuve, kalpones istaba, vannas istaba un divas tualetes.²⁹ Ēkā sākotnēji bijusi krāsns apkure, taču no krāsnīm saglabājušies tikai viena apaļa baltu podiņu krāsns. 1908. gadā ēka pievienota pilsētas kanalizācijas sistēmai.³⁰

Lielākā daļa durvju saistāmas ar ēkas celtniecības laiku (pagrabā un pirmajā stāvā durvis mainītas starpkaru periodā). Interjeros saglabājušās vairākas greznas pildiņu divviru durvis ar kokgriezumu aplikāciju un stilizētas gotikas formās veidotas ārdurvis un durvis kāpņu telpā. Ozolkoka vītņu kāpnes, kas ir ļoti labi saglabājušās galvenajā kāpņu telpā un veidotas ar virpotiem margu balustriem, rāda ļoti augstu amatniecības līmeni. Vairākās telpās saglabājušies ozolkoka parketi, kas veidojuši daudzveidīgas, katrā telpā atšķirīgas rakstu kompozīcijas – pirmā stāva pieņemšanas telpā parkets veidots šaha galdiņa rakstā, zāles parketā savukārt ietvertas zvaigznes veida cēlkoku intarsijas.³¹

2004. gadā, veicot arhitektoniski māksliniecisko inventarizāciju, vairākās ēkas telpās tika konstatēti izcili neogotiski polihromi interjeri, kas attiecināmi uz 1890. gadiem un kas radušies otrajā apdares periodā (sākotnējās 1870. gadu interjeru apdares liecības lielā mērā zudušas). Galvenajā kāpņu telpā un vestibilā konstatēts piesātināts tumši sarkans sienu krāsojums un griestu polihromi gleznojumi (dažādu toņu svītru joslas). Pirmā stāva kamīna istabā apdare bijusi izteikti, pat fantastiski grezna – sienas lejasdaļā iluzori krāsots cokols un pildīni, sienu augšdaļā veidots sarežģīts paklājam raksturīgs ornaments (tajā savijas gotikas un mauru stilu elementi - trejlapji, akantu lapas un čiekuri) ar pinuma motīva ietvaru, bet griestu krāsojumu veidojusi sarežģīta kasešu kompozīcija ar astoņstaru zvaigzni centrā. Polihromie krāsojumi veidoti brūnganos, zilos un sārtos toņos.³²

Šis gotiski skaistās savrupmājas īpašnieks bija aktīvs un ievērojams Rīgas politiskās, sabiedriskās un saimnieciskās dzīves dalībnieks L. V. Kerkoviuss (1831–1904), kurš ēkas celtniecības laikā bija pilsētas rātskungs, bet kopš 1890. gada Rīgas pilsētas galva. 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā ar ēku un tās īpašnieku bija cieši saistīta arī Rīgas Mākslas veicināšanas biedrības un

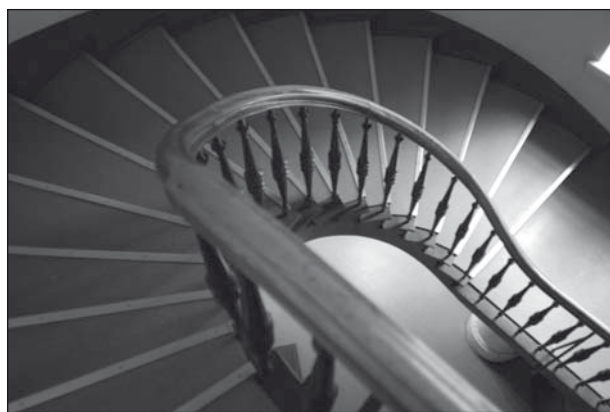
Rīgas pilsētas gleznu galerijas vēsture. Pēc L. V. Kerkoviusa nāves par ēkas īpašniekiem kļuva viņa radi (mantinieki), bet 1920. un 1930. gadu dokumenti sniedz ļoti fragmentāras liecības par ēkas izmantošanu un pārveidošanu.³³ 1940. gadā ēkā Kalpaka bulvārī 4 atradās gan dzīvokļi, gan dažos dzīvokļos izmitinātas iestādes. Pirmajā stāvā bija izvietojies Veselības kopšanas muzejs (vismaz kopš 1934. gada), otrajā stāvā – akciju sabiedrība „Ķieģelis”, bet trešajā stāvā – korporācijas „Imerija” konventa dzīvoklis (kopš 1936. gada). Ēkā bija arī pieci dzīvokļi, no kuriem trīs bija vienistabas bez virtuvēm un atradās pagrabā, viens vienistabas dzīvoklis ar virtuvi atradās virs autogarāžas (pagalma piebūves) un viens divistabu dzīvoklis bēniņos.³⁴

1940. gadā interesi par namiem Kalpaka bulvārī 4 un Raiņa bulvārī 9 sāka izrādīt Latvijas Universitāte. Tā paša gada 15. jūlijā Latvijas Universitāte lūdza izglītības ministru piešķirt jaunas telpas tās Centrālās bibliotēkas vajadzībām, norādot, ka līdzšinējās telpas LU ēkā Raiņa bulvārī 19 „jau sen vairs neatbilst bibliotēkas vajadzībām” un ka LU „Saimniecības Padome nonākusi pie atzinuma, ka Centrālās bibliotēkas patreizējām vajadzībām būtu piemēroti nekustamie īpašumi Kalpaka bulv. Nr. 4 un Raiņa bulv. Nr. 9, kuru robežas saiet kopā. Šo namu pārbūve un pielāgošana bibliotēkas vajadzībām prasītu samērā nelielus līdzekļus”.³⁵ Kalpaka bulvāra 4 ēka šajā laikā piederēja Kerkoviusa mantiniekiem, kuri bija Vācijas pilsoņi, bet viena daļa arī Latvijas Kredītbankai, savukārt nams Raiņa bulvārī 9 piederēja N. Mencendorfai, kura jau ilglaicīgi atradās Šveicē, un visi īpašnieki (spriežot pēc LU 1940. gada 8. augusta vēstules Izglītības ministrijai) bija gatavi pārdot savas daļas LU – Mencendorfas pilnvarnieks par 300 000 latiem, bet Kerkoviusu pilnvarnieks – par 200 000–250 000 latiem (atkarībā no iespējas pārvest naudu uz ārzemēm nama toreizējiem īpašniekiem).³⁶

Pielāgojot ēku bibliotēkas vajadzībām un veidojot gan lasītavas, gan grāmatu glabātuves, tika ievērojami pārveidotas un pārbūvētas iekštelpas. Jau 1940. gada aprīlī, domājot par ēkas pielāgošanu bibliotēkas vajadzībām, LU Saimniecības padome vērsās pie arhitekta V. Krūmiņa, septembrī Rīgas būvju pārvalde atļāva ap ēku ierīkot būvzogu, bet nākamā gada pavasarī Universitātes bibliotēka bija pilnībā pārvietojusies uz jaunajām telpām Kalpaka bulvārī 4.³⁷ Kerkoviusa greznā savrupmāja sāka jaunu dzīves cēlienu, tomēr joprojām saglabājot sevī ievērojamu pagātnes kultūras mantojuma daļu.

Durvis kāpņu telpā

Kāpnes

Griestu polihroms krāsojums bijušajā Kamīna telpā. 1890. g.

Griestu polihroms krāsojums. 1890. g.

ATSAUCES

- ¹ Feodālā Rīga. Red. Zeids, T. Rīga, 1978. 495.–496.lpp.
- ² Indriķa hronika. *Heinrici Chronicon*. Rīga, 1993. 55., 68. u.c. lpp.
- ³ Mugurēvičs, Ē. Komentāri. No: *Indriķa hronika. Heinrici Chronicon*. Rīga, 1993. 346.lpp.
- ⁴ Šterns, I. Viduslaiku Rīga ārpus Rīgas. No: *Senā Rīga. Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē*. Red. A. Caune, I. Ose un A. Celmiņš. Rīga, 1998. 349.lpp.
- ⁵ Broce, J. K. *Zīmējumi un apraksti*. 2. sējums: *Rīgas priekšpilsētas un tuvākā apkārtnē*. Rīga, 1996. 33.–36., 39.–46., 57.–58., 453.–455.lpp.
- ⁶ Miklāva, I., Stašāns, A. Rīgas pilsētas teritorija un administratīvās robežas. No: *Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos*. Sast. I. Celmiņa. Rīga, 2000. 39.lpp.
- ⁷ Zeids, T. red. *Feodālā Rīga*. Rīga, 1978. 434.lpp.
- ⁸ Miklāva, I., Stašāns, A. Rīgas pilsētas teritorija un administratīvās robežas. No: *Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos*. Sast. I. Celmiņa. Rīga, 2000. 44.lpp.
- ⁹ *Rīga: enciklopēdija*. Rīga, 1988.
- ¹⁰ Krastiņš, J., Strautmanis, I. *Lielais Rīgas arhitektūras ceļvedis*. Rīga, b.g. 97.lpp.
- ¹¹ Turpat. 95.lpp.
- ¹² *Latvijas arhitektūras meistari*. Red. Buka, O., u.c. Rīga, 1995. 35.–36.lpp.
- ¹³ Jaunākie pētījumi gan norāda, ka J. F. Baumanis šajā augstskolā vienīgi nokārtojās vairākus pārbaudījumus kā eksterns (skat.: Krastiņš, J. *Rīgas arhitektūras meistari 1850–1940*. Rīga, 2002. 46.lpp.).
- ¹⁴ Par J. F. Baumani skat.: *Latvijas arhitektūras meistari*. Red. O. Buka u.c. Rīga, 1995. 26.–45. lpp.; *Māksla un arhitektūra biogrāfijās*, 1.sēj. Rīga, 1995. 49.lpp.; Krastiņš, J. *Rīgas arhitektūras meistari 1850–1940*. Rīga, 2002. 46.–53.lpp.
- ¹⁵ *Latvijas arhitektūras meistari*. Red. Buka, O., u.c. Rīga, 1995. 32.lpp.
- ¹⁶ Krastiņš, J. *Rīgas arhitektūras meistari 1850–1940*. Rīga, 2002. 48.lpp.
- ¹⁷ Krastiņš, J. *Eklektisms Rīgas arhitektūrā*. Rīga, 1988. 171.lpp.
- ¹⁸ Dzīvojamās ēkas (tagad bibliotēkas) Rīgā, Kalpaka bulvārī 4, lieta. Glabājas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centrā.
- ¹⁹ Krastiņš, J., Strautmanis, I. *Lielais Rīgas arhitektūras ceļvedis*. Rīga, b.g. 96.lpp.
- ²⁰ Zilgalvis, J. *Neogotika Latvijas arhitektūrā*. Rīga, 2005. 196.lpp.
- ²¹ Krastiņš, J., Strautmanis, I. *Lielais Rīgas arhitektūras ceļvedis*. Rīga, b.g. 13.lpp.
- ²² Zilgalvis, J. Neogotikas arhitektūras pieminekļi Latvijā Rietumeiropas būvmākslas kontekstā. No: *Latvijas māksla starptautisko sakaru kontekstā*. Sast. Grosa, S. Rīga, 2000. 37.–48.lpp.; Zilgalvis, J. *Neogotika Latvijas arhitektūrā*. Rīga, 2005. 22.–33., 54.–86.lpp.
- ²³ *Latvijas arhitektūras meistari*. Red. Buka, O., u.c. Rīga, 1995. 38.lpp.
- ²⁴ J. Zilgalvis. Neogotikas arhitektūras pieminekļi Latvijā Rietumeiropas būvmākslas kontekstā. No: *Latvijas māksla starptautisko sakaru kontekstā*. Sast. S. Grosa. Rīga, 2000. 49.–50.lpp.
- ²⁵ Zilgalvis, J. *Neogotika Latvijas arhitektūrā*. Rīga, 2005. 196.lpp.
- ²⁶ Strupule, V., Taurena, R., Robežniece, A. Rīga, Kalpaka bulvāris 4. Arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija. Rīga, 2004. Glabājas LU Zinātniskajā bibliotēkā.
- ²⁷ Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LVVA), 2761.f., 3. apr., 1011. l., 8.lp.
- ²⁸ Strupule, V., Taurena, R., Robežniece, A. Rīga, Kalpaka bulvāris 4. Arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija.
- ²⁹ LVVA, 2761.f., 3. apr., 1011. l., 8.lp.

- ³⁰ Turpat, 12.lp.
- ³¹ Dzīvojamās ēkas (tagad bibliotēkas) Rīgā, Kalpaka bulvārī 4, lieta; Strupule, V., Taurena, R., Robežniece, A. Rīga, Kalpaka bulvāris 4. Arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija.
- ³² Strupule, V. Taurena, R. Robežniece, A. Rīga, Kalpaka bulvāris 4. Arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija.
- ³³ Sīkāk skat.: Briežkalns, G. Latvijas Universitātes bibliotēkas ēkas vēstures lappuses. *LU Raksti*. 2004. *Jubilejas izdevums*. 285.-295.lpp. (pētījums ievietots arī šajā rakstu krājumā). Šajā rakstā apkopotas arī visas pieejamās liecības par ēkas izmantošanu 1920.-1930. gados, tāpēc šeit tās netiks atkārtotas.
- ³⁴ LVVA, 700.f., 1. apr., 367. l., 74.lp.
- ³⁵ Turpat, 15.lp.
- ³⁶ Turpat, 61.lp.
- ³⁷ LVVA, 2761.f., 3. apr., 1011. l., 32., 33.lp.; Treide, G. Latvijas Universitātes Bibliotēka no 1920. līdz 1944. gadam. *Latvijas Vēsture*, 2005, Nr. 3, 29.-30.lpp.

GEORGS BRIEŽKALNS

**LATVIJAS UNIVERSITĀTES
BIBLIOTĒKAS ĒKAS
VĒSTURES LAPPUSES**

Rakstā sniegts ieskats Latvijas Universitātes Bibliotēkas ēkas vēsturē, iepazīstinot gan ar arhitekta Jāņa Frīdriha Baumaņa dzīves un darba gaitām, gan ar ēkas īpašnieka Ludviga Vilhelma Kerkoviusa biogrāfiju, gan arī ar ēkas izmantojumu Rīgas kultūras dzīvē no 19. gadsimta 70. gadiem līdz 20. gadsimta sākumam. Autors ir apzinājis arhīvu materiālus arī par norisēm ar un ap ēku 20. gadsimta 20. un 30. gados, ieskicējot tās nodošanu Universitātei 1940. gada rudenī bibliotēkas vajadzībām.

Kalpaka bulvārī 4 izvietotajam Latvijas Universitātes Bibliotēkas namam ir interesanta vēsture, ar kuru saistīti cilvēki un iestādes, kam bijusi nozīmīga loma gan Rīgas, gan visas Latvijas sabiedriskajā un kultūras dzīvē. To projektējis un cēlis pirmais akadēmiski izglītotais latviešu arhitekts Jānis Frīdrihs Baumanis pēc tā cilvēka pasūtījuma, kura vārds – Ludvigs Vilhelms Kerkoviuss – ieņem redzamu vietu mūsu pilsētas vēsturē.

Jānis Frīdrihs Baumanis (1834–1891) dzimis un bērnību pavadījis Zaķusalā. Pēc tēva pāragrās nāves 11 gadus veco zēnu ierakstīja enkurniekos par tēva darba turpinātāju. Lasīt un rakstīt viņu iemācīja māte Karlīne Elēne. Par viņu J. F. Baumaņa biogrāfs raksta, ka tā bija „darbīga, dievbijīga un stipra rakstura māte”, kura savus sešus bērnus audzināja viena pati ļoti grūtos apstākļos un ar lielām pūlēm. Jaunekļa gados J. F. Baumanis gatavojās skolotāja amatam, bet 19 gadu vecumā sāka strādāt pie namdara J. Staudena Rīgā; šajā darbā viņš sabija trīs gadus. Tomēr jauneklis neapmierinājās ar namdara amatu, jo gribēja izglītoties tālāk, lai kļūtu par būvmeistaru. No 1856. līdz 1860. gadam viņš strādāja arhitekta Heinriha Šēla (*Scheel*) (1829–1909) birojā. Brīvo laiku J. F. Baumanis izmantoja pašmācībai, lasīdams grāmatas par būvniecību.

Tajā laikā, sakarā ar pilsētas teātra (tagad – Nacionālā opera) celtniecību, Rīgā uzturējās pazīstamais arhitekts profesors Ludvigs Bonštets (*Bonstedt*) (1822–1885), kurš ievēroja čaklo un spējīgo jaunekli. Šiem kontaktiem bija milzīga loma J. F. Baumaņa dzīvē. Novērtējis jaunekļa lielās spējas, profesors L. Bonštets ieteica viņam doties uz Berlīni studēt arhitektūru. Profesors bija pat ar mieru maksāt par jaunā censoņa mācībām. Ar viņa palīdzību un

atbalstu J. F. Baumanis 1860. gadā devās uz Berlīnes Būvakadēmiju, lai iegūtu augstāko izglītību. Pēc saspringtām mācībām Berlīnē J. F. Baumanis 1862. gada ziemā ieradās Pēterburgā, lai tur pabeigtu savu profesionālo izglītību. Līdz 1863. gada jūnijam viņš apmeklēja Pēterburgas Mākslas akadēmiju un nokārtoja tur rakstisko eksāmenu būvniecībā.

Laikā, kad J. F. Baumanis mācījās Berlīnes un Pēterburgas akadēmijā, tur valdīja stingrs klasiskais virziens. Tas arī noteica J. F. Baumaņa māksliniecisko būvdarbību. Palaikam viņš izmantoja arī gotikas formu valodu, tomēr vairāk klasiskās arhitektūras likumību nozīmē.¹

1863. gadā J. F. Baumanis guva pirmo lielo profesionālo atzinību – jaunceļamā Bruņniecības nama (tagadējā Latvijas Republikas Saeimas ēka) projekts, kuru viņš bija izstrādājis kopā ar arhitektu R. Pflūgu (*Pflug*) (1832–1885), ieguva konkursā pirmo prēmiju – 1500 rubļu. Viņiem abi arī uzdeva vadīt šī nama celtniecības darbus. No šī brīža sākās ilgstoša un ārkārtīgi veiksmīga J. F. Baumaņa darbība arhitektūras un celtniecības jomā.

Ārpus savas plašās privātās prakses J. F. Baumanis 1870.–1880. gadā veica Vidzemes guberņas arhitekta pienākumus. Būdams šajā amatā, viņš izstrādāja apmēram 20 pareizticīgo baznīcu plānus Sāmsalā un Vidzemes igauņu daļā, kā arī daudzu kroņa skolu plānus: 1869. gadā viņš uzcēla Lomonosova ģimnāziju Rīgā, 1876.–1878. gadā – bijušo Valsts bankas kantori (L. Pils ielā 12) u.c. ēkas. Taču J. F. Baumaņa arhitekta un celtnieka darbības pamatintereses un vieta, kur viņa talants izpaudās visspilgtāk, bija Rīgas bulvāru rajons.²

Arhitektūras vēstures speciālisti atzīmē ne tikai J. F. Baumaņa māksliniecisko daudzveidību un profesionālo meistarību, bet arī viņa neparasto ražību. Bulvāros vien 54 ēkas (vairāk nekā trešā daļa) celtas pēc J. F. Baumaņa projektiem. Kā atzīmē arhitektūras vēsturnieks profesors J. Krastiņš, daudzas ēkas, kuras J. F. Baumanis uzcēlis Rīgas bulvāros, veido pilsētvides noskaņu šajā ansamblī. J. F. Baumaņa arhitektoniskā jaunrade noteica Rīgas bulvāru seju.³

Pēc J. F. Baumaņa projektiem uzceltas dzīvojamās mājas Merķeļa ielā 5, 7 un 9, K. Barona ielā 6, 8 un 10, Elizabetes ielā 18 un 20, viesnīca Raiņa bulvārī 33.⁴ 1888.–1889. gadā viņš uzbūvēja Salamonska cirku (Merķeļa ielā 4). Projektējot cirka kupolu, J. F. Baumanis apliecināja sevi kā talantīgu un izdomas bagātu konstruktoru.⁵ Ugunsdrošu kupolveidīgo konstrukciju, kā arī virs tās atrodošos lākturi viņš izveidoja no dzelzceļa sliedēm. Katrs stabs, uz kuriem balstās visa konstrukcija, ir veidots no trim dzelzceļa sliedēm, jo J. Baumaņa laikā profiltēraudi un profiļējumi Rīgā vēl nebija dabūjami.⁶

Bez lielām sabiedriskajām un dzīvojamām mājām Rīgā J. F. Baumanis sagatavoja arī daudzu nelielu celtnu projektus Zaķusalā, Zasulaukā, Jūrmalā un Jelgavā.⁷

Veidojot dzīvojamo ēku fasādes, J. F. Baumaņa stilam raksturīgas gan renesanses, gan gotikas iezīmes, dažkārt sastopami arī abu stilu sajaukumi. Starp renesanses stila būvēm ar savu bagātīgo, nosvērto formu un ornamentu

valodu izceļas Mencendorta nams (domāta ēka Raiņa bulvārī 9, kur tagad atrodas Francijas vēstniecība; nejaukt ar 17. gs. beigās celto Mencendorfa namu Vecrīgā, Grēcinieku ielā 18, kur tagad atrodas rīdzinieku māja – muzejs!).⁸

Tomēr, kā raksta Augusts Malvess, par J. F. Baumaņa labāko gotiskā stila izveidojumu varētu nosaukt LU Bibliotēkas ēku (bijušais Kerkoviusa nams) Kalpaka bulvārī 4, kuru viņš uzcēla 1874. gadā.⁹

Jāatzīmē, ka J. F. Baumanis aktīvi piedalījās latviešu tautas kultūras un sabiedriskajā dzīvē. 1868. gadā viņš bija viens no Rīgas Latviešu biedrības (RLB) dibinātājiem un palika šīs organizācijas biedrs līdz sava mūža galam. 1872.–1874. gadā viņš bija RLB vadītājs, bet 1880. gadā tika ievēlēts par tās goda locekli. Biedrības nams tika celts pēc J. F. Baumaņa projekta, diemžēl šī ēka 1908. gadā nodega, tādēļ tā aplūkojama vienīgi senos fotoattēlos.¹⁰

Tagad daži vārdi par cilvēku, kura uzdevumā J. F. Baumanis projektēja un uzcēla namu Kalpaka (tajā laikā – Totlēbena) bulvārī 4 – Ludvigu Vilhelmu Kerkoviusu (1831–1904).

Kerkoviusu dzimta cēlusies no Lejasreinas novada Vācijā, un pirmās ziņas par to atrodamas jau 12. gadsimtā.¹¹ L. Kerkoviuss savā ģimenē bija vecākais no deviņiem bērniem. Viņš mācījās Napoleona Asmusa privātskolā, vēlāk bija māceklis sava vectēva koktirdzniecības uzņēmumā. Pēc amata prasmju apgūšanas L. Kerkoviuss turpināja strādāt tirdzniecības jomā un vēlāk kļuva par pilntiesīgu firmas „John Hammer” kompanjonu.

1871. gadā L. Kerkoviuss kļuva par Pirmās ģildes tirgotāju (Krievijas impērijā Pirmajā ģildē tika uzņemti lieli rūpnieki un lieltirgotāji), viņš bija arī Lielās ģildes vecākais (Lielā ģilde – vācu tirgotāju organizācija Rīgā). 1873. gadā viņu ievēlēja par Rīgas rātes locekli, bet 1874. gadā – par rātskungu. Rātē viņš darbojās daudzos amatos – bija Pirmās instances apelācijas tiesas asistents, Sv. Gara konventa un Kampenhauzena trūkumcietēju fonda inspektors, Nabadzīgo fonda inspekcijas priekšsēdētājs. 1878. gadā Kerkoviusu ievēlēja par Rīgas pilsētas galvas biedru. Šo amatu viņš ieņēma 12 gadus.¹²

1890. gada 19. jūnijā Rīgas dome vienbalsīgi ievēlēja viņu par Rīgas pilsētas galvu. Kā atzīmē V. Zariņa, L. Kerkoviusa vadībā Rīgas pilsētas valde spēja sekmīgi risināt problēmas, kas radās pilsētā sakarā ar iedzīvotāju skaita straujo pieaugumu 19. gadsimta beigās.¹³ Laika posmā, kad L. Kerkoviuss vadīja Rīgas pašvaldību, granitā tika izbūvēts Daugavas krasts, uzcelts Rīgas pilsētas 1. slimnīcas operāciju bloks, turpat atklāta poliklīnika, izveidota pilsētas bibliotēka rātsnamā, uzcelti gājēju tiltiņi pāri pilsētas kanālam pie Rīgas pilsētas teātra (t.sk. Timma tiltiņš pretim LU galvenajai ēkai), ierīkoti akmens krāvumi, strautiņš ar kaskādēm, ūdenskritumiem un alpināriju Bastejkalnā, atklāts pontontilts pāri Daugavai, izveidota ūdenstransporta sistēma Daugavā, strauji attīstījās Rīgas ostas saimniecība u.tml. L. Kerkoviusa laikā sāka celt Rīgas pilsētas 2. teātra ēku (tagadējo Nacionālo teātri). L. Kerkoviuss bija arī Rīgas Mākslas muzeja (tagad Valsts Mākslas muzejs) celtniecības iniciators un uzraudzīja projektēšanas un celtniecības darbus, bet diemžēl pats vairs nepiedzīvoja muzeja atklāšanu.¹⁴

1901. gadā viņš vairs neuzņēmās turpināt pilsētas vadību, jo bija jau 70 gadus vecs, tomēr arī turpmāk darbojās daudzās komisijās, bija Rīgas Latviešu biedrības goda biedrs. Augstu vērtējot L. Kerkoviusa nopelnus pilsētas saimniecības attīstībā, Rīgas dome 1901. gada 11. jūnijā piešķīra viņam Rīgas goda pilsoņa nosaukumu.¹⁵

1901. gadā viņš sastādīja testamentu, novēlot Rīgas pilsētai 26 gleznas no savas gleznu kolekcijas. Šo novēlējumu pēc L. Kerkoviusa nāves izpildīja viņa brālis Teodors. 1904. gada 6. septembrī Rīgas pilsēta ar pateicību pieņēma šos mākslas darbus. Vēlāk tie papildināja jaunuzceltā Rīgas Mākslas muzeja fondus.¹⁶

L. Kerkovius miris 1904. gada 18. jūlijā un apglabāts Lielo kapu Sv. Pētera draudzes nodalījumā. Laikabiedri viņu raksturoja kā pašreizējīgu un drosmīgu, savās prasībās stingru cilvēku. Nekrologā bija uzsvērti viņa pilsoņa tikumi – dzimtās pilsētas mīlestība, patiesīgums un apziņa brīvprātīgi kalpot vispārības labā.¹⁷ Lielās un draudzīgās Kerkoviusu dzimtas turpinātāji tagad dzīvo Šveicē, Vācijā, Zviedrijā, Lielbritānijā, ASV, Kanādā un pat Dienvidāfrikas Republikā.¹⁸

Tagad par divām iestādēm, kuru vēsture arī bija saistīta ar namu Kalpaka bulvārī 4. Runa ir par Rīgas mākslas veicināšanas biedrību (*Rigasche Kunstverein*) un Rīgas pilsētas gleznu galeriju (*Städtische Gemälde Galerie*). Doma organizēt Rīgā mākslas biedrību šejienes baltvāciešu sabiedrībā brieda pamazām. Pirmo impulsu tai deva jau 1820. gadā organizētā mākslinieka E. Boses (*Bosse*) darbu izstāde, kas guva lielus panākumus. Iniciatīvu toreiz izrādīja Rīgas iedzīvotāju literāri praktiskā savienība (*Literarisch-praktische Burgerverbindung Rīgas*), kura mēģināja pievērst Rīgas sabiedrības uzmanību mākslas vērtībām, kas savāktas personiskajās kolekcijās, taču toreiz šai iniciatīvai turpinājuma nebija.¹⁹

Nākamā mākslas izstāde Rīgā tika organizēta 1836. gada decembrī, kad itālis Antonio Rati (*Ratti*) viesnīcā „*Stadt London*” parādīja savu vara grebumu un litogrāfiju kolekciju. Tai arī bija lieli panākumi. Rakstos, kurus izstādei veltīja pilsētas laikraksts „*Stadtblätter*”, tika izteikta nožēla, ka šādas izstādes Rīgā notiek tik reti. Par paraugu tika minētas vācu pilsētu – Drēzdenes, Berlīnes, Hamburgas u.c. mākslas biedrības, tās organizēja ceļojošas (tolaik teica – mobilas) mākslas izstādes. Pēc tam ideja organizēt Rīgā biedrību, kas regulāri rīkotu mākslas izstādes, tika apspriesta visai bieži, tiesa, šādas apspriešanas te pierima, te atsākās ar jaunu spēku.²⁰

Mākslas izstāžu organizācijā darbojās privātpersonas. Kā piemēru var minēt pastāvīgo mākslas izstādi, ko 1862. gadā savā mājā bija sarīkojis mākslinieks un zīmēšanas pasniedzējs A. Mihelsons un kura pastāvēja 17 gadus.²¹

Visbeidzot 1867. gada pavasarī grupa Rīgas baltvāciešu izstrādāja mākslas biedrības statūtu projektu, un 1867. gada 28. aprīlī Rīgas pilsoņu apvienības kopsapulcē (*allgemeine Versammlung der Bürgerverbindung*) notika šī projekta lasījums, pēc kura sapulce nolēma to nodot apstiprināšanai augstākajās

instancēs ar biedrības paredzēto nosaukumu „Vidzemes, Igaunijas un Kurzemes mākslas biedrība” (*Kunstverein für Liv-, Est- un Kurland*).²²

1867. gada 31. maijā statūtu projekts tika atrādīts Vidzemes gubernatoram, bet 8. jūnijā to nosūtīja Krievijas impērijas iekšlietu ministram. Un tikai 1870. gada 14. janvārī Pilsoņu apvienība beidzot saņēma iekšlietu ministra grāfa A. Timaševa apstiprinātos mākslas biedrības statūtus. Daudzi paragrāfi gan bija jūtami mainīti. Tā, piemēram, tika mainīts jaunās biedrības nosaukums – tagad tas bija „Rīgas mākslas biedrība” (*Rigasche Kunstverein*), kuras oficiālais nosaukums krievu valodā bija „Рижское общество поощрения искусств”.²³ 1870. gada 22. maijā visi, kas vēlējās iestāties mākslas biedrībā, vienojās dibināšanas sapulcē, un šo datumu tagad uzskata par Rīgas mākslas biedrības dibināšanas dienu.²⁴

Kopš sava dibināšanas brīža Rīgas mākslas biedrība uzsāka aktīvu darbību. No 1871. gada regulāri tika rīkotas mākslas izstādes, kurās līdzās baltvāciešu mākslinieku darbiem bieži eksponēja Vācijas un Krievijas mākslinieku darbus – lai minam tādus vārdus kā krievu mākslinieki I. Kramskojs, A. Kuindži, I. Repins, vācu mākslinieki A. Beklīns, M. Klingers, A. Mencels, mūsu tautietis K. Hūns u.c. Tādējādi biedrība lielā mērā ietekmēja Rīgas un Baltijas guberņu kultūras dzīvi.²⁵

Sevišķi jāatzīmē loma, kāda šai biedrībai bija izcilā latviešu mākslinieka ainavista Vilhelma Purviša dzīvē. Viņu uzaicināja piedalīties 1898. gada mākslas izstādē, ko organizēja Rīgas mākslas veicināšanas biedrība. Šajā izstādē V. Purviša darbiem bija lieli panākumi, kam bija liela nozīme viņa tālākajā mākslinieka karjerā. Kā raksta viņa biogrāfs, „(..) Purvīti ar atplestām rokām uzņēma apvienība „Kunstverein””.²⁶ Apvienības „Kunstverein” biedru cieņu pret V. Purviša mākslu apliecināja vairākas epizodes. Ar šīs biedrības starpniecību tika sarīkota ne viena vien Purviša izstāde Vācijā, turklāt V. Purvīti ievēlēja arī biedrības valdē. Daži no apvienības biedriem bija īsti V. Purviša mākslas entuziasti, to vidū arī viens no apvienības direktoriem – ārsts barons Roderihs fon Engelharts (*Engelhardf*). Būdams tā laika jauno glezniecības novirzienu atbalstītājs, viņš aktīvi sekoja V. Purviša daiļrades attīstībai un bija liels viņa talanta cienītājs.²⁷ Tikai V. Purviša darba atbalstīšana vien ļauj Rīgas mākslas veicināšanas biedrībai pretendēt uz noteiktu vietu latviešu kultūras vēsturē.

Rīgas mākslas veicināšanas biedrība savāca arī mākslas priekšmetu kolekciju, kurā 1895. gadā bija 137 gleznas, apmēram 600 vara grebumu un zīmējumu, ģipša un marmora statujas, krūšutēli utt., kas bija vai nu nopirkti, vai dāvināti.²⁸

Rīgas pilsētas gleznu galerija radās 1866. gadā pēc Rīgas pilsētas rātes lēmuma nopirkt tirgotāja Domeniko de Robiani kolekciju, kas sastāvēja no 46 eļļas gleznām. D. de Robiani ir dzimis Tičīno (Šveicē) un pēc Napoleona kariem apmetās Rīgā, kļuva par tās pilsoni un uzsāka tirdzniecību. Kolekcija nopirkta par ikgadējo pensiju 600 rubļu apmērā, kuru D. Robiani saņēma

līdz savai nāvei. Šādā veidā dibinātā pilsētas gleznu galerija, kas tika atvērta 1869. gadā, drīz palielinājās ar dāvinājumiem un pirkumiem.²⁹

Tā, piemēram, 1873. gadā galerija no Amālijas Ģertrūdes Grosas (1795–1885) saņēma 12 gleznu, kuras pilsētai bija novēlējis viņas brālis birģermeistars Kārlis Kristofs Gross (1790–1873). Daudzās Eiropas zemēs šo amata nosaukumu attiecina uz pilsētas galvu, bet Krievijā no Pētera Pirmā laikiem līdz 19. gadsimta 60. gadiem tas tika piešķirts arī ierēdņiem, kas strādāja valsts un pašvaldību iestādēs. Kārļa Gropa amati bija saistīti ar juridiskajām, dažkārt arī ar finanšu zinībām – notārs, vairāku tiesas iestāžu sekretārs un priekšsēdētājs. Viņš bija arī bāreņu nama virsinspektors, lielu vēribu veltīdams bāreņu aprūpei. K. Gropa novēlējums Rīgas gleznu galerijai bija viens no senākajiem, un dāvinājuma sarakstā minētas holandiešu, vācu un franču skolas gleznas un pastēļi.³⁰

Lielās ģildes vecākais Džeimss Armitsteds (1826–1879) Rīgas pilsētai novēlēja 17 gleznas. Viņš nodarbojās ar linu tirdzniecību un no 1865. līdz 1868. gadam bija Rīgas biržas komitejas priekšsēdētājs, ir daudz paveicis biržas struktūras un statūtu pilnveidošanā, tirdzniecības un kuģniecības nodokļu sistēmas reorganizēšanā. Būdams diezgan bagāts cilvēks, Dž. Armitsteds plaši darbojās labdarības jomā. Viņš ziedojis ievērojamus līdzekļus Anglikāņu baznīcas celtniecībai, kuru uzbūvēja 1859. gadā. Viņš arī novēlēja Rīgas pilsētai 500 000 rubļu, par ko 1899. gadā tika uzcelta un uzturēta pirmā bērnu klīniskā slimnīca Latvijas teritorijā. Tā bija viena no labākajām bērnu ārstniecības iestādēm Krievijas impērijā un vēlāk tika nosaukta Džeimsa Armitsteda vārdā. Kolekcija, kuru viņš uzdāvināja gleznu galerijai, bija vienota – visas gleznas ir 19. gadsimta otrās puses vācu mākslinieku darbi. Kolekciju veidoja ainavas un sižetiskas kompozīcijas, kurās atbalsojās 19. gs. sākuma romantisms.³¹

Līdz 1878. gada beigām Rīgas mākslas veicināšanas biedrības un Pilsētas mākslas galerijas kolekcijas atradās Rīgas Politehnikuma aulā (tagadējā LU Mazā aula Universitātes galvenajā ēkā). Telpa bija par mazu, un jaunas gleznas izvietot vairs nebija iespējams. Konkrētie apstākļi arī palielināja eksponēto mākslas darbu bojājumu draudus. Kaut arī tika veikti dažādi pasākumi, laika gaitā uz daudzām vērtīgām gleznām postošu iespaidu atstāja pārmērīgu sausumu radošā Politehnikuma apkures sistēma. Visvairāk cieta darbi, kas bija gleznoti uz koka. Koks ne tikai deformējās, bet arī plaisāja, krāsas sāka drupt un vietām atdalīties. Tas pats notika arī ar gleznām, kas gleznotas uz audekla un vara pamata. Bija skaidrs – ja neko kardinālu nemainīs, pēc kāda laika šīs gleznas aizies bojā.

Pilsētas galerijas vadība vairākkārt pievērsa Rīgas rātes uzmanību šiem apstākļiem, cerot, ka tas stimulēs pilsētas mākslas muzeja celtniecību. 1878. gada jūlijā tā nodeva rātei lūgumu pēc iespējas ātrāk atļaut un uzsākt paredzēto muzeja celtniecību vai vismaz parūpēties par Pilsētas gleznu galerijas un mākslas veicināšanas biedrības kolekcijas izvietojumu pienācīgos apstākļos. Rāte sākotnēji gan nepiekrita, taču uzdeva galerijas vadībai izstrādāt detalizētus priekšlikumus apdraudētās kolekcijas pasargāšanai. 1878. gada 21. augustā

Pilsētas galerijas vadība paziņoja, ka ir tikai viena izeja – nekavējoties apdraudēto mākslas priekšmetu kolekciju izvākt no Rīgas Politehnikuma ēkas un nomāt tai piemērotu glabātuvi. 13. septembrī rāte pieņēma lēmumu – sākumā uz vienu gadu – piešķirt no pilsētas līdzekļiem 2000 rubļu Pilsētas mākslas galerijas un Mākslas veicināšanas biedrības kolekcijas izvietošanai. Vēl pēc mēneša – 12. oktobrī – tika pieņemts lēmums ar 1879. gada 1. janvāri kolekcijas izvietošanai nomāt telpas L. Kerkoviusa namā. Minētajam mērķim atvēlētos 2000 rubļus pārskaitīja pilsētas budžetā. Tā, lūk, šīs mākslas kolekcijas nokļuva namā, kas piederēja L. Kerkoviusam, un tās tur atradās līdz 1905. gadam.³²

Kā liecina arhīva dokumenti, attiecības starp L. Kerkoviusu un Rīgas mākslas veicināšanas biedrību, kura izvietoja savus krājumus viņa mājā Totlēbena bulvārī 4, ne vienmēr bijušas gludas. No Pilsētas gleznu galerijas valdes 1898. gada 13. jūnija sēdes protokola redzams, ka L. Kerkoviuss izmantojis savas kontraktā fiksētās tiesības atteikt nomu, sešus mēnešus iepriekš brīdinot par to nomniekus. Taču viņš izrādīja gatavību ņemt atpakaļ atteikumu, ja Rīgas mākslas veicināšanas biedrība turpmāk būs ar mieru stingri ievērot noteikumus, uz kādiem L. Kerkoviuss piekrita ierādīt tai „dzīves vietu” savā namā, proti: 1) tur tiks rīkotas tikai biedrības sapulces; 2) tiks rīkotas lekcijas; 3) tiks rīkotas pagaidu mākslas izstādes, kurās eksponē tikai gleznas un skulptūras. Spriežot pēc protokola teksta, nama īpašnieka neapmierinātību radīja tas, ka nomātajās telpās Rīgas mākslas veicināšanas biedrība rīkoja rūpniecisko mākslas priekšmetu komercizstādi.³³

Pēc arhīva materiāliem redzams, ka konfliktu izdevās novērst. L. Kerkoviuss atsaucā noma atteikumu, vēlreiz kategoriski apliecinādams savu nevēlēšanos, lai viņam piederošā nama telpas tiktu izmantotas arī citiem mērķiem, nevis tikai tiem, kas norādīti trīs iepriekšminētajos punktos.³⁴

Sākumā gleznu krājumi atradās ēkas pirmajā stāvā, bet 1890. gadā tos pārvietoja uz otro stāvu. Kā redzams no 1899. gadā izdotā pilsētas gleznu galerijas un Mākslas veicināšanas biedrības gleznu krājuma kataloga (pēdējais publicētais katalogs, kurā atainota ekspozīcija Totlēbena bulvārī 4), gleznu izvietojums bija šāds. Ekspozīcija bija sadalīta pa deviņām telpām – priekšistabu un astoņām istabām. Saskaņā ar katalogu priekšistabā un pirmajās divās istabās atradušies pa lielākai daļai Baltijas mākslinieku darbi, tomēr tur bija novietoti arī Pēterburgas Mākslas akadēmijas akademiķu un profesoru darbi (to skaitā arī K. Brilova un I. Aivazovska gleznas). Ar nedaudziem izņēmumiem eksponēti 19. gadsimta darbi. Trešajā istabā (kuru var nosaukt par zāli, jo tajā bija izstādīts apmēram 100 darbu) dominējušas holandiešu un flāmu mākslinieku gleznas (17. un 18. gs.), starp kurām bija daudz ainavu. Ceturtajā istabā bijuši izvietoti ap 30 itāļu gleznotāju darbi, kuros atspoguļota Bībeles tematika, arī ainavas un portreti. Piektās istabas ekspozīcija sastāvējusi no dažādām gleznām, kuru vidū var minēt vairākas 16. un 17. gs. mākslinieku darbu kopijas, šeit apmeklētāji varēja aplūkot arī 19. gs. vācu mākslinieku ainavas. Sestās istabas ekspozīcijā bija vairāk nekā 10 nezināmu autoru darbi

(katalogā atzīmēti kā „vecās vācu”, „vecās itāļu”, „vecās nīderlandiešu” skolas darbi; dominē Bībeles tematika), kā arī 19. gs. otrās puses vācu glezniecības skolas ainavas. Arī septītajā un astotajā istabā dominēja vācu glezniecība. Šeit atradās vairākas ainavu un portretu grupas.³⁵

1905. gadā visa ekspozīcija no Kerkoviusu nama Totlēbena bulvārī 4 tika pārvietota uz jaunatklāto pilsētas mākslas muzeju (tagad – Valsts Mākslas muzejs). 1899. gada katalogā uzrādīto gleznu lielākā daļa šobrīd atrodas Ārzemju mākslas muzeja fondos Rīgas pilī, bet mazākā daļa – Valsts Mākslas muzejā.³⁶

Kā izriet no arhīva dokumentiem, pēc L. Kerkoviusa nāves kā namīpašnieki figurēja viņa radi, kas apzīmēti ar kopnosaukumu „L. Kerkoviusa mantinieki”.³⁷ Pilnīgas ziņas par to, kas notika ar namu, diemžēl atrast nav izdevies, tādēļ tālākais materiāla izklāsts kļūst visai fragmentārs.

Ar 1925. gada 18. aprīli datēts dokuments liecina, ka mājas īpašnieki „neceļ ierunas” pret sabiedrības „Autotehnika” īpašnieku plāniem ierīkot „Kerkoviusa sētas mājas telpās” Kalpaka bulvārī 4 akumulatoru uzlādēšanas staciju ar elektromotoru. Tālāk seko būvinspektora atsauksme par to, ka pret akumulatoru uzlādēšanas stacijas ierīkošanu pagalma ēkas otrajā stāvā, kā arī 1,5–2 zirgspēku elektromotora uzstādīšanu minētajās telpās, no būvtehniskā viedokļa nekādu iebildumu nav.³⁸

Tomēr ar 1925. gada 4. decembri datēts kāds Rīgas prefektūrai adresēts dokuments, kuru parakstījuši „pilsētas valdes loceklis” un „sekretārs” (abi paraksti nesalāsāmi). Dokumentā apgalvots, ka Kalpaka bulvārī 4 bez būvvaldes ziņas un atļaujas bijušajā zirgu stallī un ratu telpās nelikumīgi izvietota automobiļu darbnīca. Tālāk atzīmēts, ka gruntsgabals Raiņa 9, kurš savienots ar iepriekšminēto gruntsgabalu, kā arī zirgu stallis aizņemts ar automobiļu darbnīcām un automobiļiem. Visās minētās darbnīcu telpās ir iekārtotas provizoriskas krāsniņas un skārda dūmvadi izlaisti caur logiem, kas neatbilst saistošiem noteikumiem un ugunsgrēka gadījumā apdraud visu apkārtni. Ņemot vērā iepriekšteikto, dokumentā tiek izvirzīta prasība nekavējoties likvidēt visas ierīkotās krāsniņas un slēgt visās iepriekšminētajās telpās atrodošās autodarbnīcas un garāžas.³⁹

Ar 1926. gada 21. janvāri datēts izraksts no Rīgas pilsētas valdes sēdes protokola, ko parakstījis pilsētas galva Alfrēds Andersons. Šis izraksts ir atbilde uz Iekšlietu ministrijas Administratīvā departamenta pieprasījumu par šīm pašām darbnīcām. Pilsētas valde ziņo: ņemot vērā, ka akumulatoru pārlādēšanai lieto zema sprieguma strāvu līdz 5 voltiem, caur ko nekādi kaitīgi izgarojumi neceļas, un darbnīcām paredzētās telpas atrodas atsevišķi no apdzīvotām telpām, un ka apkārtējo gruntsgabalu īpašnieki neceļ iebildumus pret darbnīcas ierīkošanu. Tādēļ 1926. gada 14. janvārī arī pilsētas valdes sēde nolēma necelt iebildumus pret darbnīcas darbību, par to paziņojot Iekšlietu ministrijas Administratīvajam departamentam.⁴⁰

Tomēr sarakste šajā jautājumā beidzās ar dokumentu, kas datēts ar 1926. gada 2. februāri, kuru parakstījuši Rīgas policijas 2. iecirkņa priekšnieka

palīgs un tā paša iecirkņa uzraugs (paraksti nesalasāmi). Tajā teikts: „Ar šo ziņoju, ka Kalpaka bulvārī 4 un Raiņa bulvārī 9 automobiļu garāža un darbnīcas ir likvidētas.”⁴¹

No Rīgas pilsētas Būvvaldes komisijas sēdes protokola noraksta (dokuments datēts ar 1928. gada 5. janvāri) redzams, ka komisija apsprieda Iekšlietu ministrijas Būvniecības pārvaldes 1927. gada 5. decembra rakstu par sabiedrības „Autotehnika” projektu par benzīna tvertnes ierīkošanu Kalpaka bulvārī 4. Dokumentā norādīts, ka uzstādīt tilpnes benzīna pārdošanai atļauts tikai atklātās vietās, kur iespējams iekārtot automašīnām ērtu iebraukšanu un izbraukšanu. Šīni gadījumā to izdarīt nevar šaurā pagalma dēļ. Tā kā, iekārtojot benzīna uzpildi Kalpaka bulvārī 4, netālu no Brīvības ielas, sagaidāmi traucējumi transporta kustībā, komisija nolēma izteikties pret pieprasītās atļaujas izsniegšanu.⁴²

Dokuments, kuru 1933. gada 27. februārī parakstījis Faivuss Monastirskis (dzīvo Kalpaka bulvārī 4, 2. dzīvoklī), lūgts Rīgas pilsētas Būvvaldei „izdot attiecīgu atļauju, nosakot maksimālo cilvēku skaitu, sapulcēm telpās Kalpaka 4, dzīv. 2. Minētājās telpās paredzēts noturēt lekcijas, sapulces, laulības aktus un banketus”. 1. martā pilsētas būvju nodaļa paziņoja, ka neceļ iebildumus pret paredzētajiem pasākumiem ar noteikumu, ka telpās drīkst ielaist ne vairāk kā 150 apmeklētāju.⁴³

Pilns šai laikā namā dzīvojošo īrnieku saraksts joprojām nav līdz galam noskaidrots. Atbilstoši netiešām norādēm 1934. gada pavasarī te jau atradies Veselības kopšanas muzejs (par šo iestādi plašāku ziņu trūkst), un tā telpās no 1934. gada vasars sākuma līdz 1937. gada pavasarim savas sēdes noturējusi Latvijas Vēža apkarošanas biedrība, bet vēlāk namā kādu brīdi (vismaz līdz 1939. gada beigām) bija arī Veselības veicināšanas biedrības birojs.

No 1936. gada pavasara nama 3. dzīvokli iemitinājās studenšu korporācija „Imeria”. Tā nodibināta 1924. gada 19. novembrī un 1939. gadā apvienoja vairāk nekā 200 studenšu. Pēc Latvijas okupācijas 1940. gadā tā, tāpat kā visas citas studentu korporācijas, bija spiesta pārtraukt savu darbību Latvijā, un to atjaunoja tikai 1949. gadā trimdā, apvienojot savās rindās latviešu studentes, kas mācījās dažādās ārzemju augstskolās. Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas „Imerija” atjaunoja darbību Latvijas Universitātē.⁴⁴

Arhīvā atrodams arī Rīgas pilsētas Būvvaldei nosūtītais L. Kerkoviusa mantinieku lūgums pagarināt izpildes laiku rīkojumam noasfaltēt viņiem piederošās ēkas pagalmu līdz 1939. gada 31. maijam, „jo līdzekļi šim nolūkam nebija šogad paredzēti”. Dokuments datēts ar 1938. gada 10. septembri; tā paša gada 14. septembrī būvvalde paziņoja, ka termiņš pagalma asfaltēšanai pagarināts līdz 1939. gada 15. maijam.⁴⁵

Ar 1940. gada 7. septembri datēts Universitātes Saimniecības padomes raksts Rīgas pilsētas Būvju pārvaldei, kurā ziņots, ka Latvijas PSR Universitātes rīcībā ir nodots nams Rīgā, Kalpaka bulvārī 4, kur patlaban notiek remonts un kapitālpārbūves. Sakarā ar to Universitāte lūdz atļauju „pie aprādītā nama ierīkot būvžogu izdarāmo pārbūvju vajadzībām”. No uzliktās

rezolūcijas izriet, ka būvju pārvaldei iebildumu nav, „bet vajag pieprasīt tautas milicijas atļauju”.⁴⁶

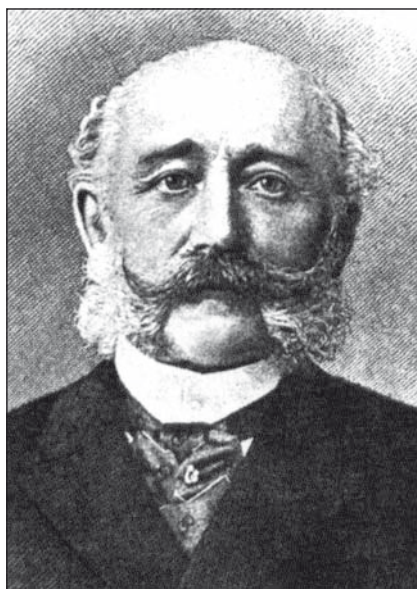
No pēdējiem diviem dokumentiem var iegūt zināmu priekšstatu par pārbūves darbu norisi Universitātes Bibliotēkas ēkā. Dokuments, kuru 1941. gada 20. janvārī parakstījis augstskolas prorektors R. Knaps, ietver lūgumu Rīgas pilsētas celtniecības trestam atļaut „uzstādīt Universitātes jaunizbūvējamās bibliotēkas namā Kalpaka bulvārī 4 četrus apakšminētos elektromotorus ar šādu jaudu: 1 gab. centrālapkures ūdens cirkulācijas motors – 0,5 kW; 1 gab. grāmatu lifta motors – 1 kW; 2 gab. ventilācijas motori – 1 kW.

Rīgas pilsētas izpildu komitejas komunālās saimniecības nodaļa 1941. gada 30. janvārī savā atbildē norāda, ka tai nav iebildumu pret minēto četrus elektromotoru uzstādīšanu.⁴⁷

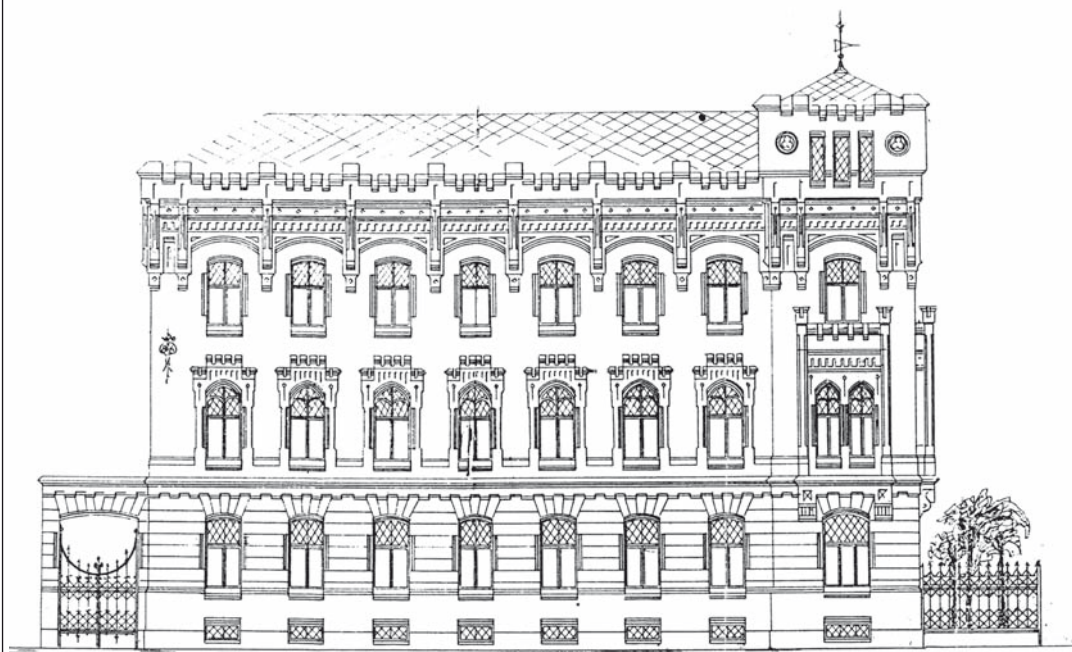
Diemžēl neizdevās atrast nekādus dokumentus par Kerkoviusa nama iekšējo iekārtojumu 20.–30. gados, par iepriekšminēto dzīvokļu platību un izvietojumu, kā arī par ēkas pārbūvi Universitātes Bibliotēkas vajadzībām.

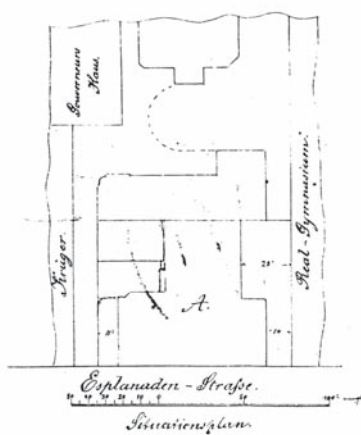
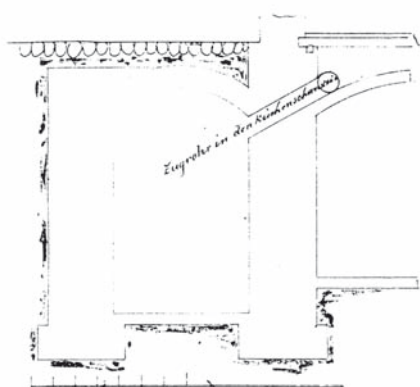
Arhitekts Jānis Frīdrihs Baumanis (1834-1891)

Ludvigs Vilhelms Kerkoviuss (1831-1904)

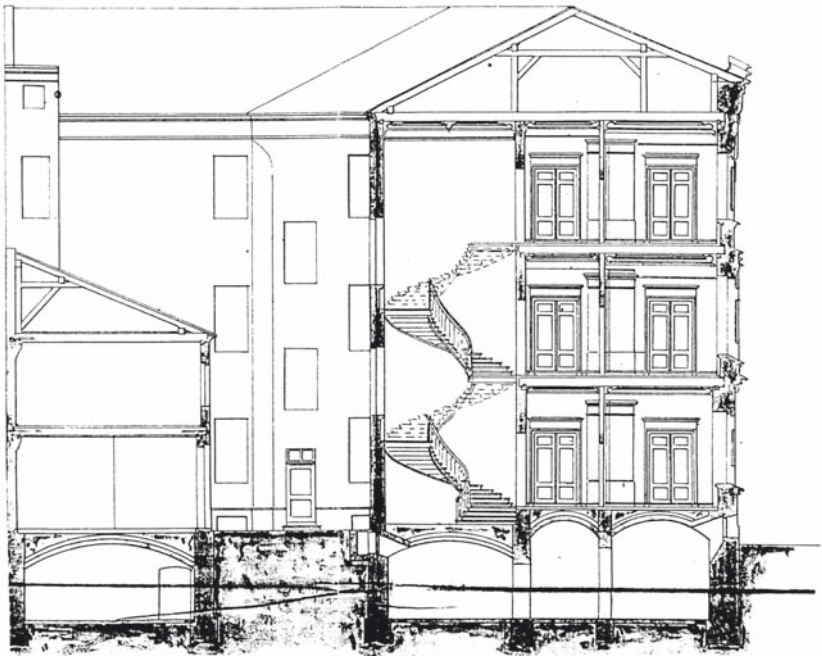

Facade an der Esplanaden Straße.

Project

*zum Erbaue eines Wohnhauses für Herrn L. Hertkovius, auf dem in den neuen
Stadt-Anlagen an der Esplanaden Straße sub N^o belegenem Grundstücke.
(im Situationsplan Lit. A.)*

Durchschnitt nach a. b.

AVOTI UN LITERĀTŪRA

1. [Gross, K.K., Armitsteds, Dž., Kerkoviuss, L.V.] *Karla Kristofa Grosa, Džeimsa Armitsteda, Ludviga Vilhelma Kerkoviusa gleznu kolekcijas katalogs*. Sast. I. Raudsepa. Rīga : Latvijas Mākslas muzeju apvienība, 1997, 39 lpp.
2. Imeria's 15 gadi. *Universitas*, 1939, 16: 429.
3. Kačalova, T. *Vilhelms Purvītis*. Rīga: Liesma, 1971, 207 lpp.
4. Kampe, P. Arhitekts Jānis Fridrihs Baumanis. Viņa dzīve un mūža darbs. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1927, 1: 1–17.
5. Katalog der Gemälde-Sammlung der Stadt Riga und des Rigasches Kunstvereins. Rīga : Buchdruckerei von W. Hacker, 1899, 44 S.
6. Kerkovius, G. *Das Geschlecht Kerkovius aus dem Baltikum und seine Ursprunge vom Stamme Kerkow aus der Mark Brandenburg*. Neustadt a.d. Aisch : Verlag Degener und Co, 1983, 263 S.
7. Krastiņš, J. *Eklektisms Rīgas arhitektūrā*. Rīga : Zinātne, 1988, 279 lpp.
8. LVVA, 1425. f., 1. apr., 25. l.
9. Malvess, A. Arhitekts Jānis Baumanis (1834–1891). *Ilustrēts žurnāls. Mākslas un Rakstniecības Mēnešraksts*, 1925, 1: 106–111.
10. Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta Arhitektūras pārvaldes arhīvs, 2761. f, 3. apr., 1011.1.
11. Röpenack, N. *Beitrag zur Geschichte des Kunstvereins in Riga. Zur Feier des 22. Mail 1895 dem Kunstverein gewidmet von Nicolai Röpenack*. Rīga : Buchdruckerei des „Rigaer Tageblatt“, [1895], 77 S.
12. Šmite, E. Materiāli LPSR Mākslas muzeja vēsturei : Diplomdarbs. Valsts Mākslas akadēmija. Rīga, 1974, 85 lp.
13. Universitātes dzīve. *Universitas*, 1936, 4: 94.
14. *Vilhelms Purvītis (1872–1945) : Izstāde : Katalogs*. Sast. I. Riņķe. Rīga : Valsts Mākslas muzejs, 2001, 240 lpp.
15. Zariņa, V. *Rīgas pašvaldības vadītāju portretu galerija*. Rīga : Rīgas dome, 2001, 80 lpp.: il.

ATSAUCES

- ¹ Kampe, P. Arhitekts Jānis Fridrihs Baumanis. Viņa dzīve un mūža darbs. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1927, 1: 4–9.
- ² Kampe, P. Arhitekts Jānis Fridrihs Baumanis. Viņa dzīve un mūža darbs. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1927, 1: 6–11.
- ³ Krastiņš, J. *Eklektisms Rīgas arhitektūrā*. Rīga : Zinātne, 1988, 170.–171. lpp.
- ⁴ Turpat.
- ⁵ Kampe, P. Arhitekts Jānis Fridrihs Baumanis, 13. lpp.
- ⁶ Malvess, A. Arhitekts Jānis Baumanis (1834–1891). *Ilustrēts žurnāls. Mākslas un Rakstniecības Mēnešraksts*, 1925, 1: 111.
- ⁷ Kampe, P. Arhitekts Jānis Fridrihs Baumanis, 11. lpp.
- ⁸ Malvess, A. Arhitekts Jānis Baumanis (1834–1891), 111. lp.
- ⁹ Turpat.
- ¹⁰ Kampe, P. Arhitekts Jānis Fridrihs Baumanis (1834–1891), 11. lpp.
- ¹¹ [Gross, K.K., Armitsteds, Dž., Kerkoviuss, L.V.] *Karla Kristofa Grosa, Džeimsa Armitsteda, Ludviga Vilhelma Kerkoviusa gleznu kolekcijas katalogs*. Sast. I. Raudsepa. Rīga : Latvijas Mākslas muzeju apvienība, 1997, 13. lpp.; Röpenack, N. *Beitrag zur Geschichte des Kunstvereins in Riga. Zur Feier des 22. Mail 1895 dem Kunstverein gewidmet von Nicolai Röpenack*. Rīga : Buchdruckerei des „Rigaer Tageblatt“, [1895], S. 157.
- ¹² Zariņa, V. *Rīgas pašvaldības vadītāju portretu galerija*. Rīga : Rīgas dome, 2001, 9. lpp.

- ¹³ Turpat.
- ¹⁴ Turpat, 9.-11. lpp.
- ¹⁵ Turpat, 10. lpp.
- ¹⁶ [Gross, K.K., Armitsteds, Dž., Kerkoviuss, L.V.] *Karla Kristofa Grosa, Džeimsa Armitsteda, Ludviga Vilhelma Kerkoviusa gleznu kolekcijas katalogs*. Sast. I. Raudsepa. Rīga : Latvijas Mākslas muzeju apvienība, 1997, 8. lpp.; Zariņa, V. *Rīgas pašvaldības vadītāju portretu galerija*, Rīga : Rīgas dome, 2001, 10. lpp.
- ¹⁷ Zariņa, V. *Rīgas pašvaldības vadītāju portretu galerija*, Rīga : Rīgas dome, 2001, 11. lpp.
- ¹⁸ Turpat.
- ¹⁹ Rōpenack, N. *Beitrag zur Geschichte des Kunstvereins in Riga*, S. 1-2.
- ²⁰ Turpat, 4.-5. lpp.
- ²¹ Turpat, 12.-13. lpp.
- ²² Turpat, 15. lpp.
- ²³ Turpat, 15.-16. lpp.
- ²⁴ Turpat, 16.-17. lpp.
- ²⁵ *Vilhelms Purvītis (1872-1945) : Izstāde : Katalogs*. Sast. I. Riņķe. Rīga : Valsts Mākslas muzejs, 2001, 19. lpp.
- ²⁶ Kačalova, T. *Vilhelms Purvītis*. Rīga : Liesma, 1971, 34.-36. lpp.
- ²⁷ Turpat, 54. lpp.
- ²⁸ Rōpenack, N. *Beitrag zur Geschichte des Kunstvereins in Riga*, S. 76.
- ²⁹ [Gross, K.K., Armitsteds, Dž., Kerkoviuss, L.V.] *Karla Kristofa Grosa, Džeimsa Armitsteda, Ludviga Vilhelma Kerkoviusa gleznu kolekcijas katalogs*, 7. lpp.; Rōpenack, N. *Beitrag zur Geschichte des Kunstvereins in Riga*, S. 13.
- ³⁰ [Gross, K.K., Armitsteds, Dž., Kerkoviuss, L.V.] *Karla Kristofa Grosa, Džeimsa Armitsteda, Ludviga Vilhelma Kerkoviusa gleznu kolekcijas katalogs*, 7., 11. lpp.
- ³¹ Turpat, 8., 11.-12. lpp.
- ³² Rōpenack, N. *Beitrag zur Geschichte des Kunstvereins in Riga*, S. 26, 38-43.
- ³³ LVVA, 1425. f., 1. apr., 25. 1., 4. lp.
- ³⁴ Turpat, 11. lp.
- ³⁵ Šmite, E. *Materiāli LPSR Mākslas muzeja vēsturei : Diplomdarbs .Valsts Mākslas akadēmija*. Rīga, 1974, 16.-17. lp.; 85 lp.; *Katalog der Gemälde-Sammlung der Stadt Riga und des Rigasches Kunstvereins*, S. 4-44.
- ³⁶ [Gross, K.K., Armitsteds, Dž., Kerkoviuss, L. V.] *Karla Kristofa Grosa, Džeimsa Armitsteda, Ludviga Vilhelma Kerkoviusa gleznu kolekcijas katalogs*. Sast. I. Raudsepa. Rīga : Latvijas Mākslas muzeju apvienība, 1997, 10. lpp.
- ³⁷ Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta Arhitektūras pārvaldes arhīvs, 2761. f., 3. apr., 1011. 1., 7. lp.
- ³⁸ Turpat, 15.-16. lp.
- ³⁹ Turpat, 19. lp.
- ⁴⁰ Turpat, 20. lp.
- ⁴¹ Turpat, 24. lp.
- ⁴² Turpat, 26. lp.
- ⁴³ Turpat, 27.-28. lp.
- ⁴⁴ Imeriā's 15 gadi. *Universitas*, 1939, 16: 429; Universitātes dzīve. *Universitas*, 1936, 4: 94.
- ⁴⁵ Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta Arhitektūras pārvaldes arhīvs, 2761. f., 3. apr., 1011. 1., 29.-30. lp.
- ⁴⁶ Turpat, 32. lp.
- ⁴⁷ Turpat, 38.-39. lp.

GEORGS BRIEŽKALNS

RĪGAS POLITEHNIKUMA, RĪGAS POLITEHNISKĀ INSTITŪTA UN LATVIJAS AUGSTSKOLAS BIBLIOTĒKAS NO 1862. LĪDZ 1919. GADAM

Rīgas Politehnikuma (tālāk – RP) bibliotēku nodibināja 1862. gadā un komplektēja no izdevumiem, ko dāvināja vai nodeva dažādas iestādes vai privātpersonas. Neliels skaits bija jaunas, Politehnikuma iegādātas grāmatas.

1862. gada vasarā Rīgas Manufaktūras komiteja nodeva bibliotēkai grāmatu kolekciju. Rīgas Biržas komiteja rudenī to papildināja ar 4000 ekonomiska un komerciāla satura izdevumiem, bet Rīgas Tehniskā biedrība – ar 2700 grāmatām. Rīgas Biržas komitejas un Rīgas Tehniskās biedrības nodotās grāmatas līdz pat 1912. gadam palika to īpašumā, lai gan bija iekļautas Rīgas Politehniskā institūta (tālāk – RPI) bibliotēkas fondu sarakstā (1). 1896. gadā Rīgas Politehnikumu pārveidoja par Rīgas Politehnisko institūtu. Pirmais Politehnikuma bibliotekārs līdz 1869. gadam bija Dikerts, pēc tam bibliotekāra pienākumus pildīja intendants Gallers (1869–1870), kancelejas sekretārs R. Bergholcs (1870–1874) un K. Leilands (no 1875. gada), kurš nostrādāja bibliotēkā vairāk nekā 39 gadus. Visi bibliotēkas darbinieki strādāja RP un RPI profesoru un pasniedzēju vadībā, kuri pildīja bibliotēkas vadītāju (inspektoru) pienākumus.

Pirmais šāds bibliotēkas kurators bija profesors Frīdrihs Klements (*F. Clement*, ?–1864. Rīgā), politekonomijas un komerczinātņu pasniedzējs Rīgas Politehnikumā 1862.–1864. gadā. Par viņa zinātnisko un pasniedzēja darbu zināms maz. 1863. gadā Rīgas Politehnikuma padomes uzdevumā viņš apmeklēja daudzas Vācijas komercijas mācību iestādes, taču 1864. gadā nomira un nepaspēja realizēt savas idejas un plānus. Ar atklātām lekcijām par komerczinātņu jautājumiem viņš piesaistīja ne tikai studentus, bet arī citus interesentus. Rīgas Biržas zālē viņš nolasīja 15 lekciju ciklus politekonomijā (2).

Pēc tam bibliotēku pārzināja docents Jūliuss Friaufs (*J. Frühauß*), kurš ieradās Rīgā no Leipciģas un no 1864. līdz 1866. gadam pasniedza Politehnikumā komerczinātnes (3).

No 1869. līdz 1875. gadam bibliotēku pārzināja profesors Egberts Hoiyers (*E. Hoyer* 1836.–1920. Minhenē). Viņš 1862. gadā absolvēja Hanoveres Politehnikumu, kur līdz 1868. gadam strādāja par asistentu. No 1868. gada – Rīgas Politehnikuma docents, pēc tam profesors mehāniskajā tehnoloģijā. E. Hoiyers Rīgas Politehnikumā nostrādāja līdz 1875. gadam un tad pārgāja uz Minhenes Politehnikumu, kur viņš tika iecelts par direktoru. Viņa zinātniskie darbi mehāniskās tehnoloģijas jomā bija pazīstami gan Rietumeiropā, gan Krievijā. E. Hoijera sarakstītās mācību grāmatas mehāniskajā tehnoloģijā izmantoja daudzās augstskolās. Viņš arī produktīvi darbojās mehāniskās tehnoloģijas popularizēšanas jomā, būdams laikraksta „*Rigasche Industrie-Zeitung*„ izdevējs un redaktors (1874–1875)(4).

Profesors Francis Vēbers (*F. Weber*, 1834. Berlīnē – 1881. Rīgā) pārzināja bibliotēku 1875.–1881. gadā. Rīgas Politehnikumā viņš ieradās 1865. gadā no Berlīnes un lasīja lekcijas ķīmijas tehnoloģijā. No 1869. gada – Rīgas Politehnikuma profesors, līdz 1873. gadam pārzināja visus teorētiskos un tehnoloģiskos ķīmijas kursus. Fr. Vēbera darbības rezultātā no 1866. līdz 1868. gadam Rīgas Politehnikumā tika sperti pirmie pētniecības soļi agroķīmijā. No 1870. gada līdz savai nāvei vadīja Ķīmijas nodaļu (fakultāti) (5).

Rīgas Politehnikumā izcilu vietu ar saviem oriģinālajiem pētījumiem būvmehānikas zinātnē ieņēma profesors Vilhelms Riters (*W. Ritter*, 1847–1906), Cīrihes Politehniskās augstskolas 1868. gada absolvents. Viņš 9 gadus (1873–1882) sekmīgi strādāja par profesoru Rīgas Politehnikumā, bet pēc atgriešanās Cīrihē kļuva par savas kādreizējās *alma mater* rektoru. Profesors V. Riters izstrādāja grafiskās statikas un tiltu formu lieces aprēķina metodes un kļuva par pasaulslavenu lietpratēju lielu tiltu noturības aprēķināšanā. Viņš daudz pūļu veltīja inženiertehniskās domas popularizēšanai. Ilgāku laiku (1876–1881) viņš bija „*Rigasche Industrie-Zeitung*„ redaktors. Šajā laikrakstā profesors V. Riters publicējis 14 rakstus par tolaik aktuālajiem tiltu būvniecības jautājumiem, kā arī pārskatus no ārzemju tiltu būvniecības prakses. Bibliotēku profesors V. Riters pārzināja 1881.–1882. gadā (6).

Divdesmit gadus (1882–1902) bibliotēku vadīja profesors Heinrihs Malhers (*H. Malcher*, 1848. Austrijā – 1927. Morāvijā). 1872. gadā viņš pabeidza Cīrihes Federālo tehnisko augstskolu, Rīgas Politehnikumā un RPI nostrādāja no 1874. līdz 1903. gadam. Viņš pasniedza ģeodēziju un inženierbūvi, 1877. gadā tika ievēlēts par profesoru un, tāpat kā bibliotēku, no 1882. līdz 1902. gadam vadīja Inženieru nodaļu (fakultāti). Profesors H. Malhers (kopā ar profesoru A. Beku) vadīja Rīgas pilsētas pirmā triangulācijas tīkla izveidi (1880–1882) un teritorijas izmērišanas darbus, izveidoja Rīgas nivelēšanas tīklu (7).

No 1902. līdz 1904. gadam bibliotēkā nomainījās trīs inspektori. Tie bija profesori E. Bergmans, M. Štāls-Šrēders un E. Pfūls (8).

Profesors Eižens Bergmans (*E. von Bergman*, 1857. Odesā – 1919. Rīgā) bija ekonomists. 1881. gadā viņš absolvēja Tibingenas universitāti, 1890.–1896. gadā

bija šīs universitātes mācībspēks. No 1897. līdz 1918. gadam strādāja RPI, kur 1900. gadā kļuva par tautsaimniecības un tirdzniecības zinību profesoru un no 1900. līdz 1918. gadam vadīja Tirdzniecības nodaļu (9).

Profesors Martins Štāls-Šrēders (*M. Stahl-Schrider*, 1862. Vidzemē – 1911. Ēģiptē) pēc savas specialitātes bija agronoms. Pēc Politehnikuma absolvēšanas (1888. g.) bija padziļinājis savas zināšanas dabaszinātnēs Berlīnes un Halles universitātēs un Leipcigā aizstāvējis *Dr. phil.* un *Mg. art. bon.* (bonitēšana – zemes uzlabošana) zinātniskos grādus. No 1892. gada viņš bija RP un RPI mācībspēks, profesors (1903–1911). 1906.–1911. gadā profesors M. Štāls-Šrēders bija Lauksaimniecības nodaļas dekāns (10).

Profesors Edmunds Pfūls (*E. Pfuhl*, 1844. Vācijā – 1919. Rīgā) bija mehāniskās tehnoloģijas speciālists. 1866. gadā absolvēja Berlīnes Rūpniecības akadēmijas Mehānikas fakultāti, bija Rīgas Politehnikuma un RPI Mehānikas fakultātes profesors (1879–1905). Profesors E. Pfūls veica džužas fizikāli mehānisko īpašību pētījumus un, pamatojoties uz pētījumu rezultātiem, uzrakstīja vairākas monogrāfijas. E. Pfūls piedalījās arī tekstilrūpniecības attīstībā Rīgā. Piemēram, Rīgas Linu un džužas fabrika (1897–1898) būvēta pēc E. Pfūla projekta (11).

1904.–1908. gadā bibliotēku pārzināja profesors Gustavs Kiršteins (*G. Kirstein*, 1851. Berlīnē – 1915. ?). 1875. gadā viņš absolvēja RP Inženieru nodaļu, 1875.–1905. gadā bija RP un RPI mācībspēks, no 1900. gada – profesors būvmākslas jautājumos (lauku būvniecībā) (12).

Pēdējais mācībspēks, par kuru zināms, ka viņš pārzināja RPI bibliotēku, bija adjunktprofesors Karls Kupfers (*K. Kupfer*, 1872. Besarābijā – 1935. Rīgā). 1889.–1893. gadā viņš studējis Tērbatā botāniku un matemātiku. RPI pasniedza tēlotāju ģeometriju, no 1905. gada adjunktprofesors tēlotājā ģeometrijā. Kā dabaszinātnieks K. Kupfers īpaši pētījis Latvijas un Igaunijas augu valsti un ģeogrāfiju. K. Kupfera lielo pašsavākto herbāriju 1929. gadā par valsts līdzekļiem ieguvis LU Botāniskais institūts. Viņš pārzināja bibliotēku no 1908. līdz 1915. gadam (13).

Kā jau iepriekš teikts, vispirms Politehnikuma, bet pēc tam – RPI bibliotekāra amatā daudzus gadus strādāja Karls Leilands (1856–1919). Pēc Rīgas 2. Pagastskolas un Komerckolas beigšanas 1874. gadā no šī paša gada 1. novembra viņš tika norīkots par Rīgas Politehnikuma bibliotekāru. Pēc Politehnikuma pārveidošanas par institūtu viņš no 1896. gada 1. jūlija bija institūta bibliotekārs (14).

1904. gada februārī K. Leilands tika apbalvots ar III pakāpes Staņislava ordeni (15).

K. Leilanda palīgi bija K. Laurīts (1902–1903), E. Akermanis (1903), J. A. Hāgens (1903–1904), K. Laurīts (1905–1908) un J. Mikutovics (1908–1912) (16).

Par visu augšminēto amatpersonu pienākumiem pēdējos (1909) bibliotēkas lietošanas noteikumos sadaļā „Bibliotēkas pārvalde,” sacīts:

„§ 5. A. Bibliotēkas pārvalde sastāv no viena bibliotēkas vadītāja, viena bibliotekāra un viena bibliotekāra palīga. Šīs trīs personas vada bibliotēku saskaņā ar esošajiem noteikumiem un saskaņā ar tiem atbild par bibliotēkas un tās inventāra saglabāšanu.„ Tālāk, § 6, teikts: „Pēc Mācību komitejas (Mācību komiteja – no visiem RPI profesoriem sastāvošs galvenais institūta vadības orgāns) ieteikuma, bibliotēkas vadītāju no profesoru vai adjunktprofesoru vidus uz četriem gadiem ievēl mācību padome.„ Tālāk noteikumos minēta bibliotekāra, viņa palīga un bibliotēkas kalpotāja iecelšanas kārtība, seko visu šo amatpersonu pienākumu uzskaitījums.

„Bibliotēkas vadītājs pārstāv bibliotēku un tās darbiniekus gan attiecīgo Rīgas Politehniskā institūta koleģiālo orgānu un privātpersonu priekšā, gan arī to tiešajos sakaros ar ārpusauli.„ Tālāk atzīmēts, ka visi bibliotēkas darbinieki un kalpotāji ir pakļauti bibliotēkas vadītājam, kurš vada un organizē viņu darbību. Bibliotēkas vadītājs nosaka veidojamo katalogu struktūru un grāmatu iepirkšanas plānu, nosaka mērķtiecīgu bibliotēkas rīcībā esošo līdzekļu izmantošanu, attiecīgajos orgānos pieprasa naudas līdzekļu piešķiršanu neparedzētām vajadzībām, apstiprina bibliotēkas rēķinus un paraksta tās dokumentus vai paziņojumus.

Bibliotekāra pienākums ir pastāvīga un tieša bibliotēkas vadīšana. Viņam jāpievieno visiem bibliotēkai piederošiem priekšmetiem attiecīgas atzīmes, jāieraksta tie attiecīgajos inventāra sarakstos vai katalogos un jā rūpējas par to, lai visas jauniegādātās grāmatas pēc iespējas ātrāk kļūtu pieejamas lietošanai. Viņš rūpējas par bibliotēkas grāmatu fonda izvietojumu un saglabāšanu, seko kārtībai un tīrībai visās telpās. Bibliotēkas vadītāja uzdevumā viņš veic visus bibliotēkas pasūtījumus, sagatavo nepieciešamos ziņojumus un citus rakstus. Viņš arī izdod un pieņem bibliotēkai piederošās grāmatas, uzrauga, kā lasītāji ievēro bibliotēkas lietošanas noteikumus, seko, kā bibliotēkas personāls veic savus pienākumus. Visos jautājumos, kuri attiecas uz bibliotēku un viennozīmīgi neizriet no šiem noteikumiem, bibliotekārs vadās no bibliotēkas vadītāja norādījumiem.

Bibliotekāra palīgam jāveic pienākumi, kurus pēc vienošanās ar bibliotēkas vadītāju tam uztic bibliotekārs. Viņš arī pārstāv bibliotekāru visos gadījumos, kad tas nevar veikt savus pienākumus.

Bibliotēkas kalpotājiem pēc bibliotēkas vadītāja norādījuma un bibliotekāra un viņa palīga vadībā un uzraudzībā jāveic bibliotēkas telpu tīrīšana un kārtošana, pēc vajadzības jāpiegādā no uzglabāšanas vietām vai uzglabāšanas vietās bibliotēkas grāmatas, jāveic bibliotēkai nepieciešamie rakstu darbi, kā arī kurjera darbi (17).

Diemžēl arhīvos izdevās atrast ļoti maz materiālu par to, kā RPI vadība risināja bibliotēkas problēmas.

RPI „Mācību komitejas sēžu pierakstu,„ žurnālā 1904. gada 11. februāra ierakstā atzīmēts, ka profesors G. Švarcs piedāvā uzticēt bibliotēkas vadīšanu komisijai, jo kopš profesora H. Malhera aiziešanas to vada tikai bibliotekārs K. Leilands. Komiteja pieņēma lēmumu izvēlēties komisiju profesoru E. Pfūla,

K. Bišofa, E. Bergmana, J. Koha un M. Štāla-Šrēdera sastāvā, kurai jāizstrādā priekšlikumi jautājumā par bibliotēkas vadīšanu. Sasaukt komisiju tika uzticēts profesoram G. Švarcam.

1904. gada 3. martā bibliotēkas darba organizācijas komisijas priekšsēdētājs profesors E. Pfūls ziņoja par tās darbu un paziņoja, ka sagatavošanās darbu veikšanai izvēlēta apakškomisija profesoru E. Pfūla, E. Bergmana un M. Štāla-Šrēdera sastāvā. Mācību komiteja atbalstīja apakškomisijas radišanu un lūdza komisiju paātrināt bibliotēkas vadīšanas projekta prezentēšanu.

1904. gada 17. martā Mācību komitejas sēdē izskatīja Rīgas Biržas ziņojumu par to, ka Biržas Komiteja pārtrauc subsīdiju izmaksu institūta bibliotēkā uzglabājamās specializētās „ekonomiski-komerciāli-financiālās,” bibliotēkas papildināšanai, kas ir Biržas Komitejas īpašums. Tiek izteikts priekšlikums lūgt Biržas Komiteju nodot šo bibliotēku institūta īpašumā pret RPI bibliotēkas attiecīgās nodaļas dubletiem (neizdevās noskaidrot, vai Biržas Komiteja pieņēma šo priekšlikumu – G.B.).

1904. gada 8. aprīļa sēdē Mācību komiteja atbrīvoja profesoru E. Pfūlu slimības dēļ no bibliotēkas vadīšanas izmaiņu komisijas locekļa pienākumiem un viņa vietā ievēlēja profesoru G. Kiršteinu, uzticot viņam komisijas vadību. Visbeidzot, 1904. gada 12. maijā, profesors G. Kiršteins paziņoja, ka komisija sāk izstrādāt bibliotēkas statūtus.

1905. gada 28. janvārī Mācību komiteja izskatīja bibliotēkas komisijas un dekānu ziņojumu par žurnālu izrakstīšanu uz institūta rēķina, un piekrita šim priekšlikumam; žurnāli līdz tam tika izrakstīti uz Biržas komitejas rēķina, kura samazināja savu kredītu šiem mērķiem. Tika pieņemts arī lēmums izsūtīt visiem Mācību komitejas locekļiem bibliotēkas statūtu projektu, kurus izstrādāja komisija profesora G. Kiršteina vadībā (18).

Nekādus materiālus, kas saistīti ar augšminētās komisijas darbu, arhīvā atrast neizdevās. Bibliotēkas grāmatu fonds papildinājās uz speciāli izdalītas naudas rēķina, kā arī ar dāvinātajām un novēlētajām grāmatām, kuras atbilda tās profilam.

Līdzekļi, kas bija paredzēti periodisko izdevumu izrakstīšanai, bija RPI Mācību komitejai, kas saņā ar profesoru un pasniedzēju un nodaļu (fakultāšu) vēlmēm noteica tos periodiskos izdevumus, kuri bija jāizraksta bibliotēkai. Izslēgt vienu vai otru periodisko izdevumu no parakstāmo skaita bija iespējams tikai ar visu to profesoru un pasniedzēju piekrišanu, kuru pasniegtais priekšmets tika aplūkots attiecīgajā izdevumā, un ar Mācību komitejas biedru balsu kvalificēta vairākuma piekrišanu (ne mazāk par divām trešdaļām balsu pret vienu trešdaļu).

Ar līdzekļiem, kas paredzēti grāmatu iepirkšanai, rīkojās bibliotēkas vadītājs, pēc iespējas izpildot profesoru un pasniedzēju vēlmes. Viņš rīkojās arī ar ekstrordinārajiem līdzekļiem, kuri varēja būt iedalīti bibliotēkas vajadzībām.

Ar summām, kuras grāmatu iegādei iedalīja noteiktiem koleģiāliem orgāniem vai atsevišķiem profesoriem un pasniedzējiem, viņi varēja rīkoties pēc saviem ieskatiem.

Katru jauniegādāto izdevumu vajadzēja pēc iespējas ātrāk ierakstīt attiecīgā žurnālā vai katalogā, tajā bija jāieliek bibliotēkas zīmogs, jāpiešķir attiecīga signatūra un tādējādi jāsaģatavo lietošanai.

Bibliotēkā bija jāveido šādi katalogi un uzskaites žurnāli:

- a) ienākošo grāmatu žurnāls, kurā ienākšanas kārtībā tiek reģistrēti visi ienākošie darbi;
piezīme: atsevišķi žurnālu numuri tiek ierakstīti nevis ienākošo darbu žurnālā, bet gan speciālā sarakstā;
- b) kontu grāmata, kurā tiek ierakstīti visi par katru darbu veiktie vai vēl veicamie maksājumi;
- c) dāvinājumu grāmata par bibliotēkai dāvinātajām vai testamentāri nodotajām grāmatām;
- d) galvenais katalogs ar katra darba pilnu nosaukumu, izdošanas vietu un gadu; pēc bibliotēkā esošo grāmatu pārstāvētajām svarīgākajām mākslu un zinātņu nozarēm veidots sistemātiskais katalogs;
- e) alfabētā sakārtots kartīšu katalogs par visām bibliotēkā esošajām grāmatām;
- f) palīgkatalogs, kurā minēti visi žurnālu vai turpinājumos iznākošo izdevumu atsevišķie sējumi;
- g) pieprasījumu katalogs, kur ierakstāmi pasūtījumi.

Bija paredzēts pēc vajadzības izdot drukātos katalogus un pielikumus tiem (19).

Kā izdevās noskaidrot, drukātie katalogi un to papildinājumi tika izdoti 1872., 1875., 1895., 1898. un 1905. gadā (20).

Tālāk sniegtā informācija par grāmatu skaitu RP un RPI bibliotēkā ņemta no dažādiem avotiem, to skaitā arī no bibliotēkas izdotajiem katalogiem. Zināmas grūtības Bibliotēkas fondu apjoma noteikšanā rada nesakrītības lietotajā terminoloģijā. Vienā avotā izmantots termins „darbi,,, citā – „nosaukumi,,, trešajā – „sējumi,,, . Sniegtajās ziņās saglabāta oriģinālā terminoloģija.

1872. gadā RP bibliotēkas fondos bija 3538 darbi (*Werke*), no kuriem bibliotēkai piederēja 2611 darbi, Biržas Komitejas bibliotēkai – 722 darbi, bet Tehniskās biedrības bibliotēkā bija 205 darbi.

1875. g. bibliotēkas fondos bija jau 4918 darbi (*Werke*), to skaitā:

RP bibliotēkā – 3836 darbi,

Biržas komitejas bibliotēkā – 839 darbi,

Tehniskās biedrības bibliotēkā – 243 darbi (21).

RP bibliotēkas fondos neperiodisko izdevumu 1882. gadā bija 8670 (RP piederēja 7175), periodisko izdevumu – 179 (22).

1895. gadā bibliotēkā bija apm. 13 000 nosaukumu, bet 1898. gadā bibliotēkā bija 14 200 darbu 37600 sējumos (23).

1905. gadā bibliotēkas fondos bija apm. 18 000 nosaukumu (24).

1911. gadā avoti sniedz mazliet atšķirīgus skaitļus. Vienā ir runa par 20 880 nosaukumiem 57 593 sējumos (25), citā tiek dots kopējais skaits – 19 995, no kuriem tieši RPI piederēja 18 320. Periodisko izdevumu bija 265 (26).

1914. gadā par fondu apjomu teikts: „1914. gadā bibliotēkā bija 20 638 darbi 62 029 sējumos. Šajā pašā gadā izmantoto grāmatu skaits lasītavā bija 20 341, ārpus tās – 10 677. Blakus galvenajai bibliotēkai vairumā kabinetu ir vēl specializētās bibliotēkas,» (27).

Spriežot pēc katalogiem, RPI bibliotēkā bija pārstāvētas visas dabaszinātnes un tehniskās disciplīnas. Tālāk sniegtais ķīmijas literatūras iss apskats sniedz priekšstatu par pieejas pamatīgumu, ar kādu tika komplektēti bibliotēkas nozaru fondi. Ķīmijas literatūras klāstā bija tādu šīs nozares korifeju darbi kā J. Berceļusa „Lehrbuch der Chemie,» (Ķīmijas mācību grāmata, 1825–1848), M. Berthelo „Die chemische Synthese,» (Ķīmiskā sintēze, 1877), D. Mendelejeva «Основы химии» (Ķīmijas pamati, 1872, 1882), S. Arrēniusa «Современная теория состава электролитических растворов» (Elektrolītisko šķīdumu sastāva mūsdienu teorija, 1890) utt. Bibliotēkā bija vairāk nekā 1100 ķīmijas izdevumu, to skaitā žurnāli „Justis Liebig’s Annalen der Chemie” (J. Lībiga ķīmijas annāles), „Chemiker-Zeitung” (Ķīmiķa Avīze), „Journal of American Chemical Society” (Amerikāņu Ķīmiķu Biedrības Žurnāls) u.c.

Tikpat pamatīgi bija nokomplektēti arī citi zinātņu virzieni.

Bibliotēkā bija pārstāvēti arī RPI profesoru darbi, kuru skaitā bija daudz izcilu speciālistu savās nozarēs, zinātnieki ar pasaules slavu – V. Ostvalds, P. Valdens, V. Riters (28).

Vērā ņemams tas RPI bibliotēkas fondu novērtējums, kādu tam 1924. gadā deva Ivanovo-Voņsesenskas Politehniskā institūta „Vēstis”, kas Pirmā pasaules kara un revolūcijas Krievijā perturbāciju rezultātā kļuva par tās īpašnieku. Tur sacīts: „Atpaliekot sējumu skaita ziņā no citām Krievijā esošajām zinātniskajām bibliotēkām, tā zināmā mērā pārspēja tās ar savu zinātnisko vērtīgumu, grāmatu un žurnālu atlases solīdumu un gandrīz pilnībā bija izvairījusies no tā saucamā grāmatu balasta. Bibliotēkas galvenā atšķirības zīme ir milzīgs periodisko izdevumu pilnu sēriju skaits visās galvenajās valodās, pie tam gandrīz vienmēr – no pirmā to izdošanas gada. Ievērojamas šo komplektu daļas nav nevienā no lielākajām Krievijas Republikas bibliotēkām.”

No tiem periodiskajiem izdevumiem, kuri bija RPI bibliotēkā no paša pirmā iznākšanas numura, pieminēti: „Annales de chemie” (Ķīmijas annāles) – Paris (no 1789. g.) „Philosophical Magazine” (Filozofijas žurnāls) – London (no 1790. g.) „Annalen der Physik” (Fizikas annāles) – Leipzig (no 1824. g.) „Justis Liebig’s Annalen der Chemie” (Justisa Lībiga ķīmijas annāles) – 1832.–1914. g. utt.

Turpat atzīmēts, ka kopā ar visām „palīgbibliotēkām un patentu nodaļu” RPI bibliotēkā bija apm. 120 000 sējumu, kā arī vairāk nekā 800 nosaukumu periodisko izdevumu.

Novērtējot nozaru fondus, tiek atzīmēts, ka sevišķi izceļas ķīmijas, fizikas un matemātikas nodaļas, kā arī inženierzinātņu nodaļa. Atzīmēta visu

galveno angļu, vācu un franču žurnālu klātbūtne tekstilrūpniecības jautājumos par visiem to izdošanas gadiem, kas bija īpaši būtiski Ivanovovozņesenskai – vienam no galvenajiem Krievijas tekstilrūpniecības centriem. Īpaši pieminēta arī RPI bibliotēkas mākslas un arhitektūras nodaļa, kur, pēc raksta autora vārdiem, „savākti ļoti lieli retumi”. Tālāk sniegta kāda mākslas vēstures profesora liecība, kurš Ivanovovozņesenskā atradis RPI bibliotēkas fondos „dažas tādas viņam zinātniskajā darbā nepieciešamas grāmatas par mākslu, kuras viņš vēltīgi meklēja visās Maskavas un Petrogradas bibliotēkās” (29).

Tagad aplūkosim informāciju, kuru var iegūt par RPI bibliotēku, izpētot tās budžetu 1901.–1915. gadā (30).

Izskatīsim tos RPI budžeta izdevumus, kas attiecas uz bibliotēku, ņemot par paraugu 1910./1911. mācību gada budžetu (visas asignējumu summas – gadā, izdevumu kārtība un numerācija par visiem gadiem vairāk vai mazāk līdzīga).

Vispirms doti tie budžeta punkti, kas nosaka bibliotēkas darbinieku darba apmaksu.

118a. Bibliotēkas inspektors adj. profesors K. Kupfers – 600 rbļ.

119. Bibliotekārs K. Leilands – 1000 rbļ. Personālais pielikums – 1100 rbļ.

119a. Bibliotekāra palīgs J. Mikutovics – 900 rbļ.

119b. Palīgstrādnieks N.N. – 480 rbļ.

131. Bibliotēkas kalpotājs P. Johansons – 360 rbļ.

132. Bibliotēkas kalpotājs A. Zakss – 336 rbļ.

Tālāk izdevumi, kas saistīti ar bibliotēku, parādās tajā budžeta sadaļā, kur runa ir par līdzekļu asignēšanu mācību līdzekļu iegādei (*Lehrmittel-Ordinarium*).

197. *Lehrmittel-Ordinarium* (mācību līdzekļu pasūtīšana)

a. Bibliotēka: vispārējais kredīts (*allgemeiner Credit*) – 400 rbļ.

b. Žurnāli – 3600 rbļ.

c. Grāmatsējējs – 900 rbļ. (32).

Diemžēl nevienā gada budžetā nekad netiek norādītas summas, kas iedalītas grāmatu iegādei. Acīmredzot tās tiek minētas kopā ar visām summām, kas iedalītas mācību līdzekļu iegādei, t.i., kopā ar aparāturu, uzskates līdzekļiem utt.

Rubrikā „Bibliotēka” minētas divas pozīcijas:

213. Bibliotēkas vajadzības (*Bibliothekbedürfnisse*) – 200 rbļ.

214. Kartīšu katalogs (*Zettelkatalog*) – 150 rbļ.

Un visbeidzot, rubrikā „*Hausverwaltung*” (ēkas uzturēšana) minēta viena pozīcija:

225f. Plaukti bibliotēkai (*Regale für die Bibliothek*) – 750 rbļ. (33).

Tagad aplūkosim visus RPI bibliotēkas uzturēšanas izdevumus visā mūsu apskatāmajā 14 gadu periodā.

Pozīcija, pēc kuras apmaksāja inspektora pienākumus, parādījās budžetā 1908./1909. mācību gadā un 1914./1915. gadā nemainīgi bija 600 rbļ. gadā. Atzīmēsim, ka adjunktprofesora K. Kupfera pamatalga tēlotājas ģeometrijas katedrā bija 2000 rbļ. gadā (34).

Bibliotekāra K. Leilanda pamatalga visā šajā laika periodā palika nemainīga – 1000 rbļ. gadā. Mainījās personālās piemaksas apjoms. No 1901./1902. gada līdz 1908./1909. gadam tā bija 800 rbļ. gadā, no 1909./1910. gada to palielināja līdz 1100 rbļ. gadā, bet no 1914./1915. gada personālā piemaksa bija 1300 rbļ. gadā (35). Tādējādi viņa reālā alga laika gaitā bija 1800, 2100 un 2300 rbļ. gadā.

Bibliotekāra palīga darba alga mainījās šādās robežās: no 1902./1903. mācību gada, kad budžetā pirmoreiz parādījās šī pozīcija, viņš saņēma 600 rbļ. gadā, no 1905./1906. mācību gada – 750 rbļ. gadā, no 1907./1908. mācību gada – 900 rbļ. gadā, bet no 1914./1915. mācību gada – 1000 rbļ. gadā. Personiskās piemaksas viņam nebija (36).

Bibliotēkas kalpotāja alga 14 gadu laikā pakāpeniski palielinājās no 300 rbļ. 1901./1902. mācību gadā līdz 420 rbļ. 1914./1915. mācību gadā (37).

Grāmatstēdēja alga pieauga no 900 rbļ. 1902./1903. mācību gadā līdz 1200 rbļ. 1914./1915. mācību gadā (38).

Salīdzinājumam minēsim citu RPI amatpersonu algas. 1914./1915. mācību gadā RPI direktors (rektors) saņēma 6000 rbļ. gadā (5000 rubļu pamatalga un 1000 rbļ. reprezentācijai).

Fakultātes dekāna alga bija 3000 rbļ. gadā, profesors saņēma tikpat, adjunktprofesors saņēma 2000 rbļ. gadā, docētāju algas bija no 1000 līdz 2500 rbļ. gadā (39).

Asignējumi bibliotēkas katalogu veidošanai sadalījās šādi: pozīcijā „*Kredit zur Fortsetzung des Katalogs*” (Kredits kataloga turpināšanai) tika iedalīti šādi līdzekļi:

1901./1902. m.g. – 200 rbļ.

1902./1903. m.g. – 350 rbļ.

1903./1904. m.g. – 350 rbļ.

1904./1905. m.g. – 450 rbļ.

1905./1906. m.g. – 400 rbļ. (40).

Pēc tam pozīcija „izdevumi katalogiem” uz kādu laiku pazūd no budžeta un 1910./1911. mācību gadā atkal parādās ar nosaukumu „*Zettelkatalog*” (Kartīšu katalogs). Tam tika iedalīti 150 rbļ. (41).

Pēc tam pozīcijā „*Nachtrag-Katalog*” (turpinājumu katalogs) no 1911./1912. mācību gada līdz 1914./1915. mācību gadam ik gadus tika iedalīti 2500 rbļ. (42).

Asignējumi pozīcijā „*Bibliothekbedürfnisse*” (bibliotēkas vajadzības) pakāpeniski palielinājās no 80 rbļ. 1901./1902. mācību gadā līdz 200 rbļ.

1910./1911. mācību gadā un palika šajā līmenī līdz Pirmā pasaules kara sākumam. Var pieņemt, ka šajā pozīcijā tika finansēti bibliotēkas izdevumi kancelejas preču iegādei (43).

No budžeta pozīcijām redzams, kā palielinājušies izdevumi žurnālu pasūtīšanai bibliotēkai.

1902./1903. un 1903./1904. mācību gadā šiem mērķiem ik gadus tika iedalīti 900 rbļ., 1904./1905. mācību gadā – 950 rbļ. (44). Pēc tam no 1905./1906. mācību gada līdz 1907./1908. mācību gadam žurnālu pasūtīšanai tika atvēlēti 1300 rbļ. gadā, bet no 1909./1910. mācību gada līdz Pirmā pasaules kara sākumam – pa 3600 rbļ. gadā.

Izņēmums bija tikai 1911./1912. mācību gads, kad šim mērķim tika iedalīti 3745 rbļ. (45).

Bez pastāvīgajām izdevumu pozīcijām bibliotēkai tika iedalīti arī ekstrordināri līdzekļi. Tā, piemēram, 1901./1902. mācību gadā 2000 rbļ. tika iedalīti elektriskā apgaismojuma ierīkošanai bibliotēkā, 1912./1913. mācību gadā – 850 rbļ. bibliotēkas mēbelēm utt. (46).

Par telpām, kurās atradās RP un RPI bibliotēka, noskaidrot izdevās nedaudz. Kur tā bija, kad RP atradās t.s. Kaula namā (Kr. Barona 14), nekas nav zināms. RPI galvenās ēkas (Troņmantnieka, tagad Raiņa bulvārī 19) flīģeļa pārbūves plānā, kurš, kā izriet no pavaddokumentiem, tika apstiprināts 1900. gada 4. novembrī, bibliotēkas telpa atzīmēta pirmā stāva rasējumā, pretim galvenajai ieejai. Cik var spriest, tā aizņēma lielāko daļu no platības, kur tagad atrodas garderobes telpas, arhīvs un grāmatu kiosks (47).

Pirmā pasaules kara laikā bibliotēka 1915. gadā tika evakuēta vispirms uz Maskavu, bet pēc tam – uz Ivanovovožņesensku un Nižņijnovgorodu (48).

Pēc neatkarīgās Latvijas Republikas nodibināšanas 1918. gadā bija mēģinājumi atgūt šo bibliotēku Latvijas Universitātei. Un, lai gan stāsts par to ir ārpus šī raksta hronoloģiskajām robežām, minēšu tās nedaudzās ziņas, kuras par šo jautājumu izdevās savākt.

Pēc miera līguma noslēgšanas starp Latviju un bolševistisko Krieviju tika izveidota jauktā Latvijas-Krievijas apakškomisija kultūras vērtību reevakuācijas jautājumā, tā sāka savu darbu 1920. gada beigās. Sēdē, kas notika 1920. gada 3. decembrī, Latvijas puse izvirzīja jautājumu par visas bijušās RPI mantas nekavējošu atgriešanu, ieskaitot arī bibliotēku (49).

Sēdē 1920. gada 27. decembrī Krievijas delegācijas loceklis un eksperts profesors Borisovs paziņoja, ka bijušā RPI bibliotēka ir pilnīgā kārtībā. Tās vadīšana uzticēta pazīstamajam bibliotēku jautājumu speciālistam pilsonim Koroļkovam", kurš pašlaik strādā pie bibliotēkas apraksta un sagatavošanas nosūtīšanai uz Maskavu (50).

Turpmāk komisijas materiālos nekādu konkrētu ziņu par RPI bibliotēku nav. Šīs komisijas materiālu izpēte (ziņas par pēdējo sēdi attiecas uz 1923. gada 9. februāri) ļauj izdarīt viennozīmīgu secinājumu par Krievijas

puses centieniem visiem līdzekļiem novilcināt praktiski jebkuru jautājumu par Latvijas pusei piederošo mantas un kultūras vērtību atdošanu.

Universitātes arhīvā ir notas kopija, kuru Padomju Krievijas Ārlietu tautas komisārs (ministrs) G. Čičerins nosūtīja Latvijas ārlietu ministram Z. Meierovicam jautājumā par bijušā RPI bibliotēku. Acīmredzot šī kopija tika nosūtīta Latvijas Augstskolas vadībai, lai noskaidrotu tās domas par padomju priekšlikumiem.

G. Čičerina 1921. gada 12. janvāra notā norādīts, ka starp mācību iestāžu inventāru, kas jāatdod Latvijai saskaņā ar Krievijas–Latvijas miera līguma XI pantu, atrodas arī RPI īpašums, kas savulaik tika nodots Ivanovovozņesenkas Politehnikuma (tā dokumentā – G. B.) rīcībā.

Tālāk G. Čičerins norāda, ka Rietumeiropas valdību naidīgās attieksmes dēļ pret Padomju Krieviju tai nav iespēju iepirkt ārzemēs zinātniski tehnisko literatūru, aparātus un materiālus, bez kuriem nav iespējama tehniskās augstākās mācību iestādes eksistence.

Tālāk tiek norādīts, ka Latvijai ir pilnīgi reālas iespējas izmantot tos zinātniskās literatūras papildināšanas avotus, no kuriem izolēta Padomju Krievija (zinātniskās literatūras dārdzības un tā laika Latvijas smagā ekonomiskā stāvokļa dēļ šī iespēja gan drīzāk bija teorētiska, nevis praktiski īstenojama – G. B.). Tādēļ G. Čičerins piedāvā Latvijas pusei piekrist augšminētā līguma XV pantam, kurš pieļauj iespēju atdot Latvijai īpašumu ne naturālā veidā, bet attiecīgā ekvivalentā (51).

Latvijas Augstskolas Organizācijas padomes sēdē 1921. gada 9. februārī notika šo notas priekšlikumu apspriešana.

Profesors Edgars Lejnīeks norādīja, ka Dekānu padome lūdza to saņemt G. Čičerina notu jautājumā par Augstskolas mantu reevakuēšanu. Profesors E. Lejnīeks saņēma šo notu no Ārlietu ministrijas un lūdza Organizācijas padomi rūpīgi apspriest tās saturu, jo Štāla kungs (viņa personību neizdevās noskaidrot – G. B.) rīt braucot uz Krieviju un viņam nepieciešams dot konkrētus norādījumus. Tālāk tiek nolasīta tā notas daļa, no kuras izriet, ka padomju puse mantas vietā piedāvā attiecīgu ekvivalentu.

Sēdes priekšsēdētājs docents Pauls Dāle norādīja, ka jau agrāk Organizācijas padome uzstāja uz visas bibliotēkas atdošanu, kā izņēmumus pieļaujot tikai dublikātus un bojātos izdevumus, un tagad viņš uzskata par nepieciešamu uzstāt uz visa saņemšanu atpakaļ „*in natura*”.

Prorektors Alfrēds Razums norādīja, ka priekšsēdētāja pieminētais lēmums tika pieņemts tad, kad bija cerība iespaidot situāciju par RPI mantas atgriešanu. Bet tagad Maskavā acīmredzot pieņemts lēmums šo mantu neatdot, un Latvijas pusei jāreķinās ar lietu reālo stāvokli un jāpārskata savs lēmums.

Tālāk prorektors A. Razums min šādus argumentus: Latvijas Augstskolā bez tehniskajām fakultātēm izveidotas vēl arī citas, bet no Krievijas atsūtītais īpašums spēs apmierināt tikai pirmās. Pie tam jāņem vērā, ka RPI bibliotēkas

fondos ir daudz vecu grāmatu, kurām tagad nav nozīmes, un humanitārajām fakultātēm nebūs tik un tā nekādu grāmatu.

No prorektora A. Razuma viedokļa, „vecā bibliotēka nesīs vispār maz labuma, jo tehnika ir ārkārtīgi strauji uz priekšu gājusi (..)”. Ja izdosies iegūt pietiekami lielu ekvivalentu, šajā gadījumā būs iespējas apmierināt visu fakultāšu vajadzības, to skaitā arī humanitāro. Varēs iegūt arī jaunākās iekārtas tehniskajām fakultātēm. Tādēļ, pēc prorektora domām, jāapmierinās ar ekvivalentu, bet Štāla kungam nekādas direktīvas nedot.

Profesors Edgars Jakobi izteicās kategoriski pret ekvivalentu un atbalstīja prasību „in natura”, jo starp grāmatām un žurnāliem bija tādi eksemplāri, kurus tagad nevar dabūt ne par kādu naudu. Jo sevišķi tas attiecas uz žurnāliem, kurus nekad nebūs iespējams nopirkt vienkārši tāpēc, ka to vairs nekur nav. Profesors E. Lejnieks atbalstīja profesora E. Jakobi viedokli, pasvītrot, ka nav iespējams novērtēt RPI bibliotēkā esošos žurnālus. Profesors E. Lejnieks norādīja, ka tā pasūtīja ap 400 periodisko izdevumu gadā un krāja komplektus vairāk nekā 50 gadu. Pēc viņa vārdiem, „Žurnālu starpā ir eksemplāri, kuri ar naudu nav nemaz atsverami”.

Profesors Kārlis Balodis atzina bibliotēkas lielo vērtību, bet aizrādīja, ka diemžēl Latvijai par ļaunu runā miera līguma pants, kurā sacīts, ka, ja nav iespējams kādu vērtību atdabūt, tad var atdot ekvivalentu.

Viņš izvirzīja priekšlikumu apmierināties ar kompensāciju 5 zelta rubļi par sējumu un izmantot šo naudu grāmatu iepirkšanai Vācijā, Anglijā un Francijā.

Docents Mārtiņš Prīmanis izteicās, ka nevajag viegli piekrist boļševiku piedāvātajam ekvivalentam. Jo sevišķi – nekādā gadījumā nedrīkst atstāt Krievijā žurnālus, jo to skaitā ir tādi eksemplāri, kurus tagad nav iespējams iegādāties varbūt pat par 100 000 marku. Tādēļ, pēc viņa domām, ekvivalentam var piekrist tikai ārkārtējā gadījumā (52).

Diemžēl neizdevās noskaidrot, kā atbildē uz G. Čičerina priekšlikumiem oficiāli tika formulēta Latvijas puses nostāja, taču par RPI bibliotēkas grāmatu atgriešanu var gūt ziņas no tālāk minētajiem avotiem.

1923. gada 13. novembrī Latvijas Universitātei no Latvijas Ārlietu ministrijas ar otrās nodaļas vadītāja parakstu „nosūtīts Valsts kara zaudējumu komisijas akts par bijušā Rīgas Politehniskā institūta bibliotēkas nodošana Latvijas Augstskolas pilnvarotam, līdz ar nodotu grāmatu, žurnālu sarakstiem” (53).

Ne LU, ne Valsts Kara zaudējumu komisijas lietās ne aktu, ne grāmatu un žurnālu sarakstus atrast neizdevās.

Uz LU Saimniecības Padomes oficiālas veidlapas Latvijas Universitātes Padomei 1923. gada 29. decembrī tika nosūtīta vēstule ar lūgumu no speciāla fonda dzēst summu 1603, 25 Ls, kas tika izlietota „sakarā ar bij. Rīgas Politehniskā institūta bibliotēku reevakuāciju” un nebija paredzēta tā gada

budžetā. Dokumentā norādīts, ka šī summa var palielināties sakarā ar izdevumiem par grāmatu galīgu saņemšanu (54).

Kā jau vairākkārt norādīts šajā aprakstā citētajā darbā par augstākās tehniskās izglītības vēsturi Latvijā, Latvijas Universitāte saņēma no Krievijas apmēram 800 sējumu no bijušās RPI bibliotēkas (55).

Var pieņemt, ka pēdējos divos dokumentos runa ir tieši par šīm grāmatām.

1918. gadā uz saglabājušās RPI bāzes vācu okupācijas vara radīja Baltijas Tehnisko augstskolu (*Baltische Technische Hochschule*) (56). Nekādas ziņas par šīs mācību iestādes bibliotēku atrast neizdevās. Neizdevās arī atrast ziņas par Padomju Latvijas Augstskolas bibliotēku.

To problēmu vidū, kuras 1919. gadā izskatīja Latvijas Augstskolas vadības orgāni, (Organizācijas Padome, Dekānu Padome, atsevišķu fakultāšu padomes), bija arī ar bibliotēku saistītie jautājumi.

Organizācijas Padomes sēžu protokolos atrastas par bibliotēku šādas ziņas.

1919. gada 19. septembra sēdē prorektors Eižens Laube paziņoja, ka „par Augstskolas bibliotekāru izvēlēts kāds no mācību spēkiem (nav uzrādīts uzvārds un amats – G. B.), kuram prorektors lūdz noteikt atalgojumu”. Jāatzīmē, ka visas naudas summas uzrādītas Latvijas rubļos, kas Latvijas teritorijā tika ieviesti ar Pagaidu valdības lēmumu 1919. gada 29. janvārī un kura oficiālais kurss bija noteikts šāds: 1 Latvijas rublis = 1 ostrublis = 2 vācu markas = 1 rbl. 50 kapeikas cara naudā. Šajā jautājumā pieņemts lēmums: „Augstskolas bibliotekāra atalgošanas jautājumā nolēma maksāt bibliotekāram 200 rubļu algas mēnesī”. Noskaidrot, par ko personiski šajā sēdē bija runa, neizdevās. Neizdevās arī atrast nekādus uz 1919. gadu attiecināmus normatīvos dokumentus, kuros būtu minēts bibliotēkas darbinieku veicamo uzdevumu loks.

23. septembra sēdē Valodnieciski-filozofiskās fakultātes (tā dokumentā – G.B.) dekāns Kundziņš paziņoja, „ka fakultātes bibliotekārs apgādājis literatūru par apmēram 1000 rbļ., bez tam fakultātei būs iespējams dabūt kādu daļu grāmatu no Centrālās Valsts bibliotēkas”.

29. oktobrī notikušajā sēdē pieņemts zināšanai ziņojums par to, ka Valodnieciski-filozofiskā fakultāte grib iecelt par savas bibliotēkas pārzini „Abel jkdzi”. Nekādas ziņas par viņu atrast neizdevās.

10. decembrī Valodnieciski-filozofiskās fakultātes pārstāvis Kundziņš paziņoja, ka „Jelgavā esot no Siguldas pulka savāktas dažādas vērtīgas grāmatas, kuras gribot nodot fakultātes rīcībā. Nolemj deleģēt Speķa k-gu uz Jelgavu izraudzīties tur Augstskolai derīgās grāmatas” (57).

Dekānu Padome 1919. gadā izskatīja jautājumus, kas saistīti ar bibliotēkas telpām. 7. oktobra sēdē „pag. prorektora biedrs” docents Kārlis Kundziņš paziņoja, ka vācu okupācijas laikā Augstskolas telpās atradās t.s. „Skolas muzejs”, kurā, starp citu, ietilpst arī Augstskolai noderīgas grāmatas. Dekānu padome

pieņēma lēmumu: minēto muzeju pagaidām atstāt līdzšinējās telpās, nodot viņa pārvaldīšanu Valodnieciski-filozofiskās fakultātes bibliotēkaram un, kamēr noskaidrosies īpašuma jautājums, izsniegt grāmatas tikai mācībspēkiem.

24. novembra sēdē priekšsēdētājs doc. K. Kundziņš ziņo, ka docents Alvils Buholcs lūdz nodot telpas, kurās atradās t. s. „Skolas muzejs”, bet tagad tiek sakārtota Valodnieciski-filozofiskās fakultātes bibliotēka ģeodētiskā kabineta rīcībā. Inženieru fakultātes dekāns šo lūgumu atbalstīja.

Ievērojot minētos motīvus, Valodnieciski-filozofiskās fakultātes dekāns izsaka savu gatavību minēto telpu atbrīvojot un ar Dekānu padomes piekrišanu bibliotēku pārvest uz vienu no vispārējās bibliotēkas istabām.

1. decembra sēdē Valodnieciski-filozofiskās fakultātes dekāns ziņo, ka bijušā „Skolas muzeja” telpas pašlaik atbrīvo un fakultātes bibliotēka pārnesta uz vienu no vispārējās bibliotēkas telpām; viņš lūdz garantiju, ka šīs pēdējās (bijušā studentu lasāmā istaba) arī faktiski paliks Valodnieciski-filozofiskās fakultātes rīcībā. Dekānu padome nolēma minētās telpas atdot Valodnieciski-filozofiskās fakultātes rīcībā, līdz pēc tām radīsies nepieciešama vajadzība vispārējās bibliotēkas iekārtošanā (58).

Neizdevās noskaidrot, kur tieši atradās tās telpas, par kurām bija runa iepriekš.

Lūk, ko izdevās noskaidrot par atsevišķu fakultāšu bibliotēku likteni 1919. gadā.

Arhitektūras fakultāte 28. novembra sēdē nolēma iegādāt fakultātei no prof. Hofmaņa k-dzes bibliotēku, sastāvošu no 123 numuriem, par 2506,10 Latv. rubļiem.

9. decembra sēdē tā pati fakultāte pilnvaroja dekānu „iegādāt priekš fakultātes bibliotēkas” šādus izdevumus: 1) История Невского проспекта (Nēvas prospekta vēsture), 2) Старые годы Гатчины (Gatčinas senie gadi) un vēl vienu izdevumu, kura nosaukumu nav iespējams izlasīt.

Arhitektūras fakultāte 19. decembra sēdē nolēma iegūt no arhitekta A. Vanaga mantiniekiem viņa atstātos manuskriptus un materiālus, turoties pie pastāvošā honorāra normām, pēc kurām izdevumi sniedzoties līdz Latvijas rbļ. 3500 (59).

Inženierzinātņu fakultāte savā 10. un 11. septembra sēdē pieņēma lēmumu lūgt septembrī kredītu „bibliotēkas iegādāšanai” 8000 rbļ. apmērā (60).

Medicīnas fakultāte 9. decembrī pieņēma lēmumu par grāmatu iepirkšanu fakultātes bibliotēkai no dažādām privātpersonām (uzvārdi nav lasāmi) (61).

Mehānikas fakultātes sēdē, kura notika 3. oktobrī, dekāns ziņoja „par dažādu žurnālu un mācību grāmatu pastellēšanu pie grāmatu tirgotāja Leffera, Rīgā” (62).

Nekādas citas ziņas par to, kas notika ar Latvijas Augstskolas bibliotēku 1919. gadā, atrast neizdevās.

28.

Aca

Lieku Koflötliſchen Verwaltungsrath der
Folgtunſiſchen Schule zu Riga.

Lieku Koflötli. Verwaltungsrath erlaube ich
mir ſehr lieblich die ergebene Bitte zu erheben:
mir für die Zeit vom 22. Juni bis 7. Juli a. c.
einen Urlaub bewilligen zu wollen.

Riga, den 12. Juni 1887.

Gefachlungsvoll

K. Leiland,

Bibliophar.

In der bibliophar vom 15. Juni bis 15. Juli geſchloſſen
ist n. In Anſehung der Künſtlerſammlung bei n. u.
Königlichen Anſehung der Künſtlerſammlung, die n.
für den Leiland bewilligt ist, in 14 Tagen nach n.
Künſtlerſammlung, so erlaube ich mir die bewilligung
der obigen Gefachlung zu beſtätigen.

H. Malcher

D. J. bibl. Inspektor.

LVVA, 7175.f., 1.apr., 187.l., 28.lp.

Rigas Politehnikuma bibliotekāra Karla Leilanda lūgums par atvaļinājuma piešķiršanu.
K.Leilands bibliotēkā nostrādāja vairāk nekā 39 gadus.

///

новей кооперации, возобновилась и
ишь 6го февраля.

II. Доклады Комиссии:

13.) Доклад председателя Ли-
цензионной Комиссии, о рѣшеніи
ея въ заседании 9го февраля и
25го февраля.

Принять къ сведенію и со-
братить рѣшеніи.

14.) Доклад председателя комис-
сии по организации библиотеки и
профессора Пурей о занятіи
комиссией, по которому издана
подкомиссией для подгото-
вительной работы, естественнаго и
фессора: Пурей, др. Берлинска
и Штанс-Шредера.

Принять къ сведенію доклад
и профессора Пурей, одобритъ
образование подкомиссии, при-
нять предложеніи г. Директора,
и проекты комиссией ускоритъ
по возможности представле-
ніи проекта управленія библи-
отекъ.

Г-н Директоръ предлагаетъ
въ этомъ сообщеніи, въ томъ, что
предлагается выказать по
вопросу о реорганизации упра-
вленія библиотекъ, такъ какъ
согласно ~~статье 10~~ Положенію, рас-
порядительная власть по библи-
отекъ принадлежитъ Совету.

Г-н профессоръ Виландъ за-
мечаетъ что изданный подкомис-
сией ¹предлагается, съ ²согласія
Совета, ³представитъ ⁴вренен-
но ту ⁵власть, которую
ево временно ⁶руководитъ ин-
спекторъ библиотеки, профессоръ
Мальбергъ.

III. Предложенія:

Результаты съезда г-на Дорга и др.
15.) Г-н профессоръ Шварцъ
предлагаетъ ввести ¹для забавленія

активности и т.д.
Принять къ руководству, что
каждодатки для занятій

MM 09

лично войти членам Ученого Комитета лично ознакомиться кандидатуры предложенные для замещения учебных должностей.

учебных должностей должны быть рассмотрены в отдельном заседании, выборы же производить лично в следующем заседании посредством закрытой баллотировки и шарашки.

16.) Про Директора просить членов собрания заблаговременно подготовить предметный каталог замещающей вакансии кафедры и других изданий в которых составят на будущей учебной год.

Принять во внимание и руководству.

17.) Про Директора предложить вопрос, насколько им известны точные права руководства комитетом и членами по каждому предмету.

Принять во руководство § 8. Правил для членов собрания в состав комиссии, и довести об этом до сведения акад. профессора и преподавателей.

Собрание занимается главным образом вопросом, какими правами пользуется председатель комиссии и секретарь университета задаваемые вопросы, при чем комитетом, ^{или членами комитетом} высказывалась в том смысле, что все члены ^{или комитетом} имеют право задавать вопросы, другие, что это право имеют лично профессора — специалистом данного предмета.

Заседание закрыто в 10 часов 0 м. вечера.

Секретарь Проф. Б. Родзинский

<p>сверх-штатных уроков не должно превышать 10 часов в неделю, и в среднем принять это же правило при составлении сметы на будущий учебный год.</p>	<p style="text-align: right;">113</p>
<p>7.) Отр. Собрания 13го Марта №285 от извещения, что Рижский Биржевой Комитет преобразует уплату субсидии на пополнение грантуций при Библиотечном Институте вписанной Экономическо-коммерческо-финансово-библиотечки, составленной собственноручно Биржевого Комитета. Собрание Института предлагает Биржевому Комитету передать эту Библиотеку в собственность Института. Заключить за, вторые экземпляры (дубликаты) соответствующего отдела оной Библиотеки.</p>	<p>Принять к рассмотрению и поручить Библиотечному составу списать подписание вторых экземпляров (дубликаты) под руководством того же доктора коммерскаго отделе-ния.</p>
<p>8.) Отр. Собрания 13го Марта №286 от запроса, сколько ли лиц участвовавших в первом полугодии, сколько во втором полугодии, сколько с 2го до 4го часов по полудню, или 21го числа с 12го часов до 2го часов.</p>	<p>Принять Собрание проучающие уроки, по желанию 20го числа с 2го до 4го часов дня, в предположении, что не получившие 20го числа могут получить 21го в канцелярии Собрания.</p>
<p>9.) Отр. Собрания 16го Марта №287 от извещения, что 2го числа на военный курьер будет произведено при уплате жалованья, с 1го Марта с.г. впереди окончания войны.</p>	<p>Принять к рассмотрению.</p>
<p>10.) Отр. Собрания 13го Марта №287 от извещения, что издательство с прилавка 300 рублей годовых ассигнованному <u>Зедуне</u> Собранием отпущено.</p>	<p>Принять к рассмотрению.</p>
<p>11.) Отр. Собрания 16го Марта №292,</p>	<p>Принять к рассмотрению.</p>

113.09

с. и. у. в. и. ц. е. н. и. а. , что Совком сс. а. е. л. е. н. а. в. ы. р. а. б. о. т. к. у. к. о. м. и. с. с. и. й. е. й. с. о. с. т. а. ю. щ. е. й. с. ы. з. профессора в. г. Александр Штаня-Штаня и др. Феликса, н. о. в. е. л. ь. право з. а. в. о. з. г. и. в. а. н. ь. д. и. а. л. и. т. а. ж. е. й.

12.) От Директора Ново-Александровского Института ссс. е. л. e. н. а. в. ы. р. а. б. о. т. к. у. к. о. м. и. с. с. и. й. е. й. с. о. с. т. а. ю. щ. е. й. с. ы. з. профессора в. г. Александра Штаня-Штаня и др. Феликса, н. о. в. е. л. ь. право з. а. в. о. з. г. и. в. а. н. ь. д. и. а. л. и. т. а. ж. е. й.

Принято к с. в. г. р. и. ш. и. с. и. о. и. о. б. е. з. б. а. т. ь. н. а. ч. е. р. н. о. й. доске.

13.) От Комитета г. а. л. у. ч. е. н. ы. в. ы. с. о. в. е. н. а. в. ы. с. о. в. е. н. ы. д. Штаня-Штаня и др. Феликса, н. о. в. е. л. ь. право з. а. в. о. з. г. и. в. а. н. ь. д. и. а. л. и. т. а. ж. е. й.

Принято к с. в. г. р. и. ш. и. с. и. о. и. о. б. е. з. б. а. т. ь. н. а. ч. е. р. н. о. й. доске.

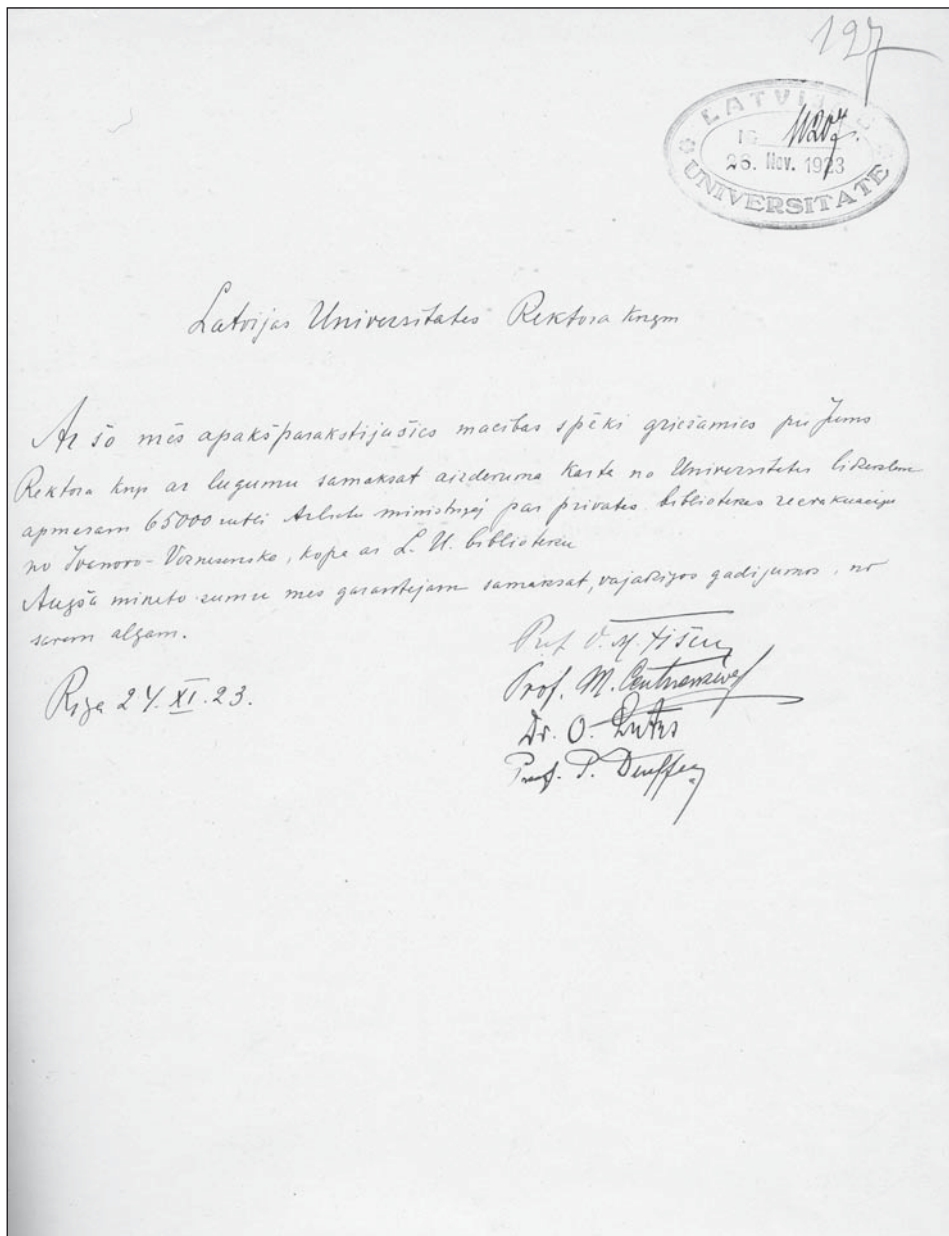
14.) От Копытковой Богородицы Управы с. с. а. б. л. а. г. о. д. а. р. н. о. с. т. а. за привлечение п. р. и. в. е. т. а. к. г. Штаня-Штаня и др. Феликса, н. о. в. е. л. ь. право з. а. в. о. з. г. и. в. а. н. ь. д. и. а. л. и. т. а. ж. е. й.

Принято к с. в. г. р. и. ш. и. с. и. о. и. о. б. е. з. б. а. т. ь. н. а. ч. е. р. н. о. й. доске.

II П. р. о. ш. е. н. и. я.

15.) Судента г. Штаня-Штаня с. с. а. б. л. а. г. о. д. а. р. н. о. с. т. а. за привлечение п. р. и. в. е. т. а. к. г. Штаня-Штаня и др. Феликса, н. о. в. е. л. ь. право з. а. в. о. з. г. и. в. а. н. ь. д. и. а. л. и. т. а. ж. е. й.

С. в. ы. г. л. у. способностей и особых м. а. т. е. р. и. а. л. материальных о. б. о. з. а. н. о. с. т. е. л. ь. п. р. и. в. е. т. а. к. г. Штаня-Штаня и др. Феликса, н. о. в. е. л. ь. право з. а. в. о. з. г. и. в. а. н. ь. д. и. а. л. и. т. а. ж. е. й.

AVOTI UN LITERĀTŪRA

1. Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 1374. f., 1. apr., 14. l.; 7175. f., 1. apr., 13. l., 187. l.; 7427. f., 6. apr., 1. l., 7. l., 228. l., 230. l., 317. l., 365. l., 390. l., 437. l.
2. Rīgas Domes Pilsētas attīstības departamenta Arhīva nodaļa, 2761. f., 3. apr., 572. l.
3. Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā. 1. daļa: Rīgas Politehnikums, Rīgas Politehniskais institūts 1862.–1919. Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 2002. 295 lpp.
4. Budget des Rigaschen Polytechnischen Instituts pro 1901/1902. – 1914/1915. Rīga, 1901–1914. (14 eks.)
5. Ducmane, K. Nauda. Rīga : Zvaigzne ABC, [2004]. 72 lpp.
6. Erster Nachtrag zum 1872 erschienenen Katalog der Bibliothek des Polytechnikums zu Riga / Hrsg. E. Hoyer. Rīga : L. Weyde, 1875. 85 lpp.
7. Hoffmann, O. Das Baltische Polytechnikum zu Riga. 1862.–1918. Rīga : Buchdruckerei Paul Kerkovius, 1918. 24 lpp.
8. Katalog der Bibliothek des Polytechnikums zu Riga / Hrsg. E. Hoyer. Rīga : L. Weyde, 1872. XII, 241 lpp.
9. Katalog der Bibliothek der Polytechnischen Schule zu Riga. 2. Aufl. Rīga : Druck von W.R. Häcker, 1895. X, 808 lpp.
10. Katalog der Bibliothek des Rigaschen Polytechnischen Instituts: Zuwachs-Verzeichnis Nr. 1. Rīga : Druck von W.R. Häcker, 1898. 76 lpp.
11. Katalog der Bibliothek des Rigaschen Polytechnischen Instituts: Zuwachs-Verzeichniss Nr. 2. Rīga : Druck von W.R. Häcker, 1905. 150 lpp.
12. Latviešu konservācijas vārdnīca. Rīga : A. Gulbis, 1933.–1934. 10. sēj., 18433.–20474. sl.
13. Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte 40 gados (1919.–1959.) Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1959. 456 lpp.
14. Regeln für die Bibliothek des Rigaschen Polytechnischen Instituts. Rīga : Müllerschen Buchdruckerei, 1909. 16 lpp.
15. Sechsendreissigster Rechenschafts-Bericht des Verwaltungsraths des Rigaschen Polytechnischen Instituts für das Studienjahr 1896/97. Rīga : Müllerschen Buchdruckerei, 1898. 37 lpp.
16. Zweiter Nachtrag zum Kataloge der Bibliothek der Polytechnischen Schule zu Riga. Rīga : Müllerschen Buchdruckerei, 1881. IX, 229 lpp.
17. Фундаментальная библиотека ИВПИ. (Bez paraksta). Известия Иваново-Вознесенского Политехнического института. Иваново-Вознесенск, 1924. Т. 8. Часть официальная. Юбилейный выпуск (1918–1923). С.50–51.

ATSĀUCES

1. Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā. Rīga: 1. d.: Rīgas Politehnikums, Rīgas Politehniskais institūts, 1862–1919. Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 2002. 196 lpp. (Tālāk – Augstākās tehniskās izglītības vēsture...)
2. Turpat, 46., 172., 196., 223. lpp.
3. Turpat, 172., 196., 235. lpp.
4. Turpat, 166., 170., 196., 224., 238. lpp.
5. Turpat, 115., 116., 196., 224., 250. lpp.
6. Turpat, 5., 100., 130., 139, 196., 224., 246. lpp.
7. Turpat, 129.–130., 190.–191., 196., 224., 243. lpp.
8. Turpat, 196. lpp.
9. Turpat, 231. lpp.
10. Turpat, 151., 248. lpp.

11. Turpat, 170., 196., 246. lpp.
12. Turpat, 180., 196., 240. lpp.
13. Turpat, 196., 246. lpp; Latviešu konversācijas vārdnīca. Rīga: A. Gulbis, 1933-1934. 10. sēj., 18944.-18945. sl.
14. Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk – LVVA), 7175 f., 1. apr., 187. l., 1.-3. lp.
15. LVVA, 7175. f., 1. apr., 13. l, 109. lp.
16. Augstākās tehniskās izglītības vēsture... 196. lpp.
17. Regeln für die Bibliothek des Rigaschen Polytechnischen Instituts. Rīga : Mollerschen Buchdruckerei, 1909. 4.-5. lpp. (Tālāk – Regeln ...).
18. LVVA, 7175. f., 1. apr., 13. l., 108.-109., 111., 113., 118., 119., 129., 189. lp.
19. Regeln ... 6.-8. lpp.
20. Katalog der Bibliothek des Polytechnikums zu Riga / Hrsg. E. Hoyer. Rīga : L. Weyde, 1872. XII, 241 lpp.; Erster Nachtrag zum 1872 erschienenen Katalog der Bibliothek des Polytechnikums zu Riga / Hrsg. E. Hoyer. Rīga : L. Weyde, 1875. 85 lpp.; Zweiter Nachtrag zum Kataloge der Bibliothek der Polytechnischen Schule zu Riga. Rīga : Müllerschen Buchdruckerei, 1881. IX, 229 lpp.; Katalog der Bibliothek der Polytechnischen Schule zu Riga. 2. Aufl. Rīga : Druck von W. F. Häcker, 1895. X, 808 lpp.; Katalog der Bibliothek des Rigaschen Polytechnischen Instituts. Zuwachs-Verzeichniss Nr. 1. Rīga : Druck von W. F. Häcker, 1898. 76 lpp.; Katalog der Bibliothek des Rigaschen Polytechnischen Instituts. Zuwachs-Verzeichniss Nr. 2. Rīga : Druck von W. F. Häcker, 1905. 150 lpp.
21. Erster Nachtrag zum 1872 erschienenen Katalog... lpp. [4] pirms lpp. 1.
22. Augstākās tehniskās izglītības vēsture... 196. lpp.
23. Katalog der Bibliothek der Polytechnischen Schule zu Riga. Zweite Auflage. Rīga : Druck von W. F. Häcker, 1895. 0 X, 808 lpp.; Sechsendreissigster Rechenschafts-Bericht der Verwaltungsraths des Rigaschen Polytechnischen Instituts für das Studienjahr 1896.-1897. Rīga : Müllerschen Buchdruckerei, 1898. 20. lpp.
24. Katalog der Bibliothek der Polytechnischen Schule zu Riga. 2. Aufl. Rīga : Druck von W.F. Häcker, 1895. X, 808 lpp.; Katalog der Bibliothek ... Zuwachs-Verzeichniss Nr. 1; Katalog der Bibliothek... Zuwachs-Verzeichniss Nr. 2.
25. Pēteris Stučka Latvijas Valsts universitāte 40 gadus (1919-1959). Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1959. 198. lpp.
26. Augstākās tehniskās izglītības vēsture... 196. lpp.
27. Hoffmann, O. Das Baltische Polytechnikum zu Riga, 1862-1918. Rīga : Buchdruckerei Paul Kerkovius, 1918. 21. lpp.
28. Augstākās tehniskās izglītības vēsture... 196. lpp.
29. Фундаментальная библиотека ИВПИ. (Bez paraksta). Известия Иваново-Вознесенского Политехнического института, Иваново-Вознесенск: 1924. Т. 8. Часть официальная. Юбилейный выпуск. (1918-1923 г.) С. 50-51.
30. Budget des Rigaschen Polytechnischen Instituts pro 1901/1902 – 1914/1915. Rīga, 1901-1914. (14 eks.) (Tālāk – Budget des RPI...).
31. Budget des RPI pro 1910/1911... 4.-5. lpp.
32. Turpat, 6. lpp.
33. Turpat, 8. lpp.
34. Budget des RPI pro 1908/1909... 2.; 4.lpp.
35. Budget des RPI pro 1901/1902... 5. lpp; Budget des RPI pro 1909/1910... 4. lpp; Budget des RPI pro 1914/1915... 5. lpp.
36. Budget des RPI pro 1902/1903... 4.lpp.; Budget des RPI pro 1905/1906...- 4. lpp.; Budget des RPI pro 1907/1908... 4. lpp.; Budget des RPI pro 1914/1915... 5. lpp.
37. Budget des RPI pro 1901/1902... 5. lpp.; Budget des PRI pro 1914/1915... 5. lpp.
38. Budget des RPI pro 1902/1903... 6. lpp.; Budget des RPI pro 1914/1915... 7. lpp.
39. Budget des RPI pro 1914/1915... 1.-3. lpp.
40. Budget des RPI pro 1901/1902... 7. lpp.; Budget des RPI pro 1902/1903... 7. lpp.; Budget

- des RPI pro 1903/1904... 7. lpp; Budget des RPI pro 1904/1905...; Budget des RPI pro 1905/1906... 7. lpp.
41. Budget des RPI pro 1910/1911... 8. lpp.
 42. Budget des RPI pro 1911/1912... 1914/1915... 8. lpp.
 43. Budget des RPI 1901/1902... 7. lpp.; Budget des RPI pro 1910/1911... 8. lpp.
 44. Budget des RPI pro 1902/1903 – 1904/1905... 6. lpp.
 45. Budget des RPI 1905/1906 – 1914/1915... 6. lpp.
 46. Budget des RPI pro 1901/1902... 8. lpp.; Budget des RPI pro 1912/1913.
 47. Rīgas Domes Pilsētas attīstības departamenta Arhīva nodaļa, 2761. f., 3. apr., 572. l., 37., 39., 40. lp.
 48. Augstākās tehniskās izglītības vēsture... 197.–198. lpp.
 49. LVVA, 1374. f., 1. apr., 14. l., 4. lp.
 50. Turpat, 10. lpp.
 51. LVVA, 7427. f., 6. apr., 228. l., 520. lp.
 52. LVVA, 7427. f., 6. apr., 1. l., 275.–276. lp.
 53. LVVA, 7427. f., 6. apr., 230. l., 125. lp.
 54. Turpat, 130. lp.
 55. Augstākās tehniskās izglītības vēsture... 198. lpp.
 56. Turpat, 96. lpp.
 57. LVVA, 7427. f., 6. apr., 1. l., 26., 30., 52., 74.–75. lp.; Ducmane, K. Nauda. Rīga: Zvaigzne ABC, [2004]. 52. lpp.
 58. LVVA, 7427. f., 6. apr., 7. l., 9., 17., 19. lp.
 59. LVVA, 7427. f., 6. apr., 317. l., 9., 11., 12. lp.
 60. LVVA, 7427. f., 6. apr., 365. l., 3. lp.
 61. LVVA, 7427. f., 6. apr., 390. l., 18. lp.
 62. LVVA, 7427. f., 6. apr., 437. l., 13. lp.

GITA TREIDE

LATVIJAS UNIVERSITĀTES BIBLIOTĒKA NO 1920. LĪDZ 1944. GADAM

LU CENTRĀLĀ BIBLIOTĒKA NO 1920. LĪDZ 1940. GADAM

1919. gada 28. septembrī Rīgā tika atklāta Latvijas Augstskola ar savām jaundibinātajām fakultātēm: Arhitektūras, Lauksaimniecības, Inženierzinātņu, Ķīmijas, Mehānikas, Medicīnas, Filoloģijas un filozofijas, Veterinārmedicīnas, Matemātikas un dabaszinātņu, Tautsaimniecības un tiesību zinātņu un Teoloģijas fakultāti. 1922./1923. mācību gadā Latvijas Augstskola kļuva par Latvijas Universitāti. Latvijas Universitātes Satversme formulēja LU uzdevumus un raksturu: „Universitāte ir augstākā zinātnes un izglītības iestāde valstī. Viņas uzdevumos ietilpst: veicināt zinātnisko pētīšanu un zinātnes izplatīšanu tautā un gatavot Latvijas vajadzībām darbiniekus ar augstāko izglītību. Mācību valoda ir latviešu. Mācības pasniegt citās valodās var tikai atsevišķos gadījumos ar Universitātes Padomes atsevišķu atļauju. Universitāte ir autonoma iestāde, kas uz savas Satversmes pamata patstāvīgi veido savu dzīvi un veic savus uzdevumus” (1).

Latvijas Universitāte nacionālās inteliģences veidošanā īstenoja tehnisko un humanitāro zinātņu vienotības ideju. Tās mērķis bija veidot augstāko izglītību uz zinātniskiem pamatiem, lai tā kalpotu latviskās kultūras un valsts labklājības uzplaukumam.

Līdz ar Latvijas Universitātes nodibināšanu aktuāls kļuva jautājums par augstskolas bibliotēkas nodibināšanu. Tas bija sarežģīts jautājums, jo bibliotēkas organizēšana bija jāsāk no jauna. LU Bibliotēkas pirmsākumi meklējami 1862. gadā, kad tika dibināts Rīgas Politehnikums, kura sekmīgai pastāvēšanai bija nepieciešama kvalitatīva bibliotēka. 1896. gadā Rīgas Politehnikums tika pārdēvēts par Rīgas Politehnisko institūtu.

Bibliotēkas krājumu komplektēja ar izdevumiem, ko dāvināja vai nodeva privātpersonas vai arī dažādas iestādes. Komplektētās literatūras saturs balstījās uz Rīgas Politehnikumā (vēlāk – Politehniskajā institūtā) pasniegtajiem priekšmetiem. Bibliotēkas krājuma pamatu veidoja periodisko izdevumu

klāsts visās lielākajās pasaules valodās (2). Pēc Pirmā pasaules kara Latvijas Augstskolā no Ivanovovožnesenskas un Nižņijnovgorodas (3), uz kuriem tika evakuēta Rīgas Politehniskā institūta bibliotēka, Rīgā atgriezās tikai aptuveni 800 sējumu. Pārējie, vērtīgākie, palika Krievijā.

Izdevumā „Latvijas Universitāte 1919–1929” minēts, ka „Centrālās bibliotēkas atjaunošanai, respektīvi, radīšanai bija vajadzīgas lielas summas, kuras valsts pirmajos gados nevarēja Universitātei piešķirt, tad par praktiskāku un ātrāku un ātrāk realizējamu bija jāuzskata speciālu bibliotēku iekārtošanu pie fakultātēm”. Tādēļ pirmsākumos veidoja LU Centrālo bibliotēku un katrai fakultātei nozares bibliotēku: autonomu un patstāvīgi komplektētu krājumu. Savas bibliotēkas bija sabiedriskajām organizācijām un fakultāšu katedrām.

LU Centrālo bibliotēku nodibināja 1920. gada 4. martā. Par tās pārzini ar Dekānu padomes lēmumu 1920. gada 19. martā iecēla profesoru Edgaru Lejnietu (4) (1889–1937), viņš par bibliotēkas pārzini strādāja līdz pat 1934. gadam. Bibliotēkas pārzinis tika ievēlēts uz trim gadiem (šeit jāatzīmē, ka Edgars Lejnietis tika ievēlēts atkārtoti (5)). Bibliotēkas pārziņa atalgojums tika pielīdzināts dekāna atalgojumam (6). Par bibliotēkas pirmo tehnisko redaktoru ievēlēja profesoru Imanuelu Bencingeru (1865–1935).

Tika nolemts, ka jādibina speciāla Bibliotēkas komisija, kas nodarbotos ar bibliotēkai svarīgāko jautājumu risināšanu (to vidū – jaunu darbinieku pieņemšana). Tajā apvienojās fakultāšu ievēlēti pārstāvji. 20. gadsimta 20. gadu beigās tās sastāvā bija seši profesori – Roberts Akmentiņš, Ernests Štālbergs, Roberts Krimbergs, Arvīds Leppiks, Emīls Āboliņš, Augusts Tentelis (7), bet gadu gaitā Bibliotēkas komisijas lielums auga – 1932./1933. mācību gadā Bibliotēkas komisijā bija 11 mācībspēki no katras fakultātes: Ernests Štālbergs, Augusts Tentelis, Edmunds Ziemeļis, Alfrēds Petrikalns, Arvīds Leppiks, Leons Āboliņš, Emīls Āboliņš, Jēkabs Alksnis, Roberts Akmentiņš, Imanuels Bencingers, Rūdolfs Grapmanis (8).

1923. gadā Universitātes bibliotēkā strādāja septiņi darbinieki (9). Neskaitāmas reizes tika aktualizēts jautājums par bibliotēkas štatu palielināšanu. 1923. gada 14. novembrī LU Bibliotēkas komisija ziņojumā Universitātes padomei vēsta, ka jautājumā par bibliotēkas organizāciju un tās darbību kā svarīgākos izvirza jautājumus:

- centrālā kataloga izveidošana, kas aptvertu fakultāšu, semināru un kabinetu grāmatas un laikrakstus;
- paralēli alfabētiskajam katalogam jā sastāda sistemātiskais katalogs, kuram būtu jāaptver arī fakultāšu bibliotēkās esošās grāmatas;
- Centrālās bibliotēkas krājumu novietošana atbilstošās telpās.

Lai jautājumus sekmīgi atrisinātu, jābūt lielākam personālam (10). Lietderīgi būtu pieņemt trīs papilddarbiniekus. Darbinieki veiktu arī no Krievijas reevakuēto grāmatu katalogizēšanu (11). Kopumā būtu nepieciešami:

- bibliotēkas pārzinis,
- bibliotēkas tehniskais vadītājs,

- sekretārs, mašīnrakstītājs,
- sistemātiskā kataloga vadītājs,
- alfabētiskā kataloga vadītājs,
- periodisko izdevumu kataloga vadītājs,
- lasītāju apkalpošanā viens cilvēks,
- divi apkalpotāji (12).

Jau pirmajos Centrālās bibliotēkas pastāvēšanas gados darbiniekiem izvirzīja prasību – bez latviešu valodas nepieciešams zināt divas svešvalodas (13), vēlams būtu prakse bibliotekārajā darbā un vismaz vidusskolas izglītība.

Kadru jautājums LU Centrālajā bibliotēkā tiek sekmīgi risināts. Latvijas Valsts vēstures arhīva materiālos redzam, ka jau 1924. gada 31. martā seko Imanuela Bencingera ziņojums LU Padomei par kadru sastāvu bibliotēkā. Centrālās bibliotēkas štatā ir 10 darbinieki: Olga Muižniece, Kristīne Muižniece, Helēna Butule, Melānija Vilhelmsena, Alvīne Vikmane, Ludmila Zaķīte, Marta Jansone, Millija Drille, Elīna Ozoliņa, Natālija Reine (14).

Pretendentu uz bibliotekāru vietām bija daudz, turklāt ar lielisku tiklab Latvijā, kā arī ārzemēs iegūtu izglītību, kā arī vairāku svešvalodu zināšanām.

Iekļūt LU Centrālās bibliotēkas štatā varēja ne tikai tad, ja cilvēka izglītība un kvalifikācija atbilda augstām prasībām, bet arī tad, ja viņam bija nopietna pieredze bibliotekārajā darbā. Tie, kuri pretendēja uz štata vietu, reizumis pat mēnešiem ilgi, nesāņemot algu, praktizējās, pierādot uzcītību un noderību izraudzītajam darbam.

Pārmaiņas LU Centrālās bibliotēkas darbā notika 1925. gadā, kad līdzekļu trūkuma dēļ bija sākusies bibliotēkas štatu samazināšana – no darba tika atlaisti vairāki darbinieki. 1925. gadā LU Centrālās bibliotēkas štatos bija tikai septiņi darbinieki (15). Štati bija viens no sāpīgākajiem jautājumiem LU Centrālajā bibliotēkā ilgstošā laika periodā.

Bibliotēkas komisija, ņemot vērā plašo darbības lauku, 1926. gada 11. oktobra sēdē pieņēma lēmumu: ierosināt Universitātes Padomei paplašināt Bibliotēkas komisijas sastāvu par diviem komisijas locekļiem, uzaicinot pārstāvjus no Lauksaimniecības un Medicīnas fakultātes (16).

1930. gada 1. jūlijā notika kārtējās LU Centrālās bibliotēkas pārziņa vēlēšanas (tās organizēja ik pēc trim gadiem), un par vadītāju atkārtoti ievēlēja profesoru Edgaru Lejnieku. Par tehnisko vadītāju kļuva profesors Arnolds Spekke (1887–1972) (17). Šajā amatā Arnolds Spekke bija neilgu laiku, un jau 1932. gada 7. decembrī LU Centrālās bibliotēkas pārzinis iesniedza LU rektoram lūgumu par jauna bibliotekāra – Pētera Ķiķaukas iekļaušanu bibliotēkas štatos.

1933. gada 1. novembra sēdē LU Bibliotēkas komisija vienbalsīgi par LU Centrālās bibliotēkas tehnisko vadītāju ievēlēja profesoru Pēteri Ķiķauku (1886–1967) (18).

1935. gada 6. februārī par LU Centrālās bibliotēkas pārzini kļuva Pēteris Ķīķauka, šajā amatā profesors strādāja līdz pat 1944. gada rudenim (pārvēlēšanas notika 1935. gada 6. februārī, 1938. gada 19. janvārī, 1941. gada 6. februārī) (19).

Lai atrisinātu Centrālās bibliotēkas kadru jautājumu, bibliotēkas pārzinis Pēteris Ķīķauka 1935. gada maijā lūdza Universitātes Padomes atbalstu – pieņemt darbā vienu jaunu darbinieku vai arī pieņemt darbā palīgdarbiniekus (20). Lūgums tika atbalstīts, un Universitātes Centrālajai bibliotēkai nosūtīja papilddarbiniekus. Tie bija Arhitektūras fakultātes subasistents T. Salms, kurš LU Centrālajā bibliotēkā strādāja trīs dienas nedēļā (21). Filoloģijas un filozofijas fakultāte uz divām dienām nedēļā LU Centrālajā bibliotēkā norīkoja asistenti Olgu Rudovsku (22).

1924. gada atskaitē redzam, ka LU Centrālajā bibliotēkā bija inventarizētas 6600 grāmatas, iesietas 2075 grāmatas, uzrakstītas 11000 grāmatu kartītes, sastādīts saraksts par laikrakstiem, kurus izraksta Centrālā bibliotēka un fakultātes (23). Jāatzīmē, ka līdz 30. gadu beigām LU Centrālā bibliotēka pasūtīja ap 400 nosaukumu periodisko izdevumu visās zinātņu nozarēs. Periodisko izdevumu pasūtīšanai tika izlietota lielākā daļa Centrālās bibliotēkas budžeta. Lai taupītu līdzekļus, centās, lai nebūtu paralēli pasūtītu grāmatu, laikrakstu, žurnālu.

Sākās darbs pie katalogu veidošanas. Latvijas Valsts vēstures arhīvā ir ziņas, ka 1925. gadā pie LU Centrālās bibliotēkas alfabētiskā kataloga sastādīšanas darbojās pieci darbinieki. Ar 1925. gada 1. aprīli sākās darbs pie fakultāšu bibliotēku krājumu katalogizēšanas (24).

1924. gada 1. aprīli LU Centrālās bibliotēkas krājumā bija 40 290 izdevumi, bet jau 1925. gada 1. aprīli krājuma kopskaits bija 45 948 iespieddarbi (25). 1925. gadā bija katalogizēti 32 123 sējumi, un LU Centrālās bibliotēkas alfabētiskā kataloga izveide bija pabeigta.

LU Centrālās bibliotēkas darba laiks bija no plkst. 9 līdz 20 (26). LU Centrālajā bibliotēkā iespieddarbus uz mājām izsniedza uz 4 nedēļām, par laika neatdotām grāmatām bija jāmaksā sods – 50 santīmu apmērā (27).

Aktīvajam katalogu veidošanas darbam 1925. gada vidū bija pārtraukums. Iemesls – darbinieku trūkums, un līdz ar to LU Centrālās bibliotēkas sistemātiskā kataloga izveide bija jāatliek uz vienu gadu (28). Taču reāli situācija mainījās, un LU padome šo jautājumu – sistemātiskā kataloga veidošanas atlikšanu uz vienu gadu – neatbalstīja. 1925. gada jūnijā tapa bibliotēkas tehniskā vadītāja Imanuela Bencingera ziņojums rektoram, ka 1925. gada martā iesākti darbi pie LU Centrālās bibliotēkas sistemātiskā kataloga veidošanas. Lai šo darbu pilnvērtīgi veiktu, tika pārtraukts darbs pie fakultāšu katalogu veidošanas. 1925. gadā pie sistemātiskā kataloga izveides tika nodarbināta viena mašīnrakstītāja. Tas bija daudz par maz, lai lielais darbs pie sistemātiskā kataloga būtu paveicams divu gadu laikā. Darba paātrināšanai būtu nepieciešama vēl viena mašīnrakstītāja, kuras algošanai nepieciešami Ls 960 liels pabalsts un vēl viena rakstāmmašīna (29). Imanuels Bencingers plānoja, – ja

lūgums tiku apmierināts, tad sistemātiskā kataloga izveide būtu pabeidzama uz 1926. gada 1. aprīli. Arhīva materiāli liecina, ka bibliotēkas tehniskā vadītāja lūgums LU padomē tika visnotaļ atbalstīts.

Sistemātiskā kataloga atsevišķās nodaļās kartītes ievietoja hronoloģiskā secībā. Literatūras aprakstīšanai sistemātiskā kataloga kartītēs pielietoja amerikāņu-prūšu sistēmu, uzsverot aprakstā akcentēto vārdu. LU Centrālās bibliotēkas grāmatu kārtojuma pamatā bija formātu sistēma. Grāmatas novietoja plauktos nevis pa atsevišķām zinātņu nozarēm, bet vadoties no grāmatu formāta, t.i., augstuma. Šai izvietojuma sistēmai bija savas priekšrocības, bet arī trūkumi. Priekšrocība – maksimāla telpas ekonomija, jo attiecīgā formāta grāmatām var pasūtīt atbilstoša lieluma plauktus. Taču šim kārtojuma veidam ir arī trūkumi, jo tas ļauj bibliotēkas fondus izmantot vienīgi ar kataloga starpniecību.

LU Centrālās bibliotēkas kopkatalogs bija izveidots 20. gadsimta 20. gadu beigās. 1928. gada oktobrī bija gatavi Inženierzinātņu, Ķīmijas, Matemātikas un dabaszinātņu, Tautsaimniecības un tiesību zinātņu, Filoloģijas un filozofijas, Teoloģijas fakultāšu katalogi.

Izvirzījās jautājums par LU Centrālās bibliotēkas lasītavas ierīkošanu. 1930. gadā profesors Imanuels Bencingers Bibliotēkas komisijai šī mērķa īstenošanai lūdza pabalstu no speciālajiem līdzekļiem 3000 Ls apmērā (30). 1930. gadā ir tapis LU Centrālās bibliotēkas pārziņa Edgara Lejnika ziņojums LU rektoram par LU mecenāta Kristapa Morberga LU Centrālajai bibliotēkai atvēlētās mantojuma summas izlietošanu: „Vislietderīgāk būtu jau tagad stāties pie atsevišķa grāmatu krājuma komplektēšanas, kurš saturētu visas, galvenā kārtā studentu lietotās mācību grāmatas. Minētās grāmatas netiktu izsniegtas uz māju, bet būtu lietojamas LU Centrālās bibliotēkas lasītavā” (31). Arhīvs nesniedz ziņas par šā jautājuma tālāku risinājumu.

LU Centrālās bibliotēkas krājums no sākotnējiem 800 sējumiem strauji paplašinājās. Tas notika uz mācībspēku, dažādu sabiedrisko organizāciju un biedrību dāvinājumu pamata. LU Centrālās bibliotēkas ricībā nonāca mirušo mācībspēku bibliotēkas, ko par noteiktu samaksu Latvijas Universitātei nodeva piederīgie. Piemēram, docenta Jāņa Lūša kundze nodeva LU Centrālajai bibliotēkai vīra bibliotēku, preparātu kastes un pabeigtos zinātniskos darbus (32). 1935. gada maijā nopirka profesora Konstantīna Rončevska atstātās grāmatas (33). Par Ls 15 014 tika nopirkta profesora Edgara Lejnika bibliotēka. 1930. gada maijā Latviešu Ārstu biedrība lūdza savu bibliotēku novietot LU Centrālās bibliotēkas telpās (34). 1937. gada martā no Liepājas LU Centrālā bibliotēka saņēma dāvinājumu – ārsta A. Kaires LU novēlēto privāto bibliotēku – 8660 grāmatas (35).

Regulāri Centrālajai bibliotēkai grāmatas ziedoja Ārlietu ministrija. 1920. gada 20. janvārī 483 Latvijas rubļus ziedoja Latvijas armijas karavīri (36).

Starptautiskos sakarus Centrālā bibliotēka sāka veidot jau no savas darbības pirmajām dienām, bet bija arī ārvalstu iestādes, kuras pašas piedāvāja savu palīdzību. 1920. gada 17. decembrī Latvijas priekštāvis Francijā O. Grosvalds

rakstija no Parīzes par Franču revolūcijas vēstures biedrības 16 zinātnisku rakstu dāvinājumu (37).

Savukārt, 1921. gadā sākās sarakste ar Rokfelleru fondu (38). Arhīvā neizdevās atrast ziņas tieši par atbalstu no Rokfelleru fonda.

1921. gada 13. decembrī visas lielākās Anglijas avīzes publicēja Londonas lordmēra uzsaukumu vākt grāmatas sūtīšanai uz Latviju (39). Lielbritānijā Latvijas Draugu biedrība tika nodibināta jau 1921. gada 23. novembrī, un viens no tās mērķiem bija palīdzības, arī grāmatu, sūtīšana uz Latviju (40).

Francijas Izglītības ministrija 1922. gada 22. jūnijā atvēlēja zinātnisko grāmatu iegādei kredītu, vienlaikus lūdzot, lai viņiem piesūta nepieciešamāko grāmatu sarakstu, un LU Bibliotēkas vadība to paveica (41).

No Modernas Zinātņu akadēmijas bija saņemta kaste ar grāmatām (42).

Literatūra pienāca no Zviedrijas, Somijas, Itālijas, Šveices, kā arī citām valstīm.

1923. gada 23. novembrī Centrālā bibliotēka saņēma dāvinājumā grāmat-skapi. Saskaņā ar dāvinātāja vēlmi pie skapja piestiprinātajā plāksnītē iegravēts: „Latvijas Universitātei dāvājuši mirušā Aleksandra Džonstona Vilsona, bijušā Londonas „The Investor's Review” dibinātāja izdevēja, radi, zinādami nelaiķa apbrīnošanu un simpātijas jaunās valsts drošsirdīgajai neatkarības cīņai” (43).

Grāmatu ieguvei izvērsās sadarbība ar Tautu Savienību 1924. gadā. (44) 1924. gada 12. maijā no D.Kārnegi institūta tika saņemtas grāmatas 385 ASV dolāru vērtībā (45). 1924. gada martā no ASV tika saņemtas 860 grāmatas (46), tā paša gada 12. jūnijā Zviedru ārstu biedrība dāvāja divas kastes ar grāmatām, bet 1. augustā tika saņemtas Vatikāna observatorijas publikācijas (47). Kristiānijas universitātes bibliotēka 1924. gada 3. decembrī nosūtīja 11 kastes ar 1500 grāmatām medicīnā, tieslietās, vēsturē (48). Savukārt Pulkovas observatorija bez maksas piesūtīja savus izdevumus.

Sevišķi lieli ieguvumi Centrālajai bibliotēkai ir bijuši 1925. gada martā un oktobrī. Ar mūsu ģenerālkonsula Norvēģijā A. Vanaga starpniecību Universitāte saņēma no Oslo Universitātes bibliotēkas vairākos sūtījumos ap trīs tūkstoši dažādu, tostarp ļoti vērtīgu, grāmatu. It īpaši atzīmējama Oslo Universitātes bibliotēkas direktora V. Muntēsa atsauce, uzaicinot Latvijas Universitātes bibliotēkas pārzini un ļaujot izraudzīties mūsu apstākļiem visnepieciešamākās grāmatas. Francijas Izglītības ministrija tajā laikā piesūtīja ap 7000 franču disertāciju un turpināja tās sūtīt (49).

LU Centrālā bibliotēka krājuma papildināšanai pirka grāmatas gan Latvijas apgādos, gan ar citu valstu izdevniecību starpniecību. Kā liecina 20.-30. gadu inventāra grāmatas, literatūra tika iegādāta caur apgādiem „Valters un Rapa” un „Studentu padomes grāmatnīca”, kā arī ārzemju izdevniecībām, piemēram, daudzas grāmatas nāca no izdevniecības „Springer”, „Международная книга”.

Iezīmīgs bija arī 1927. gada 14. janvāris, kad bibliotēka sāka regulāri saņemt tādus pasaules vadošus laikrakstus kā „Times” un „Daily Telegraph” (50).

Grāmatas dāvināja arī LU mācībspēki, piemēram, profesors Arnolds Spekke 1927. gadā dāvināja piecas grāmatas, profesors Teodors Celms – sešas grāmatas. Liels dāvinājums ar arhitektūrai veltītu tematiku nāca no arhitekta Konstantīna Pēkšēna – LU Centrālajai bibliotēkai 172 grāmatas. 1935. gadā mediķis Kārlis Kasparsons dāvināja 58 grāmatas, docents Jānis Asaris dāvināja 57 grāmatas.

No 1936. līdz 1940. gadam tika iegādātas grāmatas no Morberga fonda. Centrālās bibliotēkas inventārgrāmatās ierakstītas 286 grāmatas, galvenokārt enciklopēdijas – gan universālās, gan dažādās zinātņu nozarēs, literatūra bioloģijā un ģeogrāfijā.

Gadu no gada lielākie grāmatu dāvinātāji bija Francijas Izglītības ministrija, ziedojumi pienāca no Ņujorkas Publiskās bibliotēkas, Odesas un Lietuvas universitātēm, Parīzes pilsētas, Londonas Latviešu draugu biedrības, Šveices universitātēm, Somijas zinātniskās biedrības un Modernas Zinātņu akadēmijas. Pētot 20.–30. gadu Centrālās bibliotēkas inventārgrāmatas, var secināt, ka trešo daļu grāmatu krājuma veidoja dāvinājumi, bet diemžēl liela daļa bez atzīmēm, no kā nācis konkrētais dāvinājums.

Krājuma papildināšanā LU Centrālā bibliotēka izmantoja arī maiņas ceļā iegūtās grāmatas, pārsvarā tā bija apmaiņa ar Universitātes Rakstiem, preti saņemot ārzemju kolēģu publikācijas.

LU Centrālajā bibliotēkā grāmatu, žurnālu un disertāciju kopskaits 1924. gadā bija ap 40 000 vienību, 1927. gadā tas sasniedza aptuveni 70 000 vienības (51). 1937. gadā LU Centrālajā bibliotēkā skaitījās 135 527 vienības (52). Nepietiekams bija bibliotēkas darbinieku skaits, jo sevišķi tas bija jūtams katalogizācijas darbā – neapstrādātas savietotas kastēs bija 800 disertācijas, lasītājiem nebija pieejama grāmatu izdevēja Jāņa Rapas bibliotēka (tās lielums – 16 000 sējumu), jo inventarizētas bija tikai 3000 grāmatas. Trūka līdzekļu grāmatu iesiešanai. Sistemātiski Universitātes Padomei tiek lūgti līdzekļi grāmatu un žurnālu iesiešanai. 1923. gadā tika lūgts 4000 Ls liels pabalsts (53), kas no LU speciālajiem līdzekļiem tika piešķirts. 1924. gadā 6000 grāmatu iesiešanai tika lūgti Ls 5000–10 000 (54).

LU Centrālajai bibliotēkai trūka līdzekļu mēbeļu iegādei, bija vajadzīgi katalogu skapji, galdi un krēsli (55). 1931. gada 30. novembra atskaitē profesors Edgars Lejnietis LU Prezidijam par 1932. budžeta gada projektu raksta, ka LU Centrālās bibliotēkas budžets tiek izlietots žurnālu pasūtīšanai, no kuriem daži Latvijā ir tikai vienā eksemplārā, tādēļ nebūtu vēlams to skaitu samazināt. Nenomaksātie rēķini ārzemju izdevniecībām sasniedz 3700 Ls (56). Tika izteikts lūgums Dekānu padomei nomaksāt rēķinu par pasūtītajiem laikrakstiem. Ja jautājums netiktu pozitīvi atrisināts, tad būtu vēlams grozīt K. Morberga komitejas lēmumu, pēc kura Centrālā bibliotēka ar bibliotēkai piešķirtajiem līdzekļiem varētu nomaksāt tikai grāmatu rēķinus. Būtu nepieciešams apmaksāt iekrātos žurnālu rēķinus. Drīz vien sekoja rektora atbilde: no K. Morberga fonda līdzekļiem jāatvēr zināma aizdevuma summa.

Aktuāls arī tolaik bija telpu trūkums. Tika meklēti visdažādākie risinājumi, remontētas telpas Raiņa bulvārī 19. Jau 20. gadsimta divdesmitajos gados izvirzījās jautājums par speciāli Centrālajai bibliotēkai domātas ēkas celtniecību. Arhīva materiālos atrodama LU Centrālās bibliotēkas izmaksas tāme. Jaunbūves izmaksas tika novērtētas uz Ls 571 500 (57). Tāmi sastādīja, taču darbs palika nepabeigts, un tālāk šo jautājumu nevirzīja.

Stājoties Centrālās bibliotēkas tehniskā vadītāja amatā 1933. gadā, profesors Pēteris Ķīķauka sūtīja neskaitāmus iesniegumus LU rektoram, kuros izskanēja prasība – pozitīvi atrisināt LU Centrālās bibliotēkas telpu jautājumu. Bibliotēka joprojām mitinājās LU galvenās ēkas Raiņa bulvārī 19 bēniņu telpās. Grāmatas atradās pilnīgi nepiemērotos apstākļos.

Neskaitāmie lūgumi tika uzklausi, un LU Padome sāka rīkoties. Lai piešķirtu līdzekļus, LU Padome nolēma griezties pēc palīdzības Rīgas pilsētas valdē (58). Arhīva materiāli nesniedz ziņas par jautājuma tālāku risinājumu.

1935. gadā par LU Centrālās bibliotēkas pārzini kļuva profesors Pēteris Ķīķauka. Stājoties amatā, jaunais bibliotēkas pārzinis turpināja iepriekšējos gados sāktu cīņu par telpām – 1935. gada martā tapa ziņojums rektoram par stāvokli Centrālajā bibliotēkā (59), kurš vēsta, ka bibliotēka mitinās šaurībā un pilnīgi nepiemērotos apstākļos. Lai kaut nedaudz atslogotu Centrālās bibliotēkas stāvokli, Saimniecības padome tai piešķīra papildu telpas Baznīcas ielā 5, kur četrās pagrabtelpās izvietoja LU Rakstus, kopskaitā 110 000 eksemplāru (60). Tāds jautājuma atrisinājums nebija optimāls – joprojām trūka telpas disertāciju un periodisko izdevumu novietošanai.

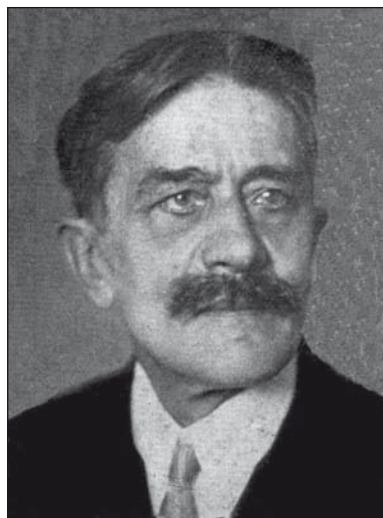
Žurnāls „Universitas” 1939. gadā publicēja rakstu, ka „Cels jaunu bibliotēkas ēku” (61), kurā atkal uzsvērts, ka telpas novecojušas un tas kavē racionālu darbu, tālab nolemts tuvākajā laikā celt īpaši modenu un praktisku Centrālās bibliotēkas ēku, kurā kopīgi varētu novietoties LU bibliotēka un Valsts bibliotēka.

Jautājumu par Centrālās bibliotēkas telpu pozitīvu atrisinājumu autore apskatīs nākamajā nodaļā.

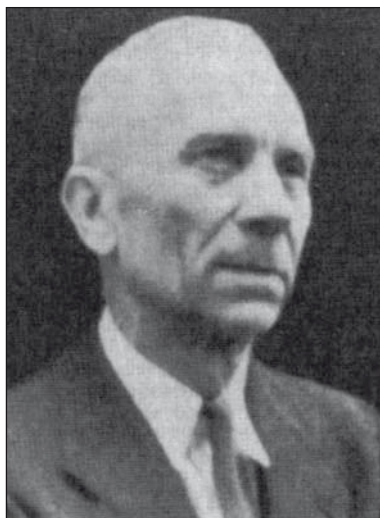
1939./40. mācību gadā Centrālās bibliotēkas lielums bija 145 000 vienības (skaitā ietilpst gan grāmatas, gan žurnāli, gan disertācijas). Grāmatu krājuma apjoms kopskaitā ar fakultāšu bibliotēkām sasniedza 340 000 sējumu (62). Skaitļi nedaudz atšķiras no tiem, kurus pēc Valsts Statistikas pārvaldes direktora Aleksandra Maldupa lūguma pārvaldei iesniedza LU rektors Mārtiņš Prīmanis. Atskaitē parādās dati: grāmatu kopskaits (uz 1939. gada 1. jūliju) 329 982 vienības, no kurām Universitātes Centrālajā bibliotēkā – 142 608 vienības (63). Lielāka ticamība varētu būt tieši LU Centrālās bibliotēkas pārziņa Pētera Ķīķaukas personīgi nosauktajiem datiem (dati tika iesniegti Universitātes rektoram Mārtiņam Prīmanim).

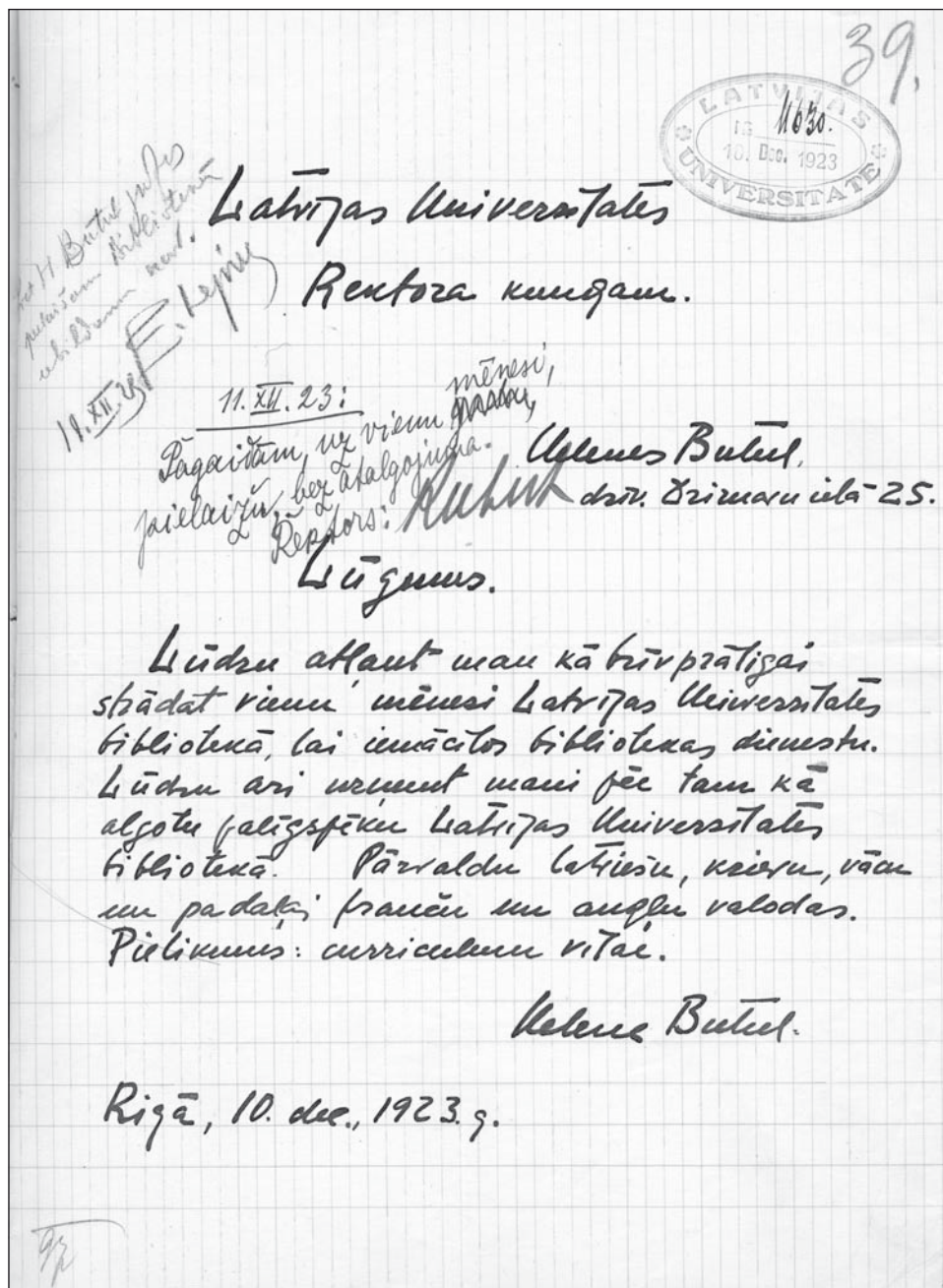
LU Centrālās bibliotēkas pirmais
pārzinis profesors Edgars Lejnīeks
(1920-1934)

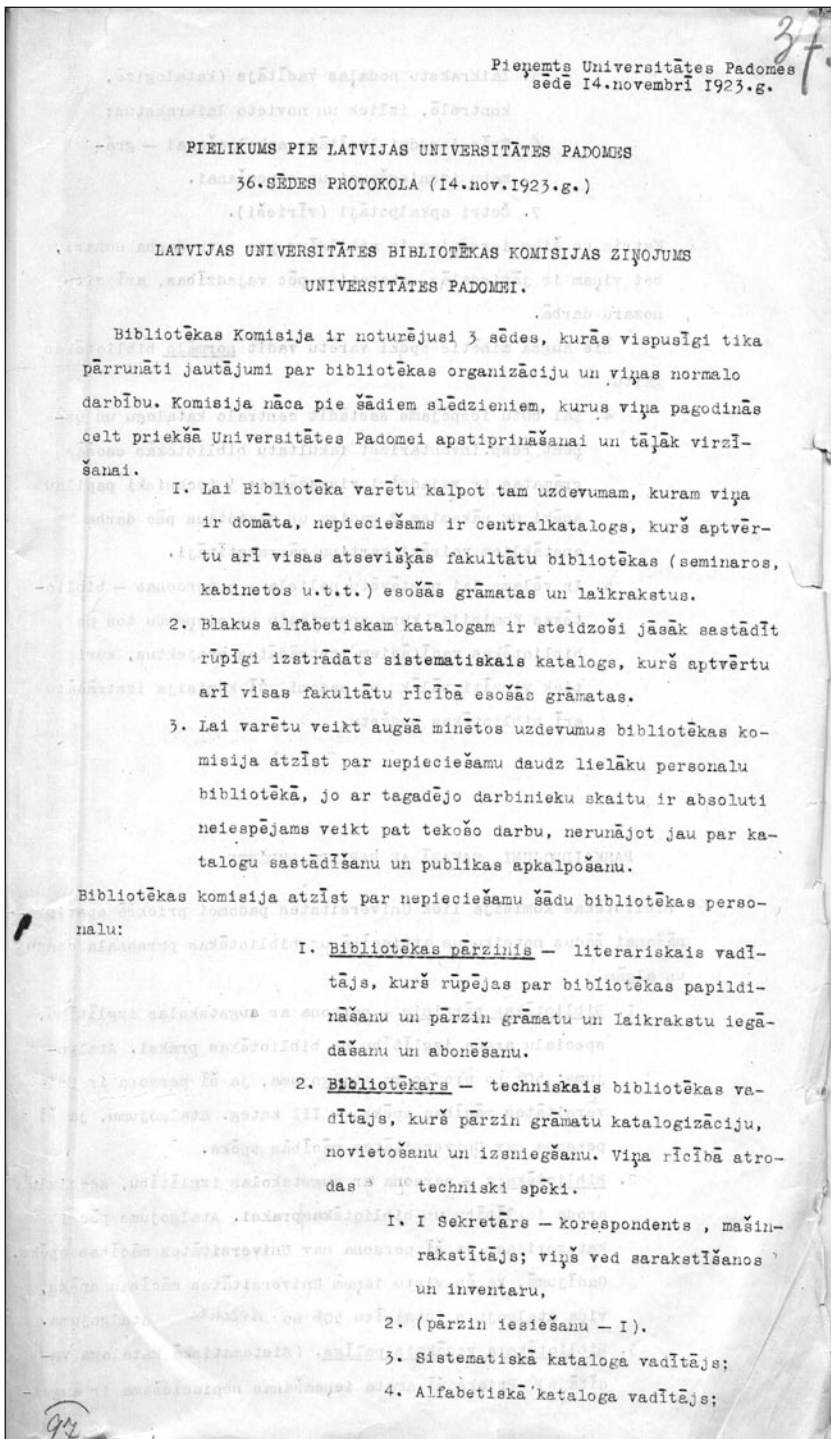

LU Centrālās bibliotēkas pirmais
tehniskais redaktors profesors
Imanuels Bencingers

LU Centrālās bibliotēkas pārzinis
profesors Pēteris Ķīkauka
(1935-1944)

5. laikrakstu nodaļas vadītājs (katalogizē,
kontrolē, izliek un novieto laikrakstus;

6. Trīs ierēdņi lasītāju apkalpošanai — grā-
matu, izsniegšanai un saņemšanai.

7. Četri apkalpotāji (vīrieši).

Katris no šiem ierēdņiem ir atbildīgs par savu darba nozari,
bet viņam ir jāpiedalās, skatoties pēc vajadzības, arī citu
nozaru darbā.

Šie augšā minētie spēki varētu vadīt normālo bibliotēkas
gaitu.

4. Lai būtu iespējams sastādīt centrālo katalogu un uz-
ņemt resp. inventarizēt fakultātu bibliotēkās esošās
grāmatas ir vajadzīgi vismazākais 3 tehniski papildu
spēki uz nākamiem 2 gadiem un skatoties pēc darba
apstākļiem vairāki kartiņu pārrakstītāji.

5. Ir vēlama lai pastāvētu peliela — 5 personas — biblio-
tēkas Komisija, kura apspriestu un pieņemtu tos no
bibliotēkas vadītājiem izstrādātos projektus, kuri
tiek virzīti tālāk uz padomi. Šī komisija izstrādātu
arī bibliotēkas budžetu.

PASKAIDROJUMI, SAKARĀ AR PAPILDU BUDŽETU.

Bibliotēkas komisija liek Universitātes padomei priekšā apstipri-
nāšanai šādus noteikumus attiecībā uz bibliotēkas personāla cenzu
un algām.

1. Bibliotēkas pārzinis — persona ar augstskolas izglītību,
speciālu arada izglītību un bibliotēkas praksi. Atalgo-
jums: 50% no profesora atalgojuma, ja šī persona ir Uni-
versitātes mācības spēks, — III kateg. atalgojumu, ja šī
persona nav Universitātes mācības spēks.

2. Bibliotēkars — persona ar augstskolas izglītību, speciālu
arada izglītību un bibliotēkas praksi. Atalgojums pēc IV
kategorijas, ja šī persona nav Universitātes mācības spēks,
Gadījumā, ka šo vietu ieņem Universitātes mācības spēks,
viņa atalgojums iztaisītu 50% no *docenta* atalgojuma.

3. Bibliotēkara vecākais palīgs. (Sistematiskā kataloga va-
dītājs). Priekš šī amata ieņemšanas nepieciešama ir augst-

38.
skolas izglītība ar aroda izglītību, vai vidusskolas izglītība ar vismaz 10 gadu praksi zinātniskā bibliotēkā.

Atalgojums pēc VI kategorijas (250 Ls.)

4. Divi jaunākie I. šķ. bibliotēkara palīgi. (Alfabetiskā kataloga vadītājs un laikrakstu nodaļas pārzinis).

Priekš šī amata ieņemšanas nepieciešama vai nu

- augstskolas izglītība un mazākais 2 gadu prakse zinātniskā bibliotēkā, vai
- vidusskolas izglītība un 5 gadīga prakse zinātniskā bibliotēkā, vai
- ja tādu personu nebūtu, tad svešu valodu prateji ar nepabeigtu vidusskolas izglītību un vismazākais 10 gadīgu praksi zinātniskā bibliotēkā.

Atalgojums pēc VIII kategorijas (194 Ls.)

5. Četri jaunākie II šķ. bibliotēkara palīgi. (Iesiešanas darbi un lasītāju apkalpoš.)
Nepieciešama vai nu vidusskolas izglītība un 2 gadīga prakse bibliotēkās, vai nepabeigta vidusskolas izglītība un 5 gadīga prakse.

Atalgojums pēc XII kategorijas (112 Ls.)

6. Sekretārs — mašīnrakstītājs, valodu prātējs — X kat. (146 Ls.).
7. Četri inteligenti bibliotēkas apkalpotāji; vēlams lai bez latviešu valodas pārzinātu arī citas valodas.

Atalgojums pēc XVI kategorijas (80 Ls.)

Universitātes kalpotāji izlieto brīvu dzīvokli,

kāda šīm kalpotājiem nebūtu.

Piezīme I. Vispārīgi bez latviešu valodas vēlams lai katris no bibliotēkas ierēdņiem pārzinātu divas vakareiropas valodas.

Pagaidām varētu iztikt ar vienu valodu, ja ierēdņu starpā atrastos personas kuras labi pārzinātu pa vienai no minētajām valodām: angļu, franču un vācu.

- Visi bibliotēkas ierēdņi tiek pieņemti uz pirmiem 6 mēnešiem uz brīva līguma pamata.

Sakarā ar Centralā kataloga sastādīšanu un no Krievijas reevakuejamo grāmatu novietošanu, kā jau augšā minēts, vajadzētu uz pirmiem 2 gadiem pieņemt 3 palīga spēkus, kuri neietilptu pastāvīgā bibliotēkas personāla skaitā.

Viņi būtu atalgojami kā otrās šķiras jaunākie bibliotēkara palīgi (XII).

Ņemot vērā, ka neiesietas grāmatas ātri bojājās, steidzoši vajadzīgs vienreizējs pabalsts 4000 Latu apmērā grāmatu un žurnālu iesiešanai. Apmēram puse no visām grāmatām ir neiesietas.

Būtu vēlams lai bibliotēka tiktu pārvietota atsevišķā ēkā,

38 op.

kur grāmatas tiktu novietotas specialās ugunsdrošās telpās.
 Tagadējā augstskolas ēka, kur tiek smēkēts un atrodas ierēdņu
 dzīvokļi ar virtuvēm, ir pārāk nedroša sīnī ziņā. Arī telpas ir
 savam uzdevumam nepiemērotas. Nepieciešami būtu vajadzīga at-
 sevišķa lasītāva mācības spēkiem, kurā tiktu izliktas visas
 jauniegādātās grāmatas un laikrakstu jaunākās burtnicas un at-
 sevišķa lasītava studentiem.

Papildu budžets visu augšā minēto darbu veikšanai jāizprasa
 nekavējotī uz 4 mēnešiem (no I.XII.1923. — 3I.III.1924.).

R E K T O R S : (par.) *Ruberts.*

Univ. Padomes

Sekretārs : (par.) *J. E. Krūmiņš.*

*Ngparāts nosūtīts Centrālai Bibliotēkai
 Maijā 1924. g. ar № 5389.
 uz Centrālās Bibliotēkas bibliotēkara tūgumu*

71.

N o t e i k u m i grāmatu izsniegšanai :

Grāmatas tiek izsniegtas uz 4 nedēļām, šo laiku bibliotēkas pārvalde var saīsināt līdz 1 nedēļai. Termiņš var tikt pagarināts pārmainot saņemšanas zīmi.

Pārvaldei vajadzīgās grāmatas uz pieprasījumu nekavējotī jāatdod.

Noteiktā laikā neatdotās grāmatas tiek piedzītas caur bibliotēkas apkalpotāju, kurš no lasītāja saņem 50 sant.

Par katru grāmatas bojājumu atbild tas lasītājs. Viena pienākums pie saņemšanas pārliecināties par grāmatas kārtīgu stāvokli, pretējā gadījumā atzīmēt defektus saņemšanas zīmē. -

Pienēmti Dek. P. mē 1924. g. 17. novembrī.

D. P. sekr.: A. Salomāns.

Šis pas. noņemts Centr. Bibl. caur pēdējās darbinieces Grēnes
j-nokri 20. II. 24. A. J.

Noraksts.

Latvijas Universitāte.
Ieej.Nr.10409.
18.okt.1927.

18.X.27.Nr.11193.

Saimniecības Padomes
atsaukmei. Rektors:(par.)M.Zīle.

Latvijas Universitātes Rektora kungam.

L.U.Centralās Bibliotēkas
darbinieku

l ū g u m s.

Jau vairāk gadus Latvijas Universitātes ierēdņi un daži kalpotāji saņem vienreizēju pabalstu mēneša algas apmērā. Mēs, centralās bibliotēkas darbinieki, griežamies pie Jums, Rektora kungs, ar pazemīgu lūgumu neatteikt piešķirt arī mums tādu pabalstu.

Kā visur, tā arī centralā bibliotēkā katru gadu, ar jaunu studentu sanākšanu ir daudz vairāk darba. Pie zinātniskā darba nepieradušie jaunie studējošie ir uz katra soļa jāvada, jākontrolē gan katalogu lietošanā, grāmatu izmeklēšanā un pat kvīšu izrakstīšanā burtiski jāseko katram kvītes izpildītājam, caur ko vairojas darbi lasītavā, un tomēr jāveic kārtīgi citi tekošie darbi, kā centralā kataloga sastādīšanā, kartiņu sistematizēšana un ierindošana.

Ievērojot augšā minēto, kā arī mūsu gūto materialo stāvokli, ļoti lūdzam ievērot mūsu lūgumu.
Rīgā, 18.oktobrī 1927.g.

(Seko 7 paraksti).

Lūgumu ļoti pabalstu.

C.B.pārzinis (par.)E.Lejnieks.

18.10.27.

Par noraksta pareizību:

L.U.Sekretārs: *A. P. P. P.*

*J) Ne pabalstu, bet atlīdzību par virsdarbiem!

A. P. P.

97

Noraksts. 30.

I z r a k s t s
no

Latvijas Universitātes Padomes 1933.g.8.novembra sēdes protokola

Apsprieda: Nolēma:

10) Bibliotēkas pārziņa prof.E. Lejnieka ziņojumu, ka bibliotēkas komisija savā š.g.1.novembra sēdē ievēlējusi par Universitātes Centrālās bibliotēkas tehnisko vadītāju prof.P. Ķ i Ķ a u k u.

Apstiprināt līdz 1936.g. 1.jūlijam.

... Par izraksta pareizību:
L.U.Sekretārs: *A.J.*

1) Profesoram P.Ķiķaukas kungam - ar Nr.23195.
2) Centr.bibl.pārz., prof.E.Lejnieka k-gm - ar Nr.23196.

Rīgā, 29.novembrī 1933.g.

P.-a prof. Ķiķauka.

21. P. 59. puse

I. M. 26. IX. 34.

Latvijas Universitāte
Saimniecības Padome

21. septembrī 1934. g.

N° 2480.

Rīgā, Baznīcas ielā Nr. 5.
Tālrunis:
Prorekt. saimn. lietās Nr. 2-3-9-5-8.
Mancleja Nr. 2-3-8-2-4.

Latvijas Universitāte
Ieej. N° 1769.
21. sept. 1934.

DEKĀNU PADOMEI. 228.

22. IX. 34.

D. P. Restors: J. H.

D. P. 24. IX. 34.

Pieņēmis un paziņots visām fakultātem. A. P.

P r o r e k t o r s Gulley

Saimn. lietu vadītājs A. P.

Pisām fakultātem 1934. g. 26. septembrī
piesūtīts D. P. mes protokolā
izņemts ar d. n. 19042 - 19052;
Bez tam vēl paziņots 5. IX. 34 ar H

Caurskatot rēķinus izrādās, ka
fakultātes arvienu vēl pasūta paralēli
grāmatas. Universitātes Saimniecības
Padome lūdz dekānus dot rīkojumus mā-
cības spēkiem paziņot par visām eso-
šām grāmatām Centrālajai bibliotēkai un
pie pasūtīšanas iepriekš noskaidrot,
vai kādā fakultātē jāv nav vajadzīga
grāmata. Paralēli var pasūtīt tikai
rēķas grāmatas.

LU CENTRĀLĀ BIBLIOTĒKA NO 1940. LĪDZ 1944. GADAM

1940. gadā bibliotēkas pārziņa Pētera Ķīkaukas vadībā strādāja 11 darbinieki. Sadarbībā ar Bibliotēkas direktoru, darbu turpināja arī jaunievēlētā Bibliotēkas komisija. 1938./39. mācību gadā tās sastāvā bija šādi mācībspēki: profesori Augusts Tentelis, Edmunds Ziemelis, Alfrēds Petrikalns, Jēkabs Prīmanis, Rūdolf Grapmanis, Jānis Rezevskis, Pēteris Laurinovičs, vecākie docenti Ernests Štālbergs, Leons Āboliņš, Roberts Rūtiņš (64).

Krājuma komplektēšanā Universitātes Centrālā bibliotēka izmantoja vairākus avotus, kas bija līdzīgi kā iepriekšējā laika posmā.

Krājuma papildināšanas pamatu veidoja iepirktā literatūra. Bibliotēkas inventāra grāmatas uzrāda šādus apgādus, no kuriem tika komplektēta bibliotēkā ienākošā literatūra: „Studentu Grāmatnīca”, „Valters un Rapa”, „LU Studentu apgāds”.

Pētot 1939./40. gada bibliotēkas inventāra grāmatas, var secināt, ka krājuma pieauguma lielu daļu veido LU mācībspēku, dažādu sabiedrisko organizāciju un privātpersonu dāvinājumi. 1939. gadā ievērojams ir bijis Universitātes profesora Kārļa Zalta (73 grāmatas), Reinharda Siksnas (58 grāmatas), profesora Nikolaja Maltas (2200 grāmatas) un bijušā diplomāta Pētera Sejas (443 grāmatas) dāvinājums bibliotēkai.

Savu ieguldījumu krājuma palielināšanā deva ārzemju sūtniecības, piemēram, Čehijas sūtniecība – 14 grāmatas, Beļģijas sūtniecība – 14 grāmatas (65).

No Universitātes speciālajiem līdzekļiem tika pirktas vairāku mirušo mācībspēku bibliotēkas. 1940. gadā nopirka ķīmiķa Kārļa Blahera (1867–1939) atstāto bibliotēku, kura sastāvēja no 34 grāmatām un 8 žurnālu komplektiem (66). 1939. gada februārī tika iedalīti līdzekļi profesora Roberta Adelheima privātbibliotēkas iegādei (Ls 610,90) (67).

Krājuma komplektēšanā bibliotēka izmantoja arī maiņas ceļā iegūtās grāmatas. Pārsvārā tā bija apmaiņa ar Universitātes Rakstiem, pretī saņemot ārzemju kolēģu publikācijas.

Uz 20. gadsimta 40. gadu sliekšņa LU Centrālā bibliotēka aktīvi sadarbojās ar 233 ārzemju universitātēm, akadēmijām, bibliotēkām un arhīviem (68).

Apmaiņa ar Universitātes Rakstiem (līdz 1940. gada 17. jūnijam) tika veikta ar 210 zinātniskiem institūtiem un bibliotēkām visā pasaulē (69). Datus sniedzis Universitātes rektors Mārtiņš Prīmanis 1943. gada atskaitē par Centrālās bibliotēkas darbu.

1939. gadā iesākās un 1940. gadā turpinājās aktīva vācu tautības pilsoņu izceļošana uz Vāciju. Līdz ar to tika likvidētas vairākas biedrības: Rīgas Vācu tiesību zinātņu biedrība, Rīgas Arhitektu biedrība, Rīgas Praktisko ārstu biedrība, Rīgas Mākslas biedrība. Ar Universitātes rektora gādību minēto bibliotēku krājumi tika pievienoti Latvijas Universitātes Bibliotēkas krājumam

(70). Vairākos gadījumos likvidēto biedrību bibliotēku krājumi tika nodoti fakultāšu rīcībā.

Straujš bibliotēkas fonda pieaugums bija pēc Herdera institūta likvidācijas (1939. gadā). No likvidētās biedrības bibliotēkas Centrālās bibliotēkas krājumā nokļuva 3502 grāmatas (71). Vēlāk tās tika pārvietotas uz Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes bibliotēkas telpām Kronvalda bulvārī (72). Krājums papildinājās arī ar bijušo Rīgas Dabaspētnieku biedrības bibliotēku, kuru pievienoja Medicīnas fakultātes bibliotēkai (1011 grāmatas, kuras bija iznākušas no 1850. līdz 1900. gadam) (73).

Kopš LU Bibliotēkas dibināšanas bija apritējuši 20 gadi, bet telpu jautājums joprojām nebija atrisināts. LU Centrālās bibliotēkas pamatfonds atradās LU galvenajā ēkā Raiņa bulvārī 19, vairākas fonda daļas palīgtelpās Baznīcas ielā 5.

Bija pienācis laiks, kad Universitātes Saimniecības padome bija nonākusi pie atziņas, ka beidzot bibliotēkas telpu jautājums būtu jāatrisina pozitīvi. Tika meklēti piemēroti objekti. Kā atbilstoši Centrālās bibliotēkas funkciju izpildei bija izraudzīti nekustamie īpašumi Kalpaka bulvārī 4 un Raiņa bulvārī 9. Īpašums Kalpaka bulvārī 4 piederēja Ludviga Vilhelma Kerkoviusa (1831–1904) mantiniekiem, kuri bija Vācijas pilsoņi, daļa no īpašuma piederēja Latvijas Kredītbankai. Nekustamie īpašumi Raiņa bulvārī 9 piederēja Latvijas pilsoni Natālijai Mencendorfai, kura tobrīd atradās Šveicē (74).

Notika sarunas starp ēku īpašnieku advokātiem un Universitāti par iespējām iegādāties šos namus Universitātes bibliotēkas vajadzībām.

Nams Kalpaka bulvārī 4 tika būvēts 1874. gadā un ir viens no labākajiem pseidogotiskā stilā būvētajiem namiem Rīgā (75). Ēkas projekta autors – latviešu arhitekts Jānis Baumanis, nama pasūtītājs – Rīgas tirgotājs un rātskungs, vēlākais pilsētas galva un goda pilsonis Ludvigs Vilhelms Kerkoviuss.

1940. gadā ēkā Kalpaka bulvārī 4 atradās vairākas iestādes un dzīvokļi. Pirmajā stāvā mitinājās Veselības kopšanas muzejs, otrajā stāvā – akciju sabiedrība „Kieģelis”, 3. stāvā – studenšu korporācijas „Imerija” konventa dzīvoklis. Bez šīm iestādēm namā atradās vairāki dzīvokļi: 5 vienistabas dzīvokļi pagrabstāvā, viens divistabu dzīvoklis bēniņos un viens – virs autogarāžas (76).

Lai LU Centrālā bibliotēka namu varētu sekmīgāk apsaimniekot, bija nepieciešama ievērojama nama pārbūve, lai tas atbilstu tām prasībām, kas ir svarīgas bibliotēkas darbā. 1940. gada aprīlī Universitātes Saimniecības padome šo uzdevumu uzticēja arhitektam V. Krūmiņam. Iesākumā priekšplānā izvirzījās prasība – darbu skices izveidošana un pārbūves kopizmaksas aptuvena aprēķināšana (77).

Bibliotēkas telpu jautājums lēnām virzījās tuvāk pozitīvam atrisinājumam.

Aplūkotajā laika posmā LU Centrālā bibliotēka, lai gan telpu jautājums nebija atrisināts, sekmīgi veica galveno savas sūtības uzdevumu – Universitātes mācībspēku un studentu apgādi ar grāmatām un jaunākajiem periodiskajiem izdevumiem. Otrs pozitīvs moments – tika radīts reāls pamats bibliotēkas telpu sakārtošanai.

1940. gada 17. jūnijā Latvijā sākās padomju okupācijas laiks. Latvijas Universitātes centrālās bibliotēkas dzīvē iestājās laiks ar pilnīgi citādu darbu ievirzi un gaitu. Par galveno bibliotēku darbā kļuva uzdevums ar ideoloģisku ievirzi – „veikt darbaļaužu politisko izglītošanu, rosināt viņu šķirisko pašapziņu un veicināt sabiedrisko aktivitāti, paplašināt to redzesloku” (78).

Latvijas Universitāti pārdēvēja par Latvijas Valsts universitāti. Jaunajos Latvijas Valsts universitātes Statūtos, kuri tika pieņemti 1940. gadā, bibliotēkas darba iedaļā par galveno Centrālās bibliotēkas funkciju izvirzīja prasību kontrolēt un vadīt fakultāšu, institūtu, kabinetu un laboratoriju bibliotēku darbu. Centrālā bibliotēka darbojās tiešā rektora pakļautībā. Tā kļuva identa padomju zinātnisko bibliotēku struktūras modelim – tās vadība tika centralizēta ar vienotu komplektēšanu un krājumu uzskaiti. Universitātes bibliotēka kļuva par vadošo centru pārējo – filiāļu bibliotēku vidū. Centrālo bibliotēku vadīja direktors, kurš bija atbildīgs par tās darbu un grāmatu krājuma saglabāšanu. Kā palīgs bibliotēkas direktoram joprojām darbojās Bibliotēkas padome (79).

Bija radusies ideja – celt Rīgā jaunbūvi apvienotajai Valsts un universitātes bibliotēkai. Ēkai bija paredzēti četri stāvi, un tās atrašanās vieta būtu iespējama bijušās Citadeles rajonā (80).

Projekts nerada atbalstu, jo universitātes rektors Jānis Paškevics atbalstīja domu par LVU Centrālās bibliotēkas izvietojumu Kalpaka bulvārī 4 (81).

1940. gada 1. septembrī tika noslēgts līgums starp Centrālās bankas pārstāvjiem, no vienas puses, un LVU rektoru Jāni Paškevicu, no otras puses, par nama Kalpaka bulvārī 4 izīrēšanu universitātei (82).

Nama pārbūve Kalpaka bulvārī 4, kura tika iesākta jau 1940. gadā atbilstoši Centrālās bibliotēkas vajadzībām, turpinājās. Lai gan vēl tika veikti celtniecības darbi, LVU bibliotēka pakāpeniski pārvietojās uz jaunajām telpām Kalpaka bulvārī 4.

1940. gadā bibliotēkas direktora Pētera Ķīķaukas pakļautībā strādāja 15 darbinieki – inspektors Ēriks Francis, bibliotekāri Gustavs Paulīns, Elfrīda Biksiņa, Ludvigs Straume, vecākās bibliotekāres Erna Grēve, Kristīne Muižniece, Natālija Reine, Regīna Freidenfelde, Alvīne Vikmane, tulkotāja Marta Ķiesnere, sekretāre Irēna Lagzdiņa. Vairāki darbinieki bibliotēkā strādāja jau ilgāku laiku.

Ar universitātes rektora „gādību” Centrālās bibliotēkas štatos tika pieņemtas 5 no Padomju Savienības atbraukušās komunistiskās partijas biedres bibliotekāres Marta Ozoliņa, Anna Kornijenko, Tatjana Širjavceva, kā arī Eleonora Zīriusa, Emīlija Bērziņa. Jaunās bibliotekāres tika pieņemtas darbā bez sazināšanās ar bibliotēkas direktoru (83).

1941. gada pavasarī (84) universitātes bibliotēka pilnībā jau bija pārvietojusies uz jaunajām telpām Kalpaka bulvārī 4. Iepriekšējās universitātes bibliotēkas telpas Raiņa bulvārī 19 tika atdotas Marksisma-ļeņinisma katedras bibliotēkas ierīkošanai (85). Par Marksisma-ļeņinisma katedras bibliotēkas vadītāju iecēla bijušo Centrālās bibliotēkas bibliotekāri Alvīni Vikmani.

Jaunajās Centrālās bibliotēkas telpās lasītājiem bija iespējams saņemt grāmatas uz mājām, studentiem tika piedāvāta lasītava ar 72 vietām. Divas lasītavas bija paredzētas universitātes mācībspēkiem. Lasītavu izmantošanas laiks bija no plkst. 8.00 līdz 22.00.

Bibliotēkas nākotnes plānos ietilpa speciālas žurnālu lasītavas ierīkošana mācībspēku vajadzībām (86).

Lasītājiem tika piedāvāti divi katalogi, no kuriem studenti savā darbā varēja izmantot tikai sistemātisko katalogu, mācībspēku rīcībā atradās alfabētiskais katalogs. Tā izmantošanas laiks bija stingri normēts – katru dienu no plkst. 9.00 līdz 15.00.

Pieprasījumu pieņemšana grāmatu izsniegšanai notika šādā kārtībā: ja pieprasījums tika iesniegts no 8.00 līdz 15.00, grāmatu lasīšanai varēja saņemt uzreiz, ja vēlāk, pēc 15.00, tad grāmatu lasītājam izsniedza tikai nākošajā dienā.

Aizvien dziļāk LVU Centrālās bibliotēkas darbā nostiprinājās padomju ideoloģija, apliecinājums tam – ar 1941. gada pavasari universitātes Centrālās bibliotēkas kolektīvs iesaistījās vispārējā sociālistiskā sacensībā.

1940. gada vasarā Latvijas Valsts universitātē, arī LVU bibliotēkā, visās darbības jomās sākās rosīga darbība ar vienu mērķi – tuvināties padomju augstskolas etalonam. Līdz ar to LVU Centrālās bibliotēkas krājumā masveidā ieplūda literatūra ar marksistiski-ļeņinisku ievirzi.

Centrālās bibliotēkas 1940./41. gada inventāra grāmatas rāda, ka gada laikā bibliotēkas krājumu papildināja vairāki tūkstoši grāmatu. Vērtējot grāmatas no saturiskā viedokļa, tās atbilda pastāvošās iekārtas ideoloģijai (pamatā – marksisma-ļeņinisma klasiķu darbi, PSKP vēsture). Jāatzīmē, ka no Padomju Savienības iesūtītās literatūras daudzums bija tik liels, ka 1940./41. gadā bibliotēkas darbinieki bija spiesti ieviest papildus inventāra grāmatu, kurā gada laikā bija izdarīti 18 867 ieraksti.

Universitātes Centrālās bibliotēkas krājuma lielums uz 1941. gada maiju bija 200 000 sējumu.

LVU Centrālās bibliotēkas krājuma komplektēšanas pamatu veidoja iepirktā literatūra. Literatūras iegāde notika ar „Rīgas centrālās grāmatnīcas”, „LVU studentu padomes grāmatnīcas”, „Latvijas sakaru pārvaldes” Rīgā un „Союзпечать”, „Картгеобазa”, „Международная книга” Maskavā starpniecību. 1941. gada novembrī tika noslēgts līgums ar Maskavas bibliotēku kolektoru par literatūras piegādi LVU Centrālajai bibliotēkai. Marksisma-ļeņinisma klasiķu darbus bibliotēka iegādājās tieši no Maskavas caur LK(b)P grāmatu apgādu „Spartaks” (87).

Centrālās bibliotēkas krājumā nonāca maiņas ceļā iegūtās grāmatas. LVU Centrālā bibliotēka turpināja aktīvu sadarbību ar ārzemju augstskolām – Helsinku, Baltimoras, Upsalas universitātēm. Izņēmums nebija arī Padomju Savienības augstskolas, aktīva grāmatu apmaiņa notika ar Harkovas, Saratovas Valsts universitāti un daudzām citām.

Universitātes bibliotēkas krājums palielinājās arī ar dažādu organizāciju dāvinājumiem. Bibliotēkai grāmatas dāvināja gan privātpersonas, gan universitātes mācībspēki, gan arī dažādas starpvalstu iestādes, piemēram, vērienīgs bija Maskavas Universitātes dāvinājums – 104 grāmatas. Pamatā krājuma jaunieguvumi bija krievu valodā.

No 1940. gada jūnija līdz 1941. gada 1. jūlijam universitātes bibliotēkai grūtības sagādāja periodisko izdevumu iegāde. Līdzekļi periodisko izdevumu iegādē tika samazināti, jo universitātes vadība uzskatīja, ka bibliotēkai nav nepieciešams tik liels daudzums periodikas, jo sevišķi tas attiecās uz ārzemju izdevumiem. Kā apgalvoja bibliotēkas inspektors Ēriks Francis, līdz 1941. gada maijam no pasūtītajiem 400 nosaukumiem bibliotēka saņēma tikai pusi (88).

Bibliotēkas krājuma politikā padomju okupācijas periodā (1940–1941) kā svarīgākais izvirzījās „kaitīgās” literatūras (89) izņemšana no bibliotēkām. Mērķa realizācijai Latvijā 1940. gada 9. augustā tika nodibināta Galvenā literatūras pārvalde (turpmāk – GLP). Septembrī likumam par GLP iznāca papildinājumi, kuri noteica, ka GLP pārzina izdevniecību poligrāfisko iestāžu, bibliotēku lietas (90).

1940. gada augustā Universitātes Centrālās bibliotēkas direkcija saņēma LPSR GLP pavēli – divu stundu laikā izveidot speciālu komisiju, kuras uzdevums būtu „kaitīgās” literatūras atlase. Komisija tika sastādīta, un jau pirmās sēdes laikā tika izveidots saraksts par izņemamās literatūras kategorijām. Tika nolemts, ka jāatlasa reliģiska, nacionālistiska, pornogrāfiska satura grāmatas. Komisijas locekļi gan atzīmēja, ka pēdējās bibliotēkā nav atrastas (91).

Visas atlasītās grāmatas novietoja slēgtā telpā, un katras darba dienas beigās telpas durvis aizzīmogoja.

Lai darbs nebūtu velts un grāmatas nenokļūtu lasītāju rokās, kā arī lai saglabātu slepenību, komisija pieņēma rīkojumu par atlasīto grāmatu fonda vadīšanu. Šis darbs tika uzticēts bibliotekārei komunistei Martai Ozoliņai.

Secinājums ir viens – jau 1940. gadā sākās vēlāk tik populāro specfondu radīšana.

No GLP tika saņemts rīkojums par atlasīto grāmatu nodošanu papīrfabrikai. Tomēr universitātes rektors Jānis Paškevics panāca, ka grāmatas tika saglabātas un atstātas bibliotēkā (92). 1940. gadā atlasīto grāmatu skaits bija liels – 15 000 grāmatas (93).

1941. gada 1. jūlijā sākās nacistiskās Vācijas okupācija Latvijā. Lai runātu par Centrālās bibliotēkas darbu nacistiskās okupācijas periodā, jāaplūko jau tājums, kāda Latvijā bija vācu iestāžu politika bibliotēku jomā.

No 1941. gada jūlija līdz 1944. gada septembrim Latvijā tika izveidotas ģenerāldirekcijas kā vietējās latviešu pašpārvaldes iestādes. Ģenerāldirekcijas darbojās vācu civilās pārvaldes orgāna – ģenerālkomisāra Rīgā – pārziņā un kontrolē.

1941. gada jūlijā darbu uzsāka Izglītības un kultūras ģenerāldirekcija, kuras sastāvā darbojās Zinātnisko iestāžu un Vispārīgo lietu departaments, kuru 1942. gada jūlijā pārdēvēja par Vispārīgo un Zinātņu departamentu.

Vispārīgais un Zinātņu departaments koordinēja un vadīja zinātnisko iestāžu, augstskolu, kā arī bibliotēku, arhīvu, muzeju, Latviešu valodas krātuves un Latviešu folkloras krātuves darbu (94). Universitāte Rīgā (tā tagad sauca Latvijas Universitāti) un Universitātes Centrālā bibliotēka atradās šīs iestādes pakļautībā.

Ģenerāldirekcijas darbā iezīmējās divi pamatvirzieni. Pirmais – informācijas vākšana par okupētās Latvijas kultūras iestāžu darbību. Otrs svarīgākais ģenerāldirekcijas darbības pamatvirziens bija „kaitīgās” literatūras izņemšana no apgrozības. Par nevēlamām tika uzskatītas kategorijas: boļševiku literatūra visās valodās, ebreju literatūra visās valodās, vecākā vācu literatūra ar marksistisku tendenci, vācu emigrantu – pretnacistisku uzskatu paudēju literatūra, ārzemju literatūra, t.i., angļu, franču, amerikāņu literatūra kopš 1933. gada, latviešu literatūra ar pretvācisku tendenci. Visas nosauktās kategorijas attiecās uz grāmatām ar politisku, zinātnisku un beletristisku saturu (95).

1943. gada 23. februārī Latvijas ģenerālkomisariāts izsludināja jaunus noteikumus par „kaitīgās” literatūras atlasī – izņemamā literatūra ir jāiznīcina. Arhīva materiālos atskaitēs par Universitātes bibliotēkas darbu parādās informācija, ka vācu nacistiskās okupācijas laikā iznīcinātas 26 500 grāmatas ar marksistiski-ļēņinisku saturu (96).

Vācu okupācijas laiks Universitātes Rīgā (Latvijas Universitātes) Centrālās bibliotēkas dzīvē nav bijis labvēlīgs posms tās pastāvēšanas laikā. Ar mutisku Lielvācijas armijas grupējuma „Ziemeļi” komandiera ģenerāļa von Roka pilnvarotā muzeju un bibliotēku lietās Nīla fon Holsta rīkojumu 1941. gada 10. jūlijā Universitātes Centrālās bibliotēkas darbība tika apturēta. Lasītājiem tā bija slēgta no 1941. gada 10. jūlija līdz 20. novembrim (97), un grāmatas tika izsniegtas apmeklētājiem tikai ar personīgu Nīla fon Holsta atļauju.

Lai gan bibliotēkas darbības tika apturēta, turpinājās aktīvs iekšējais darbs. Par vienu no svarīgākajiem dienaskārtībā izvirzījās uzdevums – bibliotēkas fonda attīrīšana no „kaitīgās” literatūras. Atlasītās grāmatas tika novietotas pagrabā telpās Baznīcas ielā 5 (98). Arhīva materiālos parādās ziņas, ka 1944. gada beigās „kaitīgās” literatūras krājums atradās telpās Lāčplēša ielā 75 (99). 1941. gada vasarā no Centrālās bibliotēkas krājuma tika izņemtas 25 000 grāmatas (100). Tā savā gada atskaitē ziņoja Centrālās bibliotēkas pārzinis Pēteris Ķiķauka. Otrs lielākais darbs, kas bija jāveic Centrālās bibliotēkas kolektīvam, bija – krājuma fondos atkal bija jānovieto literatūra, kura padomju okupācijas periodā tika uzskatīta par „kaitīgu”. Šo grāmatu kopskaits bija 15 000 grāmatas.

Paralēli minētajiem darbiem 1941. gada rudenī sāka bibliotēkas krājuma inventarizāciju.

Visu risināmo darbu gaitu sarežģīja apstākļi, ka Universitātes bibliotēka pakāpeniski sāka atbrīvot tai piederošās telpas Kalpaka bulvārī 4. Iemesls tam – jau 1941. gada nogalē bibliotēka saņēma Rīgas pilsētas virsbrīģermeistara Hugo Vitroka rīkojumu par nama pirmā stāva atbrīvošanu no grāmatām, bet jau 1942. gada martā Centrālajai bibliotēkai no šī nama pilnībā bija jāaiziet,

nams tika atdots Okupēto austrumu apgabalu Drošības policijas un drošības dienesta vajadzībām. Visu nacistiskās okupācijas laiku notika sarakste starp Universitātes Centrālās bibliotēkas pārzini, Universitātes rektoru un dažādām civilās pārvaldes institūcijām. Diemžēl rezultāti izpalika un Universitātes Centrālā bibliotēka savas telpas neatguva.

Ar 1942. gada martu Universitātes bibliotēkas krājums tika novietots pagrabā telpās Raiņa bulvārī 19 (101). 1942. gada martā bibliotēkas krājuma lielumam bija 250 000 grāmatas (102).

Tā kā pārcelšanās darbs notika steigā, ierādītās telpas bija šauras un nepiemērotas bibliotēkas funkciju izpildei, bija nepieciešama rūpīga grāmatu krājuma sistematizācija un grāmatu izvietošana plauktos, tādēļ bibliotēka savu darbu uz laiku pārtrauca. Arhīva materiālos ir ziņas, ka nepilna gada laikā Centrālā bibliotēka savu atrašanās vietu mainīja divas reizes (103). Periodisko izdevumu atrašanās vieta nacistiskās okupācijas laikā tika mainīta septiņas reizes (104).

Pēc Centrālās bibliotēkas steidzīgās pārvietošanas uz telpām Raiņa bulvārī 19 bija nepieciešama fundamentāla krājuma sakārtošana. Plānotais darbs tā arī netika līdz galam paveikts. 1944. gadā žurnālā „Laikmets” publikācijā parādās ziņa, ka Universitātes bibliotēka izvietota vairākās pagrabtelpās un lielā šaurībā. Mazākā telpa no grīdas līdz griestiem bija piekrauta ar nesašķīrotām grāmatām (105). Periodisko izdevumu izsniegšana tika pārtraukta, jo tie nesašķīroti bija sakrauti kaudzēs.

Lai gan bibliotēka darbojās ekstremālos apstākļos un izjuta nopietnas finansiālas grūtības, tā rada iespēju papildināt bibliotēkas krājumu ar iepirkto literatūru. Pamatā nepieciešamās literatūras iegāde notika caur šādiem apgādiem: „Studentu padomes grāmatnīca”, „Mācību grāmatu apgāds”, „Ostland Vertrieb”, Holcnera izdevniecība Rīgā, „Frontbuchhandlung”, „Latvju grāmata”.

Ja salīdzina ar 1939./40. gadā iegādāto grāmatu skaitu, redzam, ka tas bija samazinājies.

Vācu okupācijas laikā nozīmīgs bibliotēkas krājuma papildināšanas avots bija maiņas ceļā iegūtā literatūra. Pamatā tā bija Universitātes Rakstu apmaiņa ar ārzemju universitāšu un citu zinātnisko iestāžu izdevumiem.

Universitātes Centrālā bibliotēka aktīvi sadarbojās ar Bavārijas Zinātņu akadēmijas bibliotēku, Berlīnes Tehniskās augstskolas bibliotēku (106), Kēnigsbergas universitātes bibliotēku, Hamburgas universitātes bibliotēku un daudzām citām universitātēm visā pasaulē.

Liela daļa no bibliotēkas jaunieguvumiem bija dāvinājumi. Grāmatas dāvināja gan atsevišķas privātpersonas – profesors Aleksandrs Labutins (13 grāmatas), Pēteris Sēja (3 grāmatas), gan dāvinātāju vidū bija arī atsevišķas iestādes, piemēram, Jūrniecības un kuģu direkcijas hidroloģijas daļa, Zemes bagātību pētniecības institūts. Daudzos gadījumos ieraksti inventāra grāmatās izdarīti neprecīzi, dažkārt dāvinātāja vārds nav uzrādīts (1942. gada inventāra

grāmatās tādi ir 569 ieraksti), dažkārt figurē „vāciešu” dāvinājums, neko sīkāk nepaskaidrojot (107).

Šajā sarežģītajā laika posmā, kad Universitātes bibliotēkas finansiālie līdzekļi bija ierobežoti, tā neatteicās no tāda krājuma papildināšanas avota kā bijušo mācībspēku privāto bibliotēku iepirkšana. Pie jauniegūtajām varēja pieskaitīt profesora Voldemāra Maldoņa (par RM 48 580) (108), profesora Rūdolfā Jirgensa (par RM 6500) (109) nopirktās privātās bibliotēkas.

Vērtējot bibliotēkas krājuma pieaugumu vācu okupācijas laikā pa gadiem, var teikt, ka 1941. gadā vislielāko jaunieguvumu skaitu bibliotēkas krājuma papildināšanā veidoja pirkta literatūra. Ja salīdzina ar iepriekšējā gada rādītājiem (1940./41. gads), var secināt, ka jau pirmajā nacistiskās okupācijas gadā jaunieguvumu klāstā bija vērojama literatūras eksemplaritātes samazināšanās tendence. Tā, piemēram, 1942. gadā bibliotēkas krājums palielinājās par 4367 grāmatām, bet 1944. gadā – tikai par 2708 grāmatām.

Lai gan apstākļi bija sarežģīti, Universitātes Centrālā bibliotēka nemitīgi domāja par savu galveno uzdevumu – strādāt tā, lai Universitātes mācībspēki un studenti jebkurā situācijā varētu veikt savu zinātnisko un mācību darbu.

1944. gada augustā, kad kļuva redzams, ka iespējama drīza vācu okupācijas režīma beigšanās, Universitātes bibliotēka saņēma Dekānu padomes pavēli, kuru bija parakstījis ģenerālkomisariāta Kultūrpolitikas nodaļas vadītājs Kurts Dilfers (1908–1973) ar norādījumu par Universitātes arhīva materiālu, vērtīgā inventāra un bibliotēkas grāmatu nogādāšanu drošībā Lielvācijā (110).

Uz Vāciju aizceļoja atsevišķu mācībspēku privātās bibliotēkas un dažādu institūtu bibliotēkas. Uz Vāciju aizveda ārkārtas profesora Leona Āboliņa, privātdocentes Annas Kroģes privātbibliotēkas, grāmatas no Eksperimentālā zooloģijas institūta bibliotēkas. Docents Pauls Putniņš uz Vāciju nogādāja daļu no Ģeofizikas un meteoroloģijas institūta bibliotēkas (111).

Universitātes Centrālā bibliotēka apkalpoja mācībspēkus, studentus un Universitātes darbiniekus (112).

Universitātes Centrālās bibliotēkas darba laiks (pēc atvēršanas 1941. gada novembrī) bija no plkst. 8.00 līdz 20.00, vasaras periodā no 9.00 līdz 15.00 (113).

Universitātes mācībspēkiem vienlaikus izsniedza 20 grāmatas, bet studentiem – 5 grāmatas (114). Grāmatu izmantošanas laiks arī bija atšķirīgs – mācībspēki grāmatas varēja paturēt trīs mēnešus, bet studenti un pārējie Universitātes darbinieki – vienu mēnesi.

Lasītājiem tika piedāvāts alfabētiskais un sistemātiskais katalogs. Alfabētiskā kataloga izmantošana no plkst. 8.00 līdz 15.00 bija iespējama tikai Universitātes mācībspēkiem. Studenti varēja izmantot tikai sistemātisko katalogu, turklāt no plkst. 8.00 līdz 20.00.

Katru darba dienu laikā no plkst. 8.00 līdz 20.00 Universitātes mācībspēki un studenti varēja izmantot lasītavu pakalpojumus.

Ja vajadzīgā grāmata neatradās bibliotēkas krājumā, Universitātes mācīb-spēki grāmatas varēja saņemt arī ar starpbibliotēku abonementa palīdzību (115).

Uz mājām netika izsniegta uzziņu literatūra: enciklopēdijas, rokasgrāma-tas, kā arī disertācijas mašīnrakstā.

Tajā laikā Universitātes studentiem daiļliteratūru uz mājām izsniedza tikai ar mācībspēku atļauju.

Līdz ar vācu okupācijas režīma nostiprināšanos Latvijā un Izglītības un kultūras ģenerāldirekcijas nodibināšanos pastāvīgi tika kontrolēts Universi-tātes Centrālās bibliotēkas kadru sastāvs.

Kadrus izvēlējās personīgi pats bibliotēkas pārzinis Pēteris Ķīķauka un visos gadījumos saņēma atbalstu gan no Izglītības un kultūras ģenerāldirek-cijas, gan Universitātes vadības puses.

Universitātes pārziņa amata pienākumus joprojām pildīja profesors Pē-teris Ķīķauka (kopš 1935. gada 6. februāra). Lai gan situācija bija sarežģīta, turpināja darboties arī Bibliotēkas komisija.

Universitātes Centrālās bibliotēkas darbs tika organizēts četrās nodaļās. Tās bija: alfabētiskā kataloga, sistemātiskā kataloga, periodikas, izsniegšanas un krātuves nodaļas.

1941. gada 18. jūlijā Universitātes Centrālajā bibliotēkā strādāja šādi dar-binieki: Ēriks Francis, seši bibliotekāri: Elfrīda Biksiņa, Gustavs Paulīns, Er-na Grēve, Kristīne Muižniece, Natālija Reine, Regīna Freidenfelde, Ludvigs Straume, tulkotāja no svešvalodām – Marta Ķiesnere, sekretāre – Irēna Lagz-diņa (116).

Trīs darbinieces komunistes – Marta Ozoliņa, Taťjana Širjavceva un Anna Kornijenko tika no darba atlaistas jau 1941. gada jūnijā. Tās bija devušās līdzī Sarkanās armijas daļām uz Krieviju.

Sakarā ar bijušās Marksisma-ļeņinisma katedras bibliotēkas likvidāciju 1941. gada 1. jūlijā darbu bibliotēkā atstāja pārzine – Alvīne Vikmane un Cen-trālās bibliotēkas bibliotekāres Emīlija Bērziņa un Eleonora Zirusa (117).

1941. gada jūlija sākumā Universitātes Centrālā bibliotēka atradās sarež-ģītos apstākļos – apmeklētājiem tā bija slēgta, bibliotēkas darbinieki veica ak-tīvu iekšējo darbu – bija pienācis laiks krājuma caurskatīšanai un „kaitīgās” literatūras atļasei. Vienlaikus ar šiem pasākumiem notika bibliotēkas krājuma inventarizācija. Situācijā, kāda valdīja bibliotēkā, darbinieku skaits bija vai-rāk nekā nepietiekams, septiņi bibliotekāri nespēja nodrošināt minēto darbu veikšanu teicamā kvalitātē.

Bibliotēkas pārzinis Pēteris Ķīķauka sāka steidzīgu bibliotēkas darbinieku skaita palielināšanas kampaņu.

1941. gada jūlijā bibliotēkas pārzinis iesniedza rektoram pieteikumu par jaunu darbinieku apstiprināšanu, tie bija bibliotekāri Ilga Akermane, Lilija Asare, Rūdolfs Ekšteins, Dmitrijs Ņesadomovs, Velta Ozola, Ruta Vaive,

Anna Vilciņa, Arnolds Čaupals, Elfrīda Biksiņa-Grīnberga, Vladimirs Pakalns, kā arī tulki Pāvels Brunovskis, Oskars Freimanis un Jānis Rīss.

Pētot Izglītības un kultūras ģenerāldirekcijā iesūtītās kadru anketas, var secināt, ka lielākais Universitātes Centrālās bibliotēkas darbinieku skaits bija ar augstāko humanitāro izglītību (118).

1942. gada novembrī no darba bibliotēkā aizgāja Regīna Freidenfelde, Velta Ozola un Ivars Reinis.

Sakarā ar vairāku darbinieku aiziešanu no darba, pārzinis Pēteris Ķīķauka bija norūpējies par iespējamu bibliotēkas štata vietu samazināšanu, – rektors jau iepriekš bija izteicis šādu varbūtību.

Līdz ar bibliotēkas fondu pārvietošanu bija palielinājies nepadarīto darbu apjoms – bija jāapstrādā 9000 disertācijas, katalogizācija nebija veikta pēdējos divos gados bibliotēkā ienākušajām grāmatām (119).

1942. gada novembra beigās trūkstošo darbinieku vietā steidzīgi tika pieņemti jauni bibliotekāri: Vilma Ļubkāne, Arturs Vēveris un Kārlis Veitners (120).

Darbu sadalījums bija šāds:

- lietvedību bibliotēkā pārzināja un direktora vietnieka pienākumus izpildīja Ēriks Francis;
- alfabētiskā kataloga nodaļas vadītāja bija Natālija Reine, kuras pakļautībā strādāja Vilma Ļubkāne, Irēna Lejniece, Anna Vilciņa un Lilija Asare;
- sistemātiskā kataloga nodaļu pārzināja Erna Grēve. Viņas pakļautībā strādāja Rūdolfs Ekšteins un Pāvels Brunovskis;
- periodisko izdevumu nodaļu vadīja Kristīne Muižniece, nodaļas darbinieki bija Jānis Rīss un Pēteris Ļubkāns;
- apkalpošanas nodaļu vadīja Oskars Freimanis, tās darbinieki – Marta Ķiesnere, Arnolds Čaupals, Vladimirs Pakalns, Kārlis Veitners (121).

Jāpiezīmē, ka vairāki bibliotēkas darbinieki šeit strādāja vairāk nekā 10 gadus, to vidū Ēriks Francis, Marta Ķiesnere un Erna Grēve.

Nemainīgu bibliotēkas kadru sastāvu – 17 darbiniekus – bibliotēkas pārzinim izdevās saglabāt tikai līdz 1943. gada aprīlim. Universitātes bibliotēkā pienāca pavēle par štatu samazināšanu (122). No darba tika atbrīvoti šādi bibliotekāri: Rūdolfs Ekšteins, Oskars Freimanis, Jānis Rīss, Irēna Lejniece un Arnolds Čaupals. Pēdējie – Irēna Lejniece (pirmā bibliotēkas pārziņa Edgara Lejnietka meita) un Arnolds Čaupals tajā laikā atradās apcietinājumā (123).

Universitātes rektoram Mārtiņam Prīmanim tika iesniegti neskaitāmi bibliotēkas pārziņa Pētera Ķīķaukas rakstiski lūgumi, ja iespējams, nesamazināt bibliotēkas darbinieku skaitu. Pēterim Ķīķaukam tas arī izdevās, jo 1944. gada 6. martā Universitātes bibliotēkā strādāja 15 darbinieki, no kuriem viens – Ēriks Francis – inspektors, 10 bibliotekāri: Erna Grēve, Kristīne Muižniece, Natālija Reine, Pāvels Brunovskis, Marta Ķiesnere, Ludvigs Straume,

Ģertrūde Dakars, Vilma Ļubkāne, Biruta Ķiesnere, jaunākie bibliotekāri: Pēteris Ļubkāns, Anna Vilciņa, Kārlis Veitners, Dmitrijs Ņesadomovs, Lilija Baltars (124).

Vācu okupācijas sākumposmā izstrādātie normatīvi noteica, ka bibliotekāri ir iekļauti grupā ar samaksu robežās no RM 95 (IX kategorijā) līdz RM 180 (VII a kategorijā).

1943. gada 1. novembrī Izglītības un kultūras ģenerāldirekcijā tika izdoti jauni Izglītības un kultūras ģenerāldirekcijai pakļauto iestāžu atalgojumu saraksti. Pēc jaunajiem noteikumiem tika novilkta stingra robeža – vecākais bibliotekārs ar augstāko izglītību ietilpa VII amatu grupā ar atalgojumu no RM 160 līdz RM 240. Jaunākais bibliotekārs saņēma RM 125 līdz RM 170. Pēc jaunajiem noteikumiem tika ieviests vecuma cenzs – vecākais bibliotekārs nedrīkstēja būt jaunāks par 27 gadiem (125). Bibliotēkas darbiniekiem bija iespējas saņemt papildu piemaksu par labām vācu valodas zināšanām. Piemaksa bija visai neliela – RM 20 (126).

Lai gan atalgojums bija neliels un darba apstākļi sarežģīti, Universitātes bibliotēkas darbinieki savus pienākumus veica ar vislielāko atbildības un pienākuma izjūtu.

Nacistiskās okupācijas periods noslēdzās 1944. gadā, tam sekoja padomju okupācijas atjaunošanās. Universitātes Centrālā bibliotēka darbu atsāka 1944. gada rudenī. Jaunajos apstākļos bibliotēka savu darbu uzsāka sešu darbinieku sastāvā. Izvirzījās primārais jautājums – jauna bibliotēkas pārziņa iecelšana, jo iepriekšējais bibliotēkas pārzinis profesors Pēteris Ķīķauka 1944. gada septembrī emigrēja uz Vāciju.

Par bibliotēkas pārzini kļuva ilggadējais bibliotēkas darbinieks Ludvigs Straume.

1944. gada rudenī Latvijas bibliotēku darbs tika virzīts uz visaptverošu bibliotēku ideoloģizāciju. Izņēmums nebija arī LU Centrālā bibliotēka. Darbs LU Centrālajā bibliotēkā tika turpināts, tikai ar citu ievirzi un gaitu.

Dok. L. M. Čerhova tēls
V. J. Čerhova 74

Ziņas par nekustamo īpašumu, kas atrodas Rīgā, Kalpaka bul-
varī Nr.4 /9.grupā ar Nr.19/ un ierakstīts Rīgas pilsētas
I hip.iec. zemesgrāmatas 419.nodalījumā.

I. Nekustamā īpašuma platība - 868,8 kv.m.

II. Īpašuma tiesības nostiprinātas:

1/ Olgai Millerei, 2/ Matildei Kiršfeldai, dzim.Kerkoviuss, 3/Paulam
Ludviga d.Kerkoviusam līdzīgās daļās /nostipr.1904.g.26.oktobri/.

Uz Rīgas apgabaltiesas lēmuma pamata ir apstiprināta Elles Šarlotes
Deubners 1/8 ^{daļa} 1/ Ludvigam-Augustam Aleksandra d.Deubner, 2/ Maksim
Kārlim Aleksandra d.Deubner, 3/ Fridai-Amalijai Aleksandra meitei Boet-
ticher, dzim.Deubner, līdzīgās daļās /nostipr.1924.g.7.novembri/

Uz Rīgas apgabaltiesas lēmuma pamata ir apstiprināta Vilhelma Ker-
koviusa domāt daļa atraitnei Friderikai Nelij Kerkoviuss, dzim.Filipsen
un Ludvigam Vilhelmam Niss Vilhelma dēlam Kerkoviuss, turpināma mantas
kopībā /nostipr.1925.g.9.janvāri/.

Uz Rīgas apgabaltiesas lēmuma pamata ir apstiprināta Antonijas-
Friderikes Hāken, dzim.Kerkoviuss 1/6 domātā daļa: 1/ Gertrudei-Ellai-
Tonijai, 2/ Verneram-Ludvigam - Makša bērniem Hāken, 3/ Ninai-Matildei
Makša meitei Dobržijskai un 4/ Tonijsai-Annai Makša meitai Šrammen,dzimu
šām Hāken, līdzīgās daļās /nostipr.1930.g.23.julijā/.

Uz Rīgas apgabaltiesas lēmuma pamata ir apstiprinātas Hedviges-Ma-
tildes Stenders 1/24 domātā daļa: 1/atrait.Otto-Vilhelmam-Reinholdam
Stenderam, 2/Rodericham-Gothardam-Fridricham-Ansim un 3/Aristam Stende-
riem turpināmā mantas kopībā /nostipr.1932.g.15.septembri/.

Piezīme: uz mājas tafeles atzīmēts - "Mant.L.V.Kerkoviuss".

III. Apgrūtinājumi:

Pēc tiesas izpildītāja Požariska 1929.g.18.dec.raksta Nr.3068 par
Fridas Boetticher, dzim.Deubner prasības piedzišanu par Ls 2093,88 ar %
un izdevumiem uz Makša Deubnera domāto daļu ir atzīmēts /nostipr.1929.g.
2.dec./

Pēc tiesas izpildītāja Požariska 1929.g.18.dec.raksta Nr.3069 par
Fridas fon Boetticher, dzim.Deubner prasības piedzišanu par Ls 1053,18
ar % un izdevumiem uz Makša Deubnera domāto daļu ir atzīmēts /nostipr.
1929.g.20.dec./.

Wos

Pēc tiesas izpildītāja Požariska 1929.g.18.dec.raksta Nr.3070 par Hedvīgas Stenders, dzim.Deubner prasības piedzišanu par Ls 2094,70 ar % un izdevumiem uz Makša Deubnera domāto daļu ir atzīmēts /nostipr. 1929.g.20.dec./.

IV. Ipašnieku nāves gadījumā nekustamā īpašuma atsavināšana pieļaujama tikai ar testamentā minētiem noteikumiem /nostipr.1904.g.28.janv./

V. Hipotekas:

Uz Rīgas apgabaltiesas IV civilnodaļas tiesneša sprieduma pamata ir apstiprināta uz Makša Deubnera domāto daļu Hedvīgai Stenders tiesas hipoteka par Ls 2000,- ar 6%, skaitot no 1929.g.20.nov.un piespriestiem izdevumiem /Nostipr.1930.g.3.febr./.

Uz Rīgas apgabaltiesas IV civilnodaļas tiesneša sprieduma pamata ir apstiprināta uz Makša Deubnera domāto daļu Fridai fon Boetticher, dzim. Deubner tiesas hipoteka par Ls 2000,- ar 6%, skaitot no 1929.g.20.nov.un piespriestiem izdevumiem /nostipr.1930.g.3.febr./

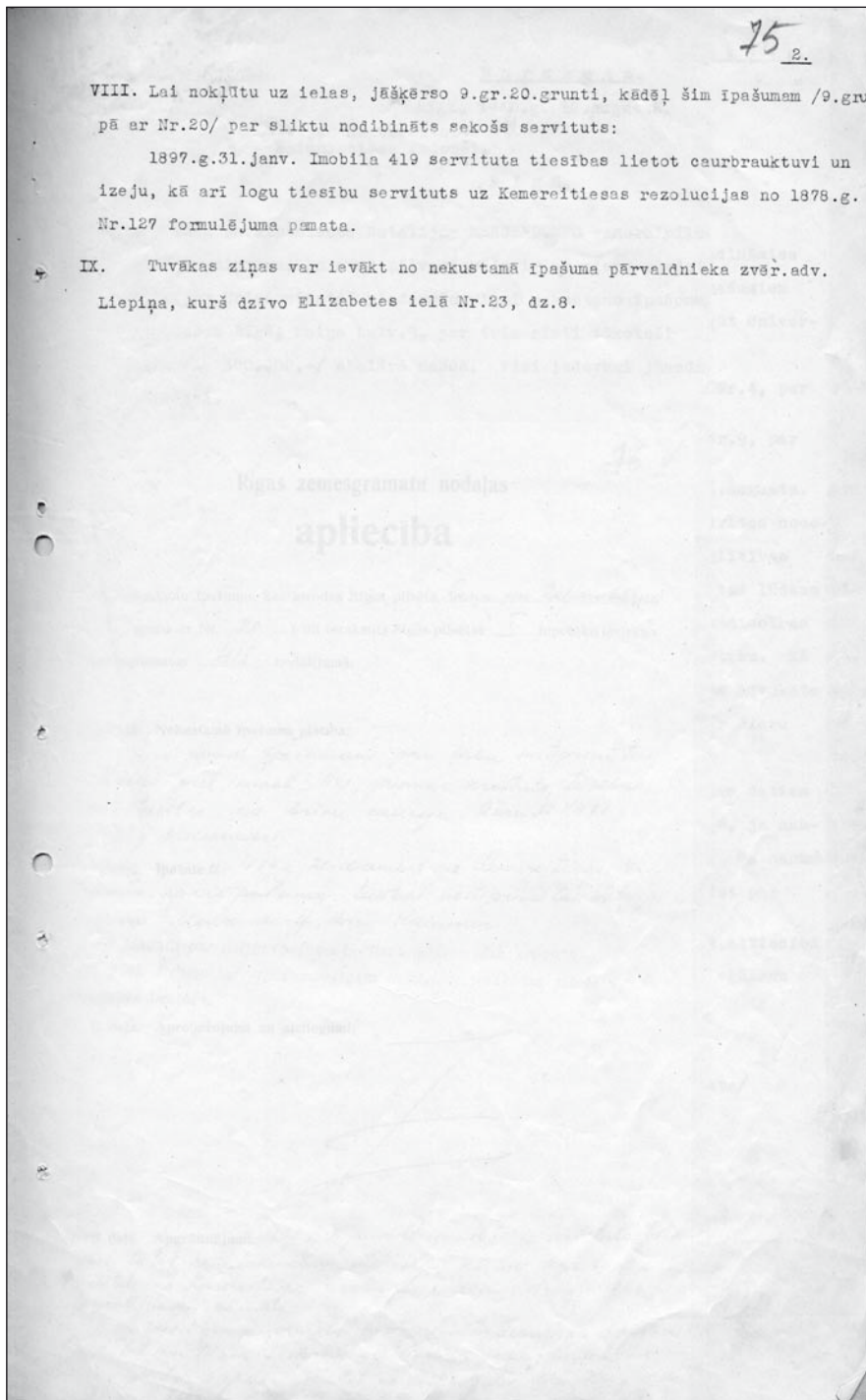
Uz Rīgas apgabaltiesas IV civilnodaļas tiesneša sprieduma pamata ir apstiprināta uz Makša Deubnera domāto daļu Fridai fon Boetticher, dzim. Deubner tiesas hipoteka par Ls 1000,- ar 6%, skaitot no 1929.g.20.nov.un piespriestiem izdevumiem /nostipr.1930.g.3.febr./.

VI. Šis zemesgabals ir agrāko dalītu īpašumu tiesību objekts līdz 1938.g. 16.decembrim virsīpašuma tiesības piederēja Rīgas pilsētai. Rīgas pilsēta noteikusi izpirkuma maksu Ls 9.383,04, kas aprēķināta par 868,8 kv.m., ņemot pamatā zemes vērtību par kv.m.Ls 90,-. Gruntsgabala vērtība ir Ls 78.192 ņemot pamatā zemes vērtību par kv.m.Ls 90,-.

VII. Ekā atrodas:

1/Veselības kopšanas muzejs /I stāvā, dz.1/,
 2/A/S "Kriegelis" /II stāvā, dz.2/,
 3/"Imerija" konventa dzīvoklis /III stāvā, dz.3/,
 no tikai

Bez tam vēl ir 5 dzīvokļi, kuriem atzīmēti uz mājas tafeles. 3 no minētiem dzīvokļiem /dz.5, dz.6, dz.8/ ir 1 istabu dzīvokļi bez virtuvēm un atrodas pagrabā, 1 - /dz.4/ ir 1 istabu dzīvoklis ar virtuvi un atrodas virs auto garažas un 1 - /dz.7/ ir 2 istabu dzīvoklis un atrodas bēniņos. Ekas piebūvē /pagalmā/ atrodas auto garaža.

16

Priekšlikumi biblioteku lietu kārtīšanai Latvijā.

Biblioteku lietas Latvijā ir ļoti chaotiskā stāvoklī. Biblioteku uzraudzība un vadība atrodas dažādu resoru, bet galvenā kārtā Sabiedrisko lietu ministrijas un Izglītības ministrijas ziņā. Pat tās bibliotēkas un iestādes, kas ir Izglītības ministrijas pārziņā, strādā katra atsevišķi, kā Valsts bibliotēka, L. universitātes bibliotēka, Kultūras fonda bibliotēkas u. t. t. Sadrumstalotība biblioteku lietās devusi vāju materiālo un idejisko bāzi bibliotēku augšanai, un tāpēc pašlaik Latvijas bibliotēkas (neizslēdzot arī Rīgas pilsētas) atrodas uz ļoti zema bibliotehniska un metodiska līmeņa.

1) Biblioteku jaunuzbūvē steidzami jāatrisina divi uzdevumi:

- a) jānodrošina jau pastāvošām bibliotekām iespēja dot plašām tautas masām (strādnieku organizācijām, pašizglītības pulciņiem, kursiem, skolām u. t. t.) viņām nepieciešamās grāmatas un periodiskos izdevumus, kuru iegāde individuāli nav iespējama;
- b) jāizdara, paralēli, biblioteku lietu reorganizācija pašos pamatos.

2) Lai realizētu iepriekš teikto, biblioteku darbības plānveidīgai ievirzīšanai, koordinēšanai un pārraudzībai - bibliotēku lietas koncentrējamas vienā vietā, dibinot attiecīgu pārvaldi Izglītības ministrijā. Pirmajā laikā Valsts bibliotēkas direktors būtu arī Bibliotēku pārvaldes direktors, kas tad izstrādātu detalizētu pārvaldes plānu.

Piezīme: Pārvalde pārņemtu bibliotēku lietas no Sabiedrisko lietu ministrijas (arī līdzšinējā likumā par bibliotekām (sk. V. V. 1938. g. Nr. 36 §§ 9-26) minētās funkcijas), Kultūras fonda bibliotēku daļu, Draudzīgā aicinājuma grāmatu daļu, bibliotēku lietas, ko kārtējuši Rakstu un mākslas kameras bibliotekaru kopa un Racionalizācijas institūts, bijušās Bibliotēku padomes materiālus un saistību kārtīšanu ar UTAGu zīmējoties uz drukas darbiem un manuskriptiem.

3) Bibliotēku pārvaldes steidzamākie uzdevumi:

- a) Visu Latvijas bibliotēku un drukas darbu, manuskriptu krājumu apzināšana,
- b) Bibliotēku inspektoru posteņu radīšana: 19 apriņķiem un 1 Rīgai, Liepājai, Jelgavai, Daugavpilij, Valmierai; pir-

- 2 -

17

majā laikā (1-2g.) nepieciešami katrā apriņķī pa vienam inspektoram; viņi līdzētu bibliotēkas tehniski nostādīt; pēc šī darba veikšanas, kad viņu funkcijās ietilptu tikai pārraudzība, inspektoru skaits būtu samazināms līdz 5 (Rīgai, Vidzemei, Kurzemei, Zemgalei, Latgalei).

- c) Jāsagatavo bibliotēku darbinieki (pirmā kārtā inspektori) rīkojot nevien centrā, bet arī provincē bibliotēkaru kursus, kuru programā jāuzņem nevien bibliotēku ekonomija, bibliotēku darba metodes, bibliografija un literatūras vēsture, bet arī politizglītojoši priekšmeti. Šis darbs sevišķi steidzams.
- d) Vienveidīgu bibliotēkas iekārtas un darba tehnikas principu izstrādāšana, izdodot attiecīgas instrukcijas un rokas grāmatas;
- e) Ieteicamu grāmatu sarakstu sastādīšana tautas bibliotēkām.
- f) Panākt:
- 1) Valsts bibliotēkas un Latvijas universitātes bibliotēkas (arī fakultātu) un 2) Rīgas pilsētas (Rāts) un Rīgas pilsētas Mišņa bibliotēkas apvienošanu, pirmām kārtām gādājot telpas pirmajai vienībai (VB un LU); šīs telpas var būt tikai speciāli šai vajadzībai celta ēka, un tas darāms nekavējoties.
- Piezīme: Vairāk kā 20 gadu pirmās 2 bibliotēkas smok nepiemērotās, dzīvību apdraudētājās (VB) telpās; neraugoties uz to, ka ēkas jautājums cīlāts vairākkārt, vadītāju neenerģiskuma un valdības dziļākas kultūras neizpratnes un neatsaucības dēļ, lieta stāv kā stāvējusi.
- g) Rīgas robežas resoru, valsts iestāžu bibliotēkas pakļaujamai centrālajai valsts bibliotēkai un padarāmas lielākā mērā pieejamas plašākai publikai. Tas pats darāms ar Rīgas pilsētas iestāžu bibliotēkām, zīmējoties uz Rīgas pilsētas (Rāts) bibliotēku.
- h) Likvidēto korporāciju bibliotēkas liekamas pamatā centrālajai studentu bibliotēkai studentu namā, kur iepludināmas arī pārējo studentu organizāciju bibliotēkas.
- i) Valsts bibliotēkas bibliografijas nodaļa izveidojama par patstāvīgu bibliografijas institūtu. Biografiskā archīva biobibliografiskā daļa nododama bibliografijas institūtam.

- 3 -

18

- j) Racionālai biblioteku izmantošanai un grāmatu iegādes paralēlisma novēršanai ar skubu virzāms jau 1922.g. izdotais likums (V.V.1922.g.Nr.121) par centrālo katalogu, kura realizēšanai 18 gadu laikā nav darīts nekas.
- 4) Reizē ar augstāk minētiem steidzamiem darbiem veicami priekšdarbi radikāli biblioteku lietas reorganizācijai:
 - a) Izstrādājams biblioteku likums, kas nodrošinātu biblioteku materiālo un idejisko bāzi.
 - b) Izstrādājams biblioteku tīkla projekts, tajā paredzot nevien biblioteku topografisku novietojumu valstī, bet nostādot tīklā uzņemtas bibliotekas organiskā sakarā (piem., pagasta bibliotekai sakari ar apriņķa centrālo biblioteku, pēdējai - ar valsts biblioteku).

15

Dokuments min. Nr. 2600
Att. 15 JUL 1940 Prip.
№ 26671

I. M.
Latvijas Universitāte
Saimniecības Padome

Augsti godātam

15. jūlijā 1940 g.

№ _____
Rīgā, Baznīcas ielā Nr. 5.
Tālrunis:
Prorēkt. saimn. lietās Nr. 2-3-9-5-8
Hancleja Nr. 2-3-8-2-4

IZGLĪTĪBAS MINISTRA kungam.

Latvijas Universitāte ar šo pagodinās laipni lūgt
Jūsu gādību, augsti godāts MINISTRA kungs, lai Universitātei
tiktu piešķirtas telpas Centrālās bibliotēkas vajadzībām.

Centrālās bibliotēkas līdzšinējās telpas L. U. ēkā
Raiņa bulv. Nr.19 jau sen vairs neatbilst bibliotēkas vajadzī-
bām. Lasītavas telpas ļoti šauras un grāmatas novietotas visos
gaitējos, kas ļoti apgrūtina bibliotekaru normālu darbu. Uni-
versitātes vadība Centrālās bibliotēkas pārvietošanas jautāju-
mu citās piemērotākās telpās jau vairakkārt apspriedusi, pie-
aicinot attiecīgus lietpratējus architektus un Centrālās bib-
liotēkas pārziņi. Universitātes Saimniecības Padome nākusi pie
atzinuma, ka Centrālās bibliotēkas patreizējām vajadzībām būtu
piemēroti nekustāmie īpašumi Kalpaka bulv. Nr.4 un Raiņa Bulv.
Nr.9, kuru robežas saiet kopā. Šo namu pārbūve un pielāgošana
bibliotēkas vajadzībām prasītu samērā nelielus līdzekļus. Tā kā
šie objekti atrodas pilsētas centrā, Universitātes galvenās
ēkas tuvumā, tad bibliotēka studējošiem būtu viegli sasniedzā-
ma. Nekustamais īpašums Kalpaka bulv. Nr.4 pieder Kerkoviusa
mantiniekiem, Vācijas pilsoņiem, un viena daļa Latvijas Kredīt-
bankai. Nekustamais īpašums Raiņa bulv. Nr.9 pieder Latvijas
pilsonai Natalijai Mencendorfs, kura jau ilgāku laiku uzturās
Šveicē. Pēc ievāktiem datiem šo objektu īpašnieki būtu ar mieru
tos pārdot.

Ja šos nekustāmos īpašumus nodotu Latvijas Universi-
tātes rīcībā, tad Centrālās bibliotēkas novietošanas jautājums
būtu labvēlīgi nokārtots uz ilgāku laiku. Bez tam tur varētu
pārvietot arī dažas Latvijas Universitātes iestādes, kas tagad

155

atrodās Raiņa bulv. Nr.19 un Baznīcas ielā Nr.5, sakarā ar ko atbrīvotos telpas auditoriju vajadzībām un būtu iespējams attiecīgi palielināt uzņemamo studentu skaitu.

Rektors *M. P. P. P.*

Prorektors *W. W. W.*

Saimn. lietu vadītāja *K. K. K.*

61

I. M.

Latvijas Universitāte
Saimniecības Padome

№ 8 "augustā" 1940.g.

№ 2408.

Rīgā, Baznīcas ielā Nr. 5.
Tālrūnis:
Prorēkt. saimn. lietās Nr. 2-3-9-5-8.
Kancleja Nr. 2-3-8-2-4.

Izglītības min. M. 2994a
Atb. 12 AUG 1940
M. 3028, 3029.

IZGLĪTĪBAS MINISTRIJAI.

Izpildot Jūsu š.g. 19. jūlija rakstu Nr. 02667, ar šo pagodināmiem iesniegt sekojošos papildu datus attiecībā uz nekustamiem īpašumiem Rīgā, Kalpaka bulv. Nr. 4 un Raiņa bulv. Nr. 9, kurus lūdzam iegūt Universitātes Centrālās bibliotēkas vajadzībām:

- 1) inž. arch. V. Krūmiņa novērtējumu nek. īpašumam, Kalpaka bulv. Nr. 4, par Ls 204.700,-;
- 2) inž. arch. V. Krūmiņa novērtējumu nek. īpašumam, Raiņa bulv. Nr. 9, par Ls 388.107,-;
- 3) Rīgas Zemes grāmatu nodaļas apliecību Nr. 22182 no 1940.g. 6. augusta.

Saimniecības Padome pārbaudījusi inž. arch. V. Krūmiņa izdarītos nocenojumus, atzinusi, ka tie atbilst patreizējām cenām. Ja Izglītības ministrija atrastu par vajadzīgu izdarīt vēlreiz taksāciju, tad lūdzam paziņot kādus taksatorus ministrija nozīmēs, kas kopā ar Saimniecības Padomes taksatoru, tad vēlreiz pārbaudītu minēto objektu vērtību. Kā Natālijas Mentzendorff pilnvarnieks patreiz skaitās zvērināts advokāts Vilhelms Rīdigers, adrese: L. Smilšu ielā Nr. 23/25, kurš ir ar mieru namu Raiņa bulv. Nr. 9 pārdot par Ls 300.000,-.

Kerkoviusa pilnvarnieks pēc Saimniecības Padomes ievāktiem datiem būtu ar mieru pārdot namu Kalpaka bulv. Nr. 4, par Ls 200.000,-, ja nauda iespējams pārvest uz ārzemēm nama tagadējiem īpašniekiem. Ja naudas pārvešana

*Prof. 9. VII. 40
Prorēkt. saimn. lietās
10. VII. 40.
Iesniegt ministri
struk. daļ. kanc.
12. VII. 40
Prof.*

*a saimniecības
pate ar Kr. B. K.
din. Mieru izsi
vāts, ka banka
ar mieru saimn
abu pārdot
12. VII. 40
Prof.*

615

uz ārzenēm nebūtu iespējama, tas ar mieru namu pārdot
par Ls 250.000,-.

Lūdzam griezties ar ierosinājumu pie Finanšu
Ministrijas, attiecībā uz nekustamu īpašumu Kalpaka bulv.
Nr.4 un Raiņa bulv.Nr.9, iegūšanu Universitātes Centrālās
bibliotēkas vajadzībām. -

Klāt 3 pielikumi.

Prorektors

W. W. W.

Saimn.lietu

vadītājs

J. J.

I. M.
LATVIJAS UNIVERSITĀTES
CENTRĀLĀ BIBLIOTĒKA

BIBLIOTHÈQUE CENTRALE
DE L'UNIVERSITÉ DE LETTONIE

1930 g. "29" septembris
№ 576
RĪGĀ, RAĪŅA BULV. 19.
Tel. 31555.

Izglītības min. № 00857
Atb. "1 OKT 1940"
№ _____ № _____

Izglītības Tautas Komisariāta vecākam
sevišķu uzdevumu ierēdnim
b. D a b o l i ņ a m

Valņu ielā 2., Rīgā.

Vajadzībai izbeidzoties nosūtu Jums klātpie-
likto žurnāla numuru " **Техническая книга** ,5."май" .

Rakstu par Latvijas bibliotēkām , ko lūdza šī
žurnāla redakcija , esmu jau nosūtījis tieši uz Maskavu.

*Grammatik material
for the library
18.10.40*

P. Kikauks.
L.V.U. centrālās bibliotēkas pārzinis
prof .

ATSAUCES

1. *Latvijas Universitāte divdesmit gados : 1919–1939*. Rīga : LU, 1939. 1.d. 9.lpp.
2. *Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā: Rīgas Politehnikums, Rīgas Politehniskais institūts 1962–1919*. Rīga, 2002. 1.d. 197.lpp.
3. *Известия Иваново-вознесенского политехнического института : юбилейный выпуск (1918–1923)*. Иваново. Т.8 (1923), с. 128; *Известия Иваново- вознесенского политехнического института им. М.В.Фрунзе (1912–1928)*. – Иваново-вознесенск. Т.13 (1928), с.150.
4. Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk – LVVA), 7427.f., 6.apr., 227.l., 227.lp.
5. LVVA, 7427.f., 6.apr., 227.l., 135.lp.
6. Turpat, 12.lp.
7. Turpat, 139.lp.
8. Turpat, 167.lp.
9. Turpat, 87.lp.
10. Turpat, 37.lp.
11. Turpat, 35.lp.
12. Turpat, 34.lp.
13. Turpat, 35.lp.
14. Turpat, 55.lp.
15. Turpat, 91.lp.
16. Turpat, 98.lp.
17. Turpat, 192.lp.
18. Turpat, 208.lp.
19. LVVA, 7427.f., 13.apr., 935.l., 133.lp.
20. LVVA, 7427.f., 6.apr., 227.l., 253.lp.
21. Turpat, 270.lp.
22. Turpat, 272.lp.
23. Turpat, 53.lp.
24. Turpat, 80.lp.
25. Turpat, 85.lp.
26. Turpat, 69.lp.
27. Turpat, 71.lp.
28. Turpat, 91.lp.
29. LVVA, 7427.f., 6.apr., 226.l., 509.lp.
30. LVVA, 7427.f., 6.apr., 227.l., 124.lp.
31. Turpat, 140.lp.
32. Turpat, 46.lp.
33. Turpat, 287.lp.
34. Turpat, 135.lp.
35. Turpat, 323.lp.
36. LVVA, 7427.f., 6.apr., 226.l., 7.lp.
37. Turpat, 23.lp.
38. Turpat, 134.lp.
39. Turpat, 74.lp.
40. Turpat, 81.lp.
41. Turpat, 181.lp.
42. Turpat, 221.lp.
43. Turpat, 309.lp.
44. Turpat, 492.lp.
45. Turpat, 404.lp.

46. LVVA, 7427.f., 6.apr., 227.l., 62.lp.
47. LVVA, 7427.f., 6.apr., 226.l., 424.lp.
48. Turpat, 435.lp.
49. *Latvijas Universitāte divdesmit gados...* 67.lpp.
50. LVVA, 7427.f., 6.apr., 226.l., 675.lp.
51. LVVA, 7427.f., 6.apr., 227.l., 123.lp.
52. Turpat, 356.lp.
53. Turpat, 38.lp.
54. Turpat, 64.lp.
55. Turpat, 25.lp.
56. Turpat, 155.lp.
57. Turpat, 106.lp.
58. Turpat, 233.lp.
59. Turpat, 253.lp.
60. Turpat, 423.lp.
61. *Universitas.* – Nr.10 (1939), 267.lpp.
62. *Latvijas Universitāte divdesmit gados...* 59.lpp.
63. LVVA, 7427.f., 6.apr., 227.l., 439.lp.
64. LVVA, 7427.f., 6.apr., 227.l., 413.lp.
65. Sk.: Centrālās bibliotēkas inventāra grāmatas 1941.g. (Nr.1-4252); (Nr.1-18867).
66. LVVA, 7427.f., 6.apr., 227.l., 461.lp.
67. LVVA, 7427.f., 6.apr., 6.l., 10.lp.
68. *Latvijas Universitāte divdesmit gados...* 59.lpp.
69. Pīmanis, Mārtiņš. *Kriegsaufgaben der Wissenschaft // Ostland Monatschrift des Reichkomisars für das Ostland.* Nr.12 (1943), S.3-4.
70. LVVA, 7427.f., 6.apr., 227.l., 429., 430., 431., 432., 433.lp.
71. Sk.: Centrālās bibliotēkas inventāra grāmata 1941.g. (Nr.1-18867).
72. LVVA, 7427.f., 7.apr., 47.l., 29.lp.
73. Turpat, 53.lp.
74. LVVA, 7427.f., 7.apr., 227.l., 470.lp.
75. Materiāli no LU bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu nodaļas.
76. Latvijas Valsts arhīvs (turpmāk – LVA), 700.f., 367.l., 74.lp.
77. LVVA, 7427.f., 6.apr., 227.l., 461.lp.
78. Puriņš Āris. *Bibliotēku darba sociālistiskie pārveidojumi Latvijā 1940.-1941. gadā // Bibliotēku zinātnes aspekti.* Rīga : Zvaigzne, 1977. 1 (VI).sēj. 72.lpp.
79. LU statūti. Rīga, 1940. – 19 lpp.
80. LVA, 700.f., 1.apr., 911.l., 16.lp.
81. LVA, 700.f., 1.apr., 367.l., 17.lp.
82. LVA, 700.f., 1.apr., 367.l., 17.lp.
83. LVVA, 7427.f., 7.apr., 47.l., 4.lp.
84. Sākušas darboties LVU bibliotēkas lasītavas // *Studentu Avīze.* (1941, 24. maijs), 3.lpp.
85. LVA, 949.f., 1.apr., 18.l., 101.lp.
86. Zerfs, M. *Universitātes bibliotēka // Jaunais Komunārs.* (1941, 10. jūn.), 6.lpp.
87. Turpat, 6.lpp.
88. Turpat.
89. Likums par galveno literatūras pārvaldi // *Likumu un Ministru Kabineta Norādījumu Krājums.* 17.burtn. (1941, 24. aug.), 224.lpp.
90. Likums par galveno literatūras pārvaldi // *Likumu un Ministru Kabineta Norādījumu Krājums.* 18.burtn. (1940, 7. sept.), 247.lpp.

91. LVA, P-949.f., 1.apr., 18.l., 61.lp.
92. LVA, P-949.f., 1.apr., 18.l., 101.lp.
93. LVA, P-949.f., 1.apr., 21.l., 76.lp.
94. LVA, 701.f., 1.apr., 4.l., 7.lp.
95. LVA, 701.f., 1.apr., 29.l., 121.lp.
96. LVA, 1340.f., 15.apr., 27.l., 11.lp.
97. LVVA, 7427.f., 7.apr., 8.a.l., 35.lp.
98. LVVA, 7427.f., 7.apr., 47.l., 16.lp.
99. Turpat, 57.lp.
100. Turpat, 16.lp.
101. Turpat, 12.lp.
102. Turpat, 12.lp.
103. Turpat, 39.lp.
104. Turpat, 41.lp.
105. Mūsu Universitātes bibliotēka // *Laikmets*. Nr. 7 (1943), 103.lpp.
104. Turpat.
105. LVVA, 7427.f., 7.apr., 66.l., 51.lp.
106. LVVA, 7427.f., 7.apr., 66.l., 58.lp.
107. Centrālās bibliotēkas inventāra grāmatas 1941.g. (Nr.1-4201, 1-18867); 1942.g. (Nr.1-4380); 1943.g. (1-4000).
108. LVVA, 7427.f., 7.apr., 7.l., 60.lp.
109. LVVA, 7427.f., 7.apr., 7.l., 110.lp.
110. LVVA, 7427.f., 7.apr., 15.l., 285.lp.
111. Turpat.
112. LVVA, 7427. f., 7.apr., 7.l., 57.lp.
113. LVVA, 7427.f., 7.apr., 47.l., 44.lp.
114. Turpat, 44.lp.
115. Turpat, 45.lp.
116. Turpat, 2.lp.
117. Turpat, 3.lp.
118. LVVA, 1308.f., 17.apr., 565.l., 58.lp.
119. LVVA, 7427.f., 7.apr., 47.l., 39.lp.
120. Turpat, 40.lp.
121. Turpat, 40.lp.
122. LVVA, 7427.f., 7.apr., 3.l., 12.lp.
123. LVVA, 7427.f., 7.apr., 47.l., 55.lp.
124. LVVA, 7427.f., 7.apr., 3.l., 11.lp.
125. LVA, 701.f., 1.apr., 2.l., 86., 87.lp.
126. LVVA, 7427.f., 7.apr., 3.l., 38.lp.

GITA TREIDE

LU FAKULTĀŠU BIBLIOTĒKAS NO 1920. LĪDZ 1944. GADAM

Pēc Latvijas Universitātes dibināšanas 1919. gada septembrī aktuāls kļuva jautājums par bibliotēkas dibināšanu. Atšķirībā no Politehniskā institūta bibliotēkas Universitātes padomē tika nolemts katrai fakultātei organizēt savu pilnīgi patstāvīgu bibliotēku, kas nodrošinātu mācību procesu fakultātē. Kā optimāls tika izveidots projekts par Centrālās un fakultāšu jeb nozaru bibliotēku dibināšanu. Fakultāšu bibliotēkas dibināja kā patstāvīgas vienības ar savu grāmatu krājumu. Fakultāšu bibliotēku uzdevums bija – mācību literatūras sagāde savā specialitātē. Katras fakultātes padomes sēdē kādam ziņošanai speciālistam uzdeva organizēt un pārzināt bibliotēku.

Fakultāšu bibliotēku krājumu pamatu veidoja ārzemju sūtniecību, privātpersonu un sabiedrisko organizāciju dāvinājumi. Kā savā rakstā apgalvoja T. Zeids, katastrofāli trūkst naudas un kā risinājums būtu daudzie privātpersonu un organizāciju dāvinājumi.¹ Katra fakultāte piešķīra lielus līdzekļus ārzemju periodisko izdevumu iegādei.

1923. gada novembrī Bibliotēkas komisija Universitātes padomei ziņoja par šādiem veicamajiem uzdevumiem:

- 1) priekšlikums izveidot kopkatalogu (kurš aptvertu LU Centrālās bibliotēkas un fakultāšu un katedru bibliotēku krājumus),
- 2) Centrālajai bibliotēkai jāizveido sistemātiskais katalogs, kas aptvertu arī fakultāšu bibliotēku krājumus.²

Jautājums tika risināts, un jau 1925. gada 1. aprīlī plānoja sākt fakultāšu bibliotēku krājumu katalogizēšanu. Darbs bija paredzēts diviem gadiem.³ Darbinieku trūkuma dēļ fakultāšu bibliotēku krājumu katalogu veidošanas darbs nedaudz ieilga, jo tikai 1928. gada oktobrī bija gatavi Inženierzinātņu, Ķīmijas, Matemātikas un dabaszinātņu, Tautsaimniecības un tiesību zinātņu, Filoloģijas un filozofijas, Teoloģijas fakultāšu bibliotēku katalogi.⁴

1934. gadā LU Centrālā bibliotēka ierosināja novērst grāmatu dublēšanas (tas ir, apzināt fakultāšu un kabinetu bibliotēku krājumus). Paralēli varēja pasūtīt tikai rokasgrāmatas.⁵ Šajā sakarā 1934. gada septembrī LU Centrālā bibliotēka deva rīkojumu fakultāšu un kabinetu bibliotēkām: nedēļas laikā

sniegt ziņas par grāmatām un žurnāliem, kas ir to krājumā un ierakstītas inventārā.⁶ Noraksts bija jāsastāda pēc noteiktas shēmas:

- 1) pilnīgs titullapas noraksts,
- 2) lappušu skaits,
- 3) jānorāda formāts,
- 4) inventāra numurs,
- 5) ja iesietajā grāmatā ir vairāki autori, ziņas jāsniedz par katru autoru atsevišķi.⁷

Universitātes dibināšanas sākumā tika nolemts par fakultāšu bibliotēku kā patstāvīgu vienību organizēšanu, bet 1940. gadā izvirzījās jautājums par fakultāšu bibliotēku apvienošanu ar Centrālo bibliotēku. Diskusiju rezultātā fakultātes šādam lēmumam nepiekrita,⁸ un tika atstāts iepriekš izstrādātais projekts.

Arhitektūras fakultātes bibliotēka tika dibināta 1919. gadā, un par tās pirmo bibliotekāru kļuva asistents Hermanis Hartmanis⁹. Līdzekļu trūkuma dēļ fakultātes bibliotēkai bija grūtības zinātniskās literatūras iegādē – daudzu fakultāšu katedrās trūka pat visnepieciešamāko rokasgrāmatu. Arhitektūras fakultātes bibliotēka savu eksistenci iesāka ar 974 sējumiem, kuru vidū bija mazāk vērtīgais 831 sējums un no Krievijas saņemtie 93 sējumi¹⁰ (bijušā Rīgas Politehnikuma bibliotēka). Nelielais grāmatu krājums ātri palielinājās, tas notika galvenokārt no turpmākajiem pirkumiem. Vislielākais pieaugums atzīmējams 1920./21. mācību gadā – 552 jaunieguvumi, bet vismazākais 1931./32. mācību gadā – 84 jaunieguvumi. 1924. gadā Arhitektūras fakultātes bibliotēkā skaitījās 2630 sējumu. Lai fakultātē studējošajiem atvieglotu studijas, tika sagādātas pašas nepieciešamākās grāmatas. Fakultātes bibliotēka saņēma 28 zinātniskos žurnālus un periodiskus izdevumus par mākslu. Trīsdesmito gadu beigās abonēto žurnālu skaits sasniedza 32, pēc sadalījuma pa valodām – 4 angļu, 3 amerikāņu, 2 dāņu, 3 franču, 3 itāļu, 1 krievu, 2 latviešu, 1 norvēģu, 1 poļu, 1 somu, 8 vācu, 2 zviedru žurnāli. Krājuma komplektēšanā nozīmīgu vietu ieņēma dāvinājumi.

Grāmatas, brošūras, žurnālus un separatnovilkumus u.c. lietas dāvinājuši *Norsk Folkmuseum*, profesors Eižens Laube, profesors Konstantīns Rončevskis, Čehoslovākijas konsuls Rīgā, Latvijas konsuls Prāgā, docents Pauls Kampe u.c.¹² Jānis Lejnietis savās atmiņās rakstīja, ka trīsdesmito gadu beigās „Latvijā tolaik bija pazīstami zviedru arhitektu darbi, LU Arhitektūras fakultātes bibliotēkā bija pieejama zviedru periodika, notika vairākkārtējas arhitektu un arhitektūras studentu ekskursijas uz Zviedriju”.¹³

Nākamo divu gadu laikā (1924–1926) bibliotēkas krājums pieauga par 470 sējumiem,¹⁴ kopskaitā – 3100 sējumu. Lai noteiktu, kādas grāmatas studijām būtu nepieciešamākās, pie fakultātes bibliotēkas darbojās īpaša komisija.

Tika sastādīts alfabētiskais katalogs un katalogs pa zinātņu nozarēm. Tika izstrādāti noteikumi par bibliotēkas lietošanas kārtību. 1927./28. mācību gada

laikā fakultātes bibliotēka papildinājās par 339 sējumiem, no tiem īpaši vērtīgais K. Morberga dāvinājums – 105 sējumi. Krājuma kopskaits uz 1927. gada 1. jūliju sasniedza 3439 sējumus.¹⁵ Komisijā, kas izskatīja jautājumu par katedrām nepieciešamajām grāmatām, tika ievēlēti R. Ādamsons, A. Krūmiņš, E. Štālbergs.

1928. gada 1. jūlijā bibliotēkas lielums bija 3672 sējumi. 1928./29. mācību gadā bibliotēka bija pieaugusi par 496 sējumiem, un uz 1929. gada 1. jūliju tās krājuma lielums sasniedza 4168 sējumus. Šajā mācību gadā komisijā, kas noskaidroja fakultātei nepieciešamās vajadzības, t.i., grāmatas, bija A. Malvess, R. Ādamsons un E. Štālbergs.¹⁶

No 1929. līdz 1930. gadam fakultātes bibliotēka palielinājās par 232 sējumiem. 1930. gada 1. jūlijā bibliotēkas krājumā skaitījās 4410 sējumi. Bibliotēkas komisijā, kas izskatīja jaunieguvumus, tika ievēlēti R. Ādamsons, A. Malvess, E. Štālbergs.¹⁷

1930./31. mācību gada laikā bibliotēkas krājums pieauga par 539 sējumiem, 1931. gada 1. jūlijā bibliotēkā bija 4949 sējumi. Bibliotēkas komisijas lielums un sastāvs nebija mainījies.¹⁸

Regulāri tika saņemti dāvinājumi no profesora Eižena Laubes, profesora Alvila Bukholca, docenta Paula Kampes u.c.¹⁹ Ievērojams dāvinājums fakultātes bibliotēkai bija 1935./36. mācību gadā, kad bibliotēka savā īpašumā saņēma arhitekta Roberta Ādamsona personīgo bibliotēku – 988 sējumus.²⁰ Arhitekts K. Pēkšēns 1928./1929. mācību gadā dāvina 190 sējumus, 1926./27. mācību gadā ievērojams bija K. Morberga dāvinājums – 105 sējumi. 1939. gadā fakultātes bibliotēkai lielu dāvinājumu ziedoja Rīgas arhitekts H. Melbarts – 101 grāmatu un 1 mapi ar fotoattēliem.²¹

Dalot grāmatas pa zinātņu nozarēm, grāmatu sadalījums ir šāds:

- 42% par arhitektūras mākslu, mākslu vispār un arheoloģiju;
- 22% par ēku un pilsētu iekārtu;
- 14% par matemātiskām zinātnēm;
- 8% par būvtehniku;
- 14% par dažādiem jautājumiem sakarā ar būvniecību.

1935/36. mācību gadā fakultātes bibliotēka saņēma šādus dāvinājumus: grāmatas un foliantus no profesora E. Veisa un no inženiera O. Pilemana Liepājā.²³ 1935. gadā Arhitektūras fakultātes vadība lūdzu LU vadību par Ls 1140 iegādāties mirušā profesora K. Rončevska atstātās grāmatas un lūdzu tās sadalīt starp Arhitektūras, Filoloģijas un filozofijas fakultāšu bibliotēkām un Centrālo bibliotēku.²⁴

1939. gada jūlijā Arhitektūras fakultātes krājumā bija 7644 grāmatas.²⁵

Trīsdesmito gadu beigās tika likvidētas dažādas biedrības un Arhitektūras fakultātei radās iespēja iegādāties šo biedrību bibliotēkas. 1940. gadā likvidējamās Rīgas Arhitektu biedrības bibliotēka tika nogādāta LU un nodota Arhitektūras fakultātes rīcībā.²⁶

Inženierzinātņu fakultātes bibliotēkas dibināšanas jautājums tika aktualizēts 1919. gada septembrī, kad fakultātes padome nolēma uzdot profesoram Grigorijam Švarcam iekārtot fakultātes bibliotēku. Šo darbu turpināja docents Aleksandrs Siksne (1.12.1920.–17.12.1921.) un docents Edmunds Ziemeļis (17.12.1921.–1.07.1922). 1922. gadā docents Edmunds Ziemeļis izstrādāja fakultātes bibliotēkas lietošanas noteikumus. Ar šo faktu varētu apliecināt, ka fakultātes bibliotēkas organizēšana tika pabeigta. Ar 1922. gada novembri fakultātes bibliotēku pārzināja docents Maksimiliāns Vegners.

1924. gada grāmatu izsniegšanu bibliotēkā veica Auguste Baumanē. Bibliotēka bija atvērta ik dienas divas stundas.

1923. gada 8. jūlijā Inženierzinātņu fakultātes bibliotēkai tika nodots dāvinājums – Somijā vēstniecībā savāktā literatūra par ūdensspēku izmantošanu Somijā²⁷.

1924. gada 1. jūlijā fakultātes bibliotēkā skaitījās 3095 iespieddarbi, no kuriem, līdzekļu trūkuma dēļ, 550 grāmatas netika iesietas. 1924./25. gadā krājums papildinājās par 539 sējumiem (1924./25. mācību gadā 3567 sējumi), bet 1925./26. gadā par 400 sējumiem (1925./26. mācību gadā – 3967 sējumi).

Pie bibliotēkas tika ierīkota lasītava, kurā varēja aplūkot 62 dažādus žurnālus. 32 žurnālus abonēja fakultāte, bet 30 žurnālus deva LU Centrālā bibliotēka. Analizējot pa valodām, var teikt, ka vairākums žurnālu bija svešvalodās – latviešu valodā bija tikai 3 žurnāli, vācu valodā – 42, angļu – 5, franču – 10, citās valodās – 2 žurnāli.²⁸ Gadu gaitā šie skaitļi mainījās, un jau 1939. gadā abonēto žurnālu kopskaits sasniedza 53, no kuriem latviešu valodā nāca 6 žurnāli, vācu valodā – 36, krievu – 4, franču – 4, angļu – 2, citās valodās pa vienam žurnālam.

1925./1926. mācību gada beigās grāmatu iespieddarbu kopskaits fakultātes bibliotēkā bija 3567 grāmatas.²⁹

1926./1927. mācību gada laikā bibliotēkas krājums palielinājās par 377 sējumiem. Kā dāvinājumi no fakultātes mācībspēkiem un privātām personām tika iesniegts 131 sējums. Periodisko izdevumu skaits bija 38 nosaukumi, no kuriem visvairāk bija žurnāli vācu valodā – 28, latviešu valodā tikai trīs. Trīs žurnāli bija angļu, trīs – franču, viens – zviedru valodā. Bibliotēkā grāmatu izsniegums notika katru dienu divas stundas dienā.³⁰

1927./28. mācību gadā fakultātes krājums palielinājies par 746 sējumiem, no kuriem pirkuma ceļā iegādāti 608 sējumi, bet dāvinājumu ceļā – 138 sējumi. Abonēto žurnālu skaits – 33, no kuriem latviešu valodā – 6, angļu – 1, franču – 2, vācu – 21, krievu – 2, čehu – 1 žurnāls. Iesietas 200 grāmatas, līdzekļu trūkuma dēļ netika iesiets ap 500 grāmatu. No fakultātes līdzekļiem tika iegādāti divi grāmataskapji un viens katalogu skapis. Katalogizētas gandrīz visas fakultātes grāmatas (izņemot 150 nosaukumu). Šajā mācību gadā tika pabeigta alfabētiskā kataloga veidošana. Fakultātes bibliotēkas darba laiks – ik dienas divas stundas dienā.³¹

1928./29. mācību gada laikā fakultātes bibliotēkas krājumā bija 6417 sējumi. Mācību gada laikā fakultātes bibliotēkas krājums palielinājās par 864 sējumiem,

no kuriem pirkšanas ceļā iegādāti 552 sējumi, bet 312 saņemti kā dāvinājumi. Lielākā jaunieguvumu daļa bija vācu un krievu valodā. Periodisko izdevumu skaits pieaudzis līdz 29 izdevumiem. Fakultātes bibliotēkas darba laiks bija ik dienas – vienu stundu dienā. Vidējais bibliotēkas apmeklējums – 15 līdz 17 studenti. Mācību gada laikā par fakultātes bibliotēkas līdzekļiem iegādāti trīs grāmatkapji.³²

Uz 1930. gada 31. martu fakultātes bibliotēkā skaitījās 7313 sējumi, no kuriem procentuāli vislielākais grāmatu skaits bija šādās zinātņu nodaļās: būvorganizācijā, būvmehānikā un sanitārtehnikā. Bibliotēkas jaunieguvumi – 896 sējumi. 184 sējumi iegādāti pirkšanas ceļā, bet 212 – dāvināti. Fakultātes bibliotēka abonēja 33 periodiskos izdevumus. Fakultātes darba laiks – darbdiēnās vienu stunda dienā.³³

Uz 1931. gada 31. martu fakultātes bibliotēkas krājumā bija 7957 sējumi, no kuriem procentuāli visvairāk grāmatu bija šādās nozarēs: ģeodēzijā – 5,8%, sanitārtehnikā – 13,8%, būvmehānikā – 6,3%, arhitektūrā – 4,6%. Jaunieguvumi 1930./31. mācību gadā – 644 sējumi, no kuriem 487 bija iegādāti pirkšanas ceļā, bet 147 sējumi saņemti kā dāvinājumi. Jauniegādātās grāmatas pa valodām sadalās šādi: vācu valodā – 57%, latviešu – 12%, krievu – 26%, angļu un citās valodās – 5%. Minētajā laika posmā iesietas un izlabotas 209 grāmatas. Abonēto žurnālu skaits fakultātes bibliotēkā bija 38, no kuriem vācu valodā – 30, latviešu valodā – 4, pa vienam – krievu, angļu, franču un čehu valodā. Fakultātes bibliotēka bija atvērta vienu stundu 5 reizes nedēļā.³⁴

1932. gadā Inženierzinātņu fakultātes bibliotēka saņēmusi kā dāvinājumu 57 sējumus.³⁵

Fakultātes bibliotēka 1935./36. mācību gadā saņēmusi 408 dažādus sējumus no universitātes mācībspēkiem; no valsts iestādēm saņemti četri periodiskie izdevumi.³⁶

Trīsdesmito gadu beigās Inženierzinātņu fakultātes krājumā bija 10865 sējumi.³⁷

Viena no lielākajām fakultāšu bibliotēkām bija Filoloģijas un filozofijas fakultātei. Bibliotēkas veidošana bija viens no pirmajiem darbiem, pie kā fakultāte ķērās tūlīt pēc savas dibināšanas. Fakultātes organizācijas sēdē tika nolemts lūgt Izglītības ministriju piešķirt fakultātei tai derīgās grāmatas no ministrijas rīcībā esošajām grāmatu krātuvēm. Pirmajā mācību semestrī fakultāte saņēma piecas kastes grāmatu no Valmieras grāmatu krātuves. Fakultātei tika nodota pedagogijas kursu bibliotēka un mirušā valodnieka Kārļa Mīlenbaha grāmatas – ap 300 sējumu.³⁸ Fakultātes bibliotēkai tika nodoti bijušā Krievijas tieslietu ministra grāfa Pālena materiāli un arhīvi. Fakultātes bibliotēka saņēma dāvinājumus no LU mācībspēkiem, piemēram, profesors Pēteris Smits nodeva kasti ar grāmatām, no profesora Pētera Zālītes bibliotēka saņēma 1484 grāmatas. Filoloģijas un filozofijas fakultātes bibliotēka studentiem tika atklāta 1920. gada 21. februārī.³⁹ 1920. gada beigās bibliotēkas grāmatu krājums sasniedza 5000 izdevumu.⁴⁰ 1924. gada beigās grāmatu krājuma lielums jau bija 20 000 sējumu. Grāmatu palielināšanas darbs bibliotēkā

tika sekmīgi veikts sakarā ar pozitīvu attieksmi fakultātes budžeta līdzekļu atvēlēšanā – 1922. gadā bibliotēkas vajadzībām tika atvēlēti Ls 2600, bet 1923. gadā – jau Ls 6200, bet 1924. gadā – Ls 6800. No 1925. līdz 1926. gadam iepirktas 1705 grāmatas, dāvinātas – 74 grāmatas. Krājuma lieluma pieaugums bija 1779 sējumi. Lielākie dāvinātāji bija Valsts arhīvs, doc. A. Dauge, Valsts bibliotēka u.c. No 1926. līdz 1927. gadam bibliotēkas fonds pieauga par 2150 grāmatām (pirktas – 1115 grāmatas, dāvinātas – 1035 grāmatas). Lielākie grāmatu dāvinātāji: K. Straubergs – 65 grāmatas, P. Smits – 4 grāmatas, Padvavas universitāte – 754 grāmatas, Kultūras fonds – 26 grāmatas, Izglītības ministrija – 20 grāmatas.⁴¹ 1927./28. mācību gada laikā fakultātes bibliotēka pieauga par 1037 sējumiem, no kuriem pirkti – 726 sējumi, dāvināts – 131 sējums, apmaiņas ceļā iegūtas 180 grāmatas. Dāvinātāju vidū bija vairāki pazīstami LU mācībspēki – F. Balodis, A. Spekke, P. Smits, A. Tentelis, P. Ķiķauka u.c. Kultūras fonds dāvāja 52 sējumus, bet Pieminekļu valde – vienu sējumu.⁴²

Filoloģijas un filozofijas fakultātes bibliotēka no 1928. gada 1. jūlija līdz 1929. gada 1. jūlijam papildinājās par 3942 sējumiem, no kuriem pirkšanas ceļā iegādāti 3643 sējumi, bet dāvāti – 299 sējumi.⁴³ Kopumā fakultātes bibliotēkas lielums bija apmēram 30 000 sējumu.

No 1929. gada 1. jūlija līdz 1930. gada 1. jūlijam bibliotēkas krājums papildinājās par 2732 sējumiem, no kuriem pirkti bija 1366 sējumi, bet dāvināti – 1366 sējumi. Kopumā grāmatu kopskaits fakultātes bibliotēka bija ap 33 000 sējumu. Fakultātes bibliotēkai grāmatas dāvinājušas gan dažādas iestādes, gan privātpersonas. No Zviedrijas dāvinājumu ceļā nākusi 971 grāmata. Grāmatas dāvinājuši: P. Šmits – 147 grāmatas, J. Zariņš, J. Endzelīns, A. Spekke, J. Endzelīns, Izglītības Ministrijas Mēnešraksta redakcija, Izglītības ministrijas Pieminekļu valde, Latvijas Filologu biedrība, Rīgas Vēstures un senatnes biedrība u.c.⁴⁴

No 1930. gada 1. septembra līdz 1931. gada 1. septembrim Filoloģijas un filozofijas fakultātes krājumam klāt nākušas 1000 pirktas grāmatas un 2302 dāvinātas grāmatas. Krājuma kopskaits bija 36 000 sējumu. Dāvinātāju skaits bija liels. Kā lielākie grāmatu dāvinātāji minami: Polijas Izglītības ministrija un Polijas konsuls Rīgā – 1391 grāmata, Liepājas pilsēta – 627 sējumi, pārējo dāvinātāju devums bija ievērojami mazāks.⁴⁵ Agrākās Rīgas Politehnikuma augstskolas deviņu korporāciju materiālus tagad savā rīcībā pārņēma Prezidiju konvents. Arhīvs tika novietots LU Filoloģijas fakultātes bibliotēkas telpās.⁴⁶ 1932. gada septembrī atzīmēta profesora P. Zālītes dāvana fakultātes bibliotēkai – 481 grāmata.⁴⁷

1935./36. mācību gadā uz Valsts prezidenta draudzīgo aicinājumu ar Kultūras fonda starpniecību Filoloģijas un filozofijas fakultātes bibliotēka saņēma 224 grāmatas, no fakultātes mācībspēkiem – ap 100 grāmatu, no kurām lielāko daļu dāvinājis profesors P. Smits, Valmieras skolotāja P. Dreimaņa dāvātā bibliotēka – 418 grāmatas.⁴⁸ 1935. gada maijā Filoloģijas un filozofijas fakultāte panāca vienošanos ar Liepājas pilsētu par vairāku tūkstošu grāmatu nodošanu fakultātes bibliotēkai. Grāmatu pārvešanai uz Rīgu fakultāte lūdza LU piešķirt Ls 250.⁴⁹

1938. gadā Filoloģijas un filozofijas fakultāte Universitātes padomei ziņoja, ka profesors P. Zālīte savu bibliotēku Ls 6000 vērtībā (ar 1670 sējumiem) nodevis fakultātei. No poļu profesora Kolbuševska un Polijas valsts iestādēm fakultāte saņēmusi dāvinājumu – 307 grāmatas, no Francijas Ārlietu ministrijas – 19 grāmatas, no Rumānijas iestādēm – 49 grāmatas.⁵⁰ 1938. gadā Filoloģijas un filozofijas fakultātes dekāns ziņoja, ka profesors P. Smits fakultātei atstājis vērtīgu bibliotēku – 1400 grāmatu.⁵¹

Trīsdesmito gadu beigās fakultātes bibliotēkas krājumā bija 53 000 grāmatu.⁵²

1919. gada beigās bibliotēka atradās LU Centrālās bibliotēkas telpās, bet 1922. gada tā pārcēlās uz universitātes galvenās ēkas otro stāvu Arhitektu ielas pusē.⁵³ Jaunajās telpās tika ierīkota arī lasītava.

Sākotnēji bibliotēkas kārtošanas darbus uzņēmās Anna Ābele, strādājot 6 reizes nedēļā pa 3 stundām dienā. Annai Ābelei bija jāveic darbs pie grāmatu inventarizēšanas. Bibliotēkas kārtošanas darbā palīgā tika aicināti studenti. Tās bija studentes Helēna Butule un Alma Saltupe, kuras bibliotēkā strādāja līdz 1920. gadam.⁵⁴

Grāmatu krājums tika komplektēts uz dāvinājumu un pirkumu pamata. Maiņas ceļā iegūtās grāmatas var saistīt tikai ar laika posmu līdz 20. gadu beigām.

Anna Ābele grāmatu fondu kārtoja saturiski, ar grāmatu kartīšu rakstīšanu nodarbojās H. Butule un A. Saltupe. Annas Ābeles darbu turpināja Ernests Bleses (līdz 1924. gada jūlijam). Ernesta Bleses vietā nāca Kārlis Straubergs (līdz 1937. gadam). Tālāk bibliotēkas vadības darbus veica Pauls Jurevičs. No 1921. gada aprīļa bibliotēkas kārtotājas darbus veica LU Centrālās bibliotēkas darbiniece Erna Grēve. 1921./22. gadā bibliotēkas kārtošanas darbā bez atbildības strādāja Edīte Hauzenberga. 1922. gada 29. aprīlī Edīti Hauzenbergu apstiprināja par subasistenti pie Baltu filoloģijas katedras, uzliekot par pienākumu strādāt bibliotēkā 6 stundas. 1924. gadā Edītes Hauzenbergas vietā ievēlēja studenti Martu Grimmu.⁵⁵

Grāmatas bibliotēkas krājumā nonākušas dažādā ceļā – tās tika gan dāvinātas, gan arī pirktas. Lielākie grāmatu dāvinātāji atrodami gan ārpus Latvijas robežām, gan arī tepat Latvijā. Vērienīgi dāvinājumi nāk no Londonas, dāvinātājs ir Hagberts Vraits (*Hagberg Wright*).⁵⁶ Polijas Izglītības ministrija piesūtīja 1391 grāmatu, Francijas vadība – 301 grāmatu, Polijas Zinātņu akadēmija – 95 grāmatas, Rumānijas valdība – 49 grāmatas. No privātpersonu dāvinājumiem minami: profesors J. Kšižanovskis – 1107 grāmatas, profesors Gustavs Bolinders – 302 grāmatas, profesors Staņislavs Kolbuševskis dāvināja 294 grāmatas, profesors Kārlis Straubergs – 136 grāmatas, lektors Jānis Zariņš – 104 grāmatas, privātdocente A. Karlsonē – 76 grāmatas.⁵⁷ 1935. gadā no mirušā profesora K. Rončevska bibliotēkas daļa tika nodota Filoloģijas un filozofijas fakultātes bibliotēkai.⁵⁸

Lielākā daļa grāmatu, kas ienāca bibliotēkā, bija neiesietas. Vajadzēja rūpēties par grāmatu iesiešanu. Iesiešanas darbs sākās no 1922. gada rudens.

1922. gadā iesietas 63 grāmatas, 1923. gadā – 18 grāmatas, 1924. gadā – 249 grāmatas.

Filoloģijas un filozofijas fakultātes bibliotēka sadarbojās ar ārzemju kultūras iestādēm arī grāmatu apmaiņas jomā – uz Baltkrievu Kultūras institūtu Minskā tika aizsūtīta J. Endzelīna „Lettische Grammatik” un K. Milenbaha „Latviešu valodas vārdnīca”.⁵⁹

Lauksaimniecības fakultātes bibliotēka izveidojās, apvienojot fakultātes īpašumā nodoto Pētermuižas kroņa mežniecības bibliotēku ar grāmatām, kas bija palikušas no Rīgas Politehniskā institūta kontrolstacijas bibliotēkas. Patstāvīgās telpās bibliotēku varēja ierīkot tikai 1923./24. mācību gadā. 1924./1925. mācību gadā fakultātes bibliotēka sastāvēja no 4500 sējumiem.⁶⁰ Divu gadu laikā (1924–1926) tās krājums pieauga līdz 6000 sējumiem.⁶¹

Bibliotēkas krājumi tika papildināti ar dažiem privātiem grāmatu krājumiem, jaunu grāmatu iegādi un apmaiņas kārtībā saņemtiem izdevumiem. No 1924. līdz 1926. gadam bibliotēka tika pārkārtota, grāmatām dota jauna numerācija. No grāmatu krājuma tika izslēgti maznozīmīgi periodiski izdevumi un brošūras, nodibināts iedalījums vispārējā un speciālā bibliotēkā. Vispārējā bibliotēka atradās fakultātes sekretāra pārziņā, kas pildīja arī bibliotekāra pienākumus. Speciālās bibliotēkas tika novietotas laboratorijās un kabinetos. Bibliotēkai bija savs hronoloģisks katalogs un iekārtota kartotēka. Grāmatu pasūtījumus speciālajām bibliotēkām izdarīja attiecīgie laboratorijas vadītāji un kabinetu pārziņi. Lauksaimniecības fakultāte Universitātes vadībai izteica vēlmi sadarboties, t.i., izdarot rakstu apmaiņu ar Ņujorka Valsts lauksaimniecības koledžu pie Kornellas universitātes.⁶²

1925. gada 3. oktobrī Lauksaimniecības fakultāte no Berlīnes saņēma „Berlin-Dahlemer Lehr- und Forschungsanstalt für Gartenbau” (divas grāmatas).⁶³

1930. gadā bibliotēkas krājumā bija ap 10 000 sējumu.⁶⁴ Līdz 1923. gadam bibliotēkā bija 4502 izdevumi, bet 1938./1939. gada beigās – 12 610 sējumi.⁶⁵ 1927. gada 1. jūlijā fakultātes bibliotēkas lielums bija 7996 sējumi,⁶⁶ bet 1931. gada 1. jūlijā – ap 9700 sējumi.

Lauksaimniecības fakultātē veica fakultātes izdoto rakstu apmaiņu ar 166 ārzemju augstskolām, institūtiem un zinātniskām iestādēm.

Ķīmijas fakultātes bibliotēka bija radusies pilnīgi no jauna. No Rīgas Politehniskā institūta bibliotēkas, kura tika evakuēta uz Krieviju, atguva vecus studentu laboratoriju žurnālus un patentu aprakstus. Sākumā līdzekļu trūkuma dēļ bija grūtības ar jaunākās ārzemju periodikas saņemšanu. Tikai no 1921. gada fakultāte paaugstināja budžeta summas pilnīgai ārzemju ķīmijas un farmācijas periodisko izdevumu iegādei. 1924. gadā fakultātes bibliotēkā bija pavisam 5680 izdevumi, no kuriem 1658 bija periodiskie izdevumi.⁶⁷ Vēlākajos gados fakultāte bibliotēkai piešķīra pietiekamus līdzekļus grāmatu iegādei – Ls 11–12 000. Pirmsākumos fakultātes bibliotēka pirka grāmatas no privātām bibliotēkām. Pirmais un vislielākais pirkums bija Maģ. Johansena bibliotēka ar 1539 grāmatām. Tā lika pamatus Ķīmijas fakultātes bibliotēkai.⁶⁸

Grāmatas tika saņemtas arī no ārzemēm. Piemēram, Ķīmijas fakultātes bibliotēka saņēma dāvinājumu no Francijas – 3 grāmatas.⁶⁹ Francijas valdība dāvināja „Bulletin de la Societe chimique de France 1905.–1922”, „Annales de chimie et de Physique 1841.–1922”, „Annales de Falsifications 1908.–1922”. No Londonas ķīmiķu biedrības valdes tika saņemts „Journal of the Chirical Societv 1914.–1921”⁷⁰. Nākamo divu mācību gadu (1924–1926) laikā fakultātes bibliotēka saņēma 1402 sējumus; kopumā fakultātes bibliotēkā bija 6750 sējumu. Fakultātes bibliotēka abonēja 61 periodisko izdevumu. Izsniegumu skaits aplūkojamajā laika posmā – 601 grāmata.⁷¹ No 1924. līdz 1926. gadam lielākie bibliotēkas jaunieguvumi bija „Berichte der deutschen chemischen Gesellschaft” – 83 sējumi, „Journal für praktische Chemie” – 26 sējumi, „Zeitschrift für anorganische und allgemeine Chemie” – 98 sējumi u.c. 1926./1927. mācību gadā fakultātes bibliotēkā iegādāti 529 sējumi. Fakultāte abonēja 68 žurnālus. Krājuma kopskaits bija 6779 sējumi.⁷²

No 1927. mācību gada sākuma līdz 1928. gadam Ķīmijas fakultātes bibliotēka krājumu papildināja par 414 sējumiem. Fakultātes bibliotēka abonēja 66 žurnālus. 1928. gadā fakultātes bibliotēkas krājums ietvēra 7823 sējumus.⁷³

No 1928. līdz 1929. gadam fakultātes bibliotēkas krājums papildinājās par 540 sējumiem, un fakultātes krājuma kopskaits 1929. gadā bija 8387 sējumi. Fakultāte abonēja 70 žurnālus. Mācību gada laikā Ķīmijas fakultātes bibliotēku apmeklēja 2800 personas.

Divu nākamo gadu laikā (1929–1930) bibliotēkas krājums palielinājās par 453 sējumiem, krājuma kopskaits – 8843 sējumi. Lai fakultātes mācībspēki un studenti labāk apgūtu speciālos mācību priekšmetus, fakultātes bibliotēka abonēja 70 žurnālus.⁷⁴

1930./31. mācību gada laikā fakultātes bibliotēka iegādāja 400 sējumus. Bibliotēku apmeklēja 3864 studenti un mācībspēki.⁷⁵

1937. gadā Ķīmijas fakultāte lūdza universitātes vadību nopirkt profesora K. Blahera bibliotēku, kurā bija ķīmijas nozarei vajadzīgās grāmatas.⁷⁶

Trīsdesmito gadu beigās Ķīmijas fakultātes bibliotēkas fondā bija 12224 iespieddarbi.⁷⁷

Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes bibliotēka kā patstāvīga vienība nebija reģistrēta. Trīsdesmito gadu beigās fakultātes bibliotēkās skaitījās 46 000 sējumu (gan grāmatas, gan žurnāli), kas sadalīti pa atsevišķiem institūtiem. Katram institūtam bija sava speciāla bibliotēka, kuru pārzināja institūta vadītājs. 1919. gadā tika dibināts matemātikas kabinets, ko 1926. gadā pārdēvēja par matemātikas semināru. Seminārs atradās telpās Raiņa bulvārī 16 – LU galvenajā ēkā. Pirmsākumos matemātikas kabinetā tika savākts 2000 matemātiska satura grāmatas un žurnāli. Semināra bibliotēkas vadītājs no tā dibināšanas līdz 1935. gadam bija profesors E. Lejnicks, no 1935. gada – vecākais docents A. Lūsis. Profesoram E. Lejnīkam bibliotēkas vadīšana no 1920. līdz 1922. gadam palīdzēja studente E. Ozole, bet no 1922. līdz

1924. gadam – studente M. Aumeistare.⁷⁸ 1924./25. un 1925./26. mācību gadā galvenā uzmanība tika pievērsta kabineta bibliotēkas paplašināšanai. Bibliotēkai trūka vēl daudzi nepieciešamie žurnāli, bet to ieguvu apgrūtināja līdzekļu trūkums. 1926. gada 1. jūlijā bibliotēkas krājumā bija 2850 sējumi.⁷⁹ Bibliotēkā par vadītāja palīgiem no 1924. līdz 1926. gadam strādāja studentes M. Aumeistere, M. Eizentāle, M. Zušmane. 1927. gada 1. jūlijā matemātikas semināra krājumā bija 3070 sējumu. Bibliotēkas vadītājam palīdzēja Milda Eizentāle un Marta Zušmane.⁸⁰ 1928. gada 1. jūlijā bibliotēkas krājumā bija 3560 sējumu (grāmatas, brošūras, žurnālu sējumi).⁸¹

1928./29. mācību gadā Edgaram Lejniekam lasītāju apkalpošanas darbā palīdzēja M. Zušmane.

Trīsdesmito gadu beigās bibliotēkā bija 10 100 sējumu.⁸²

Fizikas institūta bibliotēku no tās pirmsākumiem – 1919. gada – līdz 1926. gadam vadīja Fricis Gulbis. Bibliotēkā iegādāti vairāki žurnāli par fizikas jautājumiem (kopskaitā 11). Grāmatu krājums – 850 sējumi.

No 1924. līdz 1926. gadam bibliotēkas krājums pieauga par 900 sējumiem. 30. gadu beigās skaitījās 1784 sējumi. Regulāri pienāca ap 20 fizikas žurnālu, kas sniedza pārskatu par fizikālo pētniecību citās valstīs. 1927. gadā Fizikas institūta bibliotēka sāka abonēt „Handbuch der Physik” un „Handbuch der Experimentalphysik”. No 1927. gada līdz 1928. gadam institūta bibliotēka palielinājās par 970 sējumiem. No 1928. gada līdz 1929. gadam institūta bibliotēkas krājumā bija 1075 sējumu. Institūta bibliotēku joprojām vadīja profesors F. Gulbis.

No 1929. līdz 1930. gadam fakultātes bibliotēka palielinājās līdz 1145 sējumiem.⁸³

Ģeofizikas un meteoroloģijas institūta bibliotēkā 1926. gadā bija 400 grāmatu. 30 gadu beigās – 1980 sējumu.

No 1927. gada institūts sadalījās, izveidojās Meteoroloģijas institūts ar observatoriju un Fiziskās ģeogrāfijas institūts. Meteoroloģijas institūta bibliotēkas vadītājs bija profesors R. Meijers. 1927. gadā bibliotēkas krājumā bija 470 sējumu, pamatā ārzemju institūtu publikācijas. Šo sējumu izvietošanai trūka skapju un telpu. Fiziskās ģeogrāfijas institūta bibliotēku vadīja R. Putniņš. Institūta bibliotēkā klāt nākušas 150 grāmatas. Fakultātes bibliotēka ar kartēm un atlantiem apgādāja arī citas katedras. 1928. gadā institūta bibliotēkas krājumā bija 490 sējumu. 1928./29. mācību gada laikā meteoroloģijas institūta bibliotēkas krājumā bija 719 sējumu. Institūta bibliotēku joprojām vadīja R. Meijers. 1931. gadā institūta bibliotēkā bija 800 sējumu.⁸⁴

Fiziskās ģeogrāfijas un ģeonomijas institūta bibliotēku vadīja R. Putniņš. Pirmajos darbības gados tā strauji palielinājās. No 1924. līdz 1926. gadam bibliotēkas krājums turpināja paplašināties, bet ne tādos apmēros. Bibliotēkas krājumā skaitās 1500 sējumu (grāmatas, žurnāli, kartes). Sastādīts bibliotēkas sistemātiskais katalogs. Institūta bibliotēka papildinājās gan grāmatu pirkšanas ceļā, gan dāvinājumu veidā. Lielas grūtības radīja telpu jautājums – trūka

lasītas.⁸⁵ No 1927. gada līdz 1928. gadam bibliotēkas krājums palielinājās par 1800 sējumiem (šajā skaitā ir gan grāmatas, gan žurnāli, gan atlanti un kartes). Bibliotēka iegādājusi Monakas okeanogrāfiskā institūta izdotās jūras dziļumu kartes. Ar Centrālās bibliotēkas palīdzību līdz pilnam žurnālu komplektam papildināta žurnāla sērija „Zeitschrift des Deutsch-Osterreichische Alpenvereins”.⁸⁶ 1928./29. mācību gada laikā institūta bibliotēku joprojām vadīja R.Putniņš. 1929.–1930. gadā institūta bibliotēka pieaugusi par 2200 sējumiem.

Teorētiskās astronomijas un analītiskās mehānikas institūts pastāv no 1925. gada. Tā bibliotēku vadīja profesors A. Kloze. Pārskata periodā – 1924.–1926. gadā – institūta bibliotēkā skaitījās 94 sējumi, kurus iegādāja no institūta līdzekļiem. 30. gadu beigās institūta bibliotēkā bija 2242 grāmatas. 1926. gadā mehānikas institūta bibliotēkai tika ierādītas jaunas telpas Baznīcas ielā 5, 14.dz. No 1926. gada līdz 1927. gadam bibliotēkas krājums no 94 sējumiem pieauga līdz 510 sējumiem. Par institūta līdzekļiem tika iegādāti 24 sējumi, pārējie – iegūti dāvinājumu un apmaiņas ceļā no ārzemju pētnieciskajām iestādēm.⁸⁷ No 1927. gada līdz 1928. gadam institūta grāmatu krājums no 510 palielinājās līdz 659 sējumiem. Par institūta līdzekļiem iegādāts 71 sējums, pārējie iegūti maiņas ceļā ar ārzemju zinātniskajām iestādēm. 1928. gadā institūts sadarbojās ar 119 ārzemju institūtiem, observatorijām un bibliotēkām.

Mācību gada laikā (1928–1929) institūta bibliotēkā krājums palielinājās no 659 līdz 868 sējumiem, no kuriem 141 iegūts pirkuma ceļā un 68 izdevumi – maiņas ceļā. *Teorētiskās astronomijas un analītiskās mehānikas institūts* veica institūta darbu apmaiņu ar 121 zinātnisku iestādi visā pasaulē.⁸⁹

1929.–1930. gadā fakultātes bibliotēkas lielums palielinājās no 868 līdz 954 sējumiem. Gada laikā par institūta līdzekļiem nopirkti 28 sējumi, bet maiņas ceļā ar ārzemju zinātniskajām iestādēm iegūti 58 sējumi.⁹⁰

Astronomiskās observatorijas bibliotēkas krājuma pamatu veidoja no ārzemju observatoriju iesūtītajām publikācijām. Bibliotēku vadīja A. Žaggers. 1924. gadā tika iesākta sarakstīšanās ar visām pasaules astronomiskām observatorijām, lai apmainītos ar publikācijām.

1927. gadā bibliotēkas krājumā bija 1500 sējumu. Trūka mācību literatūras, sevišķi izjūtams izdevuma „Astronomische Nachrichten” trūkums.

Observatorijas darbinieki visiem spēkiem pūlējās nokomplektēt mācībām un pētniecībai nepieciešamās grāmatas. 1925. gadā LU rektoram tika adresēts iesniegums ar lūgumu nodot Astronomiskās observatorijas rīcībā no Pulkovas observatorijas saņemtās grāmatas.⁹¹

1928./29. mācību gadā observatorijas bibliotēkas krājums papildinājās ar Jāņa Esera dāvinājumu. Astronomiskās observatorijas bibliotēka saņēma 490 izdevumus, kā vērtīgākā daļa – izdevuma „Astronomische Nachrichten” 123 sējumi.⁹² 30 gadu beigās bibliotēkā bija 5500 sējumi.

Augu morfoloģijas un sistemātikas bibliotēku 1927. gadā vadīja N. Malta. Notika aktīva darbu un izdevumu apmaiņa ar vairākiem slaveniem ārvalstu zinātniskajiem institūtiem. 1928. gadā institūts pārgāja uz jaunām telpām

Alberta ielā 10, situācija telpu jautājumā salīdzinājumā ar iepriekšējām telpām Kronvalda bulvārī 4 bija uzlabojusies. 30. gadu beigās skaitās 6890 grāmatas. 1939. gadā institūta bibliotēka saņēma N. Maltas dāvinājumu – 2200 zinātnisku darbu atsevišķos iespaidumus.⁹³

Augu fizioloģijas un anatomijas institūta bibliotēku 1927. gadā vadīja O. Trebū. 30. gadu beigās tajā bija 558 sējumi. 1928. gada janvārī institūts pārvietojās uz telpām Alberta ielā 10, kur institūtam ierādīja četras telpas. Tomēr ar to nepietika, un institūta bibliotēku nācās izvietot koridorā.⁹⁴ No 1929. līdz 1930. gadam institūta bibliotēkas lielums palielinājās par 20 sējumiem.

1928./29. mācību gada laikā institūta bibliotēku joprojām vadīja O. Trebū, un tās krājumā bija ap 700 sējumu. 1930./31. mācību gada laikā fakultātes bibliotēka pieaugusi par 30 sējumiem.⁹⁵

Salīdzināmās anatomijas un eksperimentālās zooloģijas institūta bibliotēkā no 1919. līdz 1924. gadam krājumā bija 440 grāmatas un 17 žurnālu sērijas. Institūta bibliotēku papildināja gan dāvinājumu ceļā, gan apmaiņā pret paša institūta publikācijām. No 1924. līdz 1926. gadam bibliotēka iegādājās 54 jaunas grāmatas. Tika saņemti daudzveidīgi zinātniskie žurnāli. Uz 88 dažādiem ārzemju institūtiem tika izsūtītas institūta publikācijas, pretī saņemot ārzemju kolēģu publikācijas un grāmatu dāvinājumus. No 1924. līdz 1926. gadam bibliotēku vadīja profesors N. Ļebedinskis. 1927. gadā institūta bibliotēkā bija 400 sējumu un ap 1000 kopijas. No ārzemju kolēģiem saņemti 662 separātizdevumi. 1926. gadā institūts kopā ar bibliotēku pārvietojās uz telpām Alberta ielā 10.⁹⁶ 1927./28. mācību gadā institūta bibliotēkā bija 462 grāmatas. 1928./29. mācību gada laikā institūta bibliotēku vadīja N. Ļebedinskis. Tajā laikā institūta bibliotēkas lielums – 553 grāmatas. 1931. gadā bibliotēkas lielums bija 807 sējumi.⁹⁷ 1939. gadā skaitās 4396 sējumi.

Sistemātiskā zooloģijas institūta bibliotēku, sākot ar 1923. gadu, vadīja profesors E. Strands. No 1924. līdz 1926. gadam bibliotēka palielinājās par 170 sējumiem. 1927. gadā Sistemātiskās zooloģijas institūts kopā ar bibliotēku pārcēlās no telpām Kronvalda bulv. 9 uz telpām Alberta ielā 10. Bibliotēkas krājums palielinājās par 147 iespaidvienībām. 30. gadu beigās bija 2857 sējumi. 1927./28. mācību gada laikā bibliotēka papildinājās par 100 vienībām. Palielinājies periodisko izdevumu klāsts (tostarp arī maiņas ceļā iegūtie izdevumi). 1928./29. mācību gadā bibliotēku turpināja vadīt E. Strands. Gada laikā bibliotēkas krājums pieaudzis par 426 sējumiem, no kuriem 174 separātizdevumus dāvināja R. Kleins Sčecinā.

No 1929. līdz 1930. gadam institūta bibliotēkas paplašināšanā liela nozīme bija institūta direktora E. Stranda nodibinātajam žurnālam „Folia Zoologica et Hvdrobiologica”. Ar šī žurnāla starpniecību tika ievadīta literatūras apmaiņa ar 153 institūtiem un biedrībām. Šajā gadā bibliotēkas fonds pieaudzis par 315 izdevumiem.⁹⁸ 1930./31. mācību gada laikā apmaiņa ar Sistemātiskās zooloģijas institūta zinātniskajām publikācijām un ārzemju kolēģu darbiem veikta ar 156 ārzemju institūtiem, saņemot 150 zinātniskas publikācijas.⁹⁹

Ģeogrāfijas institūta bibliotēkā 30. gadu beigās bija 1800 grāmatas un kartes.

Ģeoloģijas un paleontoloģijas institūta bibliotēku no 1924. līdz 1926. gadam vadīja profesors E. Krauss. 1926./27. mācību gada beigās institūta bibliotēkā bija 1000 sējumu (to skaitā žurnāli un kartes). Tika nodibināta grāmatu apmaiņa ar vairākiem ārzemju institūtiem, piemēram, Igaunijā, Polijā, Vācijā, Šveicē un citur.¹⁰⁰ 1927./28. mācību gada beigās bibliotēkas krājumā bija 3000 eksemplāru (grāmatas, žurnāli un kartes). 1927./28. mācību gada laikā nozīmīgi bija šādi jaunieguvumi: „Jahrbuch der preusischen geologischen Landesanstalt 1890–1928”, „Fossilium Catalogus”, „Zeitschrift der deutschen geologischen Gesellschaft 1890–1928” u.c. Turpinājās plaša sadarbība ar ārzemju universitāšu ģeoloģiskiem institūtiem, ģeoloģiskām komitejām un Kalnu akadēmiju Maskavā.¹⁰¹ 1928./29. mācību gada laikā institūta bibliotēka palielinājusies par 325 sējumiem. Grāmatu lielākā daļa iegūta maiņas ceļā ar ārzemju ģeoloģiskiem institūtiem, ģeoloģiskām iestādēm un biedrībām. Savus izdotos rakstus institūts izsūtījis 41 ārzemju iestādei.¹⁰² 1930./31. mācību gadā institūta bibliotēkas krājums papildinājās par 380 sējumiem. Savus zinātniskos darbus institūts izsūtīja 42 ārzemju institūtiem un ģeoloģiskām iestādēm, pretī saņemot ārzemju kolēģu publikācijas.¹⁰³ Bibliotēkā 30. gadu beigās bija 3500 sējumi.

Pēc izdevuma „Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1927./28. akad. gads” datiem, *Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē* bija nodibināta tā dēvētā fakultātes vispārējā bibliotēka. Par tās pārzini kļuva bibliotekārs (fakultātes sekretārs) A. Liberts. Fakultātes bibliotēkas krājumā bija 100 sējumu. Šajā bibliotēkā tika reģistrēti vispārīga rakstura izdevumi, grāmatas un darbi, kas neietilpst atsevišķu institūtu speciālajās bibliotēkās: gada pārskati, kalendāri, instrukcijas un likumi u.c. 1928./29. mācību gada laikā fakultātes vispārīgajā bibliotēkā bija 120 iespieddarbi. No 1929. līdz 1930. gadam fakultātes bibliotēkā, kuru joprojām vadīja A. Liberts, bija 160 iespieddarbi.

Mehānikas fakultātes bibliotēka. Latvijas Universitātes piecgadu pārskatā parādās ziņas, ka LU pirmsākumos Mehānikas fakultātes bibliotēka vispār nepastāvēja un būtu jāpapūlas, lai atjaunotu uz Krieviju evakuētās grāmatas. Lai atjaunošana būtu sekmīga, vajadzētu ņemt kredītu. Arhīva materiālos neparādās ziņas, vai tas tiek ņemts, bet pārskatā par Universitātes darbību 1920./21. mācību gadā parādās ziņas, ka Mehānikas fakultātē jau ir 412 grāmatas. 1921./22. mācību gada laikā bibliotēkas lielums palielinājās par 437 sējumiem, un 1922. gada jūnijā tās lielums ir 849 grāmatas. 1922./23. mācību gada beigās bibliotēkas krājuma lielums – 1340 sējumu. 1923./24. mācību gadā bibliotēkā grāmatu skaits pieaudzis par 1547 grāmatām. 1924./25. mācību gadā bibliotēka abonēja 36 žurnālus. Savu krājumu tā papildināja par 129 grāmatām. 1925./26. mācību gadā bibliotēka abonēja 37 žurnālus un laikrakstus, krājumā nonāca 177 grāmatas. No 1924. līdz 1926. gadam Mehānikas fakultātes bibliotēka saņēma dāvinājumus: no profesora G. Nolteina 13 grāmatas par lokomotīvēm, no E. Cizareviča vienu grāmatu.¹⁰⁴ No 1926. gada 1. jūlija

līdz 1927. gada 1. jūlijam Mehānikas fakultātes bibliotēkas krājumā ienākušas 254 grāmatas. Tika abonēti 35 žurnāli. Fakultātes bibliotēkai dāvināja 72 grāmatas un žurnālus.¹⁰⁵ Tajā laika posmā Mehānikas fakultāte sadarbojās ar Latvijas sūtni Ļeņingradā. Fakultātes bibliotēka saņēma Volhovas hidroelektrostacijas biļetenu.¹⁰⁶ No 1927. mācību gada 1. jūlija līdz 1928. gada 1. jūnijam fakultātes bibliotēka iegādājās 240 grāmatas. Bibliotēka abonēja 42 zinātniskos žurnālus. Minētajā laika posmā Mehānikas fakultātes bibliotēkas krājums dāvinājumu ceļā papildinājās ar 29 grāmatām un 11 žurnāliem.¹⁰⁷ No 1929. līdz 1930. gadam bibliotēka iegādājās 172 grāmatas un 47 zinātniskos žurnālus, kopsummā par Ls 3600. Fakultātes bibliotēkai ziedotas 27 grāmatas un 5 žurnāli. 1928./29. mācību gada laikā fakultātes bibliotēka papildinājās par 188 grāmatām un 54 zinātniskiem žurnāliem – kopsummā par Ls 7000. Bibliotēkai ziedotas 43 grāmatas un 10 žurnāli. Fakultātes bibliotēkas lielums – 3124 sējumi.¹⁰⁸ 1930. gadā krājuma lielums bija 3376 sējumi.¹⁰⁹ No 1930. gada 1. jūlija līdz 1931. gada 1. jūlijam Mehānikas fakultātes bibliotēkā par fakultātes līdzekļiem iegādātas 96 grāmatas un 52 zinātniskie žurnāli – par Ls 5562. Bibliotēkas krājumu papildinājuši ziedojumi: 21 grāmata un 11 žurnāli. Gada laikā bibliotēkas krājums palielinājies par 180 sējumiem. 1930./31. mācību gada laikā Mehānikas fakultātes bibliotēkas krājumā skaitās 3557 sējumi.¹¹⁰

Teoloģijas fakultātes bibliotēkā 1925. gada 1. janvārī – 6100 sējumi. 1925. gadā bija pilnīgi gatavs Teoloģijas fakultātes bibliotēkas katalogs.¹¹¹

1926. gada jūlijā fakultātes bibliotēkā bija 6907 sējumi.¹¹² 1927. gada 1. jūlijā fakultātes bibliotēkas krājuma lielums bija 7408 sējumi.¹¹³ 1927. gada 1. jūlijā Teoloģijas fakultātes bibliotēkā bija 7408 sējumi, bet 1928. gada 1. jūlijā – 7950 sējumi.¹¹⁴

1928. gada 1. jūlijā fakultātes bibliotēkā bija 7950 sējumi, 1929. gada 1. jūlijā – 8166 sējumi.¹¹⁵ 1929. gada 1. jūlijā fakultātes bibliotēkā bija 8166 sējumi, bet pēc gada – 1930. gada 1. jūlijā – 8387 sējumi.¹¹⁶

Fakultātes bibliotēkas krājumā 1930. gada 1. jūlijā bija 8387 sējumi, bet 1931. gada 1. jūlijā – 8685 sējumi. Fakultātes bibliotēkai vairākas grāmatas dāvinājuši prof. H. Rusts Karalaučos, Latvijas Valsts arhīvs un Dr. Žigļevics.¹¹⁷ 1923. gada septembrī Teoloģijas fakultātes bibliotēkai Dr. Hagbergs Vraitakungs dāvināja „Encyclopedia Biblica”.¹¹⁸ 1935. gada maijā Universitātes Saimniecības padome ierosināja pirkt profesora Imanuela Bencingera bibliotēku par Ls 6000. LU Centrālās bibliotēkas vadītājs Pēteris Ķīkauka lūdza to sadalīt starp Centrālo bibliotēku un Teoloģijas fakultātes bibliotēku. I. Bencingera bibliotēkas novērtēšanai izvirzīja profesorus F. Balodi un E. Zicānu.¹¹⁹

1935./36. mācību gadā Teoloģijas fakultātes bibliotēkai vairāki Universitātes mācībspēki dāvinājuši grāmatas: L. Adamovičs – 35 grāmatas, E. Ķiploks – 15 grāmatas, J. Vītols – 8 grāmatas. Dāvinājušas arī dažādas organizācijas: Kultūras fonds – 4 grāmatas, Latvijas sūtniecība Maskavā – vienu grāmatu.¹²⁰ 1937. gadā Teoloģijas fakultāte saņēmusi dāvinājumu no Liepājas pilsētas bibliotēkas – 135 vecā izdevuma grāmatas. Profesors L. Adamovičs Teoloģijas fakultātei dāvinājis 37 grāmatas, Helsinku universitātes Teoloģijas fakultātes

dekāns Puoko – 3 grāmatas, Kultūras fonds – 16, fakultātes mācībspēki – 11, Valsts Statistikas pārvalde – 3 grāmatas.¹²¹ Trīsdesmito gadu beigās Teoloģijas fakultātes bibliotēkas fondā bija 11932 grāmatas.¹²² Teoloģijas fakultātes bibliotēku ilgu gadu vadīja I. Bencingers. Pēc viņa fakultātes bibliotēkas vadību uzņēmas J. Rezevskis.¹²³

Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēka ir dibināta 1923. gada pavasarī. Pamats fakultātes bibliotēkai tika likts, iegādājoties profesora Bergmaņa bibliotēku.¹²⁴ Divu gadu laikā tās grāmatu skaits pārsniedzis 5000 sējumu. Bibliotēkas krājums strauji auga. Bibliotēkas darba laiks bija katru dienu no plkst. 15 līdz 19, brīvlaikā – otrdienās un ceturtdienās – no plkst. 15 līdz 18. No 1923. gada līdz 1926. gadam bibliotēku vadīja J. Griķis un E. Širons.¹²⁵ 1926. gada pavasarī bibliotēkas lielums bija 8200 sējumu. Gadu gaitā tika secināts, ka fakultātes bibliotēkai nepieciešama plašāka bibliotēka, bet līdzekļu trūkuma dēļ to nav iespējams ierīkot. Par budžeta līdzekļiem var iegādāties tikai pašus nepieciešamākos izdevumus, bet studiju procesā būtu nepieciešami arī agrākos gados izdotie darbi. 1926. gadā tika iegādāts vērtīgs izdevums – „Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik” (visi līdz šim iznākušie sējumi). 1927. gada 1. jūlijā fakultātes bibliotēkā bija 9600 sējumu. Bibliotēku pārzināja J. Kārklīšs, kuram palīdzēja subasistenti K. Bērziņš un R. Frīdenbergs.¹²⁶ 1928. gada 1. jūlijā fakultātes bibliotēkas krājumā bija 11063 sējumi. Bibliotēkas krājumu pārvaldīja J. Kārklīšs, kuram palīdzēja subasistenti J. Valbergs un A. Jankovskis. 1927./28. mācību gada laikā ievērojamākie bibliotēkas jaunieguvumi bija: „Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft” no 1844. līdz 1928. gadam (82 sējumi), „Archiv für Sozialwissenschaft und Socialpolitik” no 1888. līdz 1928. gadam (59 sējumi), „The encyclopedia Britannica: a dictionary of artes, sciences, literature and general information” (16 sējumi).¹²⁷ 1928./29. mācību gadā fakultātes bibliotēkas grāmatu krājums palielinājās par 2000 sējumiem. Dažas no fakultātes katedrām no speciāli atvēlētiem līdzekļiem iegādājušās nepieciešamāko mācību literatūru. Bibliotēku pārvaldīja subasistenti A. Jankovskis un J. Valbergs.¹²⁸

1929./30. mācību gadā bibliotēkas krājums pieaudzis par 3000 grāmatām, krājuma kopskaits sasniedza 17 000 sējumus. Aizvadītajā mācību gadā fakultāte izdeva sistemātisko katalogu, kuru J. Kārklīņa redakcijā sastādījuši P. Mucenieks, E. Širons un K. Bērziņš. Fakultātes bibliotēku joprojām vadīja J. Kārklīšs, bet tehniskos darbus veica subasistenti A. Jankovskis, A. Krieviņš, R. Lindenbergs un J. Valbergs.¹²⁹

1930./31. mācību gada laikā fakultātes bibliotēkas krājums pieaudzis par apmēram 1500 sējumiem. Bibliotēkas krājumā bija tādi vērtīgi izdevumi kā „Archiv für Bürgerliches Recht”, „Archiv für öffentliches Recht”, „Bibliographie der Sozialwissenschaften” u.c. 1930./31. mācību gada laikā fakultātes bibliotēka bija atvērta darbadienās no plkst. 9 līdz 13 un no plkst. 15–19. Fakultātes bibliotēkas vadītājs J. Kārklīšs, kura vadībā strādāja subasistenti A. Jankovskis, V. Kalniņš, A. Krieviņš, R. Lindenbergs.¹³⁰

1935./36. mācību gadā fakultātes bibliotēkai tika nodotas kooperatora Šiliņa bibliotēka – ap 500 sējumu. Vecākais docents H. Albāts bibliotēkai nodeva

273 sējumus. Kooperācijas un revīzijas komisija Tautsaimniecības un tiesību fakultātes bibliotēkai nodeva Ls 300.¹³¹ 1937. gadā Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes sēdē tika nolemts pirkt profesora A. Būmaņa bibliotēku Ls 4303 apmērā. 1937. gadā Savstarpējā apdrošināšanas sabiedrība Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkai grāmatu iegādei ziedojusi Ls 1500.¹³³ Veterinārmedicīnas fakultātes bibliotēkas pirmsākumos skaitāmi 780 sējumi. No saturiskā viedokļa raugoties, tās bija rokasgrāmatas un žurnāli Ls 4165 vērtībā.¹³⁴ Nākamajos divos gados bibliotēkas fondi papildinājās ar 423 grāmatām par Ls 3300,52. Uz 1926. gada 1. jūliju fakultātes bibliotēkā bija 1203 grāmatas par Ls 7465,52.¹³⁵ 1927./28. mācību gadā Veterinārmedicīnas fakultātes bibliotēkā klāt nākušas 316 grāmatas par Ls 4600,17, no kurām 28 bija disertācijas un pārskati. Paralēli jaunajām grāmatām fakultātes bibliotēka krājumu papildināja arī ar iepriekšējo gadu izdevumiem – šajā laika posmā tika iegādāti vairāki iepriekšējo gadu žurnālu komplekti. 1928. gada 1. jūlijā fakultātes bibliotēkas krājumā bija 1689 sējumi.¹³⁶ 1935./36. mācību gadā fakultātes bibliotēka no veterinārārsta Dreimaņa saņēmusi 243 grāmatas.¹³⁷ Tajā pašā gadā fakultātes bibliotēka saņēmusi Liepājas pilsētas dāvinājumu – 400 grāmatas, Ārlietu ministrija bibliotēkai dāvinājusi 582 grāmatas.¹³⁸ Trīsdesmito gadu beigās Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkā bija 28 500 iespieddarbu.¹³⁹

Medicīnas fakultātes bibliotēka. Fakultātes organizēšanas laikā bija nolemts dibināt arī fakultātes bibliotēku. Pirmsākumos bibliotēku pārzināja Dr. Augusts Pētersons. Viņa pārziņā bibliotēka atradās divus gadus – no 1919. līdz 1921. gadam. No 1921. gada bibliotēku pārzināja students Jānis Skuja. 1923. gadā Medicīnas fakultātes bibliotēka tika sadalīta pa katedrām (pamatojoties uz 1922. gada 10. oktobra lēmumu). Centralizētais katalogs atradās Medicīnas fakultātes kancelejā. Šis apstāklis sarežģīja atspoguļot informāciju par jaunieguvumiem – katedras informāciju iesniedza neregulāri. Kopkataloga izveides darbs apstājās. Lai gan fakultātes bibliotēka kopš 1921. gada bija sadalīta pa katedrām, arhīva materiālos arī turpmākajos gados atrodama kopējā informācija par pirkumiem un dāvinājumiem Medicīnas fakultātes bibliotēkai bez atšifrējuma, kurai fakultātes katedrai tās paredzētas.

Fakultātes bibliotēkas krājuma komplektēšanas pamatu veidoja mirušo ārstu bibliotēku dāvinājumi ar dažādu vērtību.¹⁴⁰ 1922. gadā Dr. Zandberga kungs Maskavā dāvināja savu bibliotēku Medicīnas fakultātei, kuras sastāvā bija daudz vērtīgu medicīnisku žurnālu.¹⁴¹ Ar Maskavā esošās vēstniecības starpniecību Medicīnas fakultātes bibliotēkai tika nodotas Odesas Universitātes profesora Babkina dāvātas 16 grāmatas.

1923. gada maijā Universitātes padome nolēma, ka Tērbatas profesora Debio bibliotēka nododama Medicīnas fakultātes bibliotēkai.¹⁴³ 1924. gada 22. janvārī fakultātes bibliotēka no Dr. Kimmela Amerikā saņēma medicīniska satura žurnālus angļu valodā.¹⁴⁴ 1939. gadā Medicīnas fakultāte saņēmusi Ādama Butuļa ģimenes literatūru Ls 5000 vērtībā.¹⁴⁵ Tajā pašā gadā J. Alksnis ziedoja universitātei 24 sējumus zinātnisku rakstu par medicīnu.¹⁴⁶ 1924. gadā

LU Medicīnas fakultātei tika dāvināti Zviedrijas Ārstu biedrības zinātniskie izdevumi.¹⁴⁷ Kā pateicību par šo vērtīgo dāvinājumu LU nolēma sūtīt Zviedrijas Ārstu biedrībai LU Rakstus. 1928. gadā Fakultātes padome nolēma lūgt universitātes Centrālajai padomei veikt Medicīnas fakultātes grāmatu katalogizēšanas darbu. Šis darbs tika veikts. Diemžēl grāmatu katalogizēšanas darbs tika pārtraukts 1928. gadā. Grāmatas, kas tika iegūtas pēc 1928. gada, netika katalogizētas. Tomēr trīsdesmito gadu beigās arhīva materiālos atrodamas ziņas, ka Medicīnas fakultātes bibliotēkā bijuši 13 033 iespieddarbi.¹⁴⁸

Centrālās bibliotēkas lasītava 1929. g.

Filoloģijas fakultātes bibliotēka 1929. g.

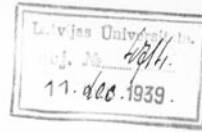

Ekonomikas fakultātes bibliotēka 1929. g.

I. M.
LATVIJAS UNIVERSITĀTES
CENTRĀLĀ BIBLIOTĒKA
BIBLIOTHÈQUE CENTRALE
DE L'UNIVERSITÉ DE LETTONIE

1939. g. 11. decembrī

Nr. 520
RĪGĀ, RAJA BULV. 19.
Tēl. 31555.

Ļoti godātam

Latvijas Universitātes

R e k t o r a k u n g a m.

Atbildot uz Jūsu š.g. rakstu Nr. 8002, pagodinot ziņot,
ka grāmatu sastāvs uz 1. jūliju š.g. bija šāds:

Arhitektūras fakultātes bibliotēkā	7.644
Fil. Filosofijas " "	53.000
Inženierzinātņu " "	10.865
Ķīmijas " "	12.224
Lauksaimniecības " "	12.610
Mat. Dab. zin. " "	52.119
Mechanikas " "	6.083
Medicīnas " "	13.033
Vet. Med. " "	3.566
Tauts. ties. zin. " "	28.500
Teoloģijas " "	11.932
Romas kat. teolol. " "	1.163
Centrālā bibliotēkā	142.608

Bibliotēkas pārzinis

P. Rikauks

Bibliotekārs

J. Jāņevičs

ATSAUCES

- ¹ Zeids, T. Draudzīgais aicinājums un Latvijas universitātes bibliotēkas // *Universitas*. Nr.2 (1937, 1. febr.), 27.-28.lpp.
- ² LVVA, 7427.f., 6. apr., 227.1., 34.lp.
- ³ Turpat, 80.lp.
- ⁴ Turpat, 123.lp.
- ⁵ Turpat, 128.lp.
- ⁶ Turpat, 219.lp.
- ⁷ Turpat, 222.lp.
- ⁸ Turpat, 456.-457.lp.
- ⁹ Latvijas Universitātes piegādu darbības pārskats. 1919.-1924. Rīga : LU, 1925. 11.lpp.
- ¹⁰ Latvijas Universitāte divdesmit gados : 1919-1939. Rīga : LU, 1939. 159.lpp.
- ¹¹ LVVA,6. apr., 226.1., 287.lp.
- ¹² Latvijas Universitātes piegādu darbības pārskats... 19.lpp.
- ¹³ Lejnīeks, Jānis. Latvijas arhitekti trimdā. Trīs paaudzes // Konferences "Trimda, kultūra, nacionālā identitāte" referātu krājums. Rīga, 2004. gada 30. sept.-2. okt. Rīga : Nordik, 2004. 472.-476.lpp.
- ¹⁴ Latvijas Universitātes divgādu darbības pārskats. 1924.-1926. Rīga : LU, 1926. 45.lpp.
- ¹⁵ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1926.-1927. akad. gads. Rīga : LU, 1927. 27.lpp.
- ¹⁶ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1928.-1929. akad. gads. Rīga : LU, 1929. 25.lpp.
- ¹⁷ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1929./30. akad. gads. Rīga : LU, 1930. 29.lpp.
- ¹⁸ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1930./31. akad. gads. Rīga : LU, 1931. 29.lpp.
- ¹⁹ Latvijas Universitātes divgādu darbības pārskats : 1924.-1926. Rīga : LU, 1926. 49.lpp.
- ²⁰ Latvijas Universitāte divdesmit gados : 1919.-1939... 159.lpp.
- ²¹ *Akadēmiskā Dzīve*. - Nr.4 (1939, 18. nov.), 123.lpp.
- ²² Latvijas Universitāte divdesmit gados : 1919-1939... Rīga : LU, 1939. - 159.lpp.
- ²³ *Universitas*. - (1936, 1. nov.), 267.lpp.
- ²⁴ LVVA, 7427.f, 6. apr., 227.1., 287.lp.
- ²⁵ Turpat, 439.lp.
- ²⁶ Turpat, 474.lp.
- ²⁷ LVVA, 7427.f., 6. apr., 226.1., 228.lp.
- ²⁸ Latvijas Universitātes piegādu darbības pārskats : 1919.-1924... 54.-55.lpp.
- ²⁹ Latvijas Universitātes divgādu darbības pārskats : 1924.-1926... 53.lpp.
- ³⁰ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1926.-1927.akad. gads... 34.lpp.
- ³¹ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1927.-1928.akad. gads. Rīga : LU, 1928. 32.-33.lpp.
- ³² Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1928.-1929. akad. gads... 31.-32.lpp.
- ³³ Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1929.-1930.akad. gads... 63.lpp.
- ³⁴ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1930.-1931. akad. gads... 63.-64.lpp.
- ³⁵ Apskats // *Universitas*. Nr.12 (1932, 1. okt).
- ³⁶ *Universitas*. (1936, 1. nov.), 267.lpp.
- ³⁷ LVVA, 7427.f., 6. apr., 227.1., 439.lpp.
- ³⁸ Materiāli no LU Bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu nodaļas.
- ³⁹ Turpat.

- ⁴⁰ Latvijas Universitāte divdesmit gados : 1919–1939. I.sēj. 217.lpp.
- ⁴¹ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1926.–1927. mācību gads... 173.–175.lpp.
- ⁴² Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1927./28. akad. gads. Rīga : LU, 1928. 182.lpp.
- ⁴³ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1928./29. akad. gads. Rīga : LU, 1929. 175.lpp.
- ⁴⁴ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1929.–1930. akad. gads... 56.–57.lpp.
- ⁴⁵ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1930.–1931. akad. gads... 57.lpp.
- ⁴⁶ Apskats // *Universitas*. Nr. 12 (1931, 1. maijs), 11.lpp.
- ⁴⁷ Apskats // *Universitas*. Nr. 12 (1932, 1. okt), 194.lpp.
- ⁴⁸ *Universitas*. (1936, 1. nov.), 267.lpp.
- ⁴⁹ LVVA, 7427.f., 6. apr., 227.1., 262.lp.
- ⁵⁰ Universitātes padomes lēmumi // *Students*. Nr. 13 (1938, 15. maijs), 427.lpp.
- ⁵¹ Apskats // *Universitas*. Nr.11 (1938, 15. sept), 307.lpp.
- ⁵² LVVA, 7427.f., 6. apr., 227.1, 439.lpp.
- ⁵³ Materiāli no LU Bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu nodaļas.
- ⁵⁴ Turpat.
- ⁵⁵ Turpat.
- ⁵⁶ LVVA, 7427.f., 6. apr., 226.1., 241.lp.
- ⁵⁷ Latvijas Universitāte divdesmit gados : 1919–1939. I.sēj. 218.–219.lpp.
- ⁵⁸ LVVA, 7427.f., 6. apr., 226.1., 287.lp.
- ⁵⁹ LVVA, 7427.f, 6. apr., 226.1., 680.lp.
- ⁶⁰ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats : 1919.–1924... 166.lpp.
- ⁶¹ Latvijas Universitātes divgadu darbības pārskats : 1924.–1926... 98.lpp.
- ⁶² LVVA, 7427.f, 6. apr., 226.1., 531.lp.
- ⁶³ LVVA, 7427.f, 6 apr., 226.1., 489.lp.
- ⁶⁴ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1929.–1930... 82.lpp.
- ⁶⁵ Latvijas Universitāte divdesmit gados : 1919.–1939. 1. sēj. 453.lpp.
- ⁶⁶ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1927.–1928. akad. gads... 62.lpp.
- ⁶⁷ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats : 1919.–1924... 146.lpp.
- ⁶⁸ Latvijas Universitāte divdesmit gados : 1919–1939. I.sēj. 383.lpp.
- ⁶⁹ LVVA, 7427.f, 6. apr., 226.lpp., 268.lp.
- ⁷⁰ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats : 1919.–1924... 146.lpp.
- ⁷¹ Latvijas Universitātes divgadu darbības pārskats : 1924.–1926... 75.lpp.
- ⁷² Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1926.–1927. akadēmiskais gads... 63.lpp.
- ⁷³ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1927.–1928. akad. gads... 48.lpp.
- ⁷⁴ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1929.–1930. akad. gads... 39.lpp.
- ⁷⁵ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1930.–1931. akad. gads... 38.lpp.
- ⁷⁶ LVVA, 7427.f., 6. apr., 227.1., 406.lp.
- ⁷⁷ LVVA, 7427.f., 6. apr., 227.1., 439.lp.
- ⁷⁸ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats : 1919.–1924... 240.lpp.
- ⁷⁹ Latvijas Universitātes divgadu darbības pārskats : 1924.–1926... 149.lpp.
- ⁸⁰ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1926–1927... 118.lpp.
- ⁸¹ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1927.–1928. akad. gads... 130.lpp.
- ⁸² Latvijas Universitāte divdesmit gados : 1919–1939... 528.lpp.

- ⁸³ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1929.-1930... 91.lpp.
- ⁸⁴ Latvijas Universitātes dabības pārskats : 1930.-1931... 88.lpp.
- ⁸⁵ Latvijas Universitātes divgadu darbības pārskats : 1924-1926... 155.lpp.
- ⁸⁶ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1927.-1928... 137.lpp.
- ⁸⁷ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1926.-1927. akad. gads... 120.lpp.
- ⁸⁸ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1927.-1928. akad. gads... 131.lpp.
- ⁸⁹ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1928.-1929.akad. gads... 127.lpp.
- ⁹⁰ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1929.-1930. akad. gads... 92.lpp.
- ⁹¹ LVVA, 7427.f., 6. apr., 226.1., 466.lp.
- ⁹² Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1928.-1929. akad. gads... 130.lpp.
- ⁹³ *Akadēmiskā Dzīve*. Nr.8 (1939, 16. febr.), 274.lpp.
- ⁹⁴ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1927. - 1928. akad. gads... 141.lpp.
- ⁹⁵ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1930. - 1931. akad. gads... 90.lpp.
- ⁹⁶ Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1926. - 1927. akad. gads... 129.lpp.
- ⁹⁷ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1930.-1931. akad. gads... 91.lpp.
- ⁹⁸ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1929.-1930. akad. gads... 96.lpp.
- ⁹⁹ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1930.-1931. akad. gads... 90.lpp.
- ¹⁰⁰ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1926.-1927. akad. gads... 126.lpp.
- ¹⁰¹ Latvijas Universitātes darbības pārskats 1926.-1927. akad. gads... 138.lpp.
- ¹⁰² Latvijas Universitātes darbības pārskats 1928.-1929. akad. gads... 134.lpp.
- ¹⁰³ Latvijas Universitātes darbības pārskats 1930.-1931. akad. gads... 89.lpp.
- ¹⁰⁴ Latvijas Universitātes divgadu darbības pārskats : 1924.-1926... 59.lpp.
- ¹⁰⁵ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1926.-1927. akad. gads... 53.lpp.
- ¹⁰⁶ LVVA, 7427.f., 6. apr., 226.1., 667.lp.
- ¹⁰⁷ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1927.-1928. akad. gads... 38.lpp.
- ¹⁰⁸ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1928.-1929. akad. gads... 37.lpp.
- ¹⁰⁹ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1929.-1930. akad. gads... 130.lpp.
- ¹¹⁰ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1931.-1931. akad. gads... 120.lpp.
- ¹¹¹ LVVA, 7427.f., 6. apr., 227.1., 85.lp.
- ¹¹² Latvijas Universitātes divgadu darbības pārskats : 1924.-1926... 210.lpp.
- ¹¹³ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1926.-1927. akad. gads... 179.lpp.
- ¹¹⁴ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1927.-1928. akad. gads... 186.lpp.
- ¹¹⁵ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1928.-1929. akad.gads... 179.lpp.
- ¹¹⁶ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1929.-1930. akad.gads... 158.lpp.
- ¹¹⁷ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1930.-1931. akad.gads... 150.lpp.
- ¹¹⁸ LVVA, 7427.f., 6. apr., 226.1., 292.lp.
- ¹¹⁹ LVVA, 7427.f., 6. apr., 227.1., 264.lp.
- ¹²⁰ *Universitas*. (1936, 1. nov.), 267.lpp.
- ¹²¹ *Akadēmiskā dzīve // Students*. Nr.4 (1937, 15. nov.), 133.lpp.
- ¹²² LVVA, 7427.f., 6. apr., 227.1., 439.lp.
- ¹²³ Turpat, 293.lp.
- ¹²⁴ Fakultātes bibliotēka // *Universitas*. Nr. 16 (1965), 21.-22.lpp.
- ¹²⁵ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats : 1919.-1924... 289.lpp.

- ¹²⁶ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1926.-1927. akad. gads... 156.lpp.
- ¹²⁷ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1927.-1928. akad. gads... 168.-169.lpp.
- ¹²⁸ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1928.-1929. akad. gads... 163.lpp.
- ¹²⁹ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1929.-1930. akad. gads... 153.lpp.
- ¹³⁰ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1930.-1931. akad. gads. - Rīga : LU, 1931. - 144.-145.lpp.
- ¹³¹ *Universitas*. (1936, 1. nov.), 267.lpp.
- ¹³² LVVA, 7427.f., 6. apr., 227.1., 293.lp.
- ¹³³ Latvijas Universitātes 18. gada svētki // *Students*. Nr.2 (1937, 15. okt.), 73.lpp.
- ¹³⁴ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats : 1919.-1924... 220.lpp.
- ¹³⁵ Latvijas Universitātes divgadu darbības pārskats : 1924.-1926... 131 .lpp.
- ¹³⁶ Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1927.-1928... 102.lpp.
- ¹³⁷ *Universitas*. (1936, 1. nov.), 267.lpp.
- ¹³⁸ *Students*. Nr.4 (1937, 15. nov.), 133.-134.lpp.
- ¹³⁹ LVVA, 7427.f., 6. apr., 227.1., 439.lp.
- ¹⁴⁰ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats : 1919.-1924... 180.lpp.
- ¹⁴¹ LVVA, 7427.f., 6. apr., 226.1., 218.lp.
- ¹⁴² Turpat, 280.lp.
- ¹⁴³ *Students*. Nr. 28 (1937, 9. maijs), 4.lpp.
- ¹⁴⁴ LVVA, 7427.f., 6. apr., 226.1., 329.lp.
- ¹⁴⁵ *Students*. Nr.8 (1939, 16. febr.), 274.lpp.
- ¹⁴⁶ *Universitas*. Nr.9 (1936, 15. jūn.), 241.lpp.
- ¹⁴⁷ LVVA, 7427.f., 6. apr., 226.1., 346.lp.
- ¹⁴⁸ LVVA, 7427.f., 6. apr., 227.1., 439.lp.

GITA TREIDE

LATVIJAS UNIVERSITĀTES BIBLIOTĒKA NO 1944 LĪDZ 1962 GADAM

UNIVERSITĀTES BIBLIOTĒKAS TĒLPAS UN KRĀJUMS

Līdz ar Latvijas atkārtoto okupāciju 1944. gada rudenī Latvijā sākās aktīva padomju režīma īstenošana visās dzīves sfērās.

Valdošās varas pārstāvji bibliotēku jomu uztvēra kā vienu no svarīgākajiem līdzekļiem pastāvošās iekārtas ideoloģijas popularizēšanai Latvijas iedzīvotāju vidū. 1944. gada septembrī Krievijas pilsētā Kirovā tapa Izglītības Tautas komisariāta Bibliotēku daļas vadītāja Artūra Eglītes raksts, kurā pausti norādījumi par politizglītības iestāžu tīkla atjaunošanu un tā darbības uzsākšanu atbrīvotajos Latvijas novados.¹ Raksts tika adresēts Latvijas PSR Tautas komisāru padomei un Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālajai komitejai (turpmāk – LK(b)P CK).

Artūra Eglītes rakstā uzsvērts: „...saskaņā ar marksisma klasiķu atzinumiem un VK(b)P CK lēmumiem par presi kā izšķirēju ieroci aģitācijas un propagandas darbā sevišķu nozīmi iegūst bibliotēkas.”²

Citāts raksturo, kādā gultnē tika virzīts visu Latvijas bibliotēku darbs pēc 1944. gada notikumiem – uz visaptverošu bibliotēku ideologizāciju.

Pēc nacistiskās okupācijas perioda beigām un padomju okupācijas atjaunošanās 1944. gada rudenī Latvijas Universitātes Centrālā bibliotēka darbu atsāka jau 1944. gada 16. oktobrī – sešu darbinieku sastāvā.

Kā primārais izvīrziņš jautājums par jauna bibliotēkas pārziņa iecelšanu, jo iepriekšējais bibliotēkas pārzinis – profesors Pēteris Ķiķauka (LU bibliotēka 1935–1944) 1944. gada septembrī emigrēja uz Vāciju.

Par bibliotēkas pārziņi kļuva ilggadējais bibliotēkas darbinieks Ludvigs Straume, kurš šajā amatā strādāja līdz 1947. gadam. Pēc izglītības viņš bija jurists, bet pēc aicinājuma – bibliotekārs, un savas neilgās darbības laikā bibliotēkas pārziņa amatā (1944–1947) viņš pierādīja, ka ir īsts universitātes bibliotēkas patriots vārda vislabākajā nozīmē.

1944. gada oktobrī Universitātes bibliotēka atradās Universitātes centrālās ēkas pirmajā stāvā Raiņa bulvārī 19. Universitātes bijušā rektorāta telpās bija

izvietojušās visas bibliotēkas nodaļas, arī direkcija. Bibliotēkas grāmatu krātuve atradās studentu ēdnīcā un vairākās papildu telpās. 1944. gada decembrī lasītājiem kļuva pieejamas arī fakultāšu bibliotēkas.

Studentu lasītava atradās vienā telpā ar abonementu. Mācībspēku lasītava, ar ko bibliotēka lepojās iepriekšējos gados, bija likvidēta.

Līdz 1945. gada martam lasītāji grāmatas varēja lasīt tikai uz vietas, izmantojot lasītavas pakalpojumus. Ar 1945. gada martu grāmatas izsniedza lasīšanai uz mājām. Lasītājiem bibliotēka bija atvērta katru darba dienu no 9.00 līdz 19.00.³ Universitātes mācībspēkiem vienlaikus izsniedza 15 grāmatas, pārējiem lasītājiem – 5 grāmatas. Uzziņu literatūru, kura universitātes bibliotēkas krājumā bija pārstāvēta lielā skaitā, disertācijas mašīnrakstā, grāmatu vienīgos eksemplārus un periodiskos izdevumus uz mājām neizsniedza.

1945. gadā universitātes bibliotēkas darbs tika organizēts piecās nodaļās:

- komplektēšanas nodaļa (3 darbinieki);
- inventarizācijas (4 darbinieki);
- katalogizācijas (6 darbinieki);
- periodikas (3 darbinieki);
- bibliogrāfijas nodaļa (1 darbinieks).⁴

1945. gada novembrī Universitātes bibliotēkā tika nodibināta jauna nodaļa – bibliogrāfijas nodaļa. Par tās vadītāju un bibliogrāfu vienā personā tika pieņemts Henriks Novackis (LU bibliotēka, 1945–1973). Par galveno bibliogrāfa funkciju tika uzskatīta dažāda veida uzziņu sniegšana. Tikai 40. gadu beigās bibliogrāfu skaits bibliotēkā tika palielināts par vienu darbinieku – Ellu Lauberti, kura līdz 1949. gadam pildīja direktora vietnieces pienākumus. Gadu gaitā pie bibliogrāfijas nodaļas tika izveidots tā sauktais masu sektors, kura pārziņā atradās izstāžu un lasītāju konferenču organizēšana.

1948. gadā bibliotēkas nodaļu skaits palielinājās, tika nodibināta:

- filiāļu nodaļa;
- arhīva nodaļa (abas laika gaitā tika iekļautas citās nodaļās).

1950. gadā Universitātes Zinātniskās bibliotēkas (turpmāk UZB) pārskatā par sagatavošanos 1949./1950. gada pavasara sesijai norādīts, ka grāmatu krājuma komplektēšanā sakatāmi vairāki trūkumi – trūkst padomju literatūras, kas izdota līdz 1940. gadam, Lielā Tēvijas kara (LTK) laikā izdotā literatūra un pēckara perioda padomju literatūra. Bibliotēkas vadība lika lielas cerības uz sadarbību ar Maskavas un Ļeņingradas augstskolām, jo grāmatu tirdzniecības tīklā tādas grāmatas vairs nav atrodamas. Pēc PSRS AM lēmuma minētajām augstskolām UZB bija jānodod 40 000 eksemplāri.⁵

1944. gada nogalē nedaudzie Universitātes bibliotēkas darbinieki veica grāmatu sistematizāciju – bija jāizsaiņo grāmatas, kuras 1944. gada rudenī tika sagatavotas transportēšanai uz Vāciju.

Otrs svarīgs uzdevums, kas bija jārisina Universitātes bibliotēkas direktoram, bija bibliotēkas krājuma pārbaude un „kaitīgās” literatūras atlase, kura

bibliotēkas krājumā ieplūdusi nacistiskās okupācijas laikā. Atlasīto grāmatu skaits 1944. gadā sasniedza 19 000, tās operatīvi nodeva bibliotēkas specfonda rīcībā.⁶

Bibliotēkas specfonds tika izvietots vairākās pagrabtelpās Baznīcas ielā 5. Par specfonda vadītāju iecēla Komunistiskās partijas biedri A. Pāvulsoni. Šajā amatā viņa nostrādāja līdz pat 1949. gadam.

Bibliotēkas darbiniekiem vajadzēja operatīvi apstrādāt bijušo universitātes mācībspēku privāto bibliotēku grāmatas, kuras Universitātes bibliotēkas rīcībā nonāca pēc zinātnieku emigrācijas uz ārzemēm 1944. gada rudenī. Bibliotēkas fondos bija nepieciešams ietvert 61 privāto bibliotēku.⁷

Vienlaikus bija nepieciešams iekļaut aprītē grāmatas, kuras tika uzskatītas par „kaitīgām” nacistiskās okupācijas laikā un kuras bibliotēkas darbinieki, lai gan bija nacistisko iestāžu rīkojums tās iznīcināt 1943. gadā, bija saglabājuši.

Lai Universitātes bibliotēka varētu sekmīgi darboties tālāk, bija jānovērtē situācija, kādā atradās bibliotēkas krājums pēc nacistiskās okupācijas.

Jau 1944. gada nogalē Centrālās bibliotēkas pārzinis Ludvigs Straume izsūtīja visu Universitātes fakultāšu bibliotēku vadītājiem rīkojumu par krājuma lieluma novērtēšanu.

Pēc materiālu apkopošanas situācija bija šāda:

- Ekonomikas un Juridiskās fakultātes bibliotēkas krājumā – 30 072 grāmatas;
- Arhitektūras fakultātes bibliotēkas krājumā – 9500 grāmatas;
- Ķīmijas fakultātes bibliotēkā – 14 000 grāmatas;
- Inženierzinātņu fakultātē – 14 130 grāmatas;
- Mehānikas fakultātē – 10 000 grāmatas;
- Medicīnas fakultātes bibliotēkā – 11 000 grāmatas.⁸

Lai Universitātes bibliotēkas darbs varētu tālāk sekmīgi turpināties, bibliotēkas direktors Ludvigs Straume kā primāro izvirzīja uzdevumu – bibliotēkas statūtu izstrādi. Darbs tika uzticēts Bibliotēkas Padomei, kura nāca iepriekšējās – Bibliotēkas Komisijas vietā, kura darbojās Latvijas brīvvalsts un nacistiskās okupācijas laikā. Bibliotēkas Padomes locekļi apsprieda bibliotēkas stratēģisko virzību, kā arī nozīmīgus praktiskus jautājumus.

Bibliotēkas Padomi vadīja Universitātes prorektors Indriķis Zaķis. 1946. gadā Bibliotēkas Padomes sastāvā bija iekļauti šādi universitātes mācībspēki: profesors Pauls Stradiņš, profesors Jānis Maizīte, Jānis Krustiņšons, Rūdolfs Egle, Mārtiņš Robs, Aleksandrs Birznieks, Edgars Širons, Gustavs Lukstiņš, Alfons Apinis, Roberts Upmanis, Voldemārs Miške, Emīlija Ozoliņa, Eduards Balodis, Pāvels Brunovskis, Jānis Vītiņš, Miervaldis Lazdiņš, Aleksandrs Pāvars, Roberts Akmentiņš un Dominiks Kalvelis. Bibliotēkas Padomē bibliotēku pārstāvēja direktors Ludvigs Straume, direktora vietniece Elza Lauberte un lietvede Tatjana Skomorovska.⁹

Lai bibliotēkas statūtu izstrādi veiksmīgi atrisinātu, Padomes dienaskārtībā izvirzījās jautājums par bibliotēkas nosaukumu: kā turpmāk dēvēt Universitātes bibliotēku – par Centrālo (kā sākotnējā nosaukumā) vai Zinātnisko bibliotēku. Nosaukums ietvertu arī bibliotēkas pamatfunkciju – vai tā kļūtu centrālā un turpinātu būt neatkarīga, vai būtu zinātniskā ar tai pakļauto fakultāšu bibliotēku tīklu.

Bibliotēkas Padomes dalībnieku vairākums atbalstīja domu par vecā nosaukuma atstāšanu. Šīs domas aktīvs atbalstītājs bija Juridiskās fakultātes docents Aleksandrs Pavars.¹⁰ Diskusiju gaitā Padomes dalībnieki tomēr pieņēma lēmumu par jauna bibliotēkas nosaukuma radīšanu, un kopš 1946. gada Universitātes bibliotēka ieguva jaunu nosaukumu – tā kļuva par LVU Zinātnisko bibliotēku (turpmāk – LVU ZB), kurai tika izstrādāti savi Statūti un bibliotēkas lietošanas noteikumi.¹¹

Līdz ar to fakultāšu bibliotēkas beidza eksistēt kā patstāvīgas vienības, visu universitātes bibliotēku darbību noteica Centrālā bibliotēka – LVU ZB vadība kļuva centralizēta.

LVU Zinātniskās bibliotēkas galvenais uzdevums bija nodrošināt Universitātes profesorus un citus mācībspēkus, studentus, aspirantus, zinātniskos darbiniekus un līdzstrādniekus ar nepieciešamo literatūru.¹² Bibliotēkas Padomes uzdevums – saskaņot bibliotēkas darbu ar LVU mācību daļas plāniem.

Gadu gaitā bibliotēkas komisija piedzīvoja vairākas izmaiņas. 1952. gadā Bibliotēkas Padome nolēma izveidot komisijas, kas risinātu šādus jautājumus:

- krājuma komplektēšana; komisijā – docenti M. Sungals, A. Pavars, M. Tauja, vec. pasniedz. A. Senkāns;
- bibliogrāfijas jautājumi; komisijā – prof. V. Vasiļčenko, vec. pasn. V. Beļošapkova, vec. pasn. A. Kolotijevskis, Peizuma (ziņas par viņu nav izdevies noskaidrot);
- katalogu organizēšana; komisijā – prof. Liepiņa, doc. K. Blušs, vec. pasn. J. Prēdele, vec. pasn. G. Engels.¹³

1956. gadā notika Bibliotēkas Padomes sēde, kurā tika apspriests LVU ZB līdzšinējais darbs un nosprausti turpmākie uzdevumi. Diskusiju rezultātā notika Bibliotēkas Padomes struktūras pārveidošana – tās pakļautībā izveidoja vairākas sekcijas, kuras dalījās pa zinātņu nozarēm :

- sabiedrisko zinātņu sekcija – doc. G. Kļava, doc. J. Āboliņš, prof. K. Bērziņš, doc. A. Pavars, vec. pasn. Lindenbergs;
- bioloģijas un ģeogrāfijas zinātņu sekcija – prof. P. Galenieks, prof. J. Lūsis, doc. A. Kolotijevskis, vec. pasn. A. Alksnis, specfonda vad. M. Voitiške;
- filoloģijas un daiļliteratūras sekcija – doc. J. Kārklīņš, vec. pasn. A. Grīnblats, vec. pasn. A. Rolova, vec. pasn. R. Strazdiņa, komplektēšanas nodaļas vadītāja O. Odzeļeviča;
- eksakto un tehnisko zinātņu sekcija – prof. A. Ieviņš, prof. K. Liepiņa, prof. A. Lūsis, doc. P. Bērzkalns, doc. K. Gailis, doc. P. Kuņins, doc. K. Tabaks, doc. V. Panteļejevs;

- bibliogrāfijas un bibliotēku ekonomijas sekcija – bibliotēkas direktors P. Baško, komplektēšanas nodaļas vadītāja O. Odzeļeviča, grāmatu krātuves pārziņe M. Žuravska, specfonda vadītāja M. Voitiške, galvenais bibliogrāfs H. Novackis.¹⁴

1957. gadā Bibliotēkas Padomes sastāvā jau bija 32 pārstāvji.

LVU ZB atradās Universitātes centrālajā ēkā Raiņa bulvārī 19, savas speciāli iekārtotās telpas Kalpaka bulvārī 4 (pēc padomju varas ielu pārdēvēšanas politikas – Komunāru bulvārī 4) tā neatguva līdz pat 1957. gadam. Ēkā Komunāru bulvārī 4 bija izvietojies PSRS VDM Dzelzceļa karaspēka divīzijas Baltijas štābs. Visos līmeņos notika sarunas par telpu atgūšanu, taču nesekmīgi.

Pirmajā piecgažu plānā parādās fakti, ka bibliotēkai krājuma izvietojumam būtu nepieciešami 5000 kvadrātmetri, 1946. gadā bibliotēkas rīcībā bija 799,4 kvadrātmetri. Grāmatu krātuvei atvēlēti 425 kvadrātmetri, kuros ietilpināti 200 000 sējumi. Pārējais krājums bija izvietots dažādās telpās, un lasītājiem tas nebija pieejams. 42 kvadrātmetru lielā telpā atradās komplektēšanas, inventarizācijas, sistematizācijas un katalogizācijas nodaļas.¹⁵

Universitātes vadība telpu jautājumu mēģināja atrisināt vairākkārt. Bija vairāki iespējamie varianti, viens no tiem – 1948. gadā LVU ZB tika paredzētas telpas Brīvības bulvārī 2/4. Universitātes vadība šajās telpās paredzēja izvietot mācību literatūras krājumu un lasītavas¹⁶. Bibliotēkas telpu jautājumu sadarbībā ar LVU rektoriem risināja visi bibliotēkas direktori – no Ludvīga Straumes līdz Jānim Jansonam (LU Bibliotēka, 1953–1956). Tapa vēstules LPSR Valsts kontroles ministrijai, PSRS izglītības ministram S. Kaftanovam utt.¹⁷ Savas telpas Komunāru bulvārī 4 LUB atguva tikai 1957. gadā. Telpu pārbūvei LVU Saimniecības pārvalde atvēlēja 160 000 rbļ., 1957. gada budžetā bibliotēkas vajadzībām tika atvēlēti 190 000 rbļ. (šajā summā 35 000 rbļ. paredzēti bibliotēkas pārvietošanai no Raiņa bulvāra 19 uz Komunāru bulvārī 4). 1959. gada dokumentācija liecina, ka pakāpeniski LVU Centrālā bibliotēka nostabilizējās savās telpās Komunāru bulvārī 4, bet materiāli tehniskā bāze bija vāja – trūka elementārās tehnikas, rakstāmmašīnu, skapju. Visā bibliotēkā bija tikai viens telefona aparāts.¹⁸

Arhīva materiālos sakopotajās daudzveidīgajās atskaitēs atrodami dati, kas ne vienmēr savstarpēji sakrīt.¹⁹ Autore uzskata, ka okupācijas laika iestāžu oficiālajām atskaitēm pilnīgi uzticēties nevar, tās izmantojamas kā līdzeklis vēsturiskās patiesības atklāšanai.

Pēc darba atsākšanas 1944. gada oktobrī LVU ZB darbinieki ik dienas saskārās ar tādu problēmu kā nepietiekamo mācību grāmatu skaitu. Bija jādzird pamatoti iebildumi, jo vajadzīgo 200 eksemplāru vietā bibliotēkas krājumā bija 20 eksemplāri.²⁰ Tas bija saistīts ar bibliotēkas finansiālo stāvokli, kurš bija sevišķi smags. Finanšu trūkums apgrūtināja pildīt bibliotēkas galveno misiju – studentu un pasniedzēju nodrošināšanu ar zinātnisko literatūru.

LVU ZB vadībai visai bieži nācās uzklaut Universitātes fakultāšu pārstāvju aizrādījumus par nepietiekamo grāmatu skaitu fakultāšu bibliotēkās.

Līdzekļu trūkuma dēļ LVU ZB 1949. gadā bija spiesta atteikties no PSRS maksas obligātā eksemplāra.²¹

Analizējot LVU ZB inventāra grāmatas, viennozīmīgi var teikt, ka bibliotēkas krājumu pārpludināja no Padomju Savienības ieplūstošā literatūra ar marksistiski-ļeņinisku ievirzi, turklāt ar visai pārsteidzoši lielu eksemplaritāti.²² LVU ZB krājuma pieaugums uzskatāmi redzams šajā tabulā (dati ņemti no LVU ZB atskaitēm).

	1950	1951	1952	1953	1960
Grāmatu skaits	745 676	777 454	794 946	904 852	1 030 615
Izsniegums	556 827	596 368	622 359	618 960	421 138
Lasītāji	9341	9044	8595	8734	

1950. gada publikācijā avīzē „Padomju Students” direktora vietniece Marta Ozoliņa ar sajūsmu apliecināja, ka Universitātes bibliotēkas krājuma pieaugums ir vienkārši pārsteidzošs. Viņa deva salīdzinošu pārskatu –1944. gadā bibliotēkas krājumā ienākušas 4150 grāmatas, bet 1945. gadā – 17 168.²³

Bibliotēkas krājuma pieauguma pamatā bija

- lielā grāmatu eksemplaritāte,
- žurnālu reģistrācija ar patstāvīgiem inventāra numuriem.

LVU ZB bibliotēkas krājums tika komplektēts, izmantojot tradicionālās metodes.

Komplektēšanas pamatu veidoja iepirkta literatūra. Bibliotēka savu krājumu papildināja ar PSRS obligāto maksas eksemplāru (kopš 1945. gada). Grāmatu iegāde notika ar PSRS izdevniecību „Академкнига”, „Международная книга” līdzdalību, kā arī ar Latvijas PSR Tautas komisāru padomes Valsts apgādniecības un poligrāfijas uzņēmumu pārvaldes (turpmāk – VAAP) starpniecību.

Jau 1946. gadā bibliotēka atjaunoja sadarbību ar 10 zinātniskajām iestādēm un nodibināja savstarpēju grāmatu apmaiņu.

Bibliotēkas krājums papildinājās arī ar dāvinājumu palīdzību. Atšķirībā no Latvijas brīvvalsts laikiem vērojama tendence, ka samazinājās dāvinātāju skaits un dāvinājumu apjoms. Inventāra grāmatas praktiski neuzrāda individuālos dāvinātājus. Pārsvārā tie bija sabiedrisko organizāciju dāvinājumi: 1945. gadā – Latvijas KP CK 682 sējumi,²⁴ 1947. gadā tika saņemts dāvinājums – 1003 grāmatas no V.I. Ļeņina universitātes Maskavā,²⁵ 43 kastes (ar 5000 grāmatām) tika atsūtītas no Baumaņa vārdā nosauktās Tehniskās augstskolas Maskavā.²⁶

Kopš 1945. gada UZB sāka darboties Starpbibliotēku abonements (SBA), un universitātes bibliotēkas vadība nodibināja sadarbību ar V. I. Ļeņina bibliotēku Maskavā, Saltikova-Šcedrina vārdā nosaukto bibliotēku Ļeņingradā u.c. Universitātes bibliotēka attīstīja sadarbību ar PSRS augstskolu bibliotēkām. 1949. gada bibliotēkas darba atskaitēs parādās fakts, ka bibliotēkas vadība nav apmierināta ar SBA darbu.

1955. gadā UZB bija noslēgti sadarbības līgumi ar 24 lielākajām PSRS bibliotēkām.²⁷ 1956. gadā savstarpējās grāmatu apmaiņas ceļā no PSRS bibliotēkām iegūtas 2483 grāmatas. Notika arī zinātnisko rakstu apmaiņa. 1956./57. mācību gadā bibliotēka izsūtīja 1538 zinātnisko rakstu eksemplārus.

UZB atskaitēs parādās fakti, ka bibliotēka bija sadarbojusies ar ārzemju mācību iestādēm, bet konkrēts iestāžu un valstu uzskaitījums neparādās. Bibliotēkas dokumentācija liecina, ka nemainīgi parādās fakts – nepieciešams attīstīt SBA darbu ar ārvalstu bibliotēkām.

1956. gadā LUB atskaitēs parādās ziņas, ka kopš 1947. gada UZB tika uzskaitīta no ārzemēm ienākošā literatūra. Pēc bibliotēkas darbinieku aplēsēm, šajā laikā ārzemju literatūras skaits Centrālajā bibliotēkā un filiālēs bija 50%. Ārzemju literatūru iegūšanas veidi:

- maiņa ar ārzemju bibliotēkām (piebilde atskaitē – līdz šim neko neesam sūtījuši);
- speciāli pasūtītā literatūra (piebilde atskaitē – pāris desmiti nosaukumu);
- žurnāli tiek pasūtīti izdalītā valūtas limita robežās.

Bibliotēkā ienākošo ārzemju grāmatu skaits pēc „fonda kustības grāmatas” datiem: 1947. g. – nav; 1948. g. – nav; 1949. g. – 44 grāmatas; 1950. g. – nav; 1951. g. – 1293 grāmatas; 1952. g. – 47 grāmatas; 1953. g. – 312 grāmatas; 1954. g. – 277 grāmatas; 1955. g. – 1743 grāmatas.

1956. gadā minētas 159 grāmatas, tālāk uzskaitījums neseko. Jāpiebilst, ka šo grāmatu sarakstā ietilpst arī grāmatas no tā sauktā neapstrādātā krājuma.²⁸

Bibliotēkas atskaitēs līdz pat 1962. gadam parādās vienota tendence – sadarbība ar ārzemēm, kā arī jauno ārzemju grāmatu iegāde cieš ierobežotā valūtas limita dēļ.

1949. gada jauniegūto grāmatu sadalījums pēc valodas principa bija šāds: grāmatas krievu valodā – 32 475 grāmatas, latviešu valodā – 9794 grāmatas, vācu valodā – 213 grāmatas, angļu valodā – 77 grāmatas. 1950. gada ZB atskaitēs šis skaitlis atšķirās vēl vairāk: krievu grāmatu skaits palielinājās – 48 561 grāmatas, latviešu grāmatu skaits bija palicis gandrīz iepriekšējā gada līmenī – 10 183 grāmatas.²⁹ Turpmākajos gados jauniegūto grāmatu skaitā joprojām dominējošā bija krievu valoda. Ārzemju literatūra ienāca ļoti mazā eksemplaritātē. Bibliotēkas vadība aizbildinājās ar limitētajiem finansiāliem līdzekļiem, kurus sadalīja PSRS Augstākās izglītības ministrija.

LVU ZB krājuma daļu sastādīja rezerves krājums – grāmatas, kuras nebija inventarizētas. Rezerves krājums, kura apjoms 1949. gada 1. septembrī bija

600 000 grāmatas, neatradās vienkopus, grāmatas bija izvietotas septiņās dažādās vietās un telpās.³⁰ Atskaitēs uzrādītais skaitlis nav uzskatāms par pilnīgi pareizu, jo skaitlim dokumentā seko piebilde: skaitlis ir aptuvens, jo rezerves krājuma grāmatām nav precīzas uzskaites.

Rezerves krājuma apstrāde aktīvi iesākās UZB direktora Boruha Berkoviča laikā, kad 1950. gadā tika apstrādātas 15 338 grāmatas.³¹ Rezerves krājuma apstrādes gaitā literatūra bija sadalīta vairākās grupās:

- izmantojamā literatūra,
- speckrājumā novietojamā literatūra,
- literatūra, kura jārecenzē,
- grāmatas, kuras paredzētas nodošanai makulatūrā.

Darbs ar rezerves krājumu turpinājās vēlākajos gados. Spriežot pēc UZB darba atskaitēm, 20. gadsimta piecdesmitajos gados rezerves krājuma lielums strauji saruka. 1949. gadā tā lielums bija 600 000 izdevumu, bet jau 1951. gada atskaitēs redzam skaitli 200 000.³² Jautājums par neapstrādātās literatūras krājumu ir aktuāls līdz pat 1961. gadam. Par šā jautājuma risināšanu interesējās darbinieki visos LVU līmeņos. Gadu gaitā neapstrādātās literatūras krājuma caurskates tempi samazinājās. 1957. gadā šī krājuma lielums bija 90 000 grāmatas. UZB atskaites vēsta, ka 1961. gadā rezerves krājums aptvēra 70 000 sējumu.

UZB bibliogrāfijas nodaļa tika dibināta 1945. gadā, par nodaļas vienīgo darbinieku kļuva Henriks Novackis (1915–1973), bibliogrāfa amatā viņš nostrādāja 28 gadus (1945–1973). Bibliogrāfa pienākumos ietilpa :

- bibliogrāfisko sarakstu sastādīšana par aktuāliem tematiem („PSRS vēsture”, „VK(b)P vēsture”),
- uzziņu sniegšana,
- bibliotēkas jaunieguvumu sarakstu sastādīšana,
- grāmatu izstāžu rīkošana.³³ Izstāžu nosaukumi bija ar ideoloģisku ievirzi: „Pirmais maijs”, „Uzvaras svētki pār Japānu”, „Maskavai – 800” un tamlīdzīgi.

1950. gada 29. decembra Bibliotēkas Padomes sēde tika veltīta tieši bibliogrāfiskā darba organizēšanai LUB. H. Novackis analizēja bibliotēkas bibliogrāfu darbu retrospektīvi un tuvākajā laika posmā. Jaunums bibliogrāfiskajā darbā – reizi mēnesī bibliogrāfijas nodaļas darbinieki izdeva specbiļetenu, kas bija veltīts „jaunajām komunisma idejām”.³⁴

Gadu gaitā UZB Bibliogrāfijas nodaļas darbā parādījās jauni darbības virzieni – UZB bibliogrāfi sāka veidot augstskolas mācībspēku publikāciju kartotēku, augstskolas pirmo kursu studentus iepazīstināja ar UZB darbu, katalogu izmantošanu, bibliogrāfiskā darba metodiskiem materiāliem utt.

Kopš 1944. gada UZB struktūrā bija notikušas dažādas pārmaiņas: alfabētiskā un sistemātiskā kataloga nodaļas apvienotas vienā (1949. gadā), periodikas nodaļa apvienota ar komplektēšanas nodaļu, izveidota lasītāju apkalpošanas nodaļa. 1957. gadā bibliotēkas struktūra bija šāda:

1. Direkcija.
2. Literatūras komplektēšanas nodaļa.
3. Literatūras zinātniskās apstrādes nodaļa.
4. Lasītāju apkalpošanas nodaļa ar starpbibliotēku abonementu.
5. Grāmatu krātuve.
6. Bibliogrāfijas nodaļa ar masu darba sektoru.
7. LVU fakultāšu bibliotēkas.
8. PSKP vēstures katedras bibliotēka.
9. Specfonds.³⁵

KATALOGI

Līdz 1945. gadam UZB bija izveidoti divi katalogi: alfabētiskais katalogs un sistemātiskais katalogs. No Latvijas brīvvalsts laikiem bija saglabājusies grāmatu klasifikācija pēc prūšu-amerikāņu klasifikācijas sistēmas.

Līdz ar UZB darba atsākšanu 1944. gada oktobrī lasītāju lietošanā tika nodots sistemātiskais katalogs. Alfabētiskā kataloga izmantošana nebija iespējama līdz pat 1948. gadam. Autore uzskata, ka izskaidrojums šeit var būt tikai viens. Jau kopš padomju okupācijas atjaunošanās 1944. gadā UZB fondi tika pakļauti dažādiem procesiem, no kuriem galvenais – t.s. kaitīgās literatūras atlase. Līdz ar to visas izmaiņas, kuras notika krājumā, bija nepieciešams atspoguļot arī katalogā, un darbinieku trūkuma dēļ šis process ieilga.

Laikā, kad bibliotēkas lasītājiem nebija iespējams izmantot alfabētisko katalogu, bibliotēkas darbinieki universitātes mācībspēku rīcībā nodeva alfabētisko darba katalogu, kas atradās bibliotēkas darba telpās.³⁶

Izmaiņas katalogu sistēmā notika 1950. gadā, kad tika iesākts darbs pie katalogu reorganizācijas. Bibliotēkā veidojās trīs sistemātiskie katalogi: literatūra no 1800. līdz 1940. gadam un literatūra no 1940. līdz 1949. gadam. Abi katalogi bija veidoti pēc prūšu-amerikāņu klasifikācijas sistēmas. Trešais katalogs bija paredzēts jaunieguvumiem. 1952. gadā Bibliotēkas Padome savā sēdē nolēma, ka sistemātiskais katalogs ir jāpārveido. Tas jāpārveido par „propagandas ieroci”, un tam jāpopularizē „labākā literatūra”³⁷.

Lai ieviestu vienotu klasifikācijas sistēmu visos sistemātiskajos katalogos, 40. gadu beigās bibliotēkas darbinieki aktīvi strādāja, pārklasificējot kataloga kartītes un izstrādājot vienotu klasifikācijas sistēmu. 1952. gadā UZB sāka saņemt Vissavienības grāmatu palātas iespīestās kartītes.

Darbs pie katalogiem turpinājās arī turpmākos gadus – tika ieviesta vienota klasifikācijas sistēma, katalogi tika „tirīti” pēc *Glavžita* sarakstiem.

Statutu komisijas

1946.gada 26. februāra sēdes protokols.

Sēdē piedalās: prof. Širons, prof. Krustipsons, doc. Pavārs, bibliotēkas direktors Straume.

Par komisijas priekšsēdētāju ievēl prof. Šironu, par sekretāru Straumi. Prof. Širons atklājot sēdi griež uzmanību uz to, ka sarunāj ar prorektoru b. Zaķi, tas norādījis, ka statuti izstrādājami tā, lai tie nerunātu preti statūtiem, kas doti *БКВУ в. Устена 1945 г. Задачами: типовое положение о Библиотеке Латвии и Казанского Заповедника?*

Doc. Pavārs ~~ir~~ izteic domas, ka būtu cieši jāpieturās pie dotajiem paraugstatūtiem. Tam pievienojās arī prof. Krustipsons. Sākās doto paraugstatūtu tulkošana latviešu valodā. Prof. Širons lasa krievu valodā, Straume lasa jau iepriekš izdarīto tulkojumu latviešu valodā.

Prof. Širons proponē, ka virsraksts būtu liekams Latvijas Valsts Universitātes bibliotēkas statūti. Straume aizrāda, ka bibliotēka saucās Latvijas Valsts Universitātes Zinātniskā bibliotēka, kādēļ statūtu virsrakstam būtu jāskan Latvijas Valsts Universitātes Zinātniskās bibliotēkas statūti. Doc. Pavārs aizrāda, ka tas neesot vajadzīgs, jo augstākās mācības iestādes bibliotēka pati par sevi saprotams esot zinātniska, kādēļ vārds zinātnisks esot, kā lieks un nevajadzīgs tur piekabināts, ^{atmetams.} To pašu aizstāv prof. Širons. Bibliotēkas direktors Straume pastāsta, ka radies nosaukums Latvijas Valsts Universitātes Zinātniskā bibliotēka. Pirms tam bibliotēka saukusies Centrālā bibliotēka - nosaukums, kas nekā nav izteicis un devis. Rektoram aizstāvot bibliotēkas lietas Maskavā ir prasīti paskaidrojumi, attiecībā uz bibliotēkas nosaukumu. Bibliotēka, ņemot par paraugu, kā arī Padomju Savienības Universitātes bibliotēkas saucās par zinātniskām bibliotēkām, lika priekšā Rektoram mainīt līdzšinējo bibliotēkas nosaukumu pret nosaukumu Latvijas Valsts Universitātes Zinātniskā bibliotēka, kam pēckrita un arī apstiprināja ar savām pavēlēm Izglītības Tautas Komisārs un Latvijas Valsts Universitātes Rektors. Prof. Širons aizrāda, ka tas neesot svarīgi, ka to apstiprinājis Izglītības Tautas Komisārs un liek priekšā balsot. Par

- 2 -

6

bibliotēkas nosaukumu Latvijas Valsts Universitātes bibliotēka
balso: prof. Širons, prof. Krustipsons, doc. Pavārs, ~~Kārkliņš~~ Rezultāts:
pieņemts statūtu virsraksts: Latvijas Valsts Universitātes bibliotēkas
statūti ar 3 balsim pret 1 balsi.

Sākās tālākā statūtu tulkošana. Notiek pārrunas attiecībā
vienīgi uz valodu jautājumiem. Statūti tiek pieņemti burtiski tulkojot
paraugstatūtus. Tukojušs dots pielikumā. Sēdi slēdz arlēmumu, ka
izstrādātie statūti latviešu valodā iesniedzami Prorektoram b. Zaķim
un āiekam priekšā skatīšanai cauri nākošajā bibliotēkas Padomes sēdē.

LVU Zinātniskās Bibliotēkas Padome
1946.g. 3.aprīļa sēdes
p r o t o k o l s
Nr. 2.

Piedalās: prorektors Zaķis, prof.prof. - Birzenieks, Balodis, Šīrons, Egle, Robs, Akmentiņš, Krustiņšons, Maizītis, Rudzītis, doc.doc. - Apinis, Upmanis, Pavārs, Lazdiņš, asist. - Brunovskis, Z.B.Dir. Straume, dir.vietn. Lauberte, sekr. Skomorovskaja.

Sēdi vada - prorektors Zaķis,
protokolē - sekretāre Skomorovskaja.

Dienas kārtība:

1. Budžeta sadalījums,
2. statūti, instrukcijas, bibliotēkas lietošanas noteikumi,
3. dažādi jautājumi.

Prof. Šīrons proponē grozīt dienas kārtību, liekot pirmā vietā - statūtus, 2. budžeta sadalījumu, 3. dažādus jaut., bet jautājumu par instrukcijām un bibliotēkas lietošanas noteikumiem atlikt uz nākamo sēdi.

Padome nolēmj - pieņemt grozījumus dienas kārtībā.

1. Prof. Šīrons - sakarā ar to, ka Augstskolu lietu pārvalde izsludinājusi augstskolu bibliotēku paraugstatūtus, komisija izstrādāja statūtu projektu ņemot par pamatu paraugstatūtus paredzēto plašākās bibliotēkas veidu.

Tā kā komisijai tika iesniegts arī bibliotēkas izstrādāts projekts, vajadzētu nolasīt abus salīdzinot pa pantiem. Atšķirība pastāv nosaukumā, statūtu komisija lieto nosaukumu: "LVU bibliotēkas statūti", bet bibliotēka - "LVU Zinātniskās bibliotēkas statūti". Komisija atzīst, ka nosaukumā nevajadzētu lietot vārdu "zinātniskā", jo tas pats par sevi saprotams.

PRIEKŠLIKUMI

Dir. S t r a u m e - bibliotēkas nosaukums ir svarīgs un noteikti paturams, jo ar to saņemamies visos jautājumos, bez tam nebūtu vēlams grozīt arī tāpēc, ka tas ir jau apstiprināts ar Izglītības Ministrijas un Rektora pavēlēm.

Prorektors Z a ķ i s - ņemot vērā, ka šāds nosaukums ir

- 2 -

10/11

pieņemts savienības augstskolās, būtu vēlams nosaukumu "Zinātniskā bibliotēka" paturēt.

Padome nolemj - pieņemt nosaukumu "LVU Zinātniskās bibliotēkas statūti".

Prof. Š i r o n s nolasa statūtu komisijas projekta 1.pantu un pēc izdarītiem korigējumiem

Padome nolemj - pieņemt 1.panta tekstu: "LVU bibliotēka ir Latvijas Valsts Universitātes zinātniskā un mācības palīgiestāde. Tās uzdevumos ietilpst profesoru un citu mācības spēku, studentu, aspirantu, zinātnisko darbinieku un līdzstrādnieku apgādāšana ar nepieciešamo literatūru, kā arī viņu zinātniski-bibliografiskā apkalpošana, bibliotēkā ietilpstošo grāmatu fondu sistematizācija, zinātniskā aprakstīšana un uzglabāšana".

Prof. Š i r o n s pāriet pie statūtu komisijas izstrādātā projekta 2. panta nolasišanas.

PRIEKŠLIKUMI

Dir. S t r a u m e - būtu ievēlams pēmtvērē arī otrā bibliotēkas izstrādāto - statūtu projektu, jo pastāv domstarpības un nepieciešami ar tām iepazīstināt padomes locekļus.

Prorektors Z a ģ i s - par pamatu būtu ņemams statūtu komisijas izstrādātais projekts, bet vajadzības gadījumā papildināms pēc otrā projekta.

Tiek nolasīts Zinātniskās bibliotēkas izstrādātā projekta 1. pants.

Profesors E g l e - ņemot vērā, ka minētā projekta 1. pants pēc būtības izsaka to pašu, atšķiroties tikai ar sīkāku detalizāciju, būtu atstājams statūtu komisijas izstrādātais projekta teksts, jo detalizācija vairāk atbilst instrukcijai.

Profesors A k m e n t i ņ š - lieka detalizācija statūtos nav vēlama arī no juridiskā redzes viedokļa, jo tas ierobežo brīvu rīcību. Detalizācija nekad nevar būt pietiekoši pilnīgi izstrādāta, lai aptvertu visas iespējamības.

Padome atzīst, ka pieņemtais pants atstājams bez grozījumiem.

Atgriežoties pie 2. panta doc. A p i n i s noteikti protestē pret vārdiem "vada un kontrolē", jo, kā bija pieņemts līdz šim, fakultāšu bibliotēkas bija patstāvīgas vienības un tāpēc vadības un kontroles principu šeit nevarētu pielietot. Būtu nepieciešami pastrīpot koordinācijas principu un attiecīgā panta tekstu grozīt šādā veidā - "bibliotēka apvieno un saskaņo".

Prof. Š i r o n s piekrīt minētam priekšlikumam un atzīst, ka komisijai būtu jāgroza izstrādātais projekts.

Dir. S t r a u m e - vadības un kontroles princips jāpārsvītro, jo citādi bibliotēka nevar uzņemties atbildību par pavēļu

- 3 -

un rīkojumu pareizu izpildīšanu.

Prorektors Z a ģ i s - tā kā vadības un kontroles principu prasa paraugstatūti no tā nevajadzētu atteikties.

PRIEKŠLIKUMI

Prof. A k m e n t i ņ š - ņemot vērā, ka statūtu komisija spiesta grozīt pati savu projektu, būtu lietderīgāk atlikt statūtu pieņemšanu līdz nākamai padomes sēdei.

Doc. P a v ā r s - tā kā izvirzītie uzskati ir pietiekoši skaidri formulēti, jautājumu vajadzētu izšķirt nobalsojot.

Padome vienbalsīgi pieņem doc. P a v ā r a priekšlikumu.

Prorektors Z a ģ i s uzaicina balsot par priekšlikumiem: I - "Bibliotēka apvieno, vada un kontrolē", II - "Bibliotēka apvieno un saskaņo". Ar balsu vairākumu tiek pieņemts II priekšlikums un

Padome nolēmj - pieņem 2. panta tekstu: "LVU Zinātniskā bibliotēka apvieno un saskaņo visu fakultāšu, zinātniski - pētniecisko institūtu, kabinetu, studentu kopmītni, ceļojošo un citu bibliotēku darbu Latvijas Valsts Universitātē."

Prorektors Z a ģ i s - sakarā ar to, ka darbs ievēlās, vajadzētu stasūtu pieņemšanu atlikt un pāriet pie otrā dienas kārtības punkta, bet komisijai pēc vajadzīgajiem principiālas dabas norādījumiem griezties pie rektora.

Padome vienbalsīgi pieņem b. prorektora priekšlikumu.

2. Dir. S t r a u m e - bibliotēkas gada budžets ir Rbļ. 122000.- otrā kvartālā paredzēti Rbļ. 44.000.- . Tā kā summa ir ārkārtīgi maza, vajadzētu, pēc 1945.g. prakses, izdalīt fakultātēm Rbļ.25000,- bet pārējo atstāt centram.

Prof. A k m e n t i ņ š - tā kā summa ir tik maza nebūtu vēlams viņu saskaldīt, bet visu atstāt centram.

Prof. Š i r o n s - tik mazu summu nav nozīmes dalīt.

PRIEKŠLIKUMI

Prorektors Z a ģ i s - tā kā summa ir tik maza, jāraugās, lai tā būtu lietderīgi izlietota un tāpēc tā atstājama nedalīta centra rīcībā.

Padome nolēmj - 1946.g. budžetā grāmatu iegādei paredzētos Rbļ. 122000,- nedalīt starp atsevišķām fakultātēm, bet pilnā apmērā atstāt centra rīcībā.

3. a/ Prof. Balodis - tā kā mācības spēki nevar iegādāties grāmatas personīgām vajadzībām, vajadzētu lūgt bibliotēkas direktoru noskaidrot mācības spēku grāmatu apgādes iespējamības.

Padome pieņem prof. Baloža priekšlikumu.

b/ Dir. Straume - savā laikā tika izziņots, ka mācības spēkiem jāpārreģistrē grāmatas, bet līdz šim to ir izdarījuši tikai nedaudzi. Padomei vajadzētu izlemt šo jautājumu, lai varētu pabeigt ļoti sva-

- 4 -

12/16

rīgu pasākumu - grāmatu fondu pārbaudi.

Padome nolemj - līdz š.g. 1. jūnijam izvest grāmatu pārreģistrēšanu visās Universitātes bibliotēkās.

c/Dir. Straume - sakarā ar to, ka augstskolai piešķirts obligātais apmaksājams eksemplārs, Zinātnisko Bibliotēku Centrālais Kolektors piesūtījis līgumu par Rbļ. 15000,- . Grāmatu saņemšanai nepieciešami pārskaitīt naudu viņu tekošā rēķinā.

Padome nolemj - pārskaitīt uz Zinātnisko Bibliotēku Centrālā Kolektora tekošā rēķina Maskavas apgabala Valsts Bankas kantorī Nr752003 grāmatu iegādei II kvartālā Rbļ. 5000,- .

d/Dir. Straume - LVU Neklātienu nodaļa piestāda rēķinus par grāmatām, kas domātas visu Neklātienu studentu apgādei. Ņemot vērā grūtības ar naudas summām, padomei vajadzētu izlemt jautājumu, vai bibliotēkai vajadzētu uzņemt Neklātienu nodaļas rēķinu apmaksu.

Padome nolemj - Neklātienu nod. rēķinus neakceptēt, jo tai jāiegādājās grāmatas no summām, kas paredzētas mācības līdzekļiem. Rīgā, 1946.g. " " aprīlī.

LVU Zinātniskās Bibliotēkas
Padomes sēdes priekšsēdētājs

Prorektors /I.Zaķis/

M. sekretāre

/T.Skomorovskaja/

38

LVU ZINĀTNISKĀS BIBLIOTEKAS PADOMES

S ē d e s

P R O T O K O L S Nr. I

Sēde notika 1954.g. 15.novembrī

Piedalās: doc.Ābolpišs, prof.Lūsis, A., prof.Lūsis, J. prof.Bērziņš,
v.l.Purvinska, doc.Papēdis, doc.Kolotijevskis, doc.
Kārklis, doc.Kreišmanis, v.p.Indulēns, v.p.Elsina,
v.p.Grinblata vietā labor.Beitāne, b.b.Jansons,
Ozoliņa, M. Ducis, T. Odzeleviča, U. Zurauskaja, M.
Novackis, H. Voitiškis, M.
Neieradās - II locekļi.

Darbakārtība:

1. LVU zinātniskās bibliotēkas darbs un uzdevumi.
/b.Jansona, J. ziņojums/
2. Organizatoriskie jautājumi: priekšsēdētāja vietnieku
un sekretara vēlēšanas.

Klausījās: LVU Zinātniskās bibliotēkas direktora b.Jansona
ziņojumu par bibliotēkas darbu un uzdevumiem.

Zinātniskās bibliotēkas uzdevums - nodrošināt universitātes
mācību un zinātnisko darbu ar vajadzīgo literatūru, kā arī iz-
vērst plašā studentu masu-politisko audzināšanas darbu ar grā-
matas palīdzību. Šim darbam kalpo visi bibliotēkas darba pro-
cesi: grāmatu komplektēšana, apstrādāšana, katalogu veidošana,
grāmatu uzglabāšana, izsniegšana lasītājiem, bibliografisks
darbs un t.t. Bibliotēkas padomes uzdevums - visam šim darbam
sekmēt, palīdzēt, celt bibliotēkas darbu augstākā līmenī.
Svarīgākais uzdevums pašreiz, kur nepieciešama mācības spēku
plaša palīdzība - t.i. ārzemju fondu grāmatu cenšēšanas darbs.
Noteikt kādas grāmatas no šiem fondiem būtu pieejamas visiem
studentiem un mācības spēkiem lietošanā, kādas gūtu ierobežotu
izsniegšanas kārtību. Šajā darbā plaši jāiesaista visu katedru
mācības spēki, lai neviens mācības spēks nebūtu, kas nav izrecen-
zējis grāmatas savā specialitātē. Bez tam, daudzi mācības spēki
gūs iespēju plaši iepazīties ar inātniskās bibliotēkas fon-
diem. Jaunnodibinātām sekcijām aktīvi un bez vilcināšanās jākeras

- 2 -

pie šī darba, jo tas saistīts ar iesiem no Ministrijas nosprauctiem termiņiem. Padomē paredzēts decembrī noklausīties atsevišķu sekciju ziņojumus par recenzēšanas darbu, kā arī izskatīt bibliotēkas atskaiti par darbu un bibliotēku nolikuma jauno projektu.

Jautājumi: prof.Lūsis: Vai ierosināts jautājums par bibliotēkas p. ceļšanu uz citām telpām?

b.Jansons: Šis jautājums ierosināts augstākas instānces, virzās.
prof.Lūsis ierosina Instrukcijas par ārzemju grāmatu recenzēšanu 4. panta precizāku formulējumu.
doc.Kolotijevskis ierosina turpināt izlaist jauno grāmatu apskatu vienu reizi nedēļā, vēlams ar anotācijām.

Nolēme: I/ Padomes sēdes noturēt ne retāk kā vienu reizi 2 mēnešos. Nākošo sēdi sasaukt decembra beigās vai janvāra sākumā.

2/ Darba sekmīgai norisei ievēlēt sekciju vadītājus.

II.

Klausījās: Padomes priekšsēdētāja b.Āboliņa ierosinājumu ievēlēt priekšsēdētāja 2 vietniekus un sekretaru, kā arī sekciju vadītājus.

Nolēmumi: Ar balsu vairākumu ievēlēti 2 vietnieki : Zinātniskās bibliotēkas direktors b.Jansons, J. un prof.Lūsis.
 Par sekretari b. Odzeļeviča, O.
 Par sekciju vadītājiem ievēlēti sekojošie padomes locekļi:

- 1/ sabiedriski-politiskā - v.p. Purvinskaja
- 2/ filoloģijas-vestures - doc.Kārklis
- 3/ dabas zinības, ģeogrāfijas, bioloģijas, fizikas un matemātikas - vad. Vec.Papēdis
- 4/ tehniskās zinātnes - b.Kreišmanis.

Padomes priekšsēdētājs: /doc.Āboliņš /

Sekretare: /O.Odzeļeviča/

ان اربابہ نہ مختلف ہکت لہریدہ ہکتہ نہ مختلف اسی ہکت ہکت ہکت
 بالتذیر ودلیل ہی جد ہکتہ ہی ہکتہ ہکتہ

نہ

Chúng tôi lấy làm rất lòng thăm chú viên trường Đại học Riga.

Đền S.V. Việt nam

31/I. 1961

中 苏 友 誼 万 古 长 青

中 苏 友 誼 1961. 1. 31

Estoy muy agradecida por la amabilidad con que
 hemos sido recibidos.

Lilia Ramirez.

Riga 31/I-1. 1961 Colombia

Īindīgai veikināme brošūras Latvijas PSR
 universitēto bibliotekāriem ir ģirkime ģerim-
 no kloties darbe.

Vilnians Valst. universitēto studentu-
 bibliotekāriem varolu
 ekskursiju vadovas

1961. 0. 31.

V. Žuvas

With great pleasure and in expectation of close and friendly relations between our two universities.

Leopold H. Haimson
Professor of Russian History
University of Chicago
16 June 1961.

I am extremely happy to have been able to visit you here in Riga and I am sure that this agreeable meeting will lead to much closer future cooperation.

With sincere thanks.

Hugh Dumpty.

Oxford University Press.

20. ix. 61. London.

Сергеевич пожелания успехов в области дальнейшего
деятельности братскому коллективу кафедры Восточных
Российского Гос. Университета им. Сергия от опытного и
талантливого профессора.

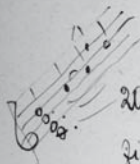
Благодарю
H5BГУ 1961. IX 21

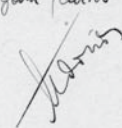
Mums buvo labai malonu apstiprinoti Latvijas Uni-
versitātes bibliotēkai - republikas kultūras centru. Tēgāl mūsu
bibliotēkai mums turpmārais nācīs vis garāji un stiprāji.

1962. III. 19.

[Handwritten signatures]

Ilmians Valt. Universitāte
III kuro bibliotēkai mums grupi. S. Lagunā

 20. martā, mēs divi autori - komponisti viesojāmies pie LU
 zin. bibliotēkas, vēlam jums būt lalam patīgam jaunam klavieru
 dinotnisku audzināšanā.

Jānis Kēpulis

Ilga Jirņuse Raso Jūrgula
 Klavieri

Mēs vēlamies jums priecāties par dievīdīgu atbildību,
 ka mēs bei šīs draudzības starpniecībā
 zinātniskās un mākslīgās jomas ir vienoti, un
 ka mēs šīs draudzības nostādīsim.

Mēs varam nodrošināt, ka šīs draudzības
 starpniecībā mūsu draudzība ir cieši saistīta.

Eine Delegation des
 FDGB - Deputatschiffers
 GT/MS "Fritz Kober"

H. H. H.
 Polit. - Offizier
 H. H. H., H. H. H. - Offizier
 Ernst Kuchfeld
 FDJ - Sekretär

UNIVERSITĀTES BIBLIOTĒKAS DARBINIEKI (1944–1962)

Pēc padomju okupācijas atjaunošanās 1944. gada oktobrī bibliotēkas štatos bija palikuši seši darbinieki: Ludvigs Straume, Anna Vilciņa, Elza Kristapsoņe, Gustavs Paulīns, Dmitrijs Ņesadomovs, Erna Grēve – bibliotekāri ar visai ievērojamu darba stāžu.

Universitātes bibliotēka bija zaudējusi savu ilggadējo pārzini profesoru Pēteri Ķīkauku (kopš 1935. gada), jo 1944. gada septembrī profesors devās emigrācijā uz Vāciju.

LU bibliotēkas pārziņa amatā tika iecelts ilggadējais bibliotēkas darbinieks Ludvigs Straume(1944–1947).

Situācija bibliotēkā bija sarežģīta, jo veicamo darbu apjoms aizvien pieauga. Kā primārais jautājums izvirzījās bibliotēkas štatu palielināšana. Jaunais bibliotēkas direktors, rosīgi darbojoties, jau līdz 1944. gada decembrim darbā pieņēma vēl divus darbiniekus. Darbā pieņemto darbinieku skaits bija tālu no tā, cik reāli būtu nepieciešams bibliotēkas darba pilnvērtīgai veikšanai.

Darbinieku izvēlē Ludvigs Straume bija prasīgs, jo uzskatīja, ka darbiniekiem jābūt profesionāļiem sava darba veikšanā – ar praksi bibliotekārājā darbā. 1945. gada maijā darbā iestājās bibliotekāre Ella Lauberte (1909–1957) (LU 1945–1957).³⁸ Erudīcija un daudzo valodu prasme palīdzēja jaunajai darbiniecei jau 1945. gada septembrī kļūt par direktora vietnieci zinātniskajā darbā. Ar 1949. gadu viņa sāka strādāt par galveno bibliogrāfi.

1945. gadā darbā Universitātes bibliotēkā atgriezās Natālija Reine (LU, 1924–1944; 1945–1949). Ilggadējā darbiniece, kura bija iemantojusi bibliotēkas direktora cieņu, mēģināja saglabāt pēc iespējas lielāku skaitu grāmatu no iznīcināšanas. Tas viņai netika piedots. 1949. gadā bibliotēkas specfonda vadītāja A.Pāvulsone iesniedza ziņojumu Universitātes rektoram par Natālijas Reines „novecojušām” darba metodēm un sadarbību ar bijušo Universitātes bibliotēkas direktoru Ludvigu Straumi „slikto un nevajadzīgo grāmatu saglabāšanā”.³⁹

20. gadsimta 40. gados LVU ZB štatu komplektēšanā par raksturīgu parādību kļuva problēma – jaunos darbiniekus izvēlējās nevis pēc profesionālās izglītības kritērijiem, bet gan ideoloģiskās pārliecības. Tas īpaši aktualizējās laikā, kad par bibliotēkas direktoru kļuva Boruhs Berkovičs.

Līdz pat 1949. gadam, kamēr LU bibliotēkas direktora amatus ieņēma Universitātes bibliotēkas direktori Ludvigs Straume (1944–1947) un Antons Ērglis (1947–1949), no bibliotēkas vadītāju puses tika izdarīts viss iespējama, lai bibliotēka saglabātu savu brīvvalsts veidolu un bibliotēkas darbs būtu pēc iespējas mazāk ideoloģizēts.

Bibliotekāru izvēlēšanās pēc ideoloģiskās pārliecības sevišķi aktuāla kļuva laikā, kad par Universitātes rektoru tika iecelts Jānis Jurgens (1949–1962).

Bibliotēkas darbinieku vidū sākās masveida „tīrīšanas” kampaņa. Pēc Jāņa Jurgena iniciatīvas no bibliotēkas direktora amata tika atbrīvots Antons Ērglis kā nepiemērots sava uzdevuma veikšanai. Bibliotēkas direktoram tika pārņemta kūtri veiktā bibliotēkas fonda attīrīšana no „kaitīgās literatūras”, par neapmierinošu atzina specfonda stāvokli. Nepilnības tika saskatītas direktora attieksmē pret bibliotēkas kadriem – bibliotēkā strādāja cilvēki, kuri šajā amatā bijuši jau nacistiskās okupācijas laikā.

Trūkumi tika konstatēti arī bibliotēkas komplektēšanas nodaļas darbā – bibliotēkas direktoru apvainoja par līdzekļu nepareizu sadali un nevajadzīgas literatūras iegādi.⁴⁰ Bibliotēkas direktoru atbrīvoja kā nepiemērotu darbam LVU Zinātniskajā bibliotēkā, taču atlaišanas galvenais iemesls bija Antona Ērgļa teoloģiskā izglītība.⁴¹

Pilnīgi nepieņemams Universitātes partijas pirmorganizācijai šķita fakts, ka LVU ZB no 48 darbiniekiem tikai trīs bija partijas biedri un viens komjau-nietis.⁴²

Pēc PSRS augstākās izglītības ministra vietnieka A. Samoilova rīkojuma 1949. gada decembrī LVU ZB bija jāveic bibliotēkas darbinieku pārtestācija, kas tika veikta ar vislielāko centību. Katrs darbinieks tika pakļauts pārbaudei, un Universitātes rektors pats novērtēja katra darbinieka atbilstību darbam Zinātniskajā bibliotēkā.

1950. gadā tika iecelts jauns LVU ZB direktors – Boruhs Berkovičs (1950–1953),⁴³ Komunistiskās partijas biedrs ar augstākās partijas skolas diplomu un „pareizu” ideoloģisko pārliecību. Bibliotēkārājā darbā jaunais bibliotēkas direktors bija gadījuma cilvēks, to rāda viņa uzskati par lasītāju kataloga nozīmi bibliotēkā: „Lasītāju katalogam jābūt ieteicošam, lasītāji jāinformē par labāko, ideoloģiski pareizo literatūru, kas ir bibliotēkā, jāparāda progresīvās zinātnes sasniegumi, krievu zinātnes prioritāte. Lasītāju katalogos nav jāatspoguļo visi bibliotēkas fondi, bet tikai labākā literatūras izlase”.⁴⁴

Pirmās represijas bibliotēkas štatu tīrīšanā sākās 1947. gadā, kad pēc GLP prasības Ludvigs Straume no bibliotēkas direktora amata tika atlaists. Ludviga Straumes konflikts ar LPSR GLP bija ilgs, līdz viņš no darba tika atstādināts. Viņam tika pārņemts darbs bibliotēkā vācu okupācijas laikā, kā arī „kaitīgās” literatūras atlases sabotāža. Ludvigs Straume mēģināja glābt pēc iespējas lielāku grāmatu skaitu no iznīcināšanas un nodošanas specfondam, un tas viņam netika piedots.⁴⁵

Direktora darbības rezultātā līdz pat 1947. gadam Universitātes bibliotēkas krājums netika „attīrīts” no t.s. „kaitīgās” literatūras. Direktors mēģināja radīt nekārtības fonda uzskaitē, lai saglābtu pēc iespējas lielāku grāmatu skaitu⁴⁶. Tikai pēc Ludviga Straumes atstādināšanas no ieņemamā amata 1947. gadā LVU ZB sāka fonda inventarizāciju.

Ludvigam Straumem tika piedēvēta 1940. gadā likvidētās Teoloģijas fakultātes bibliotēkas daļas grāmatu (ap 2100 sējumu) nodošana Katoļu semināram.

LPSR GLP vadītājs Valentīns Jaunzems ierosināja Ludvigu Straumi tiesāt pēc krimināllikuma 58. panta par „kaitīgās” literatūras slēpšanu un padomju iestāžu pavēļu ignorēšanu.

LVU ZB direktori Ludvigs Straume un Antons Ērglis panāca, ka vēl 1948. gadā Universitātes bibliotēkas štatos bija vairāki Latvijas brīvvalsts darbinieki: Gustavs Paulīns, Anna Vilciņa, Elza Kristapsone un Natālija Reine. Viņi strādāja līdz 1948. gada oktobrim, kad UZB vadība saņēma rīkojumu par štatu samazināšanu.

No darba bibliotēkā tika atlaisti seši bibliotekāri ar pamatojumu – neatbilstoši darbam LVU ZB.⁴⁷

1948. gadā bibliotēkā strādāja 48 darbinieki, no kuriem 16 bija augstākā izglītība, 28 – nepabeigta augstākā vai vidējā izglītība, 4 – nepabeigta vidējā. UZB Centrālajā bibliotēkā strādāja 26 darbinieki. Pētot bibliotēkas darbinieku darba stāžu, UZB visi darbinieki iekļāvās robežās līdz 5 gadiem.⁴⁸

1948. gadā bija šādi nodaļu vadītāji:

- komplektēšanas nodaļas vadītājs Dmitrijs Ņesadomovs;
- galvenais bibliogrāfs – Henriks Novackis;
- specfonda vadītāja – A. Pāvulsone;
- katalogizācijas nodaļas vadītāja – Natālija Reine;
- periodikas nodaļas vadītāja – Džuljeta Plakidis.⁴⁹

1949. gads bibliotēkas dzīvē raksturīgs ar lielām pārmaiņām – jauna direktora ievēlēšana un vairāku bibliotēkas darbinieku atlaišana. No darba bibliotēkā tika atbrīvoti: direktors Antons Ērglis, komplektēšanas nodaļas vadītājs Dmitrijs Ņesadomovs, bibliotekāre Natālija Biezais.⁵⁰

Atlaisto darbinieku vietā bibliotēkas direktors pieņēma (1900.) Tatjanu Ducis (1949–1956)⁵¹ par katalogizācijas nodaļas vadītāju, (1913) Mirciju Bekmani (1949–1950)⁵² par komplektēšanas nodaļas vadītāju, bibliotekāri katalogizācijas nodaļā (1923) Annu Dudinu (1949).

1949. gadā sākta „tīrīšanas” kampaņa LVU dzīvē iesāka pilnīgi jaunu posmu, kas pilnībā līdzinājās tam zinātniskās bibliotēkas etalonam, kura pamati tika likti 1940. gada jūnijā. Kadru „tīrīšanas” kampaņā sakarā ar „štatu pārkārtošanu” darbu UZB zaudēja periodikas nodaļas vadītāja Džuljeta Plakidis, komplektēšanas nodaļas vadītājs Dmitrijs Ņesadomovs, kā arī Ģertrūde Dakare. N. Biezais tika atbrīvota „kā nepiemērota darbam Universitātē”. Ilggadējais bibliotēkas darbinieks Gustavs Paulīns savu amatu „pēc paša vēlēšanās” atstāja 1950. gada 17.maijā.⁵³

1950. gada janvārī situācija bibliotēkā bija pilnībā mainījiesies, vadošos amatus ieņēma šādi darbinieki: bibliotēkas direktors – Boruhs Berkovičs, direktora vietniece – Marta Ozoliņa, komplektēšanas nodaļas vadītāja – Mircija Bekmane, katalogizācijas nodaļas vadītāja – Tatjana Ducis, specfonda vadītāja – Anna Svetļičnaja, bibliogrāfijas nodaļas vadītājs – Henriks Novackis.

Sākoties jaunajam mācību gadam, 1950. gada oktobrī bibliotēkas vadošais personāls bija šāds: B. Berkovičs, M. Ozoliņa, nodaļu vadītāji – T. Ducis, A. Dudina, A. Gudreniece, O. Odzeļeviča, H. Novackis, specfonda vadītāja – I. Zandmane. 1950. gadā bibliotēkā strādāja 48 darbinieki, no kuriem Centrālajā bibliotēkā – 32 cilvēki. Atskaitē par bibliotēkas darbu direktors Boruhs Berkovičs rakstīja: „...veikta darbinieku atestācija, štati reorganizēti un atjaunoti. Nomainījies bibliotēkas direktors – kurš ir partijas biedrs. 5 darbinieki kā neatbilstoši savam amatam tika atlaisti. To vietā tika pieņemti jauni darbinieki – partijas un komjaunatnes biedri”.⁵⁴

Divu gadu laikā tika nomainīts viss LVU ZB vadošais personāls, izņemot bibliogrāfijas nodaļas vadītāju Henriku Novacki, kurš savā amatā palika līdz pat savai aiziešanai no dzīves 1973. gadā.

Laikam ritot, pieņemto bibliotēkas darbinieku izglītības līmenis un valodu prasme salīdzinājumā ar Latvijas brīvvalsts laikiem samazinājās. Vidējais valodu prasmes līmenis – krievu valoda, retos gadījumos – latviešu valodas prasme. Anketās, kuras bibliotēkas darbinieki izpildīja, stājoties darbā, uzrādīja, ka citu svešvalodu zināšanas ir vai nu „vājas”, vai „ar vārdnīcas palīdzību”. Turpretim ZB darbiniekiem aktīvi bija jāapgūst zināšanas, kuras sniedza marksisma-ļeņinisma universitāte. 1949./50. mācību gadā marksisma-ļeņinisma universitāti absolvēja 4 ZB darbinieki, 8 darbinieki vēl studēja.⁵⁵

1952. gadā ZB vadošis personāls bija šāds:

Boruhs Berkovičs – direktors, Marta Ozoliņa – direktora vietniece, nodaļu vadītāji: Tatjana Ducis, Genoveva Ankipāne, Olga Odzeļeviča, Mirdza Voitiške, galvenais bibliotekārs – Feliciāna Geikina, galvenie bibliogrāfi – Heinrihs Novackis un Ella Lauberte, lasitavas vadītāja – Margarita Žuravska.⁵⁶ Sešiem darbiniekiem – B. Berkovičam, M. Ozoliņai, T. Ducis, G. Ankipānei, F. Geikīnai, E. Laubertei bija augstākā izglītība, diviem darbiniekiem – O. Odzeļevičai un H. Novackim nepabeigta augstākā izglītība, bet divām darbiniecēm – Mirdzai Voitiškei un Margaritai Žuravsķai bija vidējā izglītība.

Boruhs Berkovičs par bibliotēkas direktoru sabija trīs gadus, bet, kad Universitātes vadībai kļuva zināmi ne visai glaimojoši viņa biogrāfijas fakti, viņš no darba tika atbrīvots. 1953. gadā par LVU ZB direktoru kļuva PSKP biedrs, kurš bija absolvējis Maskavas Enerģētikas institūtu – Jēkabs Jansons (LVU ZB, 1953–1956).⁵⁷ Universitātes rektoru bibliotēkas darbs neapmierināja – 1954. gadā pēc rektora pavēles atkārtoti tika veikta ZB krājuma inventarizācija. Uzsāka ārzemju literatūras cenzēšanu.

1956. gadā par LVU ZB direktoru tika iecelts Pēteris Baško (LVU ZB 1956–1962), par direktora vietniecei zinātniskajā darbā kļuva Laima Laroze. UZB direktora Pētera Baško vadības stils tika pakārtots viņa uzrunai Padomju Latvijas augstskolu bibliotēku vadītāju apspriedē: „Bibliotēkas jāpārvērs par partijas organizāciju atbalsta punktiem darbaļaužu komunistiskajā audzināšanā.”⁵⁸

LU Bibliotēkas direktori 1944.–1962.

Bibliotēkas direktori	Darba gadi LUB
1. Ludvigs Straume	1944–1947
2. Antons Ērglis	1947–1950
3. Boruhs Berkovičs	1950–1953
4. Jēkabs Jansons	1953–1956
5. Pēteris Baško	1956–1962

1959. gadā UZB vadošais personāls bija šāds: bibliotēkas direktors P. Baško, direktora vietniece L. Laroze, komplektēšanas nodaļas vadītāja O. Odzeļeviča, apstrādes nodaļas vadītāja S. Sprinģe, grāmatu krātuves vadītāja M. Žuravska, galvenais bibliogrāfs H. Novackis, apkalpošanas nodaļas vadītāja V. Ņikitina, specfonda vadītāja M. Voitiške.⁵⁹

Gadu gaitā centrālās un filiāļu bibliotēku darbinieku štatu saraksts palielinājās. Ja piecdesmito gadu sākumā UZB dabnieku skaits bija 42, bet 1960. gadā UZB jau bija 50 darbinieki.

Līdz ar specfonda atklāšanu 1944. gadā UZB šīs nodaļas darbu vadīja komuniste A. Pāvulsone (1944–1948). Šajā amatā viņa nostrādāja četrus gadus, tad Universitātes vadību un GLP neapmierināja A. Pāvulsones darbs, un no specfonda vadītājas amata viņai bija jāaiziet. 1949. gadā par UZB specfonda vadītāju tika iecelta Komunistiskās partijas biedre no Krievijas – (1920) Anna Svetļičnaja (1949–1950).⁶⁰ Viņa darbu UZB sāka 1949. gadā kā komplektēšanas nodaļas vadītāja, bet aktīvā darbiniece pie tā neapstājās: viņa jau drīz sāka mācīties LVU un apgūt marksisma-ļeņinisma kursu.⁶¹ Viņas kandidatūra 1949. gadā izrādījās piemērota specfonda vadītājas amatam.

Kad 1950. gadā izvirzījās jautājums par specfonda likvidēšanu, Anna Svetļičnaja tika iecelta par bibliotēkas grāmatu krātuves vadītāju. Universitātes specfonda likvidācija palika tikai runu līmenī, un ideja par tā likvidāciju netika īstenota.

1950. gada decembrī par LVU ZB specfonda vadītāju iecēla Komunistiskās partijas biedri Ilgu Zandmani (1950–1952),⁶² kura šajā amatā nostrādāja visai neilgu laiku – divus gadus. Universitātes partijas pirmorganizācijas biedri ar specfonda vadītājas darbu nebija apmierināti, un jau 1952. gada maijā par UZB pēdējo specfonda vadītāju kļuva Mirdza Voitiške. Viņa šo darbu veica līdz pat specfonda likvidācijai 90. gadu sākumā.

LVU ZB ilggadējie darbinieki 1958. gadā

Augšējā rindā no kreisās: T. Skomorovska, M. Blodziņa, T. Makarova, L. Grīnfoģele, L. Tūtere.
Apakšējā rindā no kreisās: A. Treija, O. Odzeļeviča, H. Novackis, M. Riekstiņa, O. Stefanoviča.

UNIVERSITĀTES BIBLIOTĒKA UN GRĀMATU KRĀJUMA CENZĒŠANA (1944–1962)

Pēc Sarkanās armijas ienākšanas Latvijā 1944. gada oktobrī sākās padomju okupācijas civilās pārvaldes veidošana. Neatņemama tās sastāvdaļa bija ideoloģiskais aparāts, galvenokārt cenzūra – Galvenā literatūras pārvalde (GLP). Cenzūras darbs pēc 1944. gada tika organizēts tā, lai visa iedzīvotājiem pieejamā informācija tiktu pakļauta kontrolei.⁶³

Pārvaldes bibliotēku sektora darbs noritēja trijos virzienos:

- „kaitīgo” grāmatu izņemšana no bibliotēku krājuma un grāmatu tirdzniecības vietām;
- jauniznākušo grāmatu cenzēšana;
- specfondu veidošana atsevišķās bibliotēkās.

1944. gada 31. jūlijā tika parakstīta Izglītības Tautas komisāra pavēle, kura paredzēja kārtību, ka pie bibliotēku fondu izvērtēšanas ir pieaicināmi Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas un Valsts drošības Tautas komisariāta pārstāvji.

Lai darbs „kaitīgās” literatūras izņemšanā no bibliotēku krājuma būtu koordinēts, divi cenzori bija specializējušies bibliotēku krājumu cenzēšanā – tās bija LPSR GLP darbinieces E. Egle un M. Eipure.

Jau ar 1944. gada novembri tika sastādīts kārtējais izņemamās literatūras saraksts. Jāatzīmē, ka no 1944. gada līdz 1950. gadam iznāca astoņi aizliegto grāmatu saraksti. Aizliegto grāmatu saraksti turpināja iznākt arī turpmākos gadus, tie bija LVU ZB specfonda krājumā.

Situāciju, kāda bija izveidojusies LVU bibliotēkā pēc 1944. gada, GLP cenzori uzskatīja par sevišķi smagu. Galvenie iemesli bija LVU bibliotēkas direktora Ludviga Straumes un vēlāk Antona Ērgļa pretdarbība „kaitīgās” literatūras atlasē – GLP cenzori LVU bibliotēkas fondos vienkārši netika ielaisti, un to darbība fondu „tīrīšanā” tika stingri ierobežota. Tā tas turpinājās līdz brīdim, kad bibliotēkas direktori viens pēc otra no sava ieņemamā amata tika atbrīvoti. Pēc direktora Antona Ērgļa atbrīvošanas no amata LVU bibliotēkā nekavējoties ieradās divi GLP darbinieki sava darba veikšanai – no grāmatu bibliotēkas plauktiem pazuda 3000 grāmatas.⁶⁴

Pārvaldes darbiniekus neapmierināja arī Universitātes rektora Matveja Kadeka pieeja šī jautājuma risināšanā. Universitātes rektora mērķis bija panākt, lai pēc iespējas vairāk grāmatu paliktu bibliotēkā, tādēļ viņš aktīvi cīnījās par specfonda izveidi LVU bibliotēkā. Lai šo mērķi īstenotu, Matvejs Kadeks sarakstījās ar augstākajām partijas iestādēm Maskavā. Beidzot atļauja tika saņemta un LVU bibliotēkā nodibināja specfonda nodaļu, bet ar vienu PSRS GLP prasību – speckrājumā jāglabā tikai zinātniskā, bet ne kontrrevolucionārā literatūra.⁶⁵

LVU ZB specfonds tika izvietots Baznīcas ielā 5, pagrabtelpās. Grāmatas nebija sistematizētas, tās lielākoties atradās kaudzēs. Literatūru lasīšanai varēja saņemt uz mājām, bet tam bija nepieciešama rakstiska atļauja. Lai grāmatu varētu saņemt, pieprasījums bija jāiesniedz laikus – trīs dienas iepriekš, lai vajadzīgo grāmatu sameklētu.⁶⁶

Lai bibliotēkas darbs atbilstu cenzūras prasībām, GLP darbinieki rīkoja ikgadējas LVU ZB specfonda pārbaudes.

LPSR GLP atskaitēs par LVU specfonda darbu līdz 1949. gadam tas regulāri tika atzīts par neapmierinošu. LVU specfondā atklāto nekārtību dēļ LPSR GLP lūdza PSRS GLP iejaukties un izdot rīkojumu par tā likvidāciju.⁶⁷ Tas tomēr nenotika, un specfonds turpināja darboties. Kārtības ieviešanai specfondā tika izveidotas speciālas brigādes, kuru sastāvā bija „uzticami un pārbaudīti cilvēki”.⁶⁸

Par LVU specfonda pirmo vadītāju kļuva Komunistiskās partijas biedre A. Pāvulsone (1945–1949), kura par neapmierinošu darbu no specfonda vadītājas amata 1949. gadā tika atbrīvota un pārcelta citā darbā universitātē. LPSR GLP nevarēja samierināties ar to, ka specfonds ir grūti kontrolējams, tas pārvērsts par grāmatu grēdu, bez jebkādas sistēmas.

Jau 1946. gadā tika izveidota pirmā cenzēšanas komisija, kurā iekļāva Bibliotēku Padomes dalībniekus: profesoru Paulu Stradiņu, Jāni Maizīti, Rūdolfu Egli, Jāni Āboliņu, Robertu Upmani un A. Pāvulsoni.⁶⁹

Lai lemtu par specfondam nododamajām grāmatām, LVU ZB 1947. gadā tika izveidota speciāla komisija bibliotēkas krājuma izvērtēšanai, tās sastāvā bija A. Pāvulsone (specfonda vadītāja) un Universitātes mācībspēki: Ķīmijas fakultātes docents (1889) Jānis Vaivods, Juridiskās fakultātes docente (1906) Hanna Markuševiča, Eksperimentālās fizikas katedras docents (1907) Ernests Papēdis, vecākā pasniedzēja (1918) Tatjana Babčina, LVU kadru daļas pārstāve M. Lasis un Odincova (par viņu sīkāku ziņu nav).⁷⁰

Komisijas uzdevums bija specfonda literatūras caurskate un „kaitīgās” literatūras atlase. Darbs notika, pamatojoties uz LPSR GLP izdotajiem „kaitīgās” literatūras sarakstiem. Katrā grāmatā tika ielīmēta lapa ar grāmatas novērtējumu.

Nākamais cenzēšanas komisijas solis bija izņemto grāmatu nodošana LPSR Galvenajai literatūras pārvaldei.

1946. gadā no Universitātes bibliotēkas uz GLP pārceļoja 1918 grāmatas un 1512 žurnāli,⁷¹ 1947. gada maijā – 1048 grāmatas un žurnāli.⁷²

LVU ZB direktora Boruha Berkoviča laikā grāmatu atlase kļuva aizvien stingrāka. Jau 1950. gadā no krājuma pārstrādei makulatūrā aizceļoja 60 000 grāmatas⁷³.

Pēc bibliotēkas direktora pavēles steidzīgi sāka vēl neapstrādātās literatūras krājuma apstrādi. Kontrolējamā literatūra tika iedalīta četrās grupās:

- izmantojamā literatūra;
- speckrājumā novietojamā literatūra;

- cenzējamā literatūra;
- literatūra, paredzēta pārstrādei (nododama makulatūrā).

1950. gadā tika apstrādātas 15 338⁷⁴ neapstrādātās jeb palīgfonta grāmatas (kopskaits – 600 000), no kurām „nav nekādas vērtības” – 97 000, tātad tās aizplūda pārstrādei. GLP nodeva 85 989 grāmatu, no kurām 18 850 bija ar teoloģisku saturu.⁷⁵ 1950. gadā ar atzīmi „kā nevērtīgas” makulatūrā aizceļoja 5627 grāmatas.⁷⁶

Tikai 1950. gadā vien LVU ZB speckrājumā tika novietotas ap 300 grāmatu (nosaukumi).⁷⁷ Saturiski vērtējot, tā bija literatūra:

- izdota Latvijas brīvvalsts laikā;
- izdota vācu okupācijas laikā, jo sevišķi (Latvijas Universitātes mācībspēku Raksti, to skaits vien sasniedza 34 652 grāmatas);
- Latvijas brīvvalsts un vācu okupācijas laikā izdotie statistikas izdevumi.⁷⁸

Tas bija tikai iesākums, jo GLP „kaitīgās” literatūras saraksti bibliotēkā turpināja ienākt, un „kaitīgā” literatūra tika atlasīta arī pēc 1950. gada.

1951. gada atskaitēs par bibliotēkas darbu parādās dati, ka 1951. gadā makulatūrā vien nodoti 25 609 iespieddarbi. Saturiski vērtējot – novecojušas, bojātas, LU profilam neatbilstošas. Arhīva materiāli liecina, ka no 1951. gada 14. novembra līdz 3. decembrim pārstrādei no neapstrādāto grāmatu krājuma nodotas 220 000 grāmatas un žurnāli (vācu fašistiskā literatūra, baltgvardu literatūra un aģitācijas literatūra).⁷⁹

Pēc LVU rektora uzskatiem, kaitīgās literatūras atlase netika veikta apmierinoši.

1953. gada UZB atskaites vēsta, ka bibliotēkas darbinieki joprojām strādāja pie neapstrādātās literatūras krājuma, veicot tā otrreizējo caurskati. Iespieddarbi tika sadalīti pa valodām – latviešu, krievu valodā un svešvalodās. To veica 16 darbinieki un 10 laboranti. Specfondā tūlīt tika novietota vācu okupācijas laika literatūra. Literatūru par medicīnas jautājumiem nodeva jaundibinātajam Rīgas medicīnas institūtam. 1952. gadā neapstrādātās literatūras daudzums bija 168 000 izdevumi, no kuriem 17 000 bija grāmatas krievu valodā, 16 000 – latviešu valodā, bet pārējā daļa – svešvalodās. Pieaicinātie darbinieki inventarizēja 76 168 iespieddarbus. Pārējo literatūru iedalīja trijās kategorijās:

- jānovieto specfondā,
- nododama makulatūrā,
- neatbilst LVU profilam.⁸⁰

Grāmatu krājuma „attīrīšana” pēc *Glavļita* sarakstiem notika regulāri – 1952. gadā *Glavļitam* par izņemamo literatūru nodoti 14 akti.

1954. gadā neapstrādātās literatūras krājums sasniedza 100 000 izdevumu. 1954. gada 3. novembrī sekoja jauna LVU rektora J. Jurgena pavēle – pārbaudīt bibliotēkas krājumu. Šis represijas izraisīja kārtējā *Glavļita* veiktā pārbaude un

secinājumi, ka LVU ZB lēni atbrīvojas no politiski kaitīgās literatūras. Rektors pavēlēja direktora vietniecei M. Ozoliņai un specfonda vadītājam M. Voitišķei kontrolēt visu izsniedzamo literatūru. Šī kontrole bija jāveic pēc paša rektora izstrādātās „Instrukcijas ārzemju publikāciju un krievu periodisko izdevumu pārbaudei“. Visas nekārtības bibliotēkā tās direktoram J. Jansonam bija jānovērš līdz 1954. gada 15. decembrim. M. Voitišķei kā specfonda vadītājam bija jāorganizē arī bibliotēkas katalogu un krājuma attīrīšana no kaitīgās literatūras. Vadošie norādījumi tika doti arī krātuves nodaļas vadītājam un apstrādes nodaļas vadītājam T. Ducis – sistemātiski „attīrīt“ bibliotēkas sistemātisko un alfabētisko katalogu, kontrolēt fakultāšu bibliotēku katalogus, laikus no grāmatu krājuma izņemt literatūru pēc *Glavžita* sarakstiem. Ja rektora pavēle netiks precīzi izpildīta, tad darbinieki tiks administratīvi sodīti.⁸¹ 1954. gada 15. novembrī tika sasaukta Bibliotēkas Padomes sēde, kurā LVU ZB direktors J. Jansons kā svarīgāko izvirzīja ārzemju grāmatu cenzēšanas darbu, darbā iesaistot Universitātes mācībspēkus. Pasniedzējiem bija jārecenzē grāmatas savā specialitātē, nosakot, kādas grāmatas būtu pieejamas visiem lasītājiem, kā jānosaka ierobežota izsniegšanas kārtība.⁸² Izrecenzēto grāmatu ieplūšana atklātajā grāmatu krājumā tika kavēta. Kādā no Bibliotēkas Padomes sēdēm izvērtās asa diskusija starp docentu P. Bērzkalnu un specfonda vadītāju M. Voitišķi par izrecenzēto grāmatu likteni. Docents nebija apmierināts, ka izrecenzētās grāmatas neparādījās atklātajā krājumā, bet joprojām atradās specfondā.⁸³

Ārzemju grāmatas, kurās nebija cenzora zīmes, tika cenzētas. 1955. gadā izrecenzētas bija 20 818 ārzemju grāmatas.⁸⁴ 20. gadsimta piecdesmito gadu beigās bibliotēkas dokumentācijā netiek minēti fakti, ka grāmatu krājums tiek cenzēts. Tiek lietots termins – „fonds tiek attīrīts no novecojušās literatūras“. 1959. gadā tās bija 3678 grāmatas, 1956./57. mācību gadā – 9025 grāmatas.⁸⁵

LVU ZB aizvien ienāca jauni *Glavžita* izņemamās literatūras saraksti, un makulatūrā aizceļoja tūkstošiem grāmatu.

Secinājums ir viens – padomju varas iestāžu organizētā iespieddarbu iznīcināšana un bibliotēkas fondu noplicināšana bija neatgriezenisks un smags zaudējums ne tikai Latvijas Universitātes Bibliotēkai, bet arī visai Latvijas garīgās kultūras dzīvei.

Noraksts 1.

Noraksts.

17.VII-50 J.B.

A K T S Nr.3

Latvijas Valsts Universitātes Zinātniskā bibliotēka laikā no 1950.g. 25.maija līdz 15.junijam nodevusi caur Gaļveno Literatūras Pārvaldi "Sojuzutilam" 60.000 novecojušu un politiski kaitīgu grāmatu un žurnālu, no tiem inventarizēti 2986 par sumu Rbl. 6767.62.

1950.g. 4.augustā.

Nodeva: /paraksts/ B.Berkovičs

Sapēma: /paraksts/ Kozels

Piekrīta.

/par./ Damvalde

/Glāvlīta zīmogs/ /Utilizējamu pārvaldes
zīmogs/

Noraksts pareizs: *[Signature]*

P. J. Möbius — Ueber die Anlage zur
Mathematik, Leipzig, 1900.

Recenzējamās grāmatas autors ir izdarījis mēģinājumu
novērtēt cilvēka matemātisko spēju sakarību ar citām
garīgām un fiziskām īpatnībām. Izlietojot nepilnīgus datus un
ieņemt no nezinātniskām hipotēsēm (piem., ka garīgās spējas
atkarīgas no galvas kausa formas), viņš norīc pie secinājumiem, kas
runā par elementārām mūsdienu zinātnes atziņām (piem. zinātniski
vai mākslinieciski apdarīnāta sieviete nelikojama kā defecērijnieks;
eksistējot speciāls „matemātiskais orgāns“, kura attīstības pakāpi un līdzi
ar to attiecīgās personas matemātiskās spējas var noteikt, izpētīt
galvas kausa formu u.t.t.).

Šādu zinātniski nepareizo un ideoloģiski kaitīgo tešu
dēļ minētā grāmata izņemama no studentu lietošanai pieejā-
majiem fondiem un nododama specfondā.

LVI Fiz-mat. fak.
rec. pam. *U. B. Rīdli*

1952. g. 21. februārī.

9 LATVIJAS
VALSTS UNIVERSITĀTES
INŽENIERCĒLNIECĪBAS
FAKULTĀTE

ЛАТВИЙСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНЖЕНЕРНО-СТРОИТЕЛЬНАЯ
ФАКУЛЬТЕТ

M. Jūliņa
1952.9.11

LVU ZINĀTNISKĀS BIBLIOTĒKAS DIREKTORAM .

Zemāk minētajiem Inženiercēlniecības fakultātes studentiem-diplomantiem, lūdzu atļaut iepazīties ar b. Gielēmas disertāciju:

1. Kārklīnam, P.
2. Kasleram, Ēr.
3. Rīzītim, A.
4. Rūtenam, E.
5. Saceniekam, V.
6. Sīlim, A.
7. Tīģerim, Art.
8. Utīnanam, B. un
9. Verdiņam, L.

*1952.9.11
M. Jūliņa*

INŽENIERCĒLNIECĪBAS FAKULTĀTES
DEKANS

V. Jatišenko

/V. Jatišenko

LVU
ZINĀTNISKA BIBLIOTĒKA

ATSAUKSME

1. Grāmatas autors _____
 2. Grāmatas nosaukums V. D. J. B. d. 13
 3. Izdošanas gads, vieta 1939. Berlīnē
 4. Grāmatas saturs Raksti par avārcijām

5. Grāmatas nodarība _____

6. Grāmata lietojama vispār, vai lietojama pēc atsevišķu vietu likvidēšanas _____

Atstāt pēc fonda, bet
 šo pēc printa lapas pūst, bet
 daļiņas ir jābūt ar daļu no
 rēķina

Rīgā, 1956. g. 25. jūnijā

Komisijas loceklis _____

Recenzents E. D. J.

LPRRT 8. tip. Rīgā. 1115. 30.000.

ATSAUCES

- ¹ LVA, 700.f., 3.apr., 16.l., 1.lp.
- ² Turpat, 1.lp.
- ³ LVA, 1340.f., 15.apr., 2.l., 8.lp.
- ⁴ LVA, 1340.f., 15.apr., 25.l., 2.lp.
- ⁵ LVA, 1340.f., 15.apr., 4.l., 6.lp.
- ⁶ LVA, 1340.f., 15.apr., 25.l., 1.lp.
- ⁷ LVVA, 7427.f., 13.apr., 1645.l., 38.lp.
- ⁸ Materiāli no LU Bibliotēkas Reto izdevumu un rokrakstu nodaļas.
- ⁹ LVA, 1340.f., 15.apr., 2.l., 1.lp.
- ¹⁰ Turpat, 5.lp.
- ¹¹ Turpat, 6.lp.
- ¹² Turpat, 10.lp.
- ¹³ LVA, 1340.f., 15.apr., 5.l., 5.lp.
- ¹⁴ LVA, 1340.f., 15.apr., 7.l., 26.lp.
- ¹⁵ LVA, 1340.f., 15.apr., 17.l., 1.lp.
- ¹⁶ LVA, 1340.f., 15.apr., 3.l., 3.lp.
- ¹⁷ Materiāli no LU Bibliotēkas Reto izdevumu un rokrakstu nodaļas.
- ¹⁸ Turpat.
- ¹⁹ LVA, 1340.f., 15.apr., 27.l., 1.lp.
- ²⁰ LVA, 1340.f., 15.apr., 3.l., 1.lp.
- ²¹ LVA, 1340.f., 15.pr., 27.l., 5.lp.
- ²² Sk.: LU Bibliotēkas inventāra grāmatas : 1944.g. (1-6857); 1945.g., (1-17168)
- ²³ Ozoliņa, Marta. LVU Zinātniskā bibliotēka // *Padomju Students*. 1950. 4.sept. 4.lpp.
- ²⁴ LVA, 1340.f., 15.apr., 27.l., 11.lp.
- ²⁵ Turpat.
- ²⁶ Materiāli no LU Bibliotēkas Reto izdevumu un rokrakstu nodaļas.
- ²⁷ LVA, 1340.f., 15.apr., 7.l., 10.lp.
- ²⁸ Materiāli no LU Bibliotēkas Reto izdevumu un rokrakstu nodaļas.
- ²⁹ LVA, 1340.f., 15.apr., 28.l., 4.lp.
- ³⁰ LVA, 1340.f., 15.apr., 27.l., 5.lp.
- ³¹ LVU, 1340.f., 15.apr., 28.l., 4.lp.
- ³² LVA, 1340.f., 15.apr., 29.l., 1.lp.
- ³³ LVA, 1340.f., 15.apr., 25.l., 5.lp.
- ³⁴ LVA, 1340.f., 15.apr., 14.l., 32.lp.
- ³⁵ Materiāli no LU Bibliotēkas Reto izdevumu un rokrakstu nodaļas.
- ³⁶ LVA, 1340.f., 15.apr., 2.l., 8.lp.
- ³⁷ LVA, 1340.f., 15.apr., 5.l., 3.lp.
- ³⁸ LU arhīvs, Universitātes f., 7.apr., 1571.l., 14.lp.

- ³⁹ LVVA, 7427.f., 13.apr., 1440.l., 14.lp.
- ⁴⁰ LVA PA, 788.f., 1.apr., 9.l., 17.lp.
- ⁴¹ LVA PA, 101.f., 13.apr., 73.l., 5.lp.
- ⁴² LVA PA, 788.f., 1.apr., 9.l., 17.lp.
- ⁴³ LU arhīvs, Universitātes f., 7.apr., 249.l., 1.lp.
- ⁴⁴ LVA, 1340.f., 15.apr., 5.l., 1.lp.
- ⁴⁵ LVA PA, 101.f., 10.apr., 62.l., 4.lp.
- ⁴⁶ LVA, P-917., 1. c.apr., 2.l., 47.lp.
- ⁴⁷ LVA, 1340.f., 27.l., 11.lp.
- ⁴⁸ LVA, 1340.f., 15.apr., 27.l., 6.lp.
- ⁴⁹ LVA, 1340.f., 15.apr., 3.l., 3.lp.
- ⁵⁰ LVA PA, 101.f., 13.apr., 73.l., 22.lp.
- ⁵¹ LU arhīvs, Universitātes f., 7.apr., 659.l., 1.lp.
- ⁵² LU arhīvs, Universitātes f., 7.apr., 220.l., 2.lp.
- ⁵³ Materiāli no LU Bibliotēkas Reto izdevumu un rokrakstu nodaļas.
- ⁵⁴ LVA, 1340.f., 15.apr., 28.l., 2.lp.
- ⁵⁵ Turpat, 8.lp.
- ⁵⁶ LVA, 1340.f., 15.apr., 29.l., 9.lp.
- ⁵⁷ LVA, 1340.f., 15.apr., 31.l., 1.lp.
- ⁵⁸ LVA, 1340.f., 15.apr., 10.l., 12.lp.
- ⁵⁹ Turpat, 5.lp.
- ⁶⁰ LU arhīvs, Universitātes f., 7.apr., 2727.l., 15.lp.
- ⁶¹ Turpat.
- ⁶² LU arhīvs, Universitātes f., 7.apr., 877.l., 5.lp.
- ⁶³ Urtāns, Aigars. Padomju cenzūras aktivitātes sabiedriskās apziņas veidošanā Latvijā pēckara periodā // Starptautiska konference „Vārda brīvība, cenzūra, bibliotēkas,” Rīga, 4.10.98.-17.10.98. : konferences materiālu krājums. [Rīga, 1998]. 85.-89.lpp.
- ⁶⁴ LVA, 917.f., 1.c.apr., 2.l., 96.lp.
- ⁶⁵ LVA, 917.f., 1.c. apr., 1.l., 4.lp.
- ⁶⁶ LVA, 917.f., 1.c. apr., 2.l., 107.lp.
- ⁶⁷ Turpat, 179.lp.
- ⁶⁸ LVA, 917.f., 1.c. apr., 3.l., 33.lp.
- ⁶⁹ LVA, 1340.f., 15.l., 2.l., 4.lp.
- ⁷⁰ Materiāli no LU Bibliotēkas Reto izdevumu un rokrakstu nodaļas.
- ⁷¹ Turpat.
- ⁷² Turpat.
- ⁷³ LVA, 1340.f., 15.apr., 44.l., 1.lp.
- ⁷⁴ LVA, 1340.f., 15.apr., 28.l., 4.lp.
- ⁷⁵ Turpat.
- ⁷⁶ Turpat.

⁷⁷ Turpat.

⁷⁸ LVA, 917.f., 1.c.apr., 3.l., 23.lp.

⁷⁹ LVA, 1340.f., 15.apr., 47.l., 1.lp.

⁸⁰ LVA, 1340.f., 15.apr., 30.l., 8.lp.

⁸¹ Materiāli no LU Bibliotēkas Reto izdevumu un rokrakstu nodaļas.

⁸² LVA, 1340.f., 15.apr., 6.l., 3.lp.

⁸³ LVA, 1340.f., 15.apr., 7.l., 23.lp.

⁸⁴ LVA, 1340.f., 15.apr., 32.l., 16.lp.

⁸⁵ Materiāli no LU Bibliotēkas Reto izdevumu un rokrakstu nodaļas.

LU Akadēmiskais apgāds
Baznīcas ielā 5, Rīgā, LV-1010
Tālrunis: 7034672

Iespiests SIA "Valmieras Tipogrāfijā LAPA"